

1919

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Хомик.

In Oriente lux, ex Oriente tenebrae.

На сході зародилась людська культура. До сходу прив'язують старі легенди свої мрії. Там десь далеко на сході мав лежати рай, звідкіля грізний Єгова прогнав людину, коли вона прогрішилася. На сході шукає лінгвіст коріння для арійських мов, фольклорист літературних прамотивів, котрі пізніше розроблювались народами і племенами. Цей схід, де загорілось велике огнище людської культури, котра поширилась на захід і північний захід — це південно-західня Азія, — суходіл між Середземним морем і Індійським океаном. Тут повстали великі релігії: маздеїзм, мозаїзм, буддизм, християнство, магомеданізм, тут пророками вироблювались і об'рунтовувались великі моральні ідеї. Правду кажуть старі письменна: на сході світло (in Oriente lux).

Та не менше справедливим є твердження: ex Oriente tenebrae (із сходу тітьма), бо побіч того культурного сходу, сходу Ормузда, який людству дав світло і правду, був середовищем, в якому зароджувались вселюдські ідеали, — є ще другий схід, схід Арімана. Побіч Ірану, країни світла і огня, — Туран, країна тьми і холоду. Цей другий схід, перед яким жахалися античні культурні народи і грецькі письменники, починаючи від Гомера а кінчаючи Геродотом, окутаний туманами, випарами Північного Льодового океану, — знаходиться в постійнім антагонізмі, в постійній зажерливій боротьбі з першим культурним сходом. Мінялися народи. Одні зникали, другі народжувалися, але обличчя тих обох сходів не змінилися, бо вічно культуру, де-б вона не народилась, старався знищити і звести до одного рівня варварства і дикости оцей понурий схід.

Вже в давню давнину Іранці (Перси) мусіли боротися з Туранцями, щоби зберегти свою культуру. Пізніше, коли зароджена на сході культура пишним цвітом зацвіла на побережжю Середземного моря — це був варварський північний схід, котрий задав їй могутній удар. Із цього варварського сходу примандрували безчисленні

орди Гунів, Татарів, Турків, котрі своєю діяльністю призвели людство до культурного антракту, що тривав ціле тисячеліття. Але знову-ж таки із сходу, з південного сходу прийшла підмога, коли після здобуття Константинополя дісталися на захід предивні книги мудрости грецьких істориків, філософів, юристів, поетів. Тільки дякуючи тим книгам, міг розвинутися гуманізм і реформація, як передвісники нового кращого життя.

Дякуючи культурній діяльності західних і південних народів Європи, ариманський схід був побитий; не стратив він одначе претензій до панування над світом. І ось підчас того, коли на заході витворювались на протязі нових віків що раз то більші ідейні й матеріяльні вартости, варварський схід почав також організуватись. І з'організував він величезну російську імперію гунськими й ассирійськими методами і замкнув в своїй темній тюрмі також усі народи бувшого культурного сходу. Соняшні країни — такі як Польща, Литва, Україна і Кавказ були більше як ціле століття під кольосальним гнітом. Всі молоді паростки місцевої культури були побивані петербурзькими і московськими морозами найчорнішої реакції. Про злочини варварського царату, оцього огнища реакції, що поширювалась на цілий світ, написано вже багато книг, одначе не вичерпали вони оцей безодні терпінь і знущань, які прийшлося перестраждати усім народам, що мали нещастя дістатися під високу руку „білого царя“.

Ненаситний царат простягнув руку по Константинополь і хотів ущасливити малі народи Балкану і Австро-Угорщини. Та тут також прийшов з підмогою знову-ж таки оцей прастарий схід культури і світла, центром якого від тепер стала Україна. Дякуючи діяльності українських революційних партій, повалено царат, і здавалося, що ось тепер вже погроза для загально-людської культури остаточно зліквідована.

Одначе це тільки так здавалося. Повалено царат, але лишився великий московський народ, прямий наслідник північно-східних номадів, котрий не хоче резигнувати з панування над світом, в першу чергу над тими народами, котрі стогнали в московськiм ярмі.

Московський народ став наслідником оцього сходу, звідкіля на протязі людства йшло варварство і тьма. Не будемо входити в те, чи московський народ расово належить до Славян. Річ певна, що в ньому знаходиться дуже мало славянсько-арійських елементів кавказької раси і що в ньому переважають елементи фінсько-татарські, елементи туранські. Східні Славяни тільки зденаціоналізували ті племена, але не могли змінити їх масової психології, психології номадичних народів. І ось ми бачимо, що в московськiм народі, як в кожному номадичнiм народі, переважає почуття стадности, яка проявляється в цілій структурі соціального життя. Община, в якій панує провідник, свого рода большак, якого слухаються без критики всі члени общини, і артіль робітників, в якій також неначе малим самодержцем являється начальник артілі, також боль-

ш а к, — виключають всяку можливість індивідуальної ініціативи. Слухаючись безкритично і безапеляційно своїх провідників, московський народ викохав в своїй душі почуття неволі, а що за тим іде, сам собі відібрав змогу культурно розвиватись. В московських селянських і робітничих масах зібраний таким чином невичерпаний запас реакційної енергії, і коли-б дозволити московському народові знову відбудувати Росію в давніх межах, то ця Росія була би джерелом тьми, яка затінювала би собою цілий світ і припинила би велитенській похід людства на шляху поступу і культури.

Треба з'аналізувати цю реакційну енергію московського народу. Будучи не громадою, не товариством вільних членів, які висловлюють самотійно свій погляд на громадські справи, але слухняним стадом, московський народ має велику свідомість рівності усіх. Одначе помилявся би той, хто би думав, що це має бути рівність в відношенню до гуманних прав, що це має бути рівність свободи і волі. Цю рівність московський народ розуміє так, що усі мають бути рівними в відношенню до автократа, що усі мають бути однаково підданими, однаково невільними. Московський народ на протязі цілої історії спроваджує себе до одного рівня неволі. На доказ цього можна привести дуже багато прикладів. Коли за часів Івана Грозного почала творитися аристократія, яка хотіла обмежити владу царя самодержця, Іван IV. Грозний сперся на широкі маси московського народу, і при його допомозі удалось йому прямо вирізати прихильників московського парламентарізму, найбільш тоді культурний клас дворян. Таким чином, московський народ не дозволив, щоби внутрі його повсталала аристократія, носителька національної культури на заході Європи, аристократія з сильно розвиненим почуттям свободи і незалежності в відношенню до голови держави. Після ліквідації боротьби за московський парламентарізм московський народ звівся до варварського рівня стада, на чолі якого стоїть головний пастир з безоглядно послушними слугами і помічниками.

Не дозволив також цей народ розвинути і буржуазії, котра на заході Європи перебрала після аристократії провідну роль серед націй і котра піднесла цілі нації на вищий культурний рівень. На заході відбувалися революції, релігійно-реформаційна, буржуазна, — на московському сході ніколи властиво не було революції, а тільки контр-революції. Коли хотіло московське духовенство перевести поправку книг, — вибухло повстання. Коли з приводу голоду, який панував на Московщині, хотів московський уряд ввести культуру картоплі, — вибухли також повстання.

Ця незвичайна консервативна і реакційна енергія, яка міститься в московських масах, тримає ті маси на рівні середньовікового варварства. Досить побувати в московських селах, в яких панує нечуваний бруд, в яких будівельна й рільнича культура не вийшла майже ще з неолітичного періоду преісторії, щоби переконатися, що наше твердження правдиве. Московський селянин ще

до тепер оре землю деревляною сохою і з нечуваною впертістю тримається прастарих навиків. На його не впливає навіть сусідство вище розвиненого українського селянина. Московський селянин хвалить білені українські хатки, українську чистоту в убранню, в їжі і в мешканнях, але їх сам не вводить і дальше живе серед бруду в своїх „ізвах“, брудніщих і більш вонючих, як українські хліви для свиней.

І на большевицьку революцію треба в дійсности дивитись не як на революцію, але як на контрреволюцію. На кожную революцію треба дивитись, як на напруження сил інтелекту. Революцію в історії людства усе робив інтелект, котрий зрозумів, що матеріалістичний розвій призвів до переміни соціального укладу життя.

Московський народ, який прийняв большевизм як нову форму тиранії, підчас так званої большевицької революції прямо зненавидів свою інтелігенцію і почав її ліквідувати і тим самим зводити цілу націю знову ж таки до одного рівня варварства. Все, що інтелігентне, уважалося московським народом за буржуазне і контрреволюційне. Навіть голодоморів, народних учителів, котрі набули деякі фрагменти знання, вважається буржуями і контрреволюціонерами тільки для того, що вони інтелектуально стоять вище загального варварського рівня.

Звичайно, що на сірім тлі московського стада виростають могутні постаті, які відзначаються незвичайною, майже надлюдською волею. Московська історія — це історія сильних волею індивідуальностей, під командою котрих ішов весь московський народ, Іван Грозний, Петро Великий, Катерина II., Павло I., Александр I., Микола I., і Ленін, це — представники автократичної ідеї в найчистішій її виді, — це типові большевики, коли на большевизм дивитись не як на соціалістичну, але як на політичну теорію. Всі ті большевики, люде сильної волі, обмежували до крайности свободу одиниці і свободу думки. На Московщині ще не має значіння право людини, приняте Західньою Європою ще з часів французької й англійської революції, — не має навіть релігійної толеранції, бо московський народ, коли і був зачеплений релігійним рухом, так цей рух був контрреволюційний, а не революційний. Звідціля, московська національна душа є проникнута догматизмом і простолінійністю думання, а відома річ, що саме догматизм, з яким бореться людський інтелект, є тормозом для поступу і для культури. Тож перемога цього варварського народу, який на протязі цілої своєї історії опірався поступові і культурі і неначе національній скарб зберігав свою неволю, свою темноту, своє варварство, була би нещастям для цілого людства. Проти носителя цього північно-східнього варварства треба поставити в інтересі цілого людства бар'єр народів, котрі стояли від віків під впливом середземно-морської культури. Варварському сходові, котрий в цілій історії людства ніколи не хотів приєднатися до родини культурних народів і завсігди опірався здобуткам людської культури, треба протиставати культурний

схід, з яким варварський схід знаходиться у вічній боротьбі. А це треба зробити тим більше, що цей культурний схід на це заслуговує. Досить з'аналізувати національні революції європейського сходу, щоби переконатися, що вони пішли по шляху великих політичних і соціальних реформ з метою зближення до світової демократії.

Скасування кари смерті (большевики її ввели), національно-персональна автономія, закон про володіння землею тільки працюючими, робітничі закони і т. д. — оце і є ті здобутки великої східньо-європейської революції. І на чолі цієї правдивої революції, котра одиноко може піднести людство на вищий щабель розвою і зблизити з собою народи, стояв і стоїть ще досі український народ, тепер провідник європейського сходу.

І це сталося не випадково. На Україні з давен давна перехрещувалися культурні впливи південного сходу (культури візантійська, перська, арабська) і заходу. Дякуючи такому перехрещенню, на Україні твориться тепер культурний центр, біля якого і групуються менші і слабші народи, бо вони знають, що Українці, як нація щиро демократична, ніколи не будуть накидувати сусіднім слабшим народам ані своєї мови, ані своєї культури. Що більше, українці, забезпечуючи права меншостям, зріклися методів насильної денаціоналізації, дозволяючи народам, котрі живуть серед них, розвивати свою національну культуру.

Не диво тому, що і другі сусідні народи такі як Білорусини, Литовці, Латиші, Естонці, Кавказці, Аїзербайджанці, Грузини і Вірмени пішли по тім самим шляху і почали організувати свої народні Республіки на таких же самих демократичних прінципах, що і Українська Народня Республіка. Народи, представники котрих з'їхалися до Києва два роки тому назад, порозумілися що до дальшої своєї внутрішньої політики. Вони постановили, що робітниче і аграрне законодавство, як також і законодавство, що відноситься до забезпечення прав національних меншостей, має бути у всіх республіках ідентичне.

Ця законодавча творчість східньо-європейських республік, досі ще не визнаних західними державами, де ще керують представники реакційної буржуазії, не лишилася без впливу навіть на західне законодавство. Поминувши найдемократичніший виборчий закон, який прийняли всі народи і держави, в слід за виборчим законом, який обов'язує у східніх республіках, — питання про забезпечення прав національних меншостей серіозно розбіралось також мировою конференцією в Парижі. В версайським і сан-жерменським трактатах цей закон про забезпечення прав меншостей, прийнятий східними республіками, увійшов, як складова частина самих трактатів. І тут зараз ми побачили, як реакція була невдоволена. Поляки, Румуни і Юго-Славяне добачували в клявзулях, якими забезпечувалось право меншостям, обмеження державної суверенности, так як би суттю державної суверенности було як раз гноблення громадян держави нижчого ранга громадянами держави вищого сорту, так як би суттю

державної суверенности було збереження національних привілеїв.

І саме те, що цей пересуд удалося повалити народам культурного сходу Європи, є великою заслугою перед обличчям цілого людства. Культурний схід Європи, котрий почав вводити в життя принципи, про котрі марили найблагородніші уми, дійсно світить прикладом для усіх народів. На культурнім сході Європи загорілось яскраве світло демократизму, яке старається погасити з одного боку большевизм з права, з другого — большевизм з ліва. І треба цілому людству, цілому інтернаціоналові напружити всі сили, щоби це світло не погасло, щоби східнього Ормузда не поборов східній Аріман, щоби над культурними народами сходу Європи не запанував північний варварський схід Азії.

А це станеться тільки тоді, коли змагання східньо-європейських народів, їх стремління — визволитись з під національного гніту підпре в своїм власнім інтересі всесвітня соціалістична демократія. Ліквідація соціалістичних східньо-європейських республік була би великим ударом для соціалізму і великим тріумфом світової реакції.

Реакційний варварський схід знов накидав би свою волю цілій культурній Європі, як її накидав на протязі цілого 19 століття.

Культурний світ, всесвітня демократія, повинні освідомити собі, що, не дивлячись на дуже радикальні соціалістичні гасла, які кидає Москва, всеж таки сам московський народ є джерелом європейської реакції і темноти, і тому повинні відгородити себе барієром східньо-європейських держав від північного варвара. Це відгородження принесе користь самому московському народові. Переконавшись, що його забаганки запанувати над цілим світом — це тільки мрії, московський народ зачне працювати над собою і врешті приєднається до великої, вільної, нової сім'ї народів.

Орест Даскалюк.

Завдання економічної політики на Україні.

II.*)

Під'йом продукційної творчости на Україні мусить природньо початися на сільському господарстві. Річ безсумнівна, що всяка економічна політика перш усього мусить бути з'орієнтована в напрямі аграрного розвитку й що тому всі економічні змагання являтимуться корисними в міру їх сприятливого відношення до аграрного відродження. На чолі всіх змагань стоятиме однак широкозакроєна аграрна реформа, метою якої єсть — віддання всієї землі в руки тих, що її безпосередньо обробляють, себ-то в руки дрібного й середнього стану власників. Подобиці реформи я в рамках цієї статті не маю наміру подати. Проведення її повинно однак бути тісно звязане з пола-

*) Поч. „Воля“ т. 3. ч. 4.

годженням ряду інших основних проблем, головно — з стабілізованням нашої державної господарки, з укладом державних фінансів, з урегулюванням нашої зовнішньої торгівлі (прим. в напрямі часткової або цілковитої монополізації вивозу сільських продуктів і промислових виробів і ин.), з проведенням цінних індустрійних галузь і т. д. — проблеми, що від аграрного розцвіту черпатимуть живуці соки. Безперечно, лежать в залагодженню цього нагального питання величезні засоби не тільки нашого економічного, але й нашого політичного самобуття; саме тому треба вистерігатись надто доктринарної розв'язки, особливо такої, що під гаслом соціалізації майна й землі ослабити може індивідуальму продукційну заохоту й тим самим знівечити остаточний ефект реформаційної чинності.

Всяка розв'язка, однак, яка-б вона не була, сама по собі представляє тільки посудину, що доперва через зміст, влитий в неї, набуває вартости. Таким чинником, удосконалюючим і довершуючим аграрний ренесанс, являється раціоналізовання й інтенсифіковання способу обробітку землі, під'йом продуктивної сили рослин і скотини і остаточно пронизування аграрного підприємства економічно-промисловими мотивами. Плекання сільської продукції починається піднесенням якости наших домородних рослинних і худобних рас і способу обходу з ними для зискання найбільшого результату. Цьому служать розплід добірного засіву, бастардовання типів, плекання й розманітнення струковатих, олійних і пряжових рослин для підкріплення землі і урегулювання господарки гною, особливо штучних навозів, при чім з'ужитковання атмосферного азоту доведеться поставити на чергу. Широке поле откривається індустрії консервів і сушениць так овочевих, як яринних. Разом з регенерацією запасів худоби виховкою добірних рас, набутком чистокровних бугаїв і зладженням взірцевих стаєнь належить зайнятись промислом молочних продуктів і заснованням великих різничих заводів головно там, де природні обставини (полонини, розлогі пасовиська, легка комунікація і т. д.) цьому сприяють. Проведення таких підприємств найкраще поручити приватній ініціативі, що певно шляхом спілкової праці зуміє справитись з продукційними вимогами, з достачанням капіталу, але й з труднощами корисного збуту, настановленням відповідних цін і комерційного діловодства. В склад завдань увіходить далі суспільне й примусове поборювання пошестних недуг серед худоби й на полях, примусове заобезпечення худоби й засіву, ведення статистичних катастрів і вкінці — оголошення обовязковости праці.

Основним завданням являється далі розвиток аграрного промислу, що необхідний для зискання як найлучшого корисного ефекту сирих сільських продуктів, але й для проведення інтенсифікації господарки. Аграрний промисл на Україні — коли прикласти міру даньського розвитку — вже при середньому підготованню підвишив-би вартість всієї сільської продукції о яких 20—25%. Значна роль припадає тут нашим кооперативам, які попри розбудження промислової заохоти й здібности серед селянства ще мають обовязок унаціональ-

нення промислової творчости, щоби український виріб всюди йшов під власною маркою.

Аграрний промисл як і аграрний під'йом взагалі тісно звязаний з змеханізованням сільсько-осподарської продукції. Узагальнення машинової роботи в заміщенню недостаточної фізичної буде тим необхідніше, чим важче поставлена буде державна економія на основу аграризму. До цього діла треба буде широкої пропагаторської діяльності, обради, уділювання пільг і субвенцій при набутку робітничого знаряддя, визичення машин з державних складів і створення тих стимулюючих умовин, що остаточно самі доводять до як найдалшого уживання спроможніших приладів продукції. Що до набуту машин, так безперечно треба буде постаратися за ввіз, а надто доведеться може й проголосити на перший час всякий ввіз сільсько-робітничого знаряддя цілком вільним. Для припинення нездорової конкуренції і междуторговлі було-б вказаним, — передати всю заграничну торговлю центральної спільці, стоячій під строгим доглядом правительства, що попри закуп займалася б ще й зреєстрованням потреб, роздачею машин і обробою інтересантів. Рівнож удалося-б звязати завдання цієї закупочної спільки з завданням центральної спільки для вивозу, при чім заміна товарів вплинула-би корисно на услівя набутку. Розумється, що в краю повинна бути дозволена вільна торговля, зтіснена хиба в назначенню цін тих об'єктів, які достарчила закупочна централь.

Старання суспільства підуть однак в напрямі як найхутчого створення власної машинової промисловости. Правительство повинно до цього причинитися всіми силами; субвенціями, податковими пільгами, преміями, далі — урядженням вистав, уділюванням довгострокового дешевого кредиту, висилкою студійних місій в закрай а т. д. Опісля можна буде поволі обмежити й імпорт, даючи митєвими зарядженнями домашній індустрії спроможність закривати попит своєрідними виробами. Та до тої пори промостить собі природний розвиток народньої промисловости сам добірний шлях.

Дальшим средством під'йому являється укомерціалізованя сільского господарства, себ-то — схоплення торговлі з сільськими продуктами в систем, щоби оттак запобігти великим утратам, заподіяним продуцентам, як і суспільству, паразітними торговими посередниками. До цього додаються в першій мірі відповідна чинність кооперативів, розвиток кредитової спроможности селян і сільських промисловців, дідактична праця в напрямі обрахунку вартості виробку, книговодства і т. д. В соціяльнім згляді доведеться ще й справитись з питанням сезонних робітників, з питанням внутрішньої колонізації, припинення еміграційности, з переведенням інвалідів і мійських безробітних на село і в кінці з питанням створення широкої самоуправи по селам. Всі ці порушені проблеми становлять тільки заголовки завдань, що внутрі містять цілу низку підрядних проблем, розвязка яких надасть нашому національному господарству власну закраску.

Аграрне відроження тісно звязане з розвитком транспортного руху. Широке розгалуження залізничої, водної й шосейної сітки

шляхів необхідне, й представляє конечність першої ваги вже хоч-би й тому, що відбудова рухових установ розбуджує живу чинність цілого ряду кривих промислів. Потребу великозакроєної залізничої політики не треба зосібна підчеркувати; годиться хіба пригадати, що щирока залізнична творчість в послідніх десятиліттях минулого століття стала зародком для надзвичайно плідного періоду російської промисловости. При установленню нашого шляхового програму треба далі зважити, що визначна роль в проведенню тягарових транспортів припаде водним шляхам. Природні обставини на Україні дуже сприятливі, так що при помочі багерів і по переведенню каналізованя й шлюзованя деяких водних систем удасться розмірно хутко створити дешевий й достаточний тягаровий оборот. Разом з вибудовою водного шляху доведеться подекуди скористати водні сили на гідроелектричні заводи і з часом створити кругом них індустрийні оселі, як це ми бачимо в Америці. Напрям головніших шляхів так залізничних, як і водних буде природньо звернений до Чорного моря, та не обійдеться й без поперечних ліній з заходу на схід для переведення транзитового руху з Європи до Азії. Згадати треба й величний проєкт каналового злучення Балтійського з Чорним морем, про конечність якого вже існує ціла література, й виготованя якого відкрило-би нам нові могучі ринки. Головні узли шляхів лежатимуть безперечно в індустрийних і копальняних центрах, звідки й розішлються проміями іриси по периферіям краю. Для пляномірного переведення цього гігантского завдання належить загодя виготовити генеральний плян шляхів з докладним наведенням головних напрямків, з обчисленням майбутньої транспортної спроможности, рентації й коштів, при чім тарифовими й іншими средствами можна буде покерувати рух в побажане русло.

Створення шляхової сітки припаде в головній мірі приватному, між тим і заграничному капіталові. Ухилитися тому не треба, як що держава зуміє застерегти собі певні права й привілеї, прим. право викупу по обігу певного часу, право широкої контролі в управі, в настановленню тарифів, персоналу і т. д. Досвідки, пороблені в Америці, навчають, що розвиток рухових інституцій найкраще удасться при залишенню їх приватній ініціативі, яка по своїм устрою елястичніша й тому лекше може достроїтися до новоповстаючих вимог господарства. Не треба однак сумніватись, що по осягненню певного уровня розвитку наступити може, а навіть повинна, націоналізація рухових установ. Відзискання такою уровня — це однак перше услівя. Проблем скріплення рухового апарату потягує за собою цілу низку перворядних потреб. Вже саме відбудуваня вазового парку, надземних і підземних будівель, мостів, водних веж, реміз, робітень і т. д. вимагає таку силу засобів не тільки матеріяльних, але й духових, що надбати їх можна буде тільки при сильнім напруженню цілого економічного організму країни. З'гори належить поставити домаганя — переведення будівничої роботи в домашніх робітнях, власними средствами, власними силами і по зможности й власним капіталом. Умо-

вини до цього в нас безумовно як найкращі. Величезні запаси цінної залізної руди та вугілля одкривають для нашої будівничої промисловості можливості, яких в край перелічити при сьогочаснім мало розвиненім стані нашого гірництва ніяк не можна. Вони попри чорнозем становлять невичерпаємі жерела нашого народнього богацтва, і їх тому залишити в приватних руках ми не смієм, а натомість — повинні передати в власність держави. Націоналізація копалень і всього підземного скарбу з рівночасним відшкодуванням дотеперішніх власників — при чім значний відсоток дістався би до державної скарбниці, як податок — являється проте наглою потребою. Удержавнення гірничих заводів не виключає однак експлоатативання підземних недр через приватні підприємства на умовах аренди, при чім належить дати як найбільшу свободу підприємчівій енергії. Для докладного геологічного розслідування України конечно далі улаштування особливих дослідчих комісій при співучасті приватних фахових товаришень, що, користаючись достаточними засобами, причинилися б в значній мірі до відкриття нових джерел народнього богацтва. Фінансування цих робіт не справить труднощі, наколи по певним наділам удасться притягнути до співділання всі верстви суспільства. Взірці можна віднайти в англійських і американських заводах, основаних на наділах держави, підприємців і робітників, оточених тому живим заінтересованням як найширших кол.

Справа достачі, розділу й ужитковання сирівців вимагає планомірної і обміркованої господарки, що зуміє запобігти всякому марнованню матеріалів і роботи. Ідеальним домаганням представляється вихіснювання сирівців виключно домашнім промислом. Брак розвиненої промисловості, понищення існуючих заводів, потреба безпроволочного увозу необхідних для життя предметів, направлення валюти, зискання заграничного кредиту, — це все приневолить нас перший час вивозувати більшу часть наших сирівців поза край. Цей стан повинен, однак, бути тільки переходовим, бо сама висилка сирівців, нехай вона буде й як велика, ніколи не спричинить позитивний торговельний баянс, що сам єсть витоком продуктивної спроможности народа. Для корисного збуту доведеться й тут зцентралізувати вивіз під орудою, або принаймі під строгим контролем держави. Вся продукція мусить тому бути схоплена в лістах, що наглядно свідчать про скількість, якість і розділ матеріалів. Рівнож треба при уложенню торговельних умов забезпечитись супроти визискування з боку заграниці. Не треба забувати, що ми в тому щасливому положенню, що не потребуєм заставлявати за достачу поживи й сирівців наші індустрийні засоби. Чого нам треба, — це підприємчива енергія, міцна господарська організація і капітал, що однак сам витворюється наслідком розвитку попередніх чинників.

Технічна й господарська відбудова краю ставить на перше місце широку промислову чинність. Велика індустрия вибавиться сама з сьогоднішньої кризи силою своїх міжнародніх стосунків. Старання суспільства мусять однак обхопити дрібний і середній промисл, що,

придавлений великою індустрією з одного, трудовими масами з другого боку, сам не в силах видобутись на кращий щабель. Безперечно, може тут допомогти організаторська самопоміч; але саме цей середній стан своїм індивідуалізмом найменше надається до одноцільної кооперативної праці. Зусилля всіх чинників до відродження його мусять іти поруч з національним освідомленням його, вже хочби тому, що він в містах творить визначну частину населення. Вивести його із невідрадного становища, в якому він опинився своїм промисловим консерватизмом, ще буде доволі трудна задача, та відсунути її ніяк не можна. Треба буде ввести нові струї в його організм, треба буде дідактичними, соціальними й технічними способами відживити його чинність, дати можливість збуту для його продуктів, виєднати йому дешевий і доступний кредит на загосподарювання, улекшити йому податкові тягарі, — треба буде, одним словом, виплекати у нього нову творчу заохоту по вимогам нового часу.

Завдання ці безумовно великі, і їх проведення захопить чимало часу, енергії і капіталу. Правительству припаде при тім трудна роль, — погодити необхідні видатки на цілі економічного відродження з бюджетовими установами. Воно буде стреміти до здорової оццадности, оминаючи проте всяку дрібязковість і вузькість. Видатки на дійсно продуктивні цілі, видатки на підйом продукційних сил країни, на з'організованя праці й побільшення всякого рода засобів всегда з'амортизуються скоро. Інвестиція капіталу взагалі необхідна для підготованя промислової царини, але вона має успіх тільки при стараннім слідкуванню за всіма проявами національно-господарського життя і повнім достроюванню до його нагальних потреб. Потенціяльні сили України вправді незлічимі, але їх треба вивести з закованя й сплести з живим економічним тілом. Хто-б цього не зробив, чи держава, чи приватна ініціятива, чи визичений капітал, чи чужоземний, — робота мусить бути доконана, бо в всесвітньому господарському організмі немає місця для хоріючих членів. Доконати її повинні самі, щоби самим захазяйнюватись в рідному домі.

Остап Грицай.

Пісня України.

З приводу концертів Української
Республіканської Канелі.

. Коли, в якому історичному часі починає могутній дух цієї Пісні отсю свою творчість, яка протягом двадцяти століть не починає ні разу, а здіймається з вершини на вершину розвою та згодом загортає собою всі далечі та всі глибини цілого історичного та культурного життя народу? Певно — воно без сумніву правда, що десь там в давнині, на перших досвітах національного існування була історична, земським числом означаєма хвиля, в якій згукові тої пісні прийшлося озватися вперве. А проте все наново приходиться почувати дослідникові, що це — незбагнена невиміручістю своєї сили та без-

межністю своїх овидів творчість. Ще ось хиба тільки Біблія та Гомер, великі релігійні системи та великі народні епопеї є подібно паннаціональними витворами, як пісня України, та хиба ще тільки Біблія або Гомер в силі з такою живучістю вичарувати перед нами найглибшу душу, найглибше серце цілого міліонового народу з усею його минувшістю та теперішністю, з цілим його світом та усім його побутом, як ця предивна українська пісня. Немає такої історичної хвилі, де вона покидала би народ, і немає такого прояву народо-вещького життя, що його-б вона забула відтворити. З того згляду українська пісня — це витвір одинокої в своїм роді народньої свідомости, нечуваної в своїм роді живучости творчої народньої думки. І як що на основі народньої пісні дослідникові вільно сказати свій суд про той народ, що її витворив, то про український нарід приходить думати, що у великій сім'ї європейських народів він — Богом вибраний, Богом одарований брат-поет, той химерний своєю судьбою поет, якого ціле щастя в його душі. Здається ось іноді, що той народ ніколи не жив диким, варварським життям номадних черед, а таки зразу, з першим почином свого існування наче добачував ціль того-ж у мистецькому перетворюванні життєвих проявів довкола себе. Адже на довго перед тим, заки Христова віра преобразила український народ на лад тодішних європейсько-культурних громадянств — той поганський ще народ в силі був вже витворити питомі собі національні пісні, яких змістом не були кроваві подвиги великих героїв та бойовників, не прославлювання боротьби та убивання ворогів, а чудово-погідні своєю радістю життям — пісні про воскресаюче сонце. Другі народи співали про страшних своєю силою лицарів та царів, про Ролянда і про Сіда, Карла та Дітріха, невмолимого Гагена та геройську, як муж, Кримгільду, — а він, той український народ, устами своїх співців благав в матері благословення, — весну закликати.

І може саме тому у найдавнішій пісні України геройська, тоб то переминаючим історичним моментом витворена стихія так дуже помітно переважена всім тим, що назвать-би вічним змістом життя.

Правда, хід історичного розвитку українського народу не показує ніде, щоб цей народ був неспосібним до реального діла мрійником, значить, нелицарським рабом домашнього огнища. Підчас ось, коли його кобзарі творили перші веснянки і колядки, щедрівки та купальні пісні, ці наче відвічно українські пісні, які ніде не жахають нас пурпурою проливаної лицарями крові, а скрізь ясніють промінням цвітучого та розквітаючого життя, — під той сам історичний час здобували прецінь українські князі престולי і здобували їх могутніми, ще й нині незабутими ділами. Але український кобзар давнини, — це заздальгидь мистець, який не любить надто строго вязатися межами історичного часу і простору, і він воліє заспівати собі погідну щедрівку про те, як там за горою пан Володимир коника сідлає та своїми стрілами примушує якихсь царів до того, що вони йому виводять вродливу панночку-царівну, якій він низенько кланяється,

— чим про те, як могутній князь Володимир примушує корсунських володарів дати йому їхню сестру за дружину. Нехай собі печерський літописець точно по-правді списує вісти про те, як Володимир взяв Анну, — і яка йому була з її братами справа, — народнього співця України цікавить головно романтичний сюжет і він розмалює його мистецько-символічним ладом під радісні сяйва щедровечірних світил. Йому ось легко було у тій першій історичній добі перетворювати прозаїчну правду політичної події на символи широ людського почування, бо він саме тоді, на жаль одначе тільки тоді, був завдяки побідоносному мечеві своїх князів щасливий долею і міг себе і своїх слухачів радувати поетичною мрією. І може тому у тих всіх веснянках і колядках і щедрівках і звичайних собі пісоньках, сотворених найдавнішим історичним періодом України стільки символічних картин і таємних імен, неясних на перший погляд згадок та дивних нам життєвих обставин і відносин, що ніяка гірка буденщина не приневолювала народнього співця скорятися правді дня та бути її тверезим вістуном. Щойно в другій половині XII. в. приходиться найбільшому народньому поетові старої України, авторові „Слова“ — зазнати болючої трагії великого реаліста, — і воно дуже знаменне, що першими словами свого архитвору прославляє він, повен тужливого подиву, саме спромогу старого Бояна прокидатись то в малого соловейка, то сірим вовком скитатись по землиці то орлом сизим взлітати до неба самого, — значить, признає фактичну змогу первісного українського співця творити з глибин вповні свобідної поетичної мрії.

І тутки, у тій чудово свобідній поетичній мрії найглибше джерело радісного світогляду, радісних символів та радісних ритмів колишньої пісні України.

Дитиною радости і красоти була вона.

І так дуже глибоко, так все перетворюючи, пронизували її ці джерела радости і красоти, — що співак давньої України завдяки їм не тільки проти свого князя не був ніколи рабом, не ставляючися ніде засліпленням обожником княжих подвигів, але і проти Бога зумів попри цілу глибіню, з якою почував схід Христової віри у своїй душі, — всеж таки остатися свобідно і радісно своєму Господу співаючим творцем. Ось його колядки і щедрівки — це одинока собою у духовости всіх часів і народів злука божого і людського, святого і земського, райського і світового, розмірянного Господом і рзкоханного життям. Як що у Куцівці будують церкву і тим славлять Христове Різдво, то і наш співак прославляє Божого сина і він радується здвиженням святині. Але своє обожання для Христа він висказує найрадіше у рефрені, а в пісонці самій — він хоче бути свобідним, малюючим, відтворюючим художником. І він малює нам церков з трьома верхами та трьома вікнами і наче щасливе всміхнений звіщає нам, що в одно віконце вглядає сонце, а в друге — місяць, а в третє влетів ангел. Який дивний символ — невже ж це тільки рід Христового обожання? Ах ні — цей український співець ось покляняється Христу, але як йому забути красу сонця та місяця? Він не

похмурий аскет, не простий прислужник жреців, — він син того народу, що обожав спершу сонце, і йому чудово звеличати те дороге сонце і той срібний місяць може силою тої української любови до рідної землі, яка опісля, в страшних часах народнього поневолення, була мабуть одинокою внутрішньою опорою катованого грабіжниками простого люду, даючи йому тим самим право, — рівнятися з того згляду з незабутнім благородним громадянством Ганнібалевої Картагіни. І де-б ми не глянули — скрізь у тих різдвянних та щедрових пісоньках подих найправдивішого, чисто людського, чисто людськи викоханого життя, а як що Христос є в середовищі того життя, то його українські кобзарі так солодко голублять і леліють, що той, хто їх слухає, не потребує жреців.

Чи не стоїть Орданська річка тихо, як Мати Божа Ісуса купає? А коли вже дитятко повите шовками та в ясельця покладене — то чи не дихають над тими яслами сірі українські воли своїм теплим духом на Нього? А на дворі у цього хазяїна — чи не горять свічі восковії на торжество родин Христа? І чи не печуть там рибу осятрину, — найкращу рибу, яку має український Дніпро — тай на родини? Чи не стають там три ангели придумувати імя Христове? Так неказано близько, неказано родинно почував український кобзар проті свого Бога, і є це мабуть не маловажний доказ на те, що той український кобзар мусів бути також повен толеранції для всього, що було чужою релігією. Тим то чисто церковна, чисто догматична стихія у наших релігійних піснях спершу майже непомітна, а опісля вже за часів унії хоч слідна, та мало творча: українська релігійність найкраще, найглибше проявляється не там, де між душею а Господом стоїть жрець зі своєю догмою та своїми приказаннями, а там, де ця душа так безпосередньо в силі Його обожати, як обожала колись сонце і зелений гай. Яка знаменна з того гяду пісня: „Ангель Хранитель“! Хоч і як блукає тут розстаями гріху людська душа — то Ангел Хранитель будить її з погубного сна, і є в нього тільки божественний смуток зза її гріхів. А як ще вслухатися глибше в музику до тої пісні, то вичувається тут стільки захоплюючої солодкості, стільки чаруючого своєю красою смутку, стільки неказано ніжного жалю і якогось безмежного співчуття, що мимоволі здається нам, наче-б її геніяльний творець бажав силою тих чародійно гарних звуків пригадати нам ще раз всепрощаючі слова великого Римлянина: „*Ното sum, humani nihil a me alienum puto.*“ А навпаки скільки тонкої іронії в малюнку черця у „Ченчик!“ Неначе-б його розписав Боккачіо!

На ченчику черевички,

А сам ченчик невеличкий . . .

— — — — —

На ченчику чорна ряса,

До дівчаток ченчик ласий!

— — — — —

Але з другої сторони годі знову не помітити, що ця іронія не є з ніякого згляду обідлива, що тут більш жарту і погідного сміху, чим глуму і ненависти, тим більш, що кінець кінців співаюча дівчина всеж таки не думає втікати від закоханого братчика. На те-ж вона й дитина цього народу, що вже з почином свого першого існування співав пісні про радощі життя і тужив за тими радощами і прославляв і благославляв їх скрізь, де ними його душа вщаслилювалася.

Тому хочу сказати те ще раз:

Дитиною радості і краси була спершу пісня України.

Але ця нечувано трагічна історична судьба, яка вже починається з грабіжними нападами азійських варварів — творить згодом одинокі в своїм роді татарське лихоліття, підмулює тим самим основи суцільної державности та дає кінець кінців Литовцям та Ляхам, а де-далі Москалям змогу побідними завойовниками спершу господарити, а опісля героїжитися на Україні, — ця нечувано трагічна історична судьба стає згодом, на мою думку, погубною для первісної радісности українського народнього світогляду. Той сердешний народ поет, який найрадше осторонь княжих та дружинних походів співав собі про веснянкових королів, які підкрадалися хватати його красуні, той народ-поет опинився нечаяно у тому життєвому положенню, яке на жаль від віків було судьбою великих поетів: йому довгими століттями довелося бути розп'ятим на хресті страшної, безвихідної, ніким не всмиреної журби. Де, спитаймо, ті історіографи світа, які в силі були би списати та передати вічній пам'яті людства всі ті лячні хвилі і тривоги, невисказані зусилля та труди, муки та страждання, що їх колись готували українському народові турецькі напади з їх окривавленими походами по степах, з їх ясирами та тими царгородськими казачатами, яких нелюдсько-жорстокі тайни жахали іноді навіть катів-євнухів? А де ті історики, які були-б на стільки глибокі поглядом своїх душ, щоб збагнути цілу глибину того національного горя, що його сотворила в нас ляцька та московська кормига? Де другий народ в світі, який повен таких внутрішніх сил, такої життєвої спромоги, як Українці — а проте віками виданий на поталу так ганьбливо безхарактерного народу, як Ляхи, або так тупоумних, уроджених номадів, як Москалі? В якого народу шукати такої всенародньої трагедії, як боротьба Хмельницького та її кінець, — переяславський кінець? А Шевченко і миколаївський царизм, а період габсбурського правління в Галичині з його Францями Йосифами, Баденіми та Бурянами?

Те ось ті життєві прірви, з глибин яких сливе протягом останніх п'ятсот літ здіймається наша культурна творчість.

Бо те і є величавим знаменом тої української культурної творчости, що вона проти всякого, людським вирахуванням підданого сподівання, протягом двадцяти століть не починає ні разу, а навіть за тих п'ятсот останніх літ, яким судилося бути її Голгофою, здіймається з вершини на вершину розвою.

Але спитаймо попри те: чи воно психольоґічно можливе, щоб п'ятьсотлітня національна мартирія не оставила ніякого сліду, ніякого пятна на культурі свого народу? Чи психольоґічно воно мислиме, щоб вікові лихоліття оставали без ніякого впливу на внутрішню дужість та основний характер духових його сил?

На те треба відповісти:

Ні. Психольоґічно це неможливе.

Трудно, правда, не відчути при тім цілої траґіки цієї відповіді. Бо вона голосить ніщо инше тільки те, що наша народня культура наслідком вікового поневолення не розвинулася так, як була-б розвинулася, коли-б її історичні умовини були инші. Але я думаю при тім, що не слід нам з того згляду найболячішу втрату почувати тих кілька печатней та університетів, що їх у нас тоді не засновано, та тих кільканадцять творів мистецтва, що їх в нас за той час не створено, а треба нам, на мою думку, яко найбільш вражаюче і найбільш далекосягле знамено того часу почувати занепад тої первісної радісности нашого національного світогляду, чудової погідности нашої цілої народньої духовости, з глибин якої плили перші українські пісні. Прибитий на хрест невольницької судьби поет-народ не перестав ось співати. Ні, — і за найчорніших своїх годин він знайшов в собі стільки вдохновення, щоб виспівати почування своєї страдаючої душі. Але він вже не співає радісно. Не співає про те, як за горою за зеленою пан Іван красної царівни жде. Не співає про те, як на горонці в злотій корчмонці кобзарі на золотій цимбалі бадьорій Ганні до танцю вигравають. Нечуване лихоліття кладеться чорними хмарами на ясний досі овид української пісні, а потоплені в той невідрадный громадянський овид творці стають творити згодом у напрямі того важко-сумовитого, пересиченого кровю і сльозами світогляду, що чорними шовками чудово, невисловлено-смутної краси оповиває наші нестерпні історичні думи.

На Чорному морі на білому камені
Ясенький сокіл жалібно квилить — проквіляє,
Смутно себе має, на Чорнеє море спільна поглядає,
Що на Чорному морю не добре ся починає,
Що на небі усі звізди потьмарило,
Половину місяця в хмари вступило.
А із низу буйний вітер повіває,
А по Чорному морю супротивна хвиля вставає,
Судна козацькі на три части розбиває . . .“

Без сумніву — є це поетична бесіда так собою одинока і окремішна, як ще хиба тільки сканзії Софоклевих та Аїсхілевих хорів, як дікція Шекспіра, як мова Данта, як ритми індійських реліґійних гімнів. У соборному письменстві всіх часів і народів не має лірики, якої висказ був би так могутний, як сила ліричного висказу історичних дум. І може тому ті наші думи звернули на

нашу словесність увагу цілої культурної Європи, і може тому ми для тої культурної Європи ще може й — сьогодні є цим меланхолійним народом-самотником, який вміє співати такі солодкі, смутні пісні. А проте — хоч і як дуже глибоко приходитьсь нам почувати, що наша народня лірична творчість періодів поневолення — це обявління великого народнього мистецтва, то критично-історичному дослідові все таки не без болючої застанови приходитьсь помічати, що після занепаду державного України лірична творчість її народу зазначається доволі односторонньо співами важко-рефлексійного характеру, які на довгий, може аж надто довгий час стають самотним, достойним уваги висловом живучости народньої думки. Мається ось вражіння, що наслідком того горесного лихоліття в нас запропастився цілий промінний світ іншої погідної пісні, схожої до тої первісної, яка раювала радістю творчого життя, а подіями переминаючої історичної хвилі не журилась багато.

Але це поневолення смутком — це пригноблення невідрадною історичною хвилею не обмежується тільки на царство нашої народньої пісні.

І ціле українське поетичне письменство ХІХ. в. — починаючи від Котляревського, а кінчаючи поки-що на Винниченку та Олесеві, — це наче одна-одинокі боротьба вольної творчої мрії проти вбивчих тіснот поневоленого середовища.

Воно ось з того згляду трудно критикові не доглянути тої обставини, що великі напрями європейської поетичної творчости новітнього часу, опираючися головню на індивідуальній мрії — у нас не найшли ніякої справді видатної появи. Ні байронізм, ні романтизм, ні символізм — не мають в нас досі справді визначного репрезентанта. Нашим поетам ще й нині приходитьсь з автором „Слова“ заздрісно глядіти на свободу лету колишньої Боянної мрії, і воно мабуть не случай, що сьогодні в нас тільки лірика і оповідання на вершинах мистецького розвою, а роман і драма поки-що розвиваються. Здається ось, наче-б дух історичної думки, цей журливий дух, овіяний смутком рідного краю, розпостер свої жалібні крила над цілою поетичною творчістю народу, видвигнувши собі у творі Шевченка таку святиню краси, що нею пісня України наче проголосила своє останнє слово.

Але ні.

Пісня горя, пісня гіркої боротьби о істновання не мала бути ніде останнім словом України: ні на області чисто народньої пісні, ні у письменстві.

Як що ми ось — перед нашим кінцевим поглядом на народню пісню — спинимось ще раз на тому останньому, то не дуже тяжко нам буде знайти тут докази на те, що багато мистецтва витворено з глибин ясного, на перекір усякому лихоліттю радуючогося життям світогляду. Чи не знаменне воно, що перший великий твір нашого модерного письменства — це твір погідної веселости, ієніяльна карикатура на Вергілеву епопею, якої королівсько-геройська стихія така

чужа була українській духовості — вже тоді, — за Сварога і Купала? І чи мало в нас творців-поетів, в яких стільки погоди справді соняшного визволюючого світогляду, що відчувається, що тільки справді творча радість життям могла його створити? Не в ось Глібів і Грінченко найкращими типами справді громадянських, ніяким лихоліттям не схмарених творців-потішників? Не була у Степані Руданським дивно могутня стихія невгомного життєвого сміху? А не став Володимир Винниченко таким дужим окличником радості життя, що нам, поневоле, важким смутком вікового лихоліття, викоханим журливим співом горесних дум, прийшлося з зачудованням питатися, — і звідки він такий узявся?

Так треба нам вірити в те, що джерела колишнього радісного світогляду, радісно-творчої духовості нашого народу не занепали на завсіди, і що це головне завдання нашої модерної пісні — на подобу колишніх наших радісних співів життя розбудити ті джерела до життя опять.

Це завдання нашої модерної пісні.

Бо у скарбниці тої нашої національної пісні — як що ось вільно і можна нам раювати нею на концертах славної Української Капелі, яка майже вперше дає нам змогу пізнати клейноди нашої пісні як слід — ми добачаємо стільки творчої сили, стільки найрізніших духових спромог, стільки талану і красоти у цілій їх величавості, добутий з наших пісень наче вперше високомистецьким справді і творчим проводом О. Кошиця, — цим найкращим діригентом теперішньої України, — що іноді, заслухавшись у ці, тисячами звуків визвонюючі хори та гармонії, ми й готові забути, що в нас було страшне п'ятьсотлітнє лихоліття, яке отруювало в нас дану нам небом радісність нашого духа. Чується у тій нашій могутній пісні звуки глибокі і сильні, мов голоси, демонічні голоси підземелля, і дивно потрясаючі, дивно таємні згуки, мов еха засвітів, то знов ті вражаючі форта і фортіссіма такі роздзвонені, такі розгомні, наче-б співала в них радість цілих поколінь, або якісь дужі творці прославляли в них свого Господа. А опісля ті п'яна і п'яніссіма нашої пісні? Солодкість її скарги і її жалю? А хто наслухується доволі несказаної розкішності, несказаної пестливості такого мельодійного жемчуга, як „Ой пряду, пряду“, або „На улиці скрипка грає“ і яку не будь би тут назвати?

Заправду — той колективний дух, той дух цілого народу, що сотворив скарбницю нашої народної пісні, він попри все лихоліття зберіг нам ще безліч жемчугів, але я думаю, що саме тому тепер завдання наших модерних творців, наших образованих композиторів, наче перейняти нашу музичну творчість з рук того колишнього колективного духа і тут, де він творив тільки інстинктивно, ведений тільки природним нахилом та несвідомим почуттям мистецьких красот, — зачати свідому себе, найвищими ідеалами красами ведену індивідуальну творчість, яка не тільки інстинктивно вихиснувала-б музикальні спромоги у народній духовості, але генієм свідомого

своїх завдань мистця добувала з тих спромог те, що в них найглибше і найвище. Але тільки великі завдання дають змогу осягати великі цілі, і тому треба нашим композиторам виходити по-за узкі межі дотеперішньої творчості, не вдоволитися тільки мініатюрними композиціями пісень, а пробувати великі музикальні цілості як ось музичні драми, ораторія і сімфонії і на таких великих цілостях зясувати в одно ті всі нечисленні красоти, якими тепер признадоблені поодинокі пісні і пісоньки.

І щойно те була-б після довголітнього поневолення творчість по лінії тої радісної життєвої мрії, з ясних глибин якої наші перші найдавніші мистці-співаки творили їхні гімни Сонцеві і Життю, — і щойно вона, ця велика, свідома себе і своєї мрії індивідуальна творчість була би справжнім воскресенням Його — Баяна віщого.

Привіт Головного Отамана С. Петлюри Українській Республіканській Капелі.

До Української Республіканської Капелі.

Привіт Ваш зворушив мене тим більше, що тріумф Капелі виправдовує саму ідею висилки її за кордон для ознайомлення чужинців з творчістю нашого народу.

Я багато вже гарного чув про концерти Ваші й овації чужинців, що випадають на долю Вашу й всього Українського, і з тим більшим почуттям вдячності важка й висока Ваша праця буде записана на сторінках історії нашого державного й культурного будівництва. І хоч важкий тернистий шлях до забезпечення щастя нашому многострадальному народові, всеж, з тим більшим завзяттям мусимо йти все вперед до ясної цілі повної його свободи й незалежності.

Вже недалеко та хвиля, коли об'єднаними силами досягнемо своєї мети і станемо твердою ногою господарями на своїй землі.

Шлю Вам побажання дальшого успіху на полі Вашої творчості і користуюсь нагодою переслати взаємний привіт.

Каменець Подільський, 16. вересня 1919.

Головний Отаман Петлюра (р. в.).

Вол. Мурський.

Скандал в антантському світі.

Політика Антанти в Росії — Французький скандал в Одесі. — Ревеляції Буліта. — Викрути Л. Джоржа, Клемансо, Пішона. — Становище Вільсона. — Теперішня політика Л. Джоржа в Росії. — Недалекий останній скандал.

Треба признати, що політика Антанти відносно Росії рішучо не має щастя. Вона в своїх імперіалістичних замірах не хоче погодитися з доконаним фактом розпаду Росії і визнати національні держави, які повстали на її розвалинах, а шукає ріжних способів, щоби по-

вернути єдину Росію знову до життя. І всякий раз, який вона курс не візьме відносно Росії, кінчиться великим політичним скандалом.

Не пралунав ще відгомін французького скандалу в Одесі. Франція мала свою сферу впливів на території б. Росії, а іменно побережа Чорного моря і відразу взяла реставраційний російський курс. Пішон згуртував біля себе старих російських політиків, щедрою рукою асигнував великі кошти на їх удержання і вислав навіть окрему армію, яка заняла Одесу і Севастополь. Бундючний Енно шантажував і одеське російське „правительство“ Грішін-Алмазова і Скоропадського і слав прикази навіть Директорії. Та французькі моряки перенялись большевизмом, а Григорієв скинув французьке командування в море, і справа ціла покінчилася скандалом у французькому парламенти.

Американські кола рішили були свого часу погодитися з фактом і заключить мир з усіма народами Росії а передовсім з большевиками. З ревелаяціями в цій справі виступив неявно бувший член американської делегації Буліт. Він, як повідомляє кореспондент „Daily News“, подав закордонній комісії американського сенату звіт про свою подорож в Совітську Росію. Звіт цей обіймає враз з документами 135 сторінок. Буліт подає докладно час засідань, що відбулося 16. і 21. січня, підчас яких розглядалося питання про мир з большевиками.

16. січня Ллойд Джорж заявив, що: 1. думка про те, що-б знищити большевиків, є божевіллям; 2. Колчак є монархістом; 3. Чехо-Словаки відмовились боротися за його справу; 4. коли-б організували експедицію проти большевиків, то в Лондоні був би совіт. З цими думками Л. Джоржа згодився вповні Вільсон. Тоді 21. січня на нараді було представлено англо-американську пропозицію мира з большевиками. Клемансо і Сонніно виступили проти неї, однак мимо цієї опозиції було вирішено, що на слідуєчий день Вільсон зретає відповідний меморандум. Вільсон запропонував скликати нараду на острові Принкіно. Л. Джорж, який хотів скликати всіх представників б. Росії до Парижа, вкінці згодився на пропозицію Вільсона.

Французьке міністерство закордонних справ виступило тоді ще більш рішучо проти цієї пропозиції між Клемансо, та повідомило Україну і антибольшевицькі уряди Росії, що коли вони відмовляться від запрошення на Принкіно, отримають формальну піддержку Франції.

Після невдачі з Принкіно полк. Гоуз і Лянсінг просили Буліта поїхати в Москву. Перед виїздом Буліт бачився з секретарем Л. Джоржа Филипом Кер і цей дав йому записку, в який висловив свої погляди що до пунктів, які мали бути предложені большевикам. Пунктів цих було вісім:

1. припинення війни;
2. кожний уряд затримує ті території, які він займав;
3. відкриття портів і свободний залізничний рух;
4. увільнення всіх антантських підданих в Росії;
5. за-

гальна політична амнестія; 6. відновлення торговельних і промислових зносин; 7. визнання боргу всіма урядами б. Росії; 8. евакуація антантських військ з Росії.

Буліт, якого Л. Джорж сам відправив на крейсері, поїхав в Москву й почав там переговори. Виїхавши з Росії, він ще з Гельсінґфорсу телеґрафував пропозиції Леніна Вільсонові, Лянсінґові і Гоузе. У відповідь на його телеґраму Гоузе поздоровив його з осягненим успіхом і заявив, що Америка готова на цих умовах, які поставили большевики, заключати з ними мир. По повероті в Париж Буліт снідав разом з Ллойд Джоржом, ген. Смітс, сер Морісом Ганкей і Филипом Кер. Тоді він передав офіційльний текст пропозицій Леніна Ллойд Джорджові. Цей передав їх ген. Смітс, кажучи: „Це документ великого значіння.“ Буліт того самого дня бачився з Бальфуром, який цілковито згодився з вислідом його переговорів.

Та може в тиждень після цього Ллойд Джорж виголосив промову в парламентах, в якій заявив, що він нічого не знає про переговори з большевиками. Рівночасно Гоуз повідомив Буліта, що Вільсон не має часу зайнятись тепер миром з Росією і дав йому до зрозуміння, що на таке рішення Вільсона вплинули Ллойд Джорж і ген. Смітс.

Ревеляції Буліта нарobili великого скандалу. Ллойд Джорж і його преса стараються виказати, що ці реверсії, це одна велика брехня, однак инакше дивиться на це американський сенат, а сам Буліт заявляє, що в його руках є лист секретаря Ллойд Джоржа Филипа Кера, в якому він каже, що офіційні заяви Ллойд Джоржа, в яких він старається представити ці реверсії, як вдумку, є неправдиві.

Буря з приводу реверсій вибухла і у французькому парламентах. Депутат Льонґе сильно заатакував Клемансо. Цей останній заявив, що про переговори Буліта нічого не знає і що його Ллойд Джорж про це не повідомляв. На це Льонґе закидає йому брехню і рішучо протестує проти посилки Колчакові та Денікіну амуніції та удушливих газів. Рівночасно на сторінках преси Кашен звертається отвертим листом до Пішона, щоб той подав звіт, скільки витрачено народніх грошей на російську авантюру і для якої цілі на сході Європи ведеться ще війна. Пішон по дітвацьки заявив, що рахунків предложити не може, бо вони так скомпліковані, що трудно їх уложити, а що до війни на сході, то вона ведеться не з большевиками, а з Німцями, які хочуть захопити Росію в свої руки.

Та на цьому ще не кінець. Коли французька політика в Росії покінчилася невдачею, Ллойд Джорж зрадів з цього й взявся сам її продовжувати, та вже обережніше. Спершу постарався про визнання Колчака головою всеросійського правительства. Та реверсії американського делеґата Мориса, а потім невдачі Колчака повернули його в сторону Денікіна. Та цього йому було мало. В останніх часах англійські війська викинули Українців з Одеси та віддали їм добровольцям. Російські чорносотенні кола утворили ще одно прави-

тельство Щепкина, яке тішиться піддержкою англійського уряду. Рівночасно Англія звернула бачну увагу на Кавказ і прибрала його як слід до рук.

Забезпечившись так на півдні, Л. Джорж звернувся на північ. Мурманські операції, які велись тут раніше антантськими військами, покінчилися повною невдачею. Тоді Англія дала підмогу Юденічу, зорганізувала ще одно російське правительство Ліянозова, та взяла в свої руки політику Естонії та Латвії. Опутавши так російські реакційні кола, Л. Джорж хоче за всяку ціну закріпити за Англією сферу впливів і російський ринок. Та мимо такої тонкої політики, його будівля розсипається. Армія Юденіча, як повідомляє полк. Темпель, що недавно прибув в Штокгольм, цілковито дезорганізована так, що становисько на фронті вважають безнадійним і сьогорічну кампанію програною. Естонія і Латвія носяться з думкою заключити з большевиками мир і правдоподібно після ревеляцій Буліта це зроблять. Остається ще Денікін, але і його позиція, як видно із його комунікатів, незвичайно скрутна. Упоений ореолом слави побідника і всеросійського диктатора (бо Колчак передав йому верховне командування), він своєю політикою відносно України, Кубані та Кавказу викопав собі яму, в яку його большевики без труду вкинуть. І це буде остання компромітація антантських держав в російській політиці і початком кінця боротьби новоповсталих народів б. Росії за свою незалежність.

Е. Сокович.

Економічні умовини Версальського мира.

(28-го червня 1919. року).

Не вважаючи на поворот Ельзас-Льотарингії, не вважаючи на величезні оплати, що мусять зробити Німці, та віддачу майже всьєї торговельної фльоти — широкі громадянські кола Франції не задоволені.

Ґрунт для того різноманітний.

Більшість боїться Німеччини і не бачить в умовинах повної ґарантії знищення Німеччини. Коли виникало ще питання про заключення миру, то французька преса обговорювала, в якій формі й далі мусять істнувати Німеччина. Багато було голосів за те, що Німеччину треба розчленити; згадувалось, як Бісмарк своєю залізною рукою з'єднав усіх, і що зараз як раз час допомогти тим, що завжди мали своїм лозунгом „Los von Berlin“. Малось на думці, що роз'єднана Німеччина буде менш загрожувати Франції, ніж об'єднана. Але тут кажуть Рада Чотирьох гадала, що поділена Німеччина не зможе заплатити ті страшенні суми, що їх налічили. Таким чином фінансові обставини заставили залишити Німеччину в більш-менш старих умовинах.

Треба сказати, що об'єднання Німеччини, яке завжди приписується Бісмарку — почалось ще з 40-іх років, і дійсний творець сього був Фредель Ліст. Він багато зробив для економічного об'єднання Німеччини, він по суті був творцем так званого Zollverein-у; по його думці був заснований державний банк з правом емісії. Це по-

служило до повного фінансового об'єднання держави. І тепер міністр фінансів Ерцбергер своїм законом про збор грошей для оплати Антанті боргів — ще більше зєднав Німеччину. Оголошення умов мира чекалось з великою нетерплячкою. Франція, на території котрої головним чином велася війна, гадала дістати великі полекшення після підписання мира.

Хоч ці умовини й дають задоволення Франції — усе-ж таки всіх вони не задовольнили. Усі військові втрати можна поділити на дві частини: 1. втрати військові, котрі були зроблені за часи війни шляхом позичок і ще не погашених — ці видатки перевищують сотню мільярдів (27 мільярдів за кордоном;) 2. збитки війни: пенсії убитим та пораненим, платня за зруйноване майно, штрафи за забори в завойованих місцевостях і т. д. Умовини мира не обов'язують Німеччину платити чисто військові видатки, але обов'язують заплатити всі видатки по відновленню зруйнованого майна. Окрім того Німеччина мусить заплатити видатки по здержанню війська в окупованих місцевостях.

Точну цифру боргу Франція ще не може установити. Особлива інтернаціональна комісія установить її до 1-го травня 1921-го року.

Борги свої Німеччина мусить виплачувати випускаємими нею бонами. До 1-го травня 1921-го року Німеччина мусить виплатити 20 мільярдів золотом — (ця уплата може бути зроблена золотом, крамом, кораблями). Окрім того Німеччина мусить випустити зайом в 40 мільярдів золотом з 5% погашенням для уплат сум по відновленню зруйнованого майна — з виплатою, починаючи з 1926-го року. Контроль платні буде робити особлива комісія, котра буде складатися з представників Англії, Америки, Франції, Італії, Бельгії, Сербії й Японії. Комісія ця буде працювати в Парижі. Вона періодично буде роздивлятися господарський стан Німеччини, установляти вірність уплати боргів, буде мати право самого широкого контролю за виконанням відновлення зруйнованого майна і слідкуватиме, щоб усі прибутки Німеччини перш за все йшли на виплату відсотків і амортизацію цих боргів.

Німеччина обов'язується нічого не тратити з цього золотого запасу до 1-го травня 1921-го року без дозволу цієї комісії. На протязі одного року з часу підписання миру комісія має право вимагати від Німеччини, щоб вона дістала й передала їй на протязі 6-ти місяців усі права на концесії та майно в Росії, Кітаю, Турції, Болгарії. Підводні кабелі, що були уложені Німцями, Антанта забирає собі, записуючи вартість їх в суму, що мусить повернути Німеччина.

Кооперативна Конференція в Парижі.

(Від власного кореспондента.)

В днях 26.—28. червня ц. р. відбулася Кооперативна Конференція антантських і нейтральних країн, на якій по раз перший була репрезентована українська кооперація, як рівноправний член всесвітньої кооперації. Офіційними завданнями кооперації була підготовка до відновлення діяльності кооперативного Інтернаціоналу та надання його праці більш практичного характеру. Порядок денний конференції було вставлено такий:

1. Завдання кооперації після війни й економічні відносини між окремими народами;

2. Організація комерційних зносин між гуртовими кооперативними коморами та майбутнє кооперативного комітету альянтських країн;

3. Коли і під якими формами може бути відновлена діяльність інтернаціонального кооперативного альянсу.

Неофіційними завданнями конференції з'являвся намір використати теперішній момент упадку торгового ринку для поширення кооперативних впливів, що повело-б за собою допомогу спустошеним країнам, і це могло-б послужити першим ступнем до завойовання західною кооперацією широких економічних позицій. Та не обійшлося і без політичних стремлень. Антантські кооператори, головню французькі та англійські, поспішилися взяти в свої руки головну ініціативу по відновленню кооперативного альянсу і тим здобути собі переважаючий вплив перед німецькими кооператорами. Тому, щоб не запрошувати Німців, конференцію названо не міжнародною, а конференцією представників антантських і нейтральних країн. Збираючи як можна більше депутатів, думали фактично поставити своїх противників перед здійсненим фактом.

На конференції були представлені Українці (проф. М. Грушевський та Д. Ісаєвич), Англійці, Ірландці, Французи, Росіяне, Бельгійці, Голландці, Данці, Румуни, Поляки, Американці, Чехи, Швайцарці, Фіни, Литовці, Латиші, Грузини, Норвежці й Шведи, всього біля 50 чоловік. Між учасниками можна було бачити б. французького міністра А. Тома, відомого бельгійського кооператора Бертрана, члена англійської палати комун Віліямса, секретаря кооперативного Інтернаціоналу Мея, проф. Шарль Жіда і др.

Головою конференції був вибраний проф. Шарль Жід. Після проголошення вступних промов і привітань, коли то кожна делегація вказувала, від кого вона виступає, конференція розбилася на три секції, з яких кожна розбирала одно із питань дневного порядку. На відкриттю не обійшлося і без інциденту. Секретар зібрання Пуассон оголосив телеграму від італійських кооператорів, в якій вони відмовляються брати участь в конференції, яку вони не вважають інтернаціональною, бо туди не запрошено Німців. Заява ця прийнята була іронічними увагами і відразу виявила цю боротьбу між Німцями та Французами і Англійцями за впливи в кооперативному Інтернаціоналі.

Праці секцій покінчилися в зазначений термін і були прийняті відповідні резолюції на підставі докладів, які були предложені Французами. Резолюція по першому питанню має більш академічне значіння, тому я її не міщу. Друга комісія прийняла такі постанови:

„Аліантський Кооперативний Комітет має бути негайно побільшений через вступ представників центральних кооперативних організацій нейтральних країн. В майбутньому комітет прийме в свій склад по одному делегатіві від центральних кооперативних комор та від центральних кооперативних союзів кожної країни.

Аліантський Кооперативний Комітет продовжить свою працю, що до перших двох питань, ухвалених лютовою конференцією (конференція ця відбулось в лютім в Парижі. — Ред.) себ то:

1. Допомога зруйнованим країнам і забезпечення продовольчими запасами нових держав;

2. Організація Інтернаціонального Статистичного Бюра. Крім цього має ще скластися особливий комітет, зложений з представників різних центральних гуртових камор, для утворення в майбутньому Інтернаціональної Гуртової Комори. Цей комітет складається з представників місцевих центральних гуртових комор по два

від кожної. При цьому кожний з членів комітету буде частиною Інтернаціонального Кооперативного Комітету, щоб полекшити працю допомоги спустошеним країнам."

По третьому пункті дневного порядку ухвалено такі резолюції:

I. „Кооперативна Конференція представників антантських та нейтральних країн вимагає від езекутивн Аліансу зробити зібрання 19. серпня в місці осідку останньої, де вясниться питання про найближче засідання Центрального Комітету, строк цього засідання, місце й дневний порядок.

II. Кооперативна Конференція антантських і нейтральних країн висловлює побажання, щоби зібрання Центрального Комітету відбулося в кінці року, можливо в Женеві, з таким дневним порядком:

1. Перебудування Інтернаціонального Кооперативного Аліансу;
2. Питання про скликання найближчого Інтернаціонального Конгресу;
3. Постанови кооперативної конференції антантських і нейтральних країн.

Самих комітетів постановлено скликати в Лондоні два: один для статистичної роботи відносно потреб зруйнованих країн і другий для самої практичної роботи в справі допомоги, способів роцоту з поодинокими країнами, умов товарообміну, то що.

Як згадано вище, на цій конференції була репрезентована теж і українська кооперація. Початки перших зносин між українськими а французькими кооператорами мали місце ще в квітні ц. р. коли то п. Д. Ісаєвич звернувся до Національної Федерації споживчих кооператив Франції з проханням дати змогу переговорити про можливість і характер стосунків між українською і французькою кооперацією. Переговори такі й відбулися в присутності голов Національної Федерації Доде, Баснеля і Пуассон а дальше директора гуртової комори „Magasin de gros“, представника Парижського Союзу, і українця п. І. Петрушевича з Америки. Після ще кількох подібних конференцій, французькі кооператори піднесли думку, щоби делегати України взяли участь у Кооперативній Конференції антантських і нейтральних держав, і було прислане Українцям окреме запрошення на конференцію.

З Українців взяли участь в конференції проф. М. Грушевський і п. Д. Ісаєвич. Спеціально важливою для нас була участь на конференції проф. М. Грушевського. Зараз першого дня він сказав привіт конференції по французьки, який був прийнятий гучними довготриваючими оплесками. Особливо оплескували промову проф. Грушевського Англіїці. Крім того по його думці була від іменн Української Делегачії внесена пропозиція, щоби вимагати встановлення нейтральности кооперативного транспорту, що мало-б велике значіння підчас війни і далось кооперативним транспортам такі права, якими користується Червоний Хрест. Цю пропозицію підтримав на загальному зібранні Альберт Тома, й вона була принята. Д. Ісаєвич зі свого боку виготовив доклада зі статистичними даними про українську кооперацію, і цей доклад зробив велике вражіння на чужинців. Показалося, що українська кооперація іде в перших рядах всесвітньої кооперації. Представник польської кооперації варшавського університету В. Балерт заявив українським делегатам по російськи: „Вы нашумѣли своими експозе“,

Після тої конференції зацікавлення нашою делегачією в Европі зростає. Українці дістали запрошення на Конгрес Кооперативних установ Бельгії, що має відбутися 31. серпня в Генті. Так само англійські кооператори виявляють інтерес до ділових звязків з українськими кооперативами. Рівночасно усі три Центральні Союзи України зістали прийняті до Кооперативного Інтернаціоналу.

Наприкінці згадаю ще про роль Росіян на кооперативному конгресі. Від російської кооперації були присутні: уповноважений московського „Центросоюзу“ Асанчєєв, Крєвопусков і ще один маловідомий кооператор. Вони з початку хотіли виступити в імені всеросійської кооперації, а навіть в комісії Асанчєєвим був зроблений виступ від імені „Кооперації Москви, Харкова, Київа і др.“ Та тоді литовський делегат після порозуміння з представниками других народів б. Росії зложив заяву, що російські кооператори не мають права репрезентувати кооперації Київа, Тифлісу і др. місцевостей. Після такої заяви ніхто не відважувався робити подібних виступів, і всі проповці, навіть і Асанчєєв, говорили про товаришів бельгійських, російських, українських і т. д.

Остання кооперативна конференція принесла велику користь Україні, бо, переконавшись про великий розвій української кооперації, вона змушена була тим самим визнати її самостійність і незалежність від російської кооперації, а це має для нас велике політичне значіння. Треба тільки поширити агітацію за кордоном, заснувати в важніщих світових центрах відділи українських кооперативних союзів України та розширити закордонне кооперативне представництво, і в цей спосіб можна буде легко добитися кредитів та широко поставити товарообмін між нами й закордоном через кооперативн.

Париж, серпень 1919.

Spectator.

Огляд закордонної політики.

Вплив д'Аннунція в Італії й італійський революційний рух: протиділання південних Славян; на Мадярщині без зміни; неудачі польської закордонної політики і ускладнення у внутрішній; Петлюра, Петрушевич, Поляки, Денікін; великий залізничний страйк в Англії.

Найкращим мірилом для слабости Антанти є фіюмська справа. Вже місяць тому відомий письменник, тепер офіцер, горячий італійський патріот і націоналіст Габрієль д'Аннунціо зібрав добровольців і на власну руку навіть проти волі уряду зайняв місто Фіюме і проголосив, що цей порт віднині належить до Італії. Анекеія Габрієля д'Аннунціо наробила офіціальному італійському урядові багато клопотів. Як відомо, на мировій конференції місто і порт Фіюме інтернаціоналізоване, то є, віддано під протекцію союзу народів; передмістя Суссак прилучено до сербо-хорватської держави; що-ж до дальматійського побережжа, то взагалі справи не вирішено, бо мирова конференція не знала, як її рішити. На дальматинське побережжа, особливо на острови, підносить претензії Італія і сербо-хорватська держава. Звичайно, що претензії Італії не оправдані, бо на дальматійським побережжю котре давніше належало до венеціанської аристократичної республіки, знаходиться тільки дуже мізерна італійська меньшість і то переважно по містах.

Зайнявши Фіюме, д'Аннунціо заявив, що він із своїми добровольцями завоює також і дальматійське побережжа. Антантські кола, особливо Америка, домагалися від італійського уряду, щоби він постарався усунути д'Аннунція з Фіюме й обсадив це місто регулярними військами. Одначе, коли прийшлося це виконати, показалося, що італійський уряд не має за собою послухного війська, бо по боці д'Аннунція стало чотирнадцять генералів, і симпатії війська є рішучо по його боці.

Італійський поет, який тепер зайнявся політикою, як підчас війни авіятикою, пише до війська маніфести, в яких закликає, щоби воно корилось тільки національній дисципліні, і ті маніфести деморалізують італійські військові маси. Коронна Рада, яку скликав король і на яку не прийшов барон Соніно, уважаючи таке скликання королем Коронної Ради неконституційним, а також не явились соціялісти, довела до ніяких результатів. Прийшлося скликати італійський парламент і в його руки віддати справу фіюмського питання. В парламенті міністр закордонних справ Тіттоні зробив доклад про діяльність італійської делегації на мировій конференції в Парижі, представив в своїм докладі труднощі, з якими ця делегація мусіла боротися і врешті предложив до ухвали резолюцію, яка 1. підкреслює італійський характер міста Фіюме і 2. віддає справу вирішення фіюмського питання в руки уряду. Першу частину резолюції парламент прийняв одностайно, а другу тільки незначною більшістю голосів (проти соціялістів і їх симпатиків). Результат голосування не вдовольнив кабінету, який має намір податися до димісії, і найкраще зробить, бо він непопулярний. Проти кабінету Нітті агітують з одного боку прихильники д'Аннунція (крайні націоналісти й імперіялісти) і соціялісти всіх відтінків. Не значить це одначе, що націоналісти і соціялісти ідуть дружно. І одні і другі революціонізують італійські маси, тільки національна революція, за яку агітують націоналісти, має більш гарібальдівські жести, коли тимчасом соціялісти хочуть соціяльної революції, яка змінила би і форму правління і соціяльну структуру країни. Що більше, поміж прихильниками д'Аннунція з одного боку і соціялістами помітна крайня ворожнеча, яка проявляється на зверх відповідно до південного темпераменту Італійців. „Evviva d'Annunzio“ — оце клич націоналістів, на що соціялісти відповідають „Evviva Lenin“, після чого починається бійка. Імперіялістична політика італійського уряду мусіла викликати революційний рух, бо він цілу свою енергію напярив в бік закордонної політики, занедбуючи внутрішню, що тільки загострює клясові антагонізми. Вже тепер напевно можна сказати, що в Італії революція неминуха.

Розуміється, що і південні Славяне, особливо Далматійці і Босняки, котрі ненавидять Італійців, як буржуазну клясу, не можуть із спокоем дивитись, як д'Аннунціо на перекир постановам мирової конференції зайняв місто Фіюме, котре вони уважають своїм портом. І ось тепер може прийти до неофіційної війни. До південнославянського уряду зголошуються далматійські і босняцькі добровольці, домагаючись зброї, і погрожують, що коли їм уряд зброї не дасть, вони самі возьмуть і проженуть з міста добровольців д'Аннунція. Як ця ціла адрійсько-фіюмська авантюра скінчатся, годі що небусть сказати певного. Одно тільки можна бачити: до російського й австро-угорського хаосу, не говорячи вже про хаос в Туреччині, долучується ще хаос балканський і італійський, і ось ми тепер будемо свідками ще більшого революційного руху, бо він обійматиме три четвертині Європи і половину Азії. Чи революційна хвиля з огляду на повну дезорганізацію половини культурного світа не зачепить також і другої половини, до того економічно дуже ослабленої, можна сумніватися. Одно можна сказати напевно. Випадки переросли політиків і дипломатів, і вони не в силі ними керувати.

Ця теза має своє потвердження в малярській справі. Всі зусилля антантських місій, щоби на Малярщині завести який такий лад і скласти кабінет, з яким могла би Антанта переговорювати і заключити мировий договір, привели до ніяких результатів. Ще далше на Малярщині лютує білий терор, ще далші людей убивають сотками і тисячами, ще далше панує там абсолютний монарх, „президент міністрів“

— самозванець Фридрих, спираючись на подонках найчорнішої реакції. А Антанта не має ні сили, ні авторитету, щоб її повалити. На Мадярщині це тепер настали сірі будні білого більшевизму: день іде за днем, до того подібний один до одного, що преса вже махнула рукою і перестала займатись мадярським питанням. Промайнула тільки чутка про якийсь-то державний союз між Угорщиною, Італією і Румунією, однак з огляду на кризу, яку тепер переживає Італія, ті чутки замовкли.

Польська закордонна політика терпить неудачу за неудачою. Вже в версайськiм мирi Польща не дістала того, чого хотіла. Її відмовили Гданська (Данціга), який стає інтернаціональним портом, Західних і Східних Прус, постановлено плебісцит на горішнім Шлеську і Кашубії: отже версайським трактатом не усталено навіть західних меж Польщі. Також справа Цешинського Шлеська не вирішена на користь Поляків. Постановлено там плебісцит, котрий з огляду на мішану людність (Чехів, Вассер-Поляків і Німців) може випасти на некористь Польщі, котра уміє здобувати слабi народи силою зброї, але не уміє правити підбитими краями. Поляки мали всю надію, що мирова конференція в Парижі прилучить цілу Східню Галичину раз на все до Польщі. Однак Рада Чотирьох дивиться на Галичину не як на польський край: антантська комісія укладає для нього особний автономний статут, віддаючи Східню Галичину з безсумнівною українською більшістю тільки під тимчасовий заряд Варшави на певний протяг часу, після того сама людність має про це рішати, до якої державної організації їй належати. Ці неудачі польської закордонної політики, результатами якої є, що Польщу вправді визнано як самостійну державу, але не усталено ані на однім місці її державних меж, будить невдоволення серед польського громадянства. Виразом цього невдоволення являються зовнішні і внутрішні анархічні рухи. Так під впливом агітації Поляки, не чекаючи на плебісцит, хотіли захопити владу в свої руки на Горішнім Шлеську. Повстання не удалось, хоч воно мало підтримку з боку регулярних польських військ. Німецькі війська здушили повстання, і велика частина повстанчих робітників з шлеських копалень мусіла утікати до Польщі і тим самим збільшити кадри безробітних. А безробіття в Польщі прямо застрашає. Підчас польсько-австро-німецьких переговорів в справі доставки польського вугля для Відня показалося, що на вуголь з Домбровецькою басейну Відень не може числити, бо там панують анархічні відносини, і дуже є мала надія, щоби вони покращали. Що иншого — з Шлеська Горішнього і Цешинського. На Горішнім Шлеську після польського повстання піднеслася продукція о 6000 тон денно, і є надія, що буде підноситись далше, коли властители копалень наймуть більшу кількість робітників на місце польських повстанців, які вемігрували до Польщі. Так отже повстання мало той результат, що на Горішнім Шлеську понизився процент польських голосів на випадок плебісциту і тому піднесли німецькі шанси на вічне посідання цього багатого краю. І тому тепер усі невдоволені. Націоналісти (вшехполяки) невдоволені закордонною політикою Падеревського, соціалісти знову внутрішньою. Коли додати до тих клопотів ще й сумний стан апровізації великих міст, якому уряд з огляду на низький стан валюти зарадити не може, а далше з огляду на це, що польське селянство, не можучи дістати потрібних товарів, не доставляє містам продуктів першої необхідности, а також тому, що в Польщі взагалі жнива дуже неважні — становище кабінету Падеревського дуже тяжке, коли не безвихідне.

Польща так само, як Правобережна Україна, має національну хворобу: незвичайно великий земельний пролетаріят, визискуваний безпощадно польськими великими

земельними власниками. Тепер розпочинається копка буряків для польських цукроварень і картофель. „Związek zawodowych robotników rolnych“ агітує за генеральним страйком земельних робітників, і коли їм удасться цей страйк перевести, то становище уряду буде прямо катастрофічним. Але не тільки уряду. Морози не за горами, і ось може статись, що більшість картофель і буряків лишиться на полі невикопаних, що тільки збільшить ще і так вже гострий голод. Ця внутрішня слабкість польського уряду і цілого польського державного організму стоїть в диспропорції з тими великими успіхами, які мають польські армії на всіх фронтах. Останніми днями польські війська перейшли Березину і зайняли Двинськ. Одначе ці фронти не зможуть устоятись, раз є дезорганізований тил, і можна дуже скоро сподіватися грандіозної катастрофи на польських фронтах, коли узгляднитья оцю агітацію проти війни, яку з великою енергією розпочали вести соціялісти і комуністи. В кожному разі громадянство польське дуже полівіло, і можна сподіватися, що соціялісти, коли не комуністи, захоплять владу в Польщі при допомозі державного перевороту. Тоді виб'є остання година для польських ягайлонських імперіялістичних апетитів.

В кожному разі в Польщі все ще тепер панує реакція, хоч її становище дуже захитане. Ліві партії дуже критикують дволичну політику в справі України і Росії. Соціялісти і ліві демократи цілком справедливо говорять, що для самостійної Польщі потрібна самостійна Україна. Дякуючи тільки лівій публичній opinii, польське командування заключило з Петлюрою перемирря ще на один місяць. Одначе праві партії (консерватисти, подоляки, народові-демократи) є українофобами і русофілами. Коли ліві партії агітують за згодою з Петлюрою, праві партії хочуть йти рука в руку з Денікіном. Одначе дивна психольогія Поляків. Визнаючи з одного боку самостійну Україну необхідною для Польщі, вони з другого боку не хочуть зректися своїх претенсій на панування над Галичиною — українською провінцією. Засвоївши собі австрійське інтригантство, польська преса і польські політики стараються зломити єдиний український національний фронт і наклепами, киданими на Галичан, стараються поглибити ті непорозуміння, які з приводу нашого політичного невишколення повстали між Наддніпрянцями і Галичанами. Пускаючи систематично при допомозі офіціального польського телеграфного агенства чутки про зраду ненависного їм Петрушевича і командування галицьких військ, які неначе-б то піддалися Денікінові за ціну посади губернатора Галичини для д-ра. Петрушевича, вони ціми інтригами викликали заколот в opinii публичній Українців. Хоч наш журнал *cum grano salis* приймав усі чутки, то всеж таки він не міг устоятись перед інтригами і наклепами, подаваними в пресу систематично, а то тим більше, що, не маючи безпосередніх інформацій про хід випадків біля Київа і взявши під увагу песимістичні настрої серед деяких представників галицької еміграції, ми вважали ці чутки хоч і невірними, але правдоподібними. Тимчасом ці чутки показалися неправдивими і прямо виссаними з пальця. Справа малася ось як: один з галицьких корпусів загнався дуже далеко, так що показалося, що він окружений большевиками і денікінськими добровольцями з трьох боків. Треба було рятувати корпус від загибелі. Тому Петрушевич, як організатор галицького війська, уважав необхідним увійти в переговори з денікінцями, які вів до того часу, поки zagrożений корпус не відійшов на безпечніші позиції: після того він переговори перервав і працює всеж таки в найкращій згоді. Наші уваги в справі київської катастрофи, поміщені в 3. числі 3. тому, відносились не так до особи Петрушевича, котрому на цім місці публично даємо сатисфакцію, як радше до тих москвофільських і реакційних на-

строїв, які далось зауважити серед деяких зневірених, зденерованих і песимістично настроєних представників нашої еміґрації.

Втручання анґлійських імперіялістів у внутрішні справи народів бувшої Росії, їх підпирання найчорнішої денікінської реакції не могло лишитись без впливу на широкі робітничі маси анґлійського пролетаріату, який дуже настирливо почав домагатись заключення миру з большевицькою Росією. Часткові страйки, які ту і там серед портових і копальняних робітників вибухали, не мали ніяких успіхів, бо вправді уряд запевнював, що відкличе війська з Росії, але на їх місце послав добровольців. Тепер робітники взяли ся іншої тактики. Вони не висовують політичних домагань, але шляхом економічних домагань, яких уряд виконати не в силі, стараються його повалити. Так останніми днями вибух генеральній страйк залізничних робітників, котрі домагаються 6-годинного дня праці і підвишки платні на 60%. Страйк обняв усіх залізничних робітників в об'єднанім королівстві Великої Британії і поставив уряд в дуже критичне становище. Уряд хоче запровіянтувати міста при допомозі грузових автомобілів, але стоїть перед трудностю, що автомобільні машиністи можуть також застрайкувати, а коли вони зломлять страйк, може прийти до розрухів. Уряд постановив ці розрухи придушити озброєною силою. Поки що ще страйк відбувається спокійно, але становище дуже напружене.

Україна.

Евакуація Київа.

З Москви повідомляють, що денікінські війська евакуювали Київ. По місті ходять тільки стежі, а над містом розлягається глухий гук гармат і відгомін недалеких боїв. Перелякане населення ховається в пивницях.

Продовж. перемиря.

„Gaz. por.“ повідомляє з Варшави, що українська делегація предложила проєкт продовження перемиря з Польщею. Польські військові кола відносяться до цього проєкту прихильно.

Румуни від- дали україн- ський воен- ний матеріал.

З Парижа телеграфують дня 23. серпня, що Румуни звернули українцям в оренду матеріали, забрані свого часу від українських військ запорожського корпусу, що був інтернований в Румунії. З Москви доносять, що румунське правительство завізвало російських офіцерів покинути до 15-го вересня територію Румунії.

Житомир в україн- ських руках.

З Варшави повідомляють, що польські військові кола дістали відомість про заняття Житомира українськими військами. Большевики, які хвилево були заняли місто, покинули його без бою.

Русифікація України.

„Tägliche Rundschau“ повідомляє, з розказу Денікіна мовою урядовою на Україні є мова російська. Українську пресу відцано під гостру цензуру. В наслідок розпорядження ген. Бредова, всі українські написи на київських крамницях замінені російськими.

Звірства Денікіна.

Війська Денікіна, які прийшли привертать собі то „порядок“ й „право“ на Україні, бешкетують по містах й селам не гірше й не більш по людському, як большевицькі банди, від яких прийшли вони „спасать“ населення. Забираючи все що попаде у селян, знущаються вони — немилосердно. По містах а особливо в Києві — розшуковують всіх Українців й — розправляються з ними, як з зрадниками „єдиної й неділимної“, сажуючи соткали в тюрми або їх розстрілюючи. Знаменне теж й це, що до „зрадників Росії“ — зачисляють денікінські кати й всіх цих, що брали участь в постанові против гетьмана. Українці, щоб спастись від звірств знущань заплечників Денікіна, покидають масами Київ й інші міста, — ці страшні гнізда чорної реакції. — Доколичні села, півні, нещасних збігців, приймають з отвертим серцем — своїх братів, що втікати мусіли із „своєї несвоєї землі“.

(Від вл. кор.)

Повстанці проти Денікіна. З Кам'янця повідомляють, що в занятих Денікіном областях операції повстанців ведуться з добрими успіхами. Повстанці Зеленого заняли Баришполь. Київ б'ють цілковито так, що фунт хліба коштує тепер 250 карб. В районі Ніжина і Броварів оперує відділ Ангела. В Катеринославській губ. повстанці заняли Синельниково, Павлоград і Лозову. Повстання вибухло теж і в Єлизаветському повіті.

Ще про здобуття Києва. Варшавський кореспондент „Morning Post“ перелітав з Варшави понад большевицьким і українським фронтом до Києва і назад. Він знайшов Денікіна сильно укріпленого в Києві, який большевики були енергійно боронили. Петлюра мав бомбардувати місто 36 годин. Те саме робили й большевики використовуючи 27 моніторів, які були на ріці. Генерал Петлюра був ввійшов до міста на 5 годин перед Денікіном. Денікін визнав Поляків, як своїх союзників, але відмовив визнати Петлюру, якого вважає за зрадника Росії.

На тилах Денікіна. Одеські газети повідомляють, що в Бахмачі викрито большевицький заговор. Організація заговору обіймала весь Донецький басейн. Всіх провідників заговору арештовано.

Суд наближається. Озброєний кількочисний відділ повстанців здержав на Полтавщині — поїзд головнокомандуючого добровольської армії генерала Маєвського. З'явився навіть кулеметний бій. Однак охорона генерала відбила із великими втратами набіг й спасла „тим часом“ свого генерала. (Від вл. кор.)

Вісти з Києва. Полтавська часопись „Голосъ Юга“ повідомляє: в Києві вуличною юрбою розшматовано київських меньшевиків і члена редакції „Київської Мислі“ Балабанова. Та сама газета повідомляє, що озброєна банда з кількох сот людей зробила напад на потяг головнокомандуючого добровольської армії генерала Майковського; нападаючі обстріляли потяг з пулеметів та рушниць. Напад було відперто охороною.

Полонені Українці в Чехії. З Австрійсько-російської війни полишалися ще в Чехії полонені Українці, що пробували в таборах полонених у Хоцні та в Йосифові (Josefstadt). Тепер гурток їх об'їздить східну Чехію та улаштує представлення й концерти, на які Чехи ходять дуже радо, бо вважають Українців за знаменитих співаків та музикантів (ukrajinští bratři jsou znamenitými pěvci a hudebníky — як пишуть „Nar. Lsty.“). По приїзді до міста Гронова відвідали ті самоуки артисти визначного чеського письменника А. Іраска, що живе в тім місточку, а провідник гуртка привітав його щирою промовою. По чім розвелася дружня розмова й забага з родиною письменника, в часі якої полонені грали і співали. Письменник дякував їм дуже за увагу і подарував на спомин свій портрет із власноручним підписом. На вечірнім концерті полонених у Гронові був присутній письменник із цілою родиною.

Інтерновані у Львові. В полевім суді Д. О. Г. на Замарстинівській вулиці сидить вже третій місяць: о. Мих. Баричко зі Ширця, Василь Гординський з Глубокого, пов. Богородчани і о. Мосора зі Скольного. В відділі полевого суду Д. О. Е. в Бригідках сидять: о. Кучкуда з Перемишлян, о. Прийма з Дуліб, о. Олійник з Рогатина (який захорів на тиф і є на Клепарові).

В справі львівського університету. „Вперед“ доносить, що дня 4. вересня явилася до ректора львівського університету депутація української молодіжної організації в справі розпорядку львівського університету, що на університет прийматимуться тільки горожане польської держави та заприязнених і нейтральних держав, а з польських горожан лише ті, що сповнили обов'язок військової служби в польській армії. Ректор університету заявив, що це рішення ще не остаточне, але всеж таки на університет прийматимуть тільки горожан польської держави, бо львівський університет польський (!). На це депутація передала протест до варшавського правління.

- Наші арештовані.** Тов. д-р Рудольф Скибінський знаходиться в таборі інтернованих в Дембліні. З Самбора доносять, що там арештовано радника суду Щербатюка тяжко хорого, при високій горячці. В Домбю сидить 80-літній управитель школи Франц Сілецький, в Берестю проф. Тадей Залеський і проф. Мариняк. — Тов. Зофію Олесківну арештовано в неділю в Болехові а опісля перевезену до Львова випущено на волю.
- Український Червоний Хрест.** „Вперед“ повідомляє, що український Червоний Хрест з днем 1. вересня зістав признаний офіційно, як рівноправна інституція нарівні з іншими.
- Плебісцит у Сх. Галичині.** 25. вересня Рада п'яти обговорювала знову питання про Сх. Галичину. Відповідне справоздання відіслано до окремої комісії, в склад якої входить і Падеревський. Як повідомляє N. Reforma, Рада п'яти зрештєгнувала про тимчасову конституцію і автономію Сх. Галичини, а згодилася тільки на переведення плебісциту.
- Міністерство для Галичини.** „Газ. Роганна“ повідомляє, що міністерство для Галичини при українському уряді зліквідоване, і міністр Семен Вітик покинув свій пост. Остався тільки диктатор др. Петрушевич аж до часу скликання парламенту, в якому має вирішитись справа диктатури.
- Нові українські середні школи на Поділлі.** На Поділлі, з нового шкільного року мають бути відкриті середні школи в с. Куртківцях, с. Отрокові, м. Балті, м. Китайгороді, с. Тростянці, с. Вороновиці і м. Чернятині, або існуючі будуть взяті на державні кошти. Для підготовки вчителів на Поділлі відкривається п'ять семінарій та один учительський інститут в самому Кам'янці Под. Для розгляду справи з підручниками, яка через большевицький напад не могла бути переведена через большевицьку заборону друкувати що небудь на українській мові, складено особну комісію.
- Николай Николаевич в Києві.** Київські російські газети повідомляють, що до Києва прибув князь Николай Николаевич, який на днях має виїхати в Париж.
- З українського шкільництва.** До першої класи української гімназії у Львові записалося 96 учнів, до реальної гімназії 46 а до філії академічної гімназії 126 учнів, — разом 286 учнів.
- Друк. оо. Вас. в Жовкві.** Цими днями привезено всі машини. Польське правительство має своїм коштом уставити всі машини та урухомити друкарню.
- Дань Кубанців Англійцям.** Між 10 а 20 вересня з Новоросійську була відправлена перша партія зібраної англійцями при допомозі добровольців на Кубані 80 тисяч пудов пшениці. Охорону транспорту доручено добровольцям. Відправка відбулася після особистого приказу Денікіна.
(Від вл. кор.)
- В Катеринодарі.** Місто переживає тяжку кризу, завдяки відсутности кам'яного вугля. Трамвай, водотяг, електричний станція стоять. Тисячі безробітних.
(Від вл. кор.)
- Хлібна повинність на денікінщині.** В „Донськихъ Вѣдомостяхъ“ від 19. вересня оголошено „закон“, після якого кожний землевласник повинен відступити свій хліб по інтенданським(?) цінам „Державі“. У тих селян, які ховають хлібні продукти, безпощадна реквізіція забирає все без грошей.
(Від вл. кор.)
- Ювілей Митрополита Ір. Шептицького** В неділю обходив митрополит Андрій Шептицький 20-літній ювілей єпископства. Ювілей почався богослуженням в церкві св. Юра, на яким виголосив проповідь канонік о. Куницький. В палаті Митрополита зібралися в полудне делегації товариств, інституцій, та духовенства, які склали ювілятові бажання. Радник Ол. Барвінський складав бажання іменем інституцій і вірних, а єпископ Хомишин іменем духовенства. Вечером від

бувся святочний концерт в залі „Народнього Дому“, уладжений заходом Горожанського Комітету. Залю по береги заповнила публіка, яка входячого Митрополита, введеного головою Горож. Комітету д-ром Федаком, в товаристві перемиського і станиславівського єпископів, привитала оваційно. Програма концерту випала незвичайно гарно. Про артистичне виконання її напишемо окремо.

Голод-на Покутю. Страшна нужда, яка лютує в нашім краю, найбільш дається в знаки бідному населеню Покутя. Вже в спокійних часах бідний гуцул жив мамалигою та вівсяником, а й це треба було купити у торговців з Городенки або аж з Буковини чи Румунії. Тепер в цих повітах, як Надвірна, Печеніжин, Косів, Городенка аж по Заліщики є така страшна недосточа поживи, що населення їсть траву, хопту, бо зерна нема навіть на озимий засів. Наслідком цього пошестні недуги як шкарлятина, червінка та пятнистий тиф прямо десяткують нещасну людність. В такім Снятині в 13 громадах лютує пятнистий тиф, а мимо цього людність не тільки що не має що їсти, але ще й до цього мешкає в бараках або в землянках та ямах. А в цих бараках — як доносять урядові звіти, померло в останніх місяцях поверх 1000 людей і то з голоду. Діється це в пограничних околицях таких країв, як Буковина та Румунія, які поживи мають подостатком.

Границі української території в Угорщині. Центральна Народна Рада в Унгварі обговорювала недавно на однім засіданню справу границь. Одиною справедливою границею між українською територією і Румунією вважає Рада розточе Родянської полонини в долишнім закутку Мармароша, далі погір'я, що тягнеться ще під Сигіт ділом рік Ізи й Тиси через Угочу, річку Батар аж по Тису Уйлак і ще далі ріку Тису. Центральна Рада надіється, що українська територія не буде поділена, тільки прийде вся до Чехо-Словаччини. Що тикається історичних та етнографічних принципів, то вважає територію, заселену уніятами, за українську. Українці розвиваючи свою культуру, не хотять українцяти ні одного Словака та вважають, лежить в обопільнім інтересі не вносити між народ непорозуміння, але навпаки запобігати йому.

❧ Польща. ❧

Неспокій в Варшаві. Після відомостей варшавських часописів, варшавське робітництво підняло енергійну кампанію за підвищення заробітної платні. Варшавські робітничі клуби завжди за останній час захоплені горячою діяльністю по з'єднанню розбитого імперіалістичною політикою робітництва. Поліція має багато роботи з цими клубами. Вони не визнають ніяких законів про реєстрацію. Закритий в одному місті, зараз же він народжується в другому. Література агітаційна в багатьох примірниках на різні теми розходить на фабриках і серед війська, за яким вона навіть йде аж до Березини. (Від. вл. кор.)

Безробіття в Польщі. Як повідомляють польські часописи, безробіття в Польщі зростає дуже сильно. До 1. вересня міністерство праці виплатило безробітним 125,097.613 марок в формі допомог.

Противоєнна агітація. Польські газети повідомляють з Варшави, що Р. Р. С. розпочала сильну агітацію за скінченням війни. В Варшаві роскидають велику кількість проклямацій, а соціалістичні кола заповідають сильну пропаганду в цій справі по всій Польщі.

Димісія міністрів. „Czas“ повідомляє, що міністр харчевих справ Мінкевич і міністр рільництва Яніцький подалися до димісії.

Польська дисципліна. По взяттю Бобруйська, (Мінська губ.) польське військо в першу чергу розбило горільчаний склад. П'яні переможці в купі з місцевою шляхтою після цього утворили польовання по вулицях міста за большевиками. Погибло багато людей, бо за большевиків на Міщині поляки рахують всіх, хто не говорить по-польськи. (Від. вл. кор.)

- „Від моря до моря.“** З Варшави повідомляють, що польський уряд дуже багато уділяє часу пляну збудовання польської флотії. Поки що не відомо для якого моря він призначається, і може статися, що буде плавати лише в морі Чорному.
- З'їзд польських журналістів.** 21. вересня розпочався в Варшаві з'їзд польських журналістів. Головою з'їзду вибрано відомого українофоба фр. Равіту-Гавронського. Важніші постанови цього з'їзду є такі: ухвалено утворити двох окремих загально-краєвих союзів: журналістів і письменників і утворити журналістичні палати на взір адвокатських і лікарських палат в Варшаві, Познані, Кракові, Львові та Вильні.
- Польща й Денікін.** До Таганрогу прибула польська військова місія, яка має вести переговори з Денікіном в справі спільної акції.
- Польський сойм.** Перше засідання польського сойму після фєрїї рїшив конвент сенїорів вїдбути 1. жовтня. На дневному порядку поставлено справу харчову.

Росія.

Мобілізують. Генерал Денікін оголосив на землях, зайятих добровольцями, мобілізацію мушкетерів від 17 до 53 року життя. Генерал Юденіч мобілізує у своїх областях чоловіків, що родилися в 1874—1900 роках. Большевицька влада покликає до військової служби тих, що родилися в 1901 році.

Колчак і Денікін. З Амстердаму повідомляють до англійських газет, що Колчак письмом з 23. вересня повідомив представників Антанти, що зрікається поста головнокомандуючою Росії в ім'я Денікіна.

Росія і Антанта. Краківський „Narzęd“ повідомляє з Парижа: Дня 15. вересня відбулося засідання Найвищої Ради в французькому міністерстві війни. В нарадах брали участь Клемансо, Ллойд Джорж, Польк, (Америка), Тіттоні (Італія), Матсуї (Японія), Тардіє (Франція) і Ф. Бертельо. Засідання почалося вранці і тривало й після обїду. Між иншими постановами була одностайно прийнята й така, що Найвища Рада заявила за англійським внесенням евакуації Росії і безумовного невмішування в російські справи. Прїшено, що Великі Держави дозволяють російським революціонерам розв'язати свої внутрішні справи так, як їм це до вподоби. Одиноким застереженням є те, щоби нова Росія вшанувала права своїх сусїдів.

Німці на поміч Юденічу. „Freiheit“ повідомляє, що вся німецька залїзна дивїзія перейшла на сторону Юденїча. Недалеко Мїтави в ліску розстрілюють всіх полонених і офіцерів, які не хотять воювати з большевиками. В корпусї ген. Гольца заявили, що Гольц не вернеться більш в Німеччину, а останеться в балтїйських краях.

На північному фронті. Положення на північному російському фронті катастрофічне. Армія дезорганізована і кампанія в цьому році вважається програною. Салдатські маси удержуються тільки терором в послушенствї. Професїональні організації робїтників взяли гострий тон і звернулися до колчаківського уряду з домаганням прислати їм комісара. Генерал Міллер секретною телеграмою звернувся до військових представників, щоби в Архангелськ не прислали салдат, бо ті являються звичайними агїтаторами і вносять розлад в армію. Всїх посланих воєнно-полонених прийшлося удалити з армії. (Від вл. кор.)

Російська контр-розвідка. Як довідуються, Колчаківський уряд прислав кошти на утворення російської контр-розвідочної служби за кордоном. Мають збирати відомости про склад, тенденції, командний состав армії, що утворились на території б. Росії, а які оголосили тепер свою незалежність. Розвідка ця має обїмати теж і Польщу. (Від вл. кор.)

Де російське золото? Золото російське, яке в свій час большевики вивезли до Казані, звідки воно було взяте чехословаками, зараз знаходиться в англійських володіннях „Гонконг“. Колчак хоче позичити під нього у англійців мільйон фунтів стерлінгів, про що зараз ведуться жваві переговори. Перепони головні в тому, що колчаківці не довіряють доброякісті гармат, які за золото обіцяють англійці. (Від вл. кор.)

На Дону. Совітська преса повідомляє, що денікінський гніт лише запалив енергично дійсних комуністів, які є на Дону, і збільшує ряди їх чинними людьми з других соціалістичних таборів поміркованих завдань і тактики. Комуністичні ячейки випускають багато літератури, яка розліплюється на вулицях Ростова, і поставша з труни царська поліція має велику працю, знищуючи її. (Від вл. кор.)

На Колчаківщині. Виходячи в Омську часопись „Наша Зоря“ (орган меншевиків) повідомляє, що незадоволення серед робітництва сибірського колчаківським режимом поширюється. Боротися з цим дуже тяжко. Всі оголошення агітаційного колчаківського бюро не досягають своєї цілі: робітництво ніяк не може зрозуміти „колчаківського патріотизму“, який закликає їх до смерті стоячи на своїх постах, значіння яких прирйняне до стояння в окопах. Там зараз страйкують залізничі в Східній Сибірі. В Харбині зкупчилося багато потягів. Критичне становище примушує пасажирів самім виконувати функції залізнодорожного персоналу і цим хоч як небудь підтримувати рух на невеликих протягах шляху. (Від вл. кор.)

Де Михайл Александрович? Після відомостей з Парижу, бувший великий князь Михайл Александрович під цей час перебуває при головному штабі Колчаківської армії. (Від вл. кор.)

❧ За кордоном. ❧

Італія і Україна. На засіданні римської секції національної контролі ухвалено: офіційно признати незалежність України і других держав на території давньої російської імперії: не інтерніювати оружно в Росії; супротивитися відбудові російської імперії; увійти в торговельні зносини з другими окраїнними державами; приступити до скорого відіслання домів українських полонених.

Українські студенти в Америці організуються. В Клівленд Огайо організувався тимчасовий комітет під проводом Гр. Барана, що має перевести організацію усіх українських студентів-університетів, технічних інститутів і колегій у Злучених Державах і Канаді.

Англія і Україна. „Nowa Reforma“ повідомляє з Праги, що перед кількома днями надійшла з Парижа до Праги відомість, ніби то англійська дипломатія старається за посередництвом української місії в Парижі намовити бувших українських послів до австрійського парламенту, щоби ті виїхали до Варшави й взяли участь в нарадах польського союму в справі Східньої Галичини. Справа ця має бути предметом нарад українських політиків, які однак вважають англійську пропозицію за нездійснену, бо вона незгідна зі стремліннями галицьких Українців до самостійности.

З Білоруського життя. Білоруська журналістика розвивається незвичайно живо. Дня 3. вересня почала виходити у Вільні нова часопись: „Незалежная Беларусь“. Виходить три рази тижнево. В Мінську почав знова виходити „Звон“. Газета стоїть на становищі незалежної білоруської держави. Взиває московську і польську демократію, щоби не перешкаджала а помагала в тій справі, а звертаючися до Поляків, пише; „Що торкається наших відносин до Польщі, то ми звертаємося до польської демократії з такими словами: за часів бувшого великого білорусько-литовського князівства наші предки помагали вашим предкам уратуватися від німецько-хрестоносної небезпеки, колись спільно борони-

лися від наших ворогів, і ми були сильні і культурні, але відколи Польща перестала уважати на наші державні, і культурно-національні потреби, то привело нас і вас до загибелі". У Вільні виходить тепер і ілюстрований тижневик „Беларускае Жыццё“. Одинайцять чисел вийшло ще латинкою, а дальші вже кирилицею, а редакція додає: „польські війська з кожним днем забирають нові обшари білоруських земель, а уся східна Біларусь читає тільки „рускія літары“. В костьолах і церквах дозволено вже говорити проповіді по білоруськи. Причинився до того чимало архієпископ Роп, якого арештували большевики. На інтервенцію папи у Леніна його увільнено, і він живе тепер в Москві. В Празі заснувався „Білоруський комітет“ при білоруській місії. Є там білоруський посол з України А. Увікевич, Н. Вершинін голова комітету, а членами місії є А. Галавінський і Б. Мілер. З приводу смерті тов. Івана Луцькевича відбуваються панахиди і жалібні маніфестації. Всі білоруські партії беруть участь в тих жалібних маніфестаціях. Дуже живий видавничий рух. Білоруська книжка розширюється щораз більше. Тепер вийшов „Беларуска-Мацкоускі слоунік“ Максима Гарецкаго.

Плебісцит на Шлеську. Чеське пресове бюро повідомляє, що Найвища Рада повідомила польський і чеський уряд про своє рішення що до плебісциту на Шлеську. В двох спірних округах голосування відбудеться зараз після того, як цю територію покинуть польські та чеські війська, під контролею антантської комісії. Поляки і Чехи будуть мати в цій комісії дорадчий голос.

Естонія і большевики. „National Tidende“ повідомляє, що естонська делегація, яка виїхала до Пекова в цілі мирових переговорів з большевиками, зажадала від большевиків евакуації Петрограду і утворення нейтральної зони. Рівночасно вона поставила домагання, щоби большевики запропонували негайно мир Фінляндії, Англії й Польщі.

„Данайські подарунки“. Tel. Comr. повідомляє з Вашингтону, що в палаті депутатів кількох послів поставило внесення, щоби вибрати комісію для розслідування чуток про те, що підчас свого побуту в Європі Вільсон отримав велику кількість дорогоцінних подарунків.

Самостійність Литви. Головноуповноважений Англії для балтійських країн визнав в імені англійського уряду литовське правительство, як незалежної держави на тій самій підставі, на якій визнано уряди Естонії та Латвії.

На лоні Антанти. Після відомостей з Тіфлісу, в Арменії зараз йде братоубійча війна між Турко-татами та Вірменами. Протиантантський рух з Малої Азії поширюється далеко навколо. Зараз багато зорганізованих відділів мусульманських оточило зо всіх боків Вірменію, знесилое слабе армянське військо. Фронту цілого зробити не можна, тому звязок між ворогами зовні і внутрі Вірменії повний. Поки що тільки ці наслідки для Вірменії дав їй самопродаж парижським баришникам при протекції одержавших на Вірменії „мандат“ Зполучених Держав Північної Америки. (Від. вл. кор.)

Економічна хроніка.

Конгрес французьких продовольчих кооперативів. 29. вересня в Парижі відкрив свою працю конгрес французької споживчої кооперації. Головою було вибрано Шарля Жіда, який в своїй промові вказав на велику роль, назначену кооперації сучасним становищем економічного життя. Секретар генеральної федерації кооперативів зробив доклад в справі цієї федерації, діяльність якої могутньо зростає і під цей час ця федерація охоплює 2.000 споживчих товариств, представляючих собою 1.000.000 родин, з оборотним капіталом 1 мільярд франків. (Від. вл. кор.)

Страйк в Америці. Вночі з дня 22. на 23. вересня розпочався великий страйк металевих робітників, який поширився на цілі Сп. Держави. Він обіймає досі 145 заводів і 284.000 робітників, з яких більша частина припадає на Пітсбург, Клевеленд і Чікаго. Є це що до кількості учасників, як також значіння і можливих наслідків, від кількох літ найбільша боротьба праці з капіталом в Сп. Державах. Досі приєдналося до страйку тільки 35 проц. робітників. однак сподіються, що це число збільшиться і в цей спосіб весь металевий промисл буде спаралізований.

Ціллю теперішньої боротьби є соціалізація металевого промислу. Як повідомляють з Вашингтону, це означає підняття на ново боротьби, яку перед 27 роками програли у кривавому повстанню американські робітники. Президент Вільсон старався намовити провідників робітників, щоби задержали свою акцію аж до скликання загальної промислової конференції, яка повинна відбутися в Вашингтоні з початком жовтня, але це йому не вдалося. Коли ця конференція не утворить здорових стосунків між працею а капіталом, то промислова боротьба буде мати рішачий вплив на вибір президента і перемінилася би в загальну класову боротьбу.

Українсько-румунський товарообмін. Румунське пресове бюро повідомляє, що український уряд предложив Румунії обміняти 5 мільонів кільограмів цукру за нафту і сіль. Пропозиція ця розглядається тепер в Бухаресті.

Паровози для Чехії. Як довідуємося, чеський уряд замовив в швайцарському машинобудівельному заводі в Вінтертур велику кількість паровозів.

Вільний перевіз в Австрії. Австрійський уряд видав розпорядження, яким зносить всі дотеперішні обмеження перевозки товарів, які досі були заборонені. Не вільно перевозити тільки військового озброєння, вибухових матеріалів і т. п.

Автомобілі в Сп. Державах. Американські газети повідомляють, що сьогорічна статистика автомобільного руху в Спол. Державах виказує 6,353.233 автомобілів. Коли взяти під увагу, що в 48 штатах Сп. Держав мається 105,186.167 мешканців то один автомобіль припадає на 19 людей. Найбільше автомобілів має штат Небраска; бо на 1.296.877 мешканців мається 183.000 автомобілів, значиться один автомобіль на 7 людей.

Товарова валюта. Tel. Comp. повідомляє з Берліна, що на конференції міністрів фінансів союзних держав Німеччини запроєктовано замість грошевої валюти, валюту товару.

Курс рубля. „N. Fr. Presse“ повідомляє, що віденська девізова централь обнизила курс романовських рублів до 180 корон за 100 руб. Недавно платили ще 200 корон. В Цюриху від якогось часу рублів не нотують. Що до думських рублів то їх цілком не нотують. У вільній продажи до недавна купували думські рублі по 70 гелерів за рубель.

Підвишка цін. Німецький синдикат міді підвищив продажну ціну мідяної бляхи до 1159 марок за q. Сирівець цинку підвищено на 270 M. за q (досі 250 M.) кошикові вироби підскочили о 25%.

Шведський експорт. Почавши з дня 5. вересня ц. р. знесено заборону вивозу зі Швеції слідуєчих товарів: насіння ярин, овочів, квітів, яринних консерв, мясних екстраків, овочевих сиропів, мисливських рушниць і гліцерини.

Постійна виставка — ярмарка в Парижі. З Женеви повідомляють, що в Парижі задумали збудувати великий виставочний двірець, який мав би бути центром, де зустрічалися б промисловці і купці всього світа. Кошторис цього двірця обчислений на 100 мільонів франків. Головними учасниками цього підприємства мають бути американські промисловці та капіталісти.

Інтернаціональні залізничні валки. Від серпня ц. р. почали курсувати дві нові інтернаціональні валки. Одна з них це так зв. „Simplon-Orient-Express“, яка лучить Париж з Бухарестом і Білгородом. Від 15. серпня з Білгороду мається пряме сполучення цею валкою з Атенами. Друга валка йде з Парижа до Праги й Варшави через Штрасбург і Нюрнберг.

- Курс одно- і двокоронівок в Чехії.** З Праги повідомляють, що чеське національне зібрання рішило взяти з обігу австрійські одно- і двокоронівки і замінити їх чеськими банкнотами. При обміні за однокоронівку будуть платити 90 гелерів а за двокоронівки 1 К. 80 гел.
- Мораторіум у Сх. Галичині.** Як повідомляють польські газети, польський уряд продовжив мораторіум у Сх. Галичині і поширив його на тих солдат армії Галлера, які брали участь в кампаніях на східному фронті.
- Сталь для Румунії.** Румунському урядові, який оголосив конкурс на постачання сталі, предложили: три французькі фірми сталь по 65 лей за 100 kg. franco Бухарест, італійська 59 лей а німецька по 8 Марок за 100 kg.
- З огляду на це, що торговельні стосунки з Німеччиною ще не почались, румунський уряд чекає на американську пропозицію.
- Цукор з дерева.** В Ессен повстало американське акційне товариство, яке має на думці фабрикацію цукру з дерева. Є це новий винахід Німця Гольдшмідта, який працював над ним два роки.
- Проект міжнародної монети.** Професор Брюне з College de France пропонує в „Mattin“ утворення міжнародної монети, в ціли полекшення Франції та знищенням країнам скору відбудову. Він пропонує використати задля цього версальський трактат. Стаття 248 передбачає це, що антантські краї мають привілеґію використати всі маєтки німецької держави, щоби заґварантувати відбудову знищених територій. Німці отже повинні заплатити певну суму в золоті, а на решту мають видати бони державної скарбниці. Отже по думці Брюне Антанта повинна ці бони сховати і видати міжнародню монету. Монету цю він зве „numis“. Нуміс мавби вартість: 1000 франків в золоті, 200 долярів в золоті, 40 золотих фунтів штерлінґів, 1000 золотих лір або 800 марок.
- За те все, що Німці будуть постачати Антанті, вона платитиме їм новою валютою по курсі 800 марок. Тоді вони матимуть задачу відсилати їм ці „нуміс“ і в цей спосіб амортизувати свої бони.

З українського життя на чужині.

Італійське пресове бюро повідомляє, що італійський уряд дозволив на утворення окремих таборів для полонених Українців.

На „Фонд полонених і інтересованих Українців в польських таборах“ зложили Александр і Вікторія Скоропис-Йолтуховські 200 кор.

В суботу о год. 1/21 в пол. виїздить до Швайцарії Українська Республіканська Капеля.

До Відня приїхав з України літаком б. міністр Жуковський. — З Праги повернувся п. Філіпович.

В середу відбулось засідання Українського Громадянського Комітету у Відні, на якому обговорювано справу збирання і видання матеріалу про польські звірства у Сх. Галичині.

В Сполучених Державах оснувалася американсько-українська акційна корпорація „Amerus, Ukrainian Trading Corporation“, з закладовим капіталом пів мільона (500.000 \$) долярів. Задачею сеї корпорації є доставляти Україні всякого рода матеріалів для потреб домових, господарських, будівельних і т. и., взагалі всего того, що потрібно до відбудови України. Оснувателями сеї корпорації суть люди фахові, інженіри і торговці, котрі стоять в як найблизших зносинах з офіційальними і промисловими кругами в Америці і на Україні. Корпорація поробила вже контракти з кільканайцяти фірмами в Америці. Президентом корпорації є звісний банкір і властитель фабрик з New Jersey, Taylor.

Комітет „Незалежної України“ в Парижі.

„Комітет Незалежної України“, зложений з Михайла Грушевського, Дмитра Ісаевича, Михайла Лозинського й Федора Савченка оголосив в американських часописах відозву, в якій прохає грошевої допомоги для здійснення плянів Комітету. Комітет має на меті вияснити впливовим партіям, органам і широким громадянським кругам Заходу теперішнє положення України й кривду, яка діється над українським народом.

В головніших політичних центрах, читаємо в цій відозві, Комітет Європи, постарается заснувати свої відділи, із сталим осідком, для того, щоб увійти в безпосередні зносини з політичними партіями впливовими діячами й представниками преси. Для освідомлювання політичних кругів і преси вже тепер приступаємо, разом з представниками інших покривджених народів бувшої Росії, до видавання часописи у французькій і англійській мові, яка має розсилатись членам парламентів, політичним діячам та важнішим органам преси цілого світу. Для поширювання вірних відомостей і збивання баламуцтв, розширюваних нашими ворогами, розпочинаємо видавання ґрунтовних книжок про Україну та український народ у французькій та англійській мові. В першу чергу мають бути видані: а) історія України, б) географія, в) економіка, г) вибір українського письменства від найдавніших часів до нинішнього дня, д) історія української літератури, е) огляд українського мистецтва, ж) вибір українських пісень і композицій з мелодіями і вступними статтями про українську музику, з) окрема книжка про Західну Україну (Галичину, Буковину й Угорську Україну).

Посольство Української Народньої Республіки

міститься IV., Alleegasse Nr. 29.

Урядові години від 9 до 1.

Заступник Посла приймає по понеділках, середам і п'ятницям від 10¹/₂ до 12¹/₂; в особливо-важних випадках — щоденно.

Директор Канцелярії приймає що дня від 10¹/₂ до 12¹/₂. Особи, які бажають бути прийняті, повинні записуватись в прийомній у урядовця.

Оповіщення.

Посольство Української Народньої Республіки у Відні взиває оцим всіх на території Республіки мешкаючих горожан Української Народньої Республіки зголоситися на протязі 14 днів по виданню цього оповіщення до згаданого Посольства у Відні, IV., Аллеегассе 29 і пред'явити паси та інші документи.

Проти тих, котрі не послухають цьому завізанню, будуть ужиті найострійші заходи.

За Посла Української Народньої Республіки у Відні: В. Полетика.

25. вересня 1919.

Огляд преси.

„Чи можливий всеросійський уряд“.

В першій числі парижського двотижневика „L'Europe Orientale“ помістив президент кубанської делегації на мирову конференцію

в Парижі Л. Л. Бич статтю під назвою: „Le Gouvernement russe est-il possible“? („Чи можливий всеросійський уряд?“) Стаття на стільки інтересна і так добре обґрунтована, що вона варта нашої уваги.

На вступі констатує автор, що Росія, як „єдина і неделіма“ держава перестала існувати. Не є це погляд тільки „іногородців“, заінтересованих в розбитті старої тюрми народів. Це ствердив навіть П. Н. Мілюков, гарячий всеросійський патріот, який сказав на партійнім з'їзді партії кадетів, що відбувся в липні 1918 р. у Києві, ось що:

„Хто би думав, що Росію або її союзників в'яжуть всі ті трактати, які були нею з ними заключені перед війною і підчас неї, той не здає собі справи з того, які глибокі переміни принесла із собою революція. Росія, як одноцільна держава, як суб'єкт інтернаціонального права перестала існувати. Її відбудувати в давніх межах — оце повинно бути нашим завданням.“

На це зауважує автор статті. „Можна бажати відбудування Росії, можна марити про „єдину і неделіму“, можна врешті навіть покласти своє життя за неї, але говорити про неї, що вона існує, не можна. Це впрочім ствердив також і Лойд-Джордж в своїй квітневій промові в англійській палаті громад.“

Супроти цього вирінає питання, чи можливе відбудування „єдиної і неделімої“ Росії з єдиною на всі землі бувшої російської імперії владою.

Вудро Вільсон, бувший професор державного права на університеті в Балтіморі, відрізняє два елементи, на яких спірається державна влада. Є ними: 1) загальна опінія народу і 2) фізична (мілітарна) сила. Розважимо тепер, чи існує загально-російська опінія народу, яка би узнавала потребу організації загально-російської державної влади? Хід революції призвів до організації сепаратних національних республік, які повстали з волі народу, отже мають першу умову, поставлену Вудро Вільсоном. Що правда, ті республіки ще мають побороти велитенські зовнішні і внутрішні труднощі. Їм приходить боротися з большевиками і з реакційними елементами. Можна з ними боротися, можна навіть мали метою їх цілковито знищити, але говорити, що вони не існують, — не можна, не дивлячись на те, що вони не здобули ще собі офіційного признання з боку других держав.

Але може можна собі злехковажити загальну опінію народів і будувати „єдину і неделіму“ тільки при допомозі фізичної (мілітарної) сили. Заходить тепер питання, чи можлива організація мілітарної сили

так великої, щоби вона могла здушити оці всі республіки і на їх трунах збудувати „єдину і неделіму“. На це питання відповість аналіз військ денікінських і колчаківських, які борються з большевиками. Як відомо, в армії Денікіна ядро складають Кубанці і Донці, котрі борються тільки з большевиками тільки на власній території. Ці війська не мають жадних агресивних цілей в відношенню до самої Московщини, і раз вони очистять свою землю від большевиків, вважають своє завдання покінченим і не думають іти на Москву ні на Петроград, осідки влади советів. Те саме ми зауважаємо в естонській, фінляндській і латишській армії, які вправді єднаються з добровольцями, але тільки по скільки вони помагають очистити національну територію від большевиків. Завдання ж створення „єдиної і неделімої“, ще й до того відновлення автократичного царату, поваленого революцією, є для військ не тільки незрозуміле, але навіть ненависне.

Отже утворення всеросійської влади є утопією.

Світово-політичні проблеми Сходу.

Під цєю назвою помістив відомий автор поважної праці „Das Russland“, яка появилася в р. 1916, проф. Отто Геч (Otto Hoetzsch) статтю в політичнім місячнику „Die neue Rundschau“. Автор, як відомо, належить до консервативних публіцистів, які відовшого часу управляють русофільську політику. Хоч його праця „Das Russland“ появилася в часі війни з Росією, всеж таки поміж рядками можна було вичитати в ній симпатії до царської Росії і як що збуджувало його ненависть до царату, так не для того, що він реакційний, але для того, що як не як Росія підчас першої революції старалася розв'язати земельне питання в дусі приватної власности (Столипінський закон про вихід на „отру-

би“). Отто Геч боявся росту селянської московської й української демократії і тому уважав правильною політику берлінського кабінету в відношенні до Росії, політику, яка мала своєю метою розбиття Росії. Тепер цей письменник констатує, що політика в відношенні до Росії була помилкою, бо вона була водою на англійський млин. В розбитті Росії фактично заінтересована тільки Англія, оця соперниця в будові універсальної всесвітньої держави із старою Росією.

Стаття Отто Геча досить довга (від ст. 1025 до 1051) і поділяється на сім уступів.

„В першій уступі автор констатує факт, що Росія, як державна організація, перестала існувати, доказом чого є обставина, що представники Росії не сиділи за столом в Версалі і Сан-Жермені, коли підписувано мир. Констатує він також, що перестали існувати Австро-Угорщина і Туреччина і через це, починаючи від Чеського Лісу (границі Баварії), а кінчаючи Тихим Океаном, на безмежних просторах бувших трьох великих імперій від Балтики аж до Індійського Океану настали анархічні відносини. На цих безмежних просторах почали творитися нові держави, з котрих одні вже визнані державами Антанти, других однак доля поки ще непевна. До щасливих народів, які виграли неначе на лотерії в цій світовополітичній грі, автор зачисляє Польків, Чехів, Сербо-Хорватів, Румунів і Греків, котрі мають становити після концепції Антанти бар'єр проти Росії, яка, відбудована в давніх межах, стала би неминуче союзницею з одного боку Японії, з другого Німеччини. І автор тепер розбирає внутрішньо-політичні відносини кожної з цих держав з особна. Найслабшим, на його погляд політичним організмом є Польща, за нею йде Чехо-Словаччина, ще далше Румунія, найсильнішим релятивно являється Сербсько-Хорватська держава, яка, хоч і складається з різних елементів і хоч показує централістичні тенденції Сербів, всеж таки врешті рент сконсолідується перед обличчям спільних ворогів: Мадя-

рів, Німців, Італійців. Що до Польщі, то вона занадто вже складається з розбіжних елементів, щоби вона могла устоятися в французькій, агайлонській концепції. Автор степенує ворогів Польщі. Найбільшими її ворогами є безусловно Українці, яких автор чомусь то називає раз „Kleinrussen“, раз „Ukrainer“, потім ідуть Біло-Русини і аж на самім кінці Литовці, які не начеб то не були би від того заключити державний союз з Польщею. Однак справа польська комплікується не тільки внутрішньо-національною ворожнечою, але також і соціально-політичною нерівновагою. Польща є загрожена внутрішнім і зовнішнім більшовізмом, який автор характеризує в відріженні від других, як чисто аграрний рух. Він вірить в те, що для польського і румунського більшовізму, країн що до своєї соціальної структури майже виключно аграрних, є безумовно реальні підстави, і ці держави мусять перебути ряд соціальних потрясень, котрі хто зна, в що виллються і, хто зна, чим кінчатся. В кожному разі Польща не буде такою, якою вона хоче бути, а такою, як її збудують цілком реально-політичні відносини сил.

Автор розбирає далше політику Англії супроти новостворених „ок аїнних держав“. На Балтику Англія рішучо підпірає Фінляндію, Естонію, Латвію і Литву, бо вона хоче всевладно запанувати в балтійських портах Мемелі, Ризі, Лібаві і Ревелі: із Аляндських островів та з острова Езеля створити новий Гібральтар. Що до тих нових держав, то Англія так само, як в відношенні до Польщі, веде чисто колоніальну політику. Неясне її становище що до України і південно-східних республік, а це тому, що вона не конче хоче дразнити Москалів, котрі ведуть англофобську агітацію в мусульманських колоніях Англії. Большевики дуже зручно використовують паніслямську течію серед мусульманських народів і тим самим тільки ослаблюють англійський імперіалізм, який станув лице в лице перед розвязкою так важних всесвітньо-політичних проблем, що навіть англійському ґенієві вони не під силу.

Що вийде із цього хаосу, в який попала половина старого світу, автор не знає. Одно тільки йому здається неминучим. Росія відродиться, в незнати тільки в яких формах, і тоді стане важним чинником континентальної політики. Із такою відродженою Росією Німеччині

по дорозі, бо тільки в той спосіб можна добитись ревізії в ерсайського миру." Як з цього дуже коротенького огляду видно, німецькі політичні кола дуже вже великі надії покладають на відроджену Росію, перецінюють сили московської нації, котра не позбулась імперіалістичних апетитів, а не доцінюють сили іногородців, в першу чергу, Українців, котрих автор так само, як в своїй вище згаданій книжці, вже дуже перестарілій, хоч появилась три роки тому назад, всеж таки „разсудку вопрекі, на перекор стихіям“ чомусь уважає руськими. Ціла стаття супроти цього являється, „що ученою кашею“, бо в ній назбирано з німецькою совісністю дуже багато матеріалу, але цей матеріал неусистематизований і неосвітлений якоюсь вищою світово-політичною думкою. Автор тільки ставить світово-політичні проблеми Сходу. Він їх не розв'язує. Зачіпає дуже багато питань, але відповіді якої не будь на них не дає, а це тому, що він не розуміє глибини східно-європейської революції. Все-ж таки стаття цінна, як проява русофільської політики навіть офіційних німецьких кол. Німці на панелявізмі і панізлямізмі хочуть відреставрувати свій пангерманський імперіалізм. Маймо надію, що всякі панізми належать вже до історії і що від тепер організація народів піде цілком інакшим шляхом, шляхом чисто реальних інтересів широких трудових мас.

Упадок аристократії в східній Європі

Під таким заголовком містить відомий французький історик, професор Сеньобо, статтю в одному з останніх чисел „New Europe“, в якій виступає з критикою того політичного напрямку в заграничній політиці Франції, що ведеться під впливом Польщі у відношенню до демократичних народів східної Європи.

Тих аристократій проф. Сеньобо налічує вісім різних галузей:

1. на лівобережній Україні — поміщики (Москалі);
2. у Латвії — балтійські барони (Німці);
3. у Румунії — бояри;
4. на Угорщині — магнати;
5. в Австрії — аристократи віденського двору (Німці);
6. у Пруссії — юнкери;
7. у Польщі —

шляхта; 8. на правобережній Україні, Білорусі, Литві — дідичі (кресова, спольонізована шляхта).

З перчислених 8 аристократій московська, мадярська, польська (в Польщі) і пруська грали ролю національних провідників у дотичних краях, тому що вони були тої самої національності, що селянство, над котрим панували. З другого боку балтійські барони, австрійська аристократія (в Чехії) і спольщена шляхта Литви, Білорусі і України є чужими аристократіями і стоять в національній опозиції до селян.

В Польщі, де дідичі разом з ксьондзами станули на чолі опозиції проти всякого чужинського правління, великі земельні власники (земельна аристократія зробила вплив на нарід через те, що обороняла польську національність, і сьогодні вживає польських селян до оборони своєї суспільної зверхности і великих маєтків перед всіма революційними течіями. І коли селянська партія у сеймі мовчить, то це тільки тому, що вона бачить потребу заховати бодай тимчасово національну єдиність зглядом заграничних противників. Инакше ніколи не було би співжиття між селянською партією, котра хоче поділу землі, а консерватистами, котрі хочуть врятувати свої землі.

З внімком Пруссії селянська революція піде не стрічає так рішучого опору, як з боку польської шляхти. Галичина і Познанщина, де великоземельна шляхта польська при допомозі австрійського і німецького двору захопила політичну керму, остають двома великими твердинями земельної аристократії в Східній Європі.

Щоби відвернути апетит польських селян від землі, польські дідичі намагаються найти землю на колонізацію. Із цієї особистої економічної причини ведеться патріотична агітація за прилученням до Польщі всіх земель, котрі колись входили в склад історичної Польщі. Шляхта бажає мати Литву, Білорусь а з України — Галичину, Холмщину Волинь і Поділля. Навіть у Парижі ведеться націоналістична агітація, щоби іменем міра і цивілізації привернути цю політику розбою.

Як говориться, Франція хоче сильної Польщі, щоби держати Німеччину у шаху. А Польща, щоби бути сильною, потребує розлогих територій, на які могла би вислати надвишку свого сільського населення, це значить — колонізувати українські, білоруські і литовські землі. А далі, Польща має бути досить богата,

відповідно до своєї величини і економічних потреб; тому вона хоче охоронити „польський капітал“ (так шляхта називає землі, забрані українським, білоруським і литовським селянам). Ті землі шляхта хоче сколонізувати сільським пролетаріатом.

В цей спосіб польська шляхта думає досягнути кілька цілей: 1. через колонізацію польська культура мала-б поширитися на Україну, Білорусь, Литву; 2. через еміграцію убогого польського селянства на колонії Польща омине кризу перелюднення, яке загрожує дідичам замахом на їх землі.

Щоби поконати людність України, Білорусі, Литви, — треба вести війну проти тих народів. А Польща, як новонароджена держава, без згоди і помочи західної Європи не могла-б провадити тих воєн.

Чи аліанти згодяться на таку гру? Чи їх дипломати і війська далі будуть дозволяти на те, щоб польські аристократи і переселенці диктували їм політику?

Народи Литви, Білорусі, України, котрі вже утворили свої національні правительства, представлені делегаціями, відгрозуються, що стрінуть польську „колонізацію“ оружною силою. Українці вже зачали війну. Вісти, які доходять до нас з тих країв, де соціально повстання дійшло до свого верха, треба приймати з увагою. Ми не знаємо, що властиво там діється. Однак ми знаємо тільки, що можемо побоюватись, що разом з війною може провадитись повне винищення польської шляхти. Селяне на Великій Україні у многих місцевостях скасували велику земельну посілість в той сам спосіб, як це вчинено в Росії. Католицьке селянство Литви і уніяцьке селянство Білорусі уживають лагідніших способів, згідно зі своїм миролюбивим характером. Однак у всіх цих пограничних краях аграрна революція відтепер не дасться оминати.

Загальний аграрний рух вплине на витворення по всіх розлогих землях Східньої Європи нової демократії селянських землевласників. Чи народи Західної Європи можуть байдужно дивитись на це, як на якийсь місцевий рух, котрий їх нічого не обходить?

Звичайно, правительства з несмаком глядять на справи селянства, особливо заграничного. Однак хто завдасть собі труда і вгляне в дійсне джерело сили, побачить, що та суспільна переміна мі-

стить в собі радикальну революцію, котра безпосередно відноситься до світового мира і котра гарантує той мир в трьох напрямках:

1. Ми шукаємо за валом, котрий би хоронив Захід перед варварським комунізмом большевизму; нема одностайнішого валу понад демократію селянських землевласників.

2. Ми шукаємо за гарантіями проти повороту воєнного духа: нема спокійнішого і миролюбивішого правління понад демократію селянських землевласників. Відколи світ світом, село ніколи не бажало, не приготовлялось і не зачинало війни.

3. Ми шукаємо безпеки перед імперіалістичними обмовами і заборчими замірами: ніщо не є менш імперіалістичне, менше склонне до заграничних заборів, як федеральні республіки, оперті на селянах-землевласниках.

Аграрна революція, яка вже ведеться, або яка є в приготованню в усій Східній Європі, в цілі поділу великих земельних посілостей поміж селянство, буде найпевнішою гарантією мира.

Україна. Її етнографічне значіння.

Навіть у французьких буржуазних колах починає проникати думка, що без розв'язання української проблеми не можливе влаштування нормальних відносин на Сході Європи. В Nr. 37 і 38 французького тижневика: „Revue Parlementaire“ з 15. вересня ц. р. помістив, як передовицю Генрі де Шамбон (Henry de Chambon), людина яка близько стоїть до партії Клемансо, статтю під наведеною назвою. Звичайно сам тижневик, взагалі як тижневик, що заступає інтереси французької буржуазії і всесвітньої реакції, не має ясної політичної програми, чого наслідком є, що одна стаття перечить другій. Так на пр., перша стаття про Україну стоїть на самостій-

ницьким українським ґрунті, але зараз же за нею стаття Роберта Букара (Robert Boucard) під назвою: „За плєбісцит в Бєсарабії“ боронить інтересів, „єдиної неделімої Росії.“ Це є наслідком кардинального незнання географічних відносин, так характеристичного для Французів. Але всеж таки стаття настільки інтересна, що варто зареєструвати хід її ідей в нашому журналі.

Стаття ділиться на чотири коротеньких уступи. В першій констатується, що „єдину і неделіму“, з якою Франція заключила перед війною Entente cordiale, репрезентувала тільки далека від народу бюрократія. Тепер, коли революція повалила цей штучний державний орґанізм, освободились народи, між ними також і український, значіння якого є незвичайне, по „біля української раси відродяться ріжноманітні славянські народи“.

В другім уступі своєї статті автор займається расовою проблемою східних народів. Цілком справедливо підносить автор, що московський народ тільки що до мови славянський. Расово, з боку звичаїв, обичаїв, цілого укладу національного життя московський народ зберіг всі прикмети фінської і монгольської зденационалізованої більшости, і тому тепер провідником великої славянської родини народів повинен від тепер стати український народ, який зберіг славянську чистоту і засвоїв собі здобутки середземно-морської культури, приєднавши таким чином до родини культурних європейських народів.

В третім уступі автор розбірає різниці, які існують між українською й московською мовою і констатує на підставі авторитативного рішення фільольогічної науки, що вже в 11 ст. християнської ери українська мова творила лінгвістичну індивідуальність, ріжну від московської. Ця різниця чим далі, тим більше поглиблювалась, і в решті решт маємо перед собою дві цілком окремішні, від себе незалежні лінгвістичні індивідуальности, які витворили з бігом часу також ріжні, що до свого внутрішнього характеру і що до свого ідейного змісту, літератури. Тому—кінчає автор в чет-

вертому уступі своєї статті—Україна заслугує на повну самостійність і суверенність. „Як і другі, вона має право мати вплив (prevaloir) на мировій конференції а то тим більше, що вона була майменьше знана і найбільше забута. Стисло беручи, ще в Версаї повинна була Україна знайти свою підтримку з означеними й ненарушеними межами, як величезна територія, котра має людність, рівну що до числа людности Франції, і ця людність дозволить її розвинути для спільного добра свої сили.“

(„Revue Parlementaire“
de 15 Septembre 1919.)

Зустріч армій Денікіна і Петлюри.

Кубанський соціаліст, А. Наміт о к о в, кубанський козак, з походження Москаль, помістив в 2. числі „L'Europe Orientale“ з 16. вересня ц. р. статтю під поданою назвою; змість якої подаємо:

На думку автора, питання, чи після зустрічі армій Денікіна і Петлюри, дійде поміж обома командантами до згоди, має величезне значіння для успіху боротьби з большевиками. Дійде до такої згоди, — боротьба проти большевиків здобуде небувалу силу, не дійде, — можна побоюватись реваншу большевиків.

Питання порозуміння між Петлюрою і Денікіним інтересує не тільки Україну, але також і тих державних формацій, котрі повстали на півдні Росії, в тім випадку Кубані, Дону, Північного Кавказу і т. д.

Особливо заінтересована Кубань, а це ось з якого приводу:

Помилково думають особливо на заході Європи, де проблеми сходу дуже мало відомі, неначе б то армія Денікіна була по своїму складові армією все-російською. Мало хто знає в західній Європі, що підчас першого періоду боротьби на Кубані і Північному Кавказі, протибольшевицька армія, складалася переважно з Кубанців, мобілізованих кубанським урядом. Ця армія піддалася під команду Денікіна тільки з одною означеною метою: боротись з большевиками і увільнити від них

свою землю. Пізніше, коли Кубань очистилась від большевиків, її армія була присилувана під натиском знаних обставин, лишитись під командою Денікіна.

Тепер армія Денікіна складається переважно з Донців і Кубанців т. є з армій чисто льокальних, які мають свої чисто льокальні інтереси. Без цих двох сил, які є цементом доброльчої армії і надають їй боездатність, армія Денікіна не мала б жадного змислу.

Ці війська брали участь в наступі Денікіна на Україну. Однак вони не пішли походом на Україну, щоби боротись проти політичних стремлінь народу. Борючись два роки з большевиками, ні кубанська, ні донська армія не хочуть шукати собі нових ворогів.

Що більше: хто знає людність Кубані, той з цілою певністю може сказати, що її армія прийшла на Україну з найприязнішими намірами. Кубанська людність не забуде ніколи тих добродійств, яких вона зазнала від України в найтяжчих моментах її боротьби з анархією. Ніколи Україна не забувала допомагати Кубані, часами навіть проти власних інтересів. Під час першого періоду Петлюрівського руху, в тім часі, коли багатьох його уважало большевиком, кубанські війська виразно заявили, що вони не бажають воювати з арміями Петлюри.

Поминувши спільність національного походження і культури (більшість кубанських козаків—з походження Українці) треба піднести спільність політичних стремлінь. Україна і Кубань заатаковані большевизмом; обі є присилувані вести оборончу боротьбу; обі загрожені імперіялістичною московською реакцією; обі виборюють собі національну самостійність і внутрішню свободу. І тому Кубань завжди дивилась на Україну, як на свого природного союзника, як на значний чинник визвольного національного руху, як на провідницю цього руху.

Ось з цього приводу Кубань і другі національні держави повинні живо відчувати випадки на Україні. Кожний удар, заданий національному рухові на Україні, є рівночасно ударом, заданим новим державним формаціям.

Тому цілком зрозуміло, що Кубань, сили якої грають визначну ролю в добро-

вольчій армії Денікіна, занепокоєна. Це занепокоєння є тим більше природне, що минуле Денікіна і його погляд на Україну не подають гарних надій. Чи командант армії добровольців не змінить ворожих стремлінь в відношенню до України? Коли це так, коли він не визнасть законном українського уряду, становище може статись катастрофічним. В такому випадку протибольшевицький південний фронт не тільки не зміцниться, але лопне. Не тільки не буде змоги зкоординувати акції проти большевиків, але можна побоюватись, що кубанські сили відмовляться співробітничити з силами Денікіна, що рівнялося-б цілковитому знищенню армії Денікіна. А це принесло-б шкоду всім опріч большевикам, бо можна з певністю сказати, що Кубанці нестерплять ворожих актів проти України.

Але коли Денікін зрозуміє в кінці, що український рух не є маневром кількох особ, що він не є большевицьким і що мир у східній Європі є досі можливий, аж поки не заспокоїться справедливих домагань України, перспективи проти-большевицької боротьби виясняться.

Тепер остаточне слово за Антантою. Від неї залежить розв'язка. Випадки останнього часу показали, що можна не симпатизувати з українським рухом, але не можливо є його убити. Це стверджено в цім роді підчас інвазії большевиків.

Повторення цієї помилки довело-б до таких самих результатів з тою тільки різницею, що тепер большевики не вдовольнилися-б заняттям самої України, але не завагалися-б зайняти також Дон, Кубань і Північний Кавказ.

Даремно старається автор зробити з Денікіна українського самостійника. Проповіді карася ідеаліста, який хотів переконати шуку про потребу згоди, тут не допоможуть. Одинокий вихід лишається Кубанцям, раз вони мають силу, усунити реакціонера, який стоїть на їх чолі, і приєднатись до українських армій. А тоді нема чого боятись большевиків.

Огляд світових подій.

25. вересня. Англійські залізнодорожники пред'явили урядові ультиматум. — Коронна рада зібралась в Італії. — Большевики запропонували Англії мир. — Рада п'яти рішила перевести у Сх. Галиччині плебісцит. — Страйк вуглекопів на Шлеську.

26. вересня. Україна запропонувала Польщі продовження перемиря. — Колчак зрікся главноверха в корпєть Денікіна. — Вільсон загрозив Італії бльокадою. — Загальний страйк в південній Америці. — Протижидівські демонстрації у Відні. —

27. вересня. До Праги вернувся Крамарж. — Ультиматум Антанти Німеччині в справі евакуації прибалтійських територій. — В Берліні розпочалася польсько-німецька конференція. — Англія визнала литовський уряд.

28. вересня. Югославія замкнула на 14 днів свої границі. — Криза італійського кабінету. — Народне голосування в Люксембургу висловилося за велике князівство.

29. вересня. Італійський уряд запропонував королеві розв'язати парламентарію і розписати нові вибори. — Криза французького кабінету.

30. вересня. Французький парламентарію ухвалив 262 голосами проти 188 вотум довіря Клемансо. — Бельгійсько-голяндський конфлікт.

На фронтах.

Українські комунікати. З дня 20. вересня. Боротьби коло Житомира тривають далі в напрямі Новгороду Волинського. Наші війська змушені були уступити перед переважаючими большевицькими силами і податися за ріку Случьк. На інших фронтах нічого нового.

З дня 21. вересня. В околиці Затишя і Любашівки (на півн. схід від Анапева) і Попельної прийшло до сутичок з добровольцями. Під сильним напором большевиків українськ. війська опустили Новгород Волинський. Під Житомиром завзяті боротьби.

Большевицьке звідомлення. З дня 27. вересня. Під напором ворога наші війська покинули Фастів. Ми заняли кілька сел 18 верстов на захід від Києва. В Львівсько-Курському напрямі бої продовжуються. У Коротояка ворога відкинуто на південний беріг Дону з великими для нього стратами. На південний схід від Уральська ми відступили на нові позиції.

Протест Раковського. З Москви повідомляють, що правительство Раковського звернулося до антантських правительств з потою протеста проти звірств і грабінництва денікіньких, польських і румунських військ, які мають антантську допомогу.

Большевицьке звідомлення. Комунікат червоних військ з українського фронту: під напором наших військ відділи Петлюри уступають в околиці Новгороду Волинського та Житомира. — Київ поважно загрожений. Наші війська стараються його обійти від півдня. Армія Бредова ставляє завзятий опір. Рівночасно і від півночі прямуємо до Києва. Ми заняли Солодіївку та Тарасовичі над Дніпром. На півночі ділить нас від Києва 30—40 верств. — Большевики про свою офензиву. Большевицька преса доносить, що українці мали евакуувати Бердичів і що большевицька офензива в цім напрямі розвивається чим раз ліпше. Большевицькі відділи присягли собі „Смерть Петлюрі і Денікінові“. Большевицькі відділи між Фастовом і Козятином зближаються до залізничої лінії Сокильча, перейшли також ріку Ірпень і заняли Фастів, та стоять тепер на полудне від Києва під Васильковом. З англійських знова жерел доносять, що Денікін заняв Курск.

Большевицьке звідомлення з дня 28. вересня. Північний фронт: В північно-двінському районі наступ продовжується. Після додаткових відомостей ми захопили більше як 200 полонених. В Мурманському напрямі ворог ставить сильний опір продвигу наших частин. — В фінському заливі наші берегові гармати відкинули військові кораблі ворога. В Полоцькому районі. Стежі. В Черніговському районі: в Ніжинському напрямі бої мають успішні наслідки. — Південний фронт: в Курському напрямі намір ворожого панцерного потягу

підійти до стації потерпів невдачу. В Старо-оскольському напрямі бої йдуть на південь і захід від станції Касторня при чому нами захоплено боевий поїзд ворога. Коло Павловська ворог перейшов Дон, але нашою контрактакою його було віддігнано назад на другий беріг. В Богучарському напрямі ворога відкинуто до переправ через Дон. В Хоперському районі завзяті бої. — Туркестанський фронт: відомостей нема. — Східній фронт: В Курганському районі після впертих завятих боїв наші війська заняли позиції по лінії ст. Краснобурськая—Пресноч. В Біялотуровському районі йдуть стрічні бої в долині річки Уґ в 30 верстах на південний схід від Полотуровська. В Тобольському районі наші війська відходять до устя ріки Тобола.

Большевицьке звідомлення з 30. вересня. На північному фронті незначні боеві стички. В околицях Гдова ворог відкинув нас 40 верстов на схід. Ми відступили від Лепеля і Борисова. В околиці Києва ми відійшли перед переважаючими ворожими силами 45 верстов на захід. Біля Глухова і Дмитрієва бої. В околиці Курська наші війська відійшли. В околиці Воронежа ворог перейшов Дон. Ми заняли багато сіл в 23 верстах на північ від Царицина. В околиці Астрахані наша кіннота переслідує втікаючого ворога. На півдні від Петропавловська ми відійшли. Тобольськ нами очищений. В околиці Алтурівська ми наступаємо вперед.

Критика і бібліографія.

Les cruautés polonaises dans la Galicie orientale 1919. Service de presse ukrainien. Berlin W 62. Вісімка ст. 15.

Українське пресове бюро випустило в світ коротеньку брошуру, в котрій на 15 строніках дрібного друку читаємо описи жорстоких знущань з боку польських окупаційних військ і цивільної адміністрації, описи, перед якими бліднуть повні жаху образи „дантейського пекла“. Вже самі наголовки уступів такі, як: масові арешти та інтернування, знасилування жінок та дівчат, обходження з українськими в'язнями, жорстокості супроти всіх громад, знищення української мови, переслідування української церкви, обовязок присяги польській державі і польська колонізація у Східній Галичині дають систематичний перегляд тих злочинів, яких допускаються на українським народі наші віковічні вороги. Та коли вчитатися і вдуматися в написане, то прямо волосся дубом стає на голові і не хочеться вірити, щоби щось подібного могло діятися в ХХ. століттю. З кожного видрукованного рядка так і пахне кровію і кривавими сльозами, і коли порівняти страшні описи варварства в Сенкевича: „Ogniem i mieczem“, прикрашені фантазією і прислонені серпанком минулого

з тими сухими фактами, поданими в брошурці, то ці факти, як свіжі і провірені, роблять далеко більше вражіння. По тюрмах сидять і гинуть з голоду не тільки чоловіки, про яких можна би подумати, що вони збройно виступали проти польської державної ідеї на українській землі, але також жінки і маленькі діти, тільки для того, що вони українські. Родотрілювання і вішання навіть вагітних жінок, на що не поважився навіть царський уряд за найтемнішою реакцією, не належить до винятків у польських пацифікаторів. Прилюдне насилування жінок і дівчат озвірілими „rycerz' ами“, підпалювання цілих сіл і кидання в огонь маленьких дітей — це звичайна „пацифікаторська“ робота мандаторів сумнівної вартости Вільсонівсько-Ллойд Джорджівсько-Клемансового Союзу народів, який віддає цілі раси на цілковите знищення. А результати: сотки тисяч прямо гниє в польських тюрмах, таборах для полонених і концентраційних лагерьох, сотки денно умирає з голоду і від заразних хворіб, тисячі уніятських попів — увязнені і не сповняють своїх обовязків, всі читальні і культурні інституції замкнені. Дійсно, прочитавши коротеньку книжечку, треба важким каменем кинути на парижську конференцію, котра до безлічі злочинів долучила ще й галицький.

Книжка повинна зробити велике вражіння на всесвітню демократію. А. Х.

Лістування Редакції.

Часописі проситься о передрук.

Хто мав би яку вістку про Юліяна Левицького, хорунжого зі Стрия (студента 1 року філ.), дальше про його брата Ромуальда Левицького, десятника (матуристу) і їх стрийка д-ра Гіполіта Левицького, лікаря і підполковника, зволить повідомити не оплаченим листом засмучену родину під адресою: Стефанія Левицька, студ. медицини, Львів, вул. Охоронок 12.

Роман Полугович Кузьма! Дай знати про себе, Зеньо в полоні. Твої родичі здорові в Плугові. Я також здоров — Сергій.

Хто знає, де знаходиться бувший офіцер австр. армії Григорій Мартинюк, зволить донести його жінці Агафії Мартинюк, Львів, Шептицьких ч. 53.

Михайло (Стефан) Кравців! Чому не даєш звісток про себе? Не знаю також, що з твоєю дружиною, а моєю сестрою Марусею? Чи дочекаюся тебе, бо без тогож не зможу вчитися далі! — Студент Василь Роленко, Станиславів, Краківський готель.

Іване Козак! Дай вістку, де ти? — Олесь, Каліча ч. 10.

Хто знає теперішню адресу Ярослава Насальського, зволить ласкаво як найскорше донести до адміністрації „Впереду“ для „Приятеля“.

Дорко Юстіяне і Вуйко, дайте вістку про себе. Ми всі здорові. Я дуже неспокійна. Тоська.

Хто мав би яку відомість про Ростислава Рудницького, який при відвороті українських військ мав дістатися до Камінця Подільського, зволить ласкаво повідомити родичів, Львів, вулиця Тереси ч. 2 б.

Іване Кухар! Що з вами? Дай вістку! — Осипа.

Михайле і Йосифе Горпенюк! Дайте вістку про себе. Що з вами? — Тоська Горпенюк.

Олекса Панас! Де обертаєшся? Що з тобою? У тебе в дома все добре, всі здорові. Подай вістку через Пиріга (Trubelgasse 4). — „Відродження“ прошу передрукувати. — Порфір.

Михайло Кудрич, повідоми родичів, де перебуваєш? Подай вістку про себе. — Кудрич, Любича Корол.

Хто би знав що небудь про Антона Щирбу або про його побут, зволить подати вістку на адресу: Герміна Щирба в Турі малій п. Долина.

Дуньку! Приїзди скоро, Епископський ординаріат звиває Тебе до рукоположення. Журуся страшно, що не маю вістки від Тебе. — Зофія.

Хто знає, що сталося з Тов, В. Цурканом, управителем школи в Домажирі, в. Янова, зволить ласкаво подати вістку через адміністрацію „Впереду“ до М. Яцкова.

Лев Гошовський, дай знати про себе. Ми здорові всі, — Марія.

Камянець Подільський, Вижниця. Пантелеймон Крук, вахм, жанд.: Я в дома. Думаємо про Тебе. — Катря.

М. Кв. Перемишль. Чому ніхто не приїзжає? Як довго маю ждати. — Іван.
З „Впереду.“

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Хомик.

Роль і значіння Славянства в Європі й Азії.

Москалі були ідеологами славянофільства, славянського об'єднання. Звичайно, славянофільська ідея в розумінню Москалів була ідентичною з автократичною державною ідеєю. Ще Пушкін сказав, що всі славянські річки повинні злитися в „русскім“ морі. Було отже від самого початку у Москалів змагання не тільки об'єднати всіх Славян в одну величезну державу, але їх всіх зрусифікувати, щоби таким чином між всіми Славянами затерлися всякі індивідуальні різниці.

В 19. століттю Славянам жилося дуже зле. Балканські Славяне тільки щойно визволювалися з під турецького ярма не без підмоги Росії, австрійські стогнали зразу під централістичним австрійським, пізніше під конституційно-олігархічним гнітом. Проти цього гніту вони протестували, боролись з ним, і в процесі цієї боротьби у них росла національна свідомість і національна культура. Як отже бачимо, політичне становище Славян в Європі було того рода, що славянофільська агітація навіть в московськїм дусі, в дусі створення загально-славянської держави, на чолі якої стояв би „русскій“ народ, могла і мусіла мати успіхи, не дивлячись на її утопійність. Славяне, денаціоналізовані і гноблені неславянами, думали, що переміна чужого ярма на братське московське принесе їм велику користь.

Тільки Поляки і Українці опірались тій славянофільській агітації, але оба ці народи робили це з інших мотивів. Поляки, серед яких популярною була і є месіянстична думка, не відкидали всеславянської ідеї а limine, тільки уважали, що провід в славянськїм світі належить їм, а не Москалям. Колиж одначе старе славянофільство Каткова, Погодіна і Хомякова улягло ревізії і вилилось в форми неославізму, котрий давав вже поодиноким славянськїм індивідуальностям національним деякі концесії і котрий поклав собі за програму об'єднати Польщу під берлом московського царя, то Поляки дуже скоро покинули свою принципіальну ворожнечу проти славянофільської течії і взяли участь у всеславянськїм з'їзді в Празі 1908 р. Українці одначе, котрі як окрема нація були визнані тільки

австрійським урядом, в тім з'їзді участі не брали і стягнули на себе гнів цілого славянського світу, котрий їх називав зрадниками Славянства. Всі Славяне, особливо Чехи, називали нас германофілами, а навіть ішли так далеко, що повторяли безкритично московську теорію, неначе-то ми були видумкою німецького імперіялізму.

Війна і революція тепер цілком змінила політичне обличчя старої Європи і Азії. Роспалися три великі імперії: Росія, Австро-Угорщина і Туреччина, а імперія німецька, перемінившись в республіку, до того ослаблена, що довгий час не може вона важнішої ролі в світовій політиці мати. Здавалось би отже, що після такого перевороту повинна би зникнути сама славянофільська ідея, бо тепер в відбудованню славянського інтернаціоналу заінтересовані тільки Москалі. Одначе сила традиції є так велика, що славянофільська ідея, ідея об'єднання всіх Славян, покутує ще в головах деяких чеських і сербських політиків, не дивлячись на її анахронізм. Тому, на наш погляд, треба перевести аналізу, чи ідея об'єднання славянського світу має під собою реальний ґрунт.

Славяне, — коли на них дивитись не з етнічного і расового боку, а з лінгвістичного, налічують около двохсот мільйонів і живуть в Середній і Східній Європі та в північній Азії.

Європа, — це суходіл, з географічного погляду, найбільш розчленований. Цьому географічному розчленованню відповідає також розчленовання з боку етнографічного і культурного. Поминувши острови Великої Британії, на котрих, як відірваних від суходолу, мусило розвиватись політичне, економічно-соціяльне і культурне життя відмінно, як на самім суходолі, стару Європу можна поділити на декілька етнографічних районів. Європейський захід, до якого ми зачисляємо Францію, Іспанію, Бельгію і Голандію, є переважно романський з незначною тільки германського меншістю. Європейська північ, т. є, Швеція, Норвегія, Фінляндія і Данія, переважно германська з незначною тільки фінською меншістю. В тих двох етнографічних районах немає славянського питання. Тільки в Центральній Європі, до якої треба зачислити Німеччину, Швейцарію, Чехо-Словаччину, Німецьку Австрію, Мадярщину, Польщу, Румунію, Італію і мішанину балканських народів, — Славяне виступають, як важний політичний чинник. Центральна Європа одначе уявляє із себе таку ріжноманітність і яскравість з етнографічного боку, що говорити про перевагу одного якогось етнічного елемента не приходитьсь. Запанувати Німцям в Центральній Європі неможливо, бо проти них стоять романські (Італійці і Румуни) та славянські народи. Ще більшою утопією є славянська гегемонія в Центральній Європі. Германці в Центральній Європі творять всеж таки одну національну індивідуальність, коли тимчасом славяне: Чехи, Словаки, Поляки, Сербо-Хорвати, Словінці — національно здиференційовані, і їх території відділені від себе не славянськими етнографічними територіями. Так Чехи і Словаки межують з Славянами, перші з Поляками, другі з Поляками і Українцями, але

відділені Мадярами і Німцями від балканських Славян. І тому про якийсь єдиний славянський фронт тут говорити не приходиться.

Коли-ж не можлива є гегемонія Славян в центральній Європі, то треба взяти під увагу якусь інакшу політичну концепцію. Взагалі, політична гегемонія веде за собою національний утиск. Тепер, коли на світі збирається запанувати демократія, не може бути, тим більше тепер, мови про політичну гегемонію якого небуть етнічного чи племінного типу. Як не як, центрально-європейські Славяне мають не-славянських сусідів, з якими приходиться їм зговоритися, а то тим більше, що вони мають спільні економічні інтереси. Вони мешкають на широкому суходільному мості між Північним морем і Південним Балтиком а Середземним морем, їх вяжуть і об'єднують природні і штучні шляхи, і тому центрально-європейські Славяне повинні радше подумати про центрально-європейську конфедерацію народів, котра має цілком реальні підстави, а не віддаватись славянофільським мріям, котрі то того носять в собі зародки політичної агресивності.

Інакше становище займають східньо-європейські Славяне, до котрих ми залічуємо Українців і Білорусинів. В нашій статті під назвою: „Братання Народів“ ми вже обговорили політичне завдання східньо-європейських Славян. Ми вказали на те, що зараз же з упадком царату почав під проводом України творитися союз східньо-європейських народів. Зразу розроблювалась тільки ідеологія такого союзу. Тепер він вже починає прибірати конкретніші форми. З'організувались або знаходяться в стадії організації нові східньо-європейські держави. — Естонія, Латвія і Литва вже навіть офіційно визнані англійським урядом. Це має незвичайне значіння. „Єдина і неделіма“, котра має вихід до Балтійського моря тільки одним петербурзьким портом, без тих балтійських провінцій не дасться подумати. Самі-ж ті держави не могли-б утриматись перед московською агресивністю, як би Україна і Біла Русь були віддані Московщині, як її провінції. Не могла-б також в тім випадку утриматись, як самостійна держава, також і Польща, як би вона не зорієнтувалась на захід і не усвідомила собі, що для неї культурно і економічно ближчі і рідніші навіть Німці і Мадяри, ані-ж Москалі, не дивлячись на те, що ці останні неначе-б то Славяне.

Перед московською агресивністю не могли-б також утриматись кавказькі і закавказькі республіки, хоч би їх самостійність навіть визнали другі великі держави. Тільки бльок народів, які зорганізували між Східнім Балтиком, Чорним морем, Каспієм і Кавказом, — ряд національних і демократичних республік, може покласти кінець тому ненаситному московському голодові земель. Організація союзу східньо-європейських народів, організація східньо-європейської конфедерації лежить перш за все в інтересі також центрально-європейських народів, раз вони хочуть жити самостійно і розвивати кожний з осібна свою національну культуру. Центрально-європейські Славяне: Чехи, Словаки, Поляки і балканські Славяне повинні добре

розглянутись, хто є найлютішим і найнебезпечнішим ворогом їх національної самостійності. Безперечно, Німці не є і не будуть ніколи щирими приятелями Славян, але самі вони заслабі, щоби побороти і поневолити центрально-європейських Славян. Коли-б одначе центрально-європейські Славяне зорієнтувались на Москалів і уважали їх своїми приятелями і союзниками, то тим самим вони самі копали-б собі діл під ногами, бо панрусизм, чи як хто хоче панслявізм, є природним союзником пангерманізму. Славянські народи центральної Європи не повинні закривати очей на те, що саме серед німецьких імперіялістичних кол дуже симпатична думка відбудування Росії в її давніх межах. І Німці допомагають навіть ділом в реставрації Росії. Німецькі війська фон дер Гольца б'ються з Естонцями, Латишами і Литовцями, щоби їх приєднати до Росії, і тому, як це не згучить парадоксально, всеж таки це безперечна правда, що, хто тепер веде славянофільську політику, той разом будить до нового життя опиря пангерманізму, котрому війна і революція вбили осиковий кіл.

В своїм власнім інтересі отже повинні Славяне центральної Європи підперти самостійницькі стремління народів східньої Європи, в першу чергу українського і білоруського народів, цих двох етнічних мас, які являються ядром східньо-європейської конфедерації народів. Розуміється, що роль Славянства в тій східньо-європейській конфедерації буде величезна. Українці і Білорусини разом творять більшість в тім східньо-європейським союзі, бо на 90 мільонів мешканців союзу вони налічують 54 мільонів. Одначе ці два народи будуть *primi inter pares* і будуть розпоряджати такими безмірними засобами, що матимуть розвинути дуже високу славянську культуру, соками якої зможе житись також і решта славянського світу, що може вийти тільки на його користь.

За межами України і Білої Русі кінчається Європа і починається Азія в правдивім того слова розумінню. Географічно Московщину зачисляють вправді до Європи, але ніхто її не може зачислити, коли візьметься під увагу московську етнольогічну культуру. І саме це було як раз трагедія Славянства, що провідну роль в славянському світі відігравав на протязі 19. ст. ліття народ — найменше з поміж усіх Славян культурний, бо це усіх Славян компромітувало перед цілим культурним світом. Дякуючи московському проводові, на Славян дивились германські і романські народи, як на нижчу расу, нездібну до витворення вищої культури, як на расу рабську. Тим часом Славяне, як наймолодше арійське плем'я, мають в своїм нутрі дуже мало ще нарушений капітал життєвої енергії. Ніхто не може заперечити, що Славяне — це раса здібна, енергійна, яка ще скаже своє слово в історії людської культури. Не дивлячись на своє поневолення, всеж таки Славяне: Чехи, Поляки, Українці і Москалі і т. д. дали світові щось нове і оригінальне в музиці, літературі і мистецтві. Навіть у науці славянський світ видав багато діячів всесвітньої слави. Розвій славянської культури припиняла як раз московська автократія, але

з упадком її можна тепер вірити, що недалекий той час, коли Славянство візьме культурний провід в Європі. Романська, англійсько-саксонська і германська раса — це раси старші і, на наш погляд, вони вже дали все вселюдству, що могли дати. Тільки Славяне ще найменше виснажені, і тому можна сподіватися, що так як кілька віків тому назад культурний центр пересунувся з півдня Європи на її захід, так тепер мусить він пересунутися знову з заходу на схід Європи. І це звичайно може принести тільки користь самому московському народові.

Організація союзу східньо-європейських народів має на меті покласти кінець ненаситному голодові земель московського народа положити кінець його політичній експанзії. Не значить це одначе, що цей союз має хинським муром відгородитись від московського народа. З ним всеж таки прийдеться мати культурні й економічні звязки. І саме культурний під'йом Сходу Європи буде мати величезний вплив на підняття культури в Московщині. Імперіялістична політика московської автократії тримала сам московський народ на дні неволі і тьми. Усунення раз на все московського імперіялізму, зредукування політичного впливу Москалів тільки на їх етнографічну територію, причиниться до того, що Москалі бачнішу увагу звернуть на внутрішнє самодосканалення, а ніж проявлення зовнішньої сили.

Московська територія, хоч тепер слабо загосподарована, хоч має дуже рідку людність, вона таки величезна і має, особливо на Сибірі, невичерпані природні багатства. Вправді сам Сибір не є чисто московський, — знаходяться там також і тубольці, одначе на наш погляд їх жде в майбутності така сама доля, як американських Індіан. Вони не зможуть устоятись перед Славянами, Москалями і Українцями, бо хоч московська етнольоґічна культура в європейській Росії дуже низька, всеж таки на Сибірі, дякуючи насильній висилці найенергійніших елементів з метрополії, витворився дуже сильний і далеко культурніший кольоніяльний тип сибірського чалдона. І саме ця обставина, що московський народ, там де він плугом, а не мечем, здобував землю, посувався на вищий щабель культури, дає найкращий доказ того, що московському народові не тільки не потрібно поневолювати чужих, від нього культурніших народів, але навпаки, — таке поневолення приносить йому тільки шкоду. Визволення народів Східної Європи з під політичної московської гегемонії дасть змогу Москалям інтензивніше зайнятись сибірською кольонізаторською політикою, дасть змогу їм використати ті невичерпані сибірські багатства, дасть їм змогу більше як досі працювати, а це буде тільки на користь загальнолюдській культурі.

Як отже бачимо, на розбиттю Росії славянський світ не тільки нічого не стратив, але навпаки, зискав майже все. В Центральній Європі повстали три славянські держави, котрі мають тепер політичний вплив і можуть вести інтензивну роботу над своїм національним відродженням. Визволилися також і два великі східнославянські народи — Українці і Білорусини, котрі дуже скоро займуть провідне

місце в східноєвропейській культурі. Визволився в решті також і московський народ, який станувши твердою ногою в північній Азії і будучи під безпосереднім впливом східноєвропейської культури, стане її пропагатором також і в Азії і тим самим розширить межі Європи.

Коли врешті решт, упорядкується світ не на утопійній базі расових чи лінгвістичних споріднень, але на солідній підвалині союзу народів, що мають спільні економічні інтереси, зникне з московського лексикону вислів: „Європа і ми“, бо від Камчатки аж до берегів Атлантичного океану буде одна європейська культура, що буде проявлятися в ріжноманітних національних формах.

Вол. Залозецький.

Внутрішня і зовнішня сила розвою.

Фільозофічно-суспільний нарис.

Нинішній спосіб думання так привик глядіти на явища довкола нас лише по їх поверхності, що нам брак прямо органів душевних до спостерігання і розуміння їх внутрішності. Ми представляємо собі суть явищ, як механічний процес розвою, цілком не питаючися про ті первісні, моторичні сили, які не тільки їх спричинюють, але також порушують та кермують!

І це є причиною тяжких і безперестанних помилок, це є даліше причиною нашої пасивності супроти явищ, нас окружуючих, це є причиною того, що ми розуміємо світ — таким, яким він нам дається, ідемо сліпо з його течіями, не оглядаючися майже цілком на наше відношення до світа.

Це відношення до світа, яке-б воно не було, є підставою життя, є одним з найважливіших лучників між індивідуумом і всесвітом і на тій реляції спочиває все життя одиниці, котрої духовна організація домагається певного світогляду.

Заки однак звернемось до теперішнього нашого духового стану, розгляньмося коротко в всесвітній історії і запитаймо, як представлялося те відношення одиниці до всесвіта.

Уже старинний грецький світ виробив собі гармонійне відношення одиниці до космічних сил і явищ. Гармонія душевних і тілесних основ життя — причім всеж-таки перевага матеріяльних підстав — це основна гадка грецького світогляду. З нього вийшла ця висока естетична культура, погідну та заокруглену стійкість і гармонію котрої подивляємо по нинішній день.

Новий елемент в цей грецький світогляд, котрий став основою цілої античної культури, внесло християнство. Крайній субективізм, винесення духовного життя на перший плян і підчинення йому всіх явищ — є заслугою християнства. Але поруч з тим іде інше значіння одиниці, котра стає духовим осередком цього світа. В античному світогляді одиниця була тільки гармонійною частию всесвіта без якої —

небудь вище-духовної вартости. Вона була частию природи, була обектом так, як і кожне явище, її окружаюче. І це рівнопоставлення одиниці з природою (φύσις) зістало переможене християнським світоглядом. Одиниця стає чимсь більше як обектом, що підпадає під права природи, християнство відкриває в людині її внутрішньо-духову вартість, відкриває в людині—субект. Це відкриття духово-чуттєвого ядра в одиниці, котре наступило не за одним махом, але йшло поволи, почавши з неоплятонізму, аж до пізнього середновіччя в схоластиці Тома з Аквіно і релігійній містиці—це відкриття духовости людини є великим надбанням в розвою людського духа і є до нині одним з найважливіших компонентів нашого духового життя. Як раз середні віки, котрі до недавна уважали „темним періодом“ в розвою людства — витворило сю нову духову підставу, на якій ще нинішній світогляд опирається.

І в новітніх часах нераз зверталися одиниці до цих часів висвободження духового значіння чоловіка. Декарт і Спіноза, ці оба апостоли нової філософії, сягають своїми коріннями глибоко в середньовічний світогляд. Але по-при цього ще одна ціха характеризує модерний світогляд, — це зворот до світа, до дійсности, котрий, почавши від Бакона, кінчаючи філософами природи минулого століття і їх теорією еволюції та матеріялістичними соціяльними науками, творить одну нерозлучну цілість новочасного світа. Ці послідні течії, зросли до величезної сили при кінці ХІХ. століття і витворили цю матеріяльну культуру, серед котрої ми і нині ще живемо і котрою ми окружені.

Стоїмо отже перед глибоким дуалізмом: з одної сторони — спірітуалізм і внутрішнє життя одиниці: з другої — скрайній матеріалізм, в котрім одиниця сама по собі, її психічна вартість, тратить всяке значіння. І коли ми під тим кутом будемо розбирати теперішність, то не одно явище стане нам де що ближчим, не одно явище суспільне, політичне, життєве набере інших красок, стане не тільки чимсь даним, але ми самі потрафимо — бодай в приближенню — знайти відповідну сполуку, відповідне відношення до життя—так власного як і цілости життя—а о це означення власне нам ходило.

Ми вийшли з заложення, що в цілім розвою можна розрізнити дві сили: зовнішню і внутрішню. І не тяжко догадатись, що під ними розуміти. Ми слідили за ними—але таки найлекше добачити їх в теперішности, а дуалізм, котрий ми вище спостерегли, в нашім часі ясно нам представляє оба напрями. Але не легким стає рішення, хоч одно стає нам нині по досвідах довгої війни яснішим: ми відійшли задалеко — або може і зовсім від цієї внутрішньої сили і ступаємо або ступали через чотирі кроваві роки лише по цій зовнішній. І є майже біольоїчною правдою, що кожне єство в собі самім носить зародки смерті—або иншими словами само через себе гине. І це тут дасться примінити!

Чи війна не означає самогубство доведеної до крайности матеріяльної культури? Це думки, які нам мимоволі насуваються і які

набирають глибокого змісту, коли причини всесвітніх війн будемо глибше шукати, чим в національних, суспільних, династичних чи політичних противенствах. Бо окрім вичислених входять ще інші причини в гру, це ті — часто тяжко зрозумілі причини внутрішньої природи, причини, які обіймають не поодинокі явища, а їх життєву цілість. Розглядаючи уже нині результати глибоких переворотів та перемін, приходимо що раз то більше до переконання, що в теперішніх світових подіях борються два напрями — а саме ті, котрі ми зазначили: зовнішня сила — то є сума матеріально-технічних здобутків минувшини — і внутрішня сила — це духовна конституція одиниці — котра пробудилася до нового життя і ставить успішний опір матеріальній механізації одиниці і її праці.

Але дещо відбігли ми від теми! Чи не можна з цих коротких міркувань витягнути заключення, котрі були-б повні ваги для нашої суспільности?

І дійсно, можна знайти вихід із скрутого і часто безнадійного становища! Але зворот мусить наступити, зворот в орієнтації, але цим разом не політичній, але далеко глибшій: зворот одиниці до світа, що її окружає, перебудова його духової структури. Ми живемо в часах захитання всіх матеріальних основ. Життя наше, звязане з ними, хитається, наповнюючи нас непевністю, часто знеохотою, і зневірою. Але найбільше дається це відчувати в політично-суспільнім життє, де можна нині що до нашої суспільности говорити прямо про „політичний песимізм“. Це явище сягає нераз так глибоко, що деякі одиниці вяжуть з політичними констеляціями гамлетівські слова: Бути або не бути... попадаючи однак притім в „гріх похибки“. Бо в парі з тим іде пасивність, знеохота, безнадійність, котра появляється в міру того, як політичний барометр паде в долину!

Цій односторонній орієнтації треба протиставити іншу, котра не рівняє матеріально-політичної — чи фізичної сили народа взагалі з його значінням і силою, котра може на відворот плекає і будує внутрішні сили народа і кристалізує їх, поволі підносячи на поверхню. Отже зрозуміння значіння внутрішніх сил, духово-творчих та культурних сил народа є першим кроком до осягнення вище згаданого звороту.

Але ще один великий успіх в порівнанню до зовнішніх сил приносить нам внутрішня концентрація сил. Це та суверенна незалежність, яку дає кожда внутрішньо-духова праця, незалежність від хитких подій теперішньости, незалежність, котра вяжеться тісно з будучиною і узискує в цей спосіб одиноку тревалу непохитну підставу. Кожда внутрішньо-духова праця, котра є підвалиною справдішньої культури, без огляду на це, чи вона є на суспільнім, науковім, просвітнім полі — є одиноким творчим елементом, що лучить тісніше одиниці, суспільности і навіть народи у одну велику спільну працю над творенням всесвітньої культури. І з цієї вищої лучности з загально-

людською культурою впливають її безконечні можливості, які дає концентрація внутрішніх сил.

Коли вглянемо в перекрій структури нинішних проявів життя, то побачимо, яке зростаюче значіння прибірають духово-творчі внутрішні сили: ми прямо стоїмо під знаменем тих нових струй, котрі в противенстві до старого ладу будять в одиниці її свобідний вільний духовий розвій. І чи наша суспільність має стати тут позаду? Чи не впливає з цього неминучого перевороту новий обсяг глибоких обовязків, чи не набирає кожда індивідуально закрашена культура нового значіння в великій духовій спільності людства?

Причому це — одинока запорука, яку може дати індивідуальна свобода — не лише одиниці але і народній чи етнічній цілості — яка при спільній загально-людській внутрішній праці—збереже з одної сторони свою питоменність і повну независимість (в противенстві до все нівеллюючого імперіялізму), з другої сторони може брати участь в творенню вселюдської культурної задачі!

І ця внутрішня духово-творча сила збудує сама собі подібно, як „душа собі будує тіло“ (Сіммель) своє матеріяльне тіло — свою независимість на зовні і питомість власних ційх.

Лист зі Скандинавії.

(Від нашого стокгольмського кореспондента).

Сучасне становище північної Росії і діяльність так зв. архангельського правительства овіяна, якимсь туманом і проходить непомітно для ширшого політичного світа. Ті відомості, які подає англійська преса спеціально про роль англійських військ, стільки неправдиві, що не можуть бути показчиком політичних аспірацій російських політичних кол. А тим часом по відомостям, які вдалось мені зібрати від строго довірених осіб, на стільки цікаві, що я позволю познайомити з ними шановних читачів „Воли“.

Англія від якогось часу почала вивод своїх регулярних військ з мурманського фронту, а на їх місце присилає добровольців, які однак не мають жадної боєвої здатности. І тому в урядових колах і тих, які його підтримують, почувається недовіря до англійської політики, навіть протіанглійські тенденції. Виною цьому є англійська політика, яка цілковито не орієнтується в ситуації. Чого добиваються Англіїці, невідомо. Досить сказати, що вони вивозять свої війська, а рівночасно недавно тому призначили нового головнокомандуючуго замість ген. Аронсайда. Здається однак, що уступаючи громадянській думці, Англія всеж таки під тим чи иным видом задержить велику частину своїх добровольців, щоби передати їх російському командуванню.

Англійські офіцери в Архангельську майже поголовно займаються торговельними операціями і спекуляцією, а англійське командування

дивиться на це кризь пальці. Через це настрій серед населення до Англіїців стає чим раз більш ворожий, і орієнтація його звертається в другий бік — до Німеччини.

Офіцери, які прибувають з німецького полону і направляються на фронт, в великій більшості являються горячими прихильниками союзу з Німеччиною, і їх тенденції тішаються великим успіхом. В цей спосіб германофільські тенденції ростуть все більше, хоч офіційно правительство їх не підтримує. Та прихильна Росії діяльність теперішньої Німеччини розбуджує до себе довіря, і агітація в цьому напрямі серед населення має успіх.

Відношення архангельського уряду до Чайковського, який знаходиться в Парижі, вповні вороже. Чайковський зробив у Франції ряд закупок для Архангельська. Між іншими купив багато коняку і перфум, і на це йому видано було велику суму чужої валюти. Та на ввоз товарів Англіїці не дозволили, і що більше, казали платити за товари, які привозять в Архангельськ, чужою валютою, хоча до цього Чайковський видав цілком самовільно дозвіл на вивіз у Францію великої кількості футер без обов'язку здачі валюти в державну скарбницю. Перед кількома тижнями він закупив у Франції для Архангельська велику партію цукру і зажадав знову валюти. На це йому відповіли, що північна Росія забезпечена цукром на рік, і валюти не дали.

Це все довело до розриву уряду з Чайковським. Уряд, який є тільки номінальним, бо вся влада спочиває в руках ген. Міллера, подав Колчакові свою димісію.

Що до російських частин, то вони переживають розкладовий період. Дуже частими є убійства англійських офіцерів. В так зв. „Даврівському баталіоні“ вибух формальний бунт. Баталіон цей був сформований Англіїцями з червоноармейців полонених, яких тримали в тюрмі. Вони подали англійському главнокомандуючому Аронсайдіві жалобу, що сидять через непорозуміння, і він казав їх увільнити, утворити окрему частину і вислати на фронт. Замість на фронт — червоноармейці подались в місто і почали грабувати, користуючись тим, що їх, як частину англійської армії, не вільно було зачіпати. Вслід за тим почались убійства англійських офіцерів, які до сьогодні не переводяться.

Настрій серед робітників в Архангельську революційний а навіть має сильну большевицьку закрутку. Російський уряд бореться з цим репресійними мірами, але це не помагає. Що торкається решти населення, то воно не має ніякого почуття громадських обов'язків. Налогів не платить ніхто. Положення на фронті майже ніяке. Большевики свого часу були заняли через халатність Англіїців Олонець, і тепер на фронті затишша.

В послідній момент, як довідуюся, Колчак прийняв димісію архангельського уряду. На його місце буде призначено окремого генерал-губернатора.

Остап Грицай.

З Мистецтва.

Нова сила в області нашого оперового співу.

Модерня війна, — ця в серединки войовання та поборювання ворога така нечувано богата модерня війна, витворила і довела до вершин досконалости одно оружжа, яке іноді так стихійно необчислиме, могутне та страшно побідне, що приходить думати, неначе-б у ньому і тільки в ньому, у цім чародійно могутнім, страшливо побідоносним оружжу, — був весь тріумф, була вся тайна хисту модернього войовання. Це не залізо, ні сталь, ні жар динамітів, ні вбивчий екразіт, воно гордїйших висот досягає ніж літак, та в грізнійших глибинах потопає ніж торпедо, — а проте ніяким майстром новітньої техніки не придумане, ніяким фабричним робітником не виковане.

Воно — стихійно необчислиме, могутне та страшно побідоносне оружжа, якому на імя — Слово.

Слово Пропаґанди.

Хто-ж з нас, навіщених тривогами сучасників останньої війни, не бачив тої іноді демонічно далекосяглої творчости, що її по обох боках Океану викликувало після волі борців за останніх літ воно — те слово пропаґанди? Прилюдної та вічевої, денникарської та публіцистної, громадянської та державної, научної та художницької пропаґанди?

Хто з нас не подивляв її великанських усніхів?

Хто з нас не почував в собі жагучої потреби, — звернути очі і на своє суспільство і сказати і кликнути тому своєму суспільству, щоб воно у своєму середовищу збирало та гуртувало та брало в свою службу всі ці середники, всі творчі сили прилюдної та вічевої, денникарської та публіцистної, громадянської та державної, научної та художницької пропаґанди, які є в своєріднім середовищу і які можна і треба видвинути на фронті боротьби?

Так ось чому хочемо сьогодні звернути увагу українського громадянства на одну, щойно розвиваючуся творчу силу в області нашого оперового співу, на одну молоду людину, якої великий талан вже нині, по думці знавців, є запорукою нових лаврів для слави нашого національного співацького мистецтва, думаючи, що всяка справді творча сила має нині обовязково стати словом народньої пропаґанди, оскільки громадянство подбає про те.

Бо де сьогодні, в часах безмежньої Культурної Руїни те громадянство, яке могло-б сказати, що йому не треба творчих сил? Що йому вони байдужні?

* * *

В найближчій близи до Опері. I. Walfischgasse 4/26. Це четвертий поверх На дверях картка: Теодор Пасічинський.

Так це тут. — Це його імя.

Ось він виходить і витає мене. Яка це дивно молода людина! Адже за ним за останніх часів мира — діяльність гімназійного катехита та дірігента всіх українських хорів у престольнім Перемишлі, — а за війни спершу служба полевого душпастира, а опісля московський полон, страждання інтернованого в Москві та Рязані, утеча з полону та повна небезпек мандрівка до своїх, — а проте, яка це дивно молода людина! Висока, рівна як малюнок постать, кождий рух, погляд очей і звук його голосу, — все в нього таке молоде, повне життя і новне якоїсь, хотілося-б

сказати — весняної ніжності, що гість захоплений ідеалізмом його художницького стремління ще перед тим, заки п. Пасічинський стає на його просьбу дещо про себе оповідати. Бо почувается те, що стихійна молодість того чоловіка поборе всі труднощі, оскільки буде мати змогу праці.

Говоримо спершу про війну та про мир, про Москву та Рязань, про Версаль, Україну та пана Клемансо; мій привітний господар гостить мене гарненькими яблочками, але я все таки — не даюся йому заговорити.

— Ви тепер вчитеся у Відні співу у звісного професора Робінзона? Так то він у виставленім Вам свідоцтві звертає увагу Українського Правительства на те, що Ви, володіючи як співак шести європейськими мовами, розпоряджуєте тим самим великим репертуаром та що в злуці з тим у Вас — після проф. Робінзона — завдяки Вашому голосові спромога — стати світовим тенором першої міри?

Мушу, правда, довше просити, бо п. Пасічинський чогось дуже несміливий і невимовний там, де властиво слід йому чванитися, — та вкінці грамота цінного свідоцтва проф. Робінзона у моїх руках. Що це за свідоцтво! Що це за свідоцтва!

... Стверджую, що є обовязком Українців підпомогти п. Пасічинського стіпендією.... Його знаменитий героїчний тенор, його надзвичайний талан у співі, його постать — це гарантії, що він після доброго вишколення стане першорядним тенором, окрасою свого Народа....“

А проф. Lerмоіє — в Парижі:

... Тенори такі, як п. П. — рідкі. Голос його повен світла, тепла і солодкості....“

А проф. Discopci — в Москві:

... Кождий тон тенора п. П. — на вагу золота. Я чув і учив багато співаків: але стільки м'якості і солодичі, а разом стільки сталеві сили і срібла в однім і тім самім голосі — я ще не стрічав....“

А побіч цих закордонних поваг — наш славний знавець, дірігент Української Капелі — п. Кошиць:

... Художня Рада Української Республіканської Капелі має честь повідомити Музичний Відділ Українського Міністерства Освіти, що у Відні, в консерваторії, зараз навчається співу Українець Теодор Пасічинський, лірико-драматичний тенор великої сили, надзвичайної краси тембру і самого широкого діапазону. Перші професори Відня видали йому свідоцтво, як найкращому сучасному тенорові Європи. Зараз цей чоловік повинен їхати до Італії задля скінчення музично-вокальної освіти, — але становище його абсолютно критичне: за браку коштів не тільки подорож до Італії йому недоступна, але не можливе навіть саме звичайне існування....“

Читаю те все раз, другий і третій — і дивлюся на хлопячо молодецьке лице Пасічинського та на його повні вислову очі і — мовчу. Опять стаю думати про Версаль, Україну, пана Клемансо та царсько-московських большевиків, які хотіли-б ще раз покласти залізну руку на уста України, і мовчки тішуся зза того, що ні пан Клемансо, ні царські большевики не скасують ніколи Льогенґріна. І чогось від серця, з душевної потреби прошу:

— Дозвольте-ж вчути той Ваш голос.

І от комнатою, дуже просторою комнатою стають нестися звуки з „Вајаззо“, з „Entführung von Serail“, з „Cosi fan tutte“, з „Льогенґріна“ та з „Pique-Dame“. Мій господар щедрий, як всякий великий талан. А крізь отверте вікно бачу, як на поверхах каменіць напроти нас збирається в кілька хвилин ціла аудиторія і слухає з увагою, з напругою, з захопленням слухає... І невідомо відчувається все те, про що читалося у славних професорів: і м'якість і солодкість і

срібло і сталеву силу. Сталеву — бо хоч дуже простора комната, то видатніші форта нашого співака її трохи не розсаджують. І чую, як там ці чужі — апльодують, довго і горячо. Чужі, принагідні, раз один стрічаючися з нами люде.

А свої? А ми?

Українці! Не давайте загинати своїм талантам! Не лишайте на розстаях безпомічної самоти потрібуючих допомоги художників з під прапора народнього мистецтва, відаючи, що сьогодні наш кожний талан — це наше одиноке, чародійно-могутне, проти ворога страшливе побідоносне оружжа.

Головно-ж слово нашої пісні.

Наші співаки.

Але вибраним талантам між ними хай помагає ціле громадянство, бо творчість їх стане радістю цілого громадянства.

Чи мають помагати чужі?

І так собі купувати Юдовим золотом наших людей, як купили собі Адама Дідура?

Ні, Українці!

На те ми нині своєдержавний народ, що-б для потрібуючих наших синів з під стягу Мистецтва було золото своє — золото України.

С. Купка.

Наша кооперація за кордоном.

Ще у 1918. році, після закінчення війни, українська кооперація силкувалася завязати ділові відносини з закордонною кооперацією.

До кінця 1918. року на перешкоді цьому стояла німецька військова влада на Україні, що так боялася наших екскурсій, очевидно з тих причин, що вони могли би побачити уже тоді катастрофальне становище Німеччини і бувшої Австро-Угорщини. Після знесення німецького режиму наші центральні кооперативні установи відразу делегували своїх відпоручників за кордон для ознайомлення з кооперативним рухом на заході Європи, для інформацій широких кол тутешнього громадянства про українську кооперацію та взагалі для навязання стосунків з закордонними фірмами.

Від споживчої кооперації, себ-то Дніпросоюзу, виїхав із Києва член правління союзу тов. Філіпович; від кредитової кооперації Українбанку був висланий тов. Перепилиця, а сільсько-господарська кооперація делегувала тов. Головка.

Делегати мали такі інструкції, щоби після ознайомлення з закордоном негайно поверталися до України, де мали бути уложені на підставі інформацій делегатів спеціальні плани, що до реальної роботи з закордонними кооперативами та приватними фірмами. З часом виїхав із України член правління Дніпросоюзу тов. Сербиненко, що мав спеціальне доручення до Берліну.

Повернутися назад до Києва делегатам кооперації ще не довелося, бо незабаром після їх від'їзду Київ уже був в ворожих руках.

Виконавши свої завдання, кооператори лишилися за кордоном в дуже тяжкому становищі. Треба було-б переводити до життя вироблені спільно з закордонцями плани, що до товарообміну. По умовах ринку і становищу індустрії треба було закупувати товари великими партіями, а для цього необхідна була закордонна валюта.

За браком грошей і звязку з Києвом уся намічена робота мусіла перебувати непочатою майже до цього часу. Таке становище, а головню абсолютний брак у кооперації закордонної валюти та цілковита відсутність курсу на українську валюту, позбавило Україну можливости придбати через кооперацію багато цінного товару, котрий є дуже потрібний як для держави, так і для населення.

За цей час представники кооперації перевели велику неторговельну працю. Навязані стали стосунки з кооперацією усіх тих країн, куди тільки було можливо дістати візи на українських паспортах. Переведено обслідування ринків та індустрії західньо-європейських країн, а також придбані знайомства серед закордонних фабричних та торговельних фірм.

Вписалися наші центральні кооперативні об'єднання: Дніпросоюз, Українбанк та сільсько-господарський Централ до кооперативного Інтернаціоналу, котрим вони усі прийняті як рівноправні члени.

Приймали наші кооператори участь у всесвітньому кооперативному Конгресі, що відбувся недавно у Парижі, де делегатам нашої кооперації було представлено досить вочесне місце. Представники нашої кооперації порушили на Конгресі де які зовсім нові в кооперативній історії питання, наприклад, про взаємну діяльність кооперативів під час війни, при чому по пляну наших делегатів ця діяльність мусіла-б розглядатися приблизно на рівні з місією Червоного Хреста.

Нашою кооперацією послано телеграфічне привітання соціалістичному Інтернаціоналу в Люцерні, і Конгресом була звернута увага, що лише українська кооперація привітала Інтернаціонал. Під час праці цього Інтернаціоналу наші кооператори особисто побували у Люцерні, де завязали знайомство з видатними політичними діячами усього світу і представили їм українську справу в правдивому освітленню.

Взагалі, подорожуючи по своїх справах по різних країнах, кооператори лічили своїм обов'язком ширити серед суспільности правдиві відомости про Україну і українську справу.

Не обійшла мовчки кооперація також історії з нашими заграничними фінансовими та торговельними місіями і ріжними закупочними бюроми. В цій справі кооперація представила правительству республіки відповідні доклади, вказуючи на бездіяльність тих місій.

Не маючи жадних закупочних коштів, кооперація використала цей час тим, що підготовила ґрунт до укладання торговельних умов з деякими із закордонних держав.

В цей час, коли кооперація дістала невелику суму заграничної валюти, кооператори почали переводити закупки найбільш потрібних державі і населенню річей, себ-то: мануфактури, сірників, шкла, чобіт, білизни, медикаментів, паперу і т. п., частина котрих уже в дорозі до України.

Дякуючи особистим знайомствам серед широких кругів урядових, фінансових і торговельних, кооперації удалося порушити справу кредитування наших закупок, і з цього прирочу одбувається сейчас ряд конференцій. Конференції ці викликали за кордоном великий інтерес до України а разом з тим і до української справи, а це ще раз свідчить про те, що найбільш зацікавити Україною сусідні держави ми можемо шляхом економічних відносин.

Рядом з закупочними операціями кооперація проводить за кордоном видавничу діяльність. Де кілька книжок уже друкується. Робляться переклади на українську мову цікавих видань із німецької, французької, англійської, італійської,

чеської та інших мов. Дніпросоюз розробив плян великого власного видавництва у Відні, і коли на це будуть доставлені з України кошти, так Союз має купити властну друкарню і проводити видавничу діяльність в досить широких розмірах.

Останніми часами до Відня прибув завідуючий торговельним відділом Дніпросоюзу у Києві тов. Штефан, що був делегований союзом для організації філії у Галичині. Тов. Штефан по розпорядженню Правління союзу, лишається за кордоном для переведення торговельних операцій.

Член Правління тов. Сербиненко виїхав на Україну з докладом до колегії Дніпросоюзу і має незабаром повернутися за кордон, щоб продовжити участь в закордонній кооперативній роботі.

Як там на Україні, так і тут за кордоном кооперація не відмовляє в своїй допомозі національним культурним організаціям навіть тим, що по суті своєї роботи стоять далеко від кооперативних завдань.

Що до самих центральних кооперативних організацій у Києві, то по останнім відомостям, що надійшли до Відня, українські центральні кооперативні об'єднання продовжують свою роботу і навіть переводять досить великі операції.

Відень, 3. вересня 1919.

I. Різников.

З діяльності Українського Червоного Хреста.

Хоча Український Червоний Хрест в даний момент не має точного і перевіреного матеріалу відносно великих мас в.-полонених і біженців, що розсіяні на територіях всіх областей бувшої Росії, однак ці дані цифрові, які лягли в основу праць Українського Червоного Хреста, є всеж таки більше або менше близькі до правди. Приблизні цифрові дані такі:

1. Військово-полонених різних національностей налічується 500—700 тисяч. Всі вони знаходяться тепер в Сибірі.

2. Біженців налічують $2\frac{1}{2}$ —3,000.000. Вони діляться на уроженців: 1. Польщі, 2. Галичини, 3. Литви, 4. Білорусі, 5. України.

В цей час біженці знаходяться головним чином в Великоросії і почасти в Сибірі. Після скількості перше місце займають біженці з Польщі, друге — Українці, третє — Литовці і Білоруси, а останнє — Галичане. Вповні зрозуміле стремління цієї великої маси вернутись до рідного краю зустрічало на своєму шляху цілий ряд перепон, із котрих найбільш серйозними і не до усунення є такі: 1. закриття границь між Великоросією а Україною, 2. брак і розстрій залізничного транспорту.

З моментом, коли до Києва увійшли большевики, границі між Україною і Великоросією відкрилися, і на територію України стремить великий потік біженців і в.-полонених, який з кожним днем збільшується, загроможує залізнодорожні станції, узли і вокзали. Цей стихійний здвиг в звязку з харчовою кризою грозив широким поширенням епідемічних хоріб, остаточним розрушенням транспорту і народнього господарства.

Було цілком зрозуміло, що цей стихійний незорганізований, ніким нездержаний і безустанний здвиг біженців і військово-полонених, який проходив в дуже тяжких харчових і санітарних умовах, треба було урегулювати і надати йому характер організованої і плянної реєвакуації. Таким регулюючим і організуючим органом

явився Український Червоний Хрест, який взяв на себе ініціативу і фактичне ведення справи евакуації біженців і військово-полонених.

В першу чергу було розроблено точний план евакуації, який в схематичному виді представляється так:

1. Евакуація на Польщу і Німеччину. Евакуаційні лінії такі: а) Бахмач—Конотоп—Київ—Козятин—Шепетівка—Рівне—Клевань—Голоти—Ковель. б) Бахмач—Конотоп—Київ—Коростень—Сарни—Покурськ.

2. Евакуація на Галичину і бувшу Австро-Угорщину. Евакуаційні лінії такі: а) Бахмач—Конотоп—Київ—Хвастів—Козятин—Жмеринка—Волочиськ. б) Бахмач—Конотоп—Київ—Хвастів—Козятин—Шепетівка—Здолбуново—Дубно—Радзивилів.

3. Евакуація на Литву йшла по лініям означених під б) пункта I-го з поворотом: Сарни—Лунинець—Мінськ—і крім того регулювалась і Москвою безпосереднім шляхом: Москва—Мінськ.

4. Евакуація на Україну йшла всіма тими евакуаційними лініями в напрямі на Київ а по часті і минаючи його.

З огляду на те, що в наслідок воєнних обставин не завше можна було для евакуації користуватись залізницею, був зорганізований теж „гужевий“ евакуаційний пункт в напрямі: Київ—Житомир—Новгород Волинський—Корець—Рівне—Клевань до демаркаційної лінії. Коні і підводи давалися біженцям і військово-полоненим безплатно. На всіх станціях, які находились на шляхах евакуації, утворено медично-санітарні і харчові пункти, яких характер і розмір залежав від значіння транзитної чи узлової станції.

В теперішній момент функціонують такі організації і заведення на лініях евакуації:

1. Бахмач—Конотоп: а) лікарсько-харчовий пункт на 3.000 людей, б) шпиталь на 200 людей.

2. Київ: а) етапи для військово полонених: 1. ч. 1 на 3.000 людей, 2. ч. 2 на 3.000 людей, 3. ч. 4 на 1.000 людей.

Шпиталі *) для військово полонених: 1. ч. 11 мішаний на 250 людей, 2. ч. 5 епідемічний на 450 людей, 3. інтернаціональний на 250 людей.

б) Етапи і лягери для біженців: 1. ч. 3 робітничий городок на 1.000 людей, 2. ч. 5 Сирець на 3.000 людей, 3. ч. 6 Лукянівка на 1.000 людей, 4. ч. 7 Вокзал на 2.000, 5. ч. 8 Дарниця на 10.000 людей.

3. Козятин: а) лікарсько-харчовий пункт на 2.500 людей б) шпиталь на 150 людей з заразним відділом.

4. Шепетівка: а) лікарсько-харчовий пункт на 10.000 людей фактично обмежений на 6.000 людей. б) Шпиталь.

5. Рівне: а) лікарсько-харчовий пункт на 2.000 людей, б) два шпиталі.

6. Клевань: а) малий лікарсько-харчовий пункт (відділ Рівненського).

7. Коростень: а) лікарсько-харчовий пункт на 3.000 осіб, б) шпиталь на 200 осіб з заразним відділом.

8. Сарни: а) лікарсько-харчовий пункт на 1.000 осіб, б) шпиталь, який поширюється на велику скількість осіб.

*) Шпиталі: Біженці приймаються у всі шпиталі Українського Червоного Хреста, а крім цього в Дарниці є окремий шпиталь для біженців з заразним відділом на 200 людей. Для дітей біженців є колонії та санаторії.

9. Жмеринка: а. лікарсько-харчовий пункт на 6.000 осіб; б. шпиталь.

10. Волочиск: а. лікарсько-харчовий пункт на 1.000 осіб; б. шпиталь на 150 осіб.

11. Радзивилів: а. лікарсько-харчовий пункт на 1.500 осіб. (Розформований Поляками.) б. шпиталь. (Розформований Поляками.)

Для прийняття і евакуації в. полонених з Болгарії, Туреччини і бувших солдат з Франції зорганізовано в Одесі етапно-роздільний і лікарсько-харчовий пункти, які приймають і транспортують далі ешалони, які прибувають зі згаданих країн, в напрямках Одеса-Харків і Одеса-Помічна-Київ.

В зв'язку з обставинами воєнного часу і частими змінами боєвих і демаркаційних ліній Українській Червоний Хрест не міг обняти своєю роботою усі намічені справи, бо та або інша територія оставалась часто поза границями, куди досягав Український Червоний Хрест.

Біженський потік, який через війну не мав змоги пробиратись і евакуюватись через цілий ряд боєвих ліній, задержується на етапах, в таборах і окремо улажених пунктах, які широко розкинені в Харківській, Катеринославській, Черниговській, Полтавській, Херсонській і Подільській губернії. Через це можна було розгружувати стації, узли та вагони і зіставляти правильно зорганізовані ешалони, які йшли в одному окресленому напрямі.

На всіх етапах, пунктах і інших лікарсько-харчових закладах військово-полоненим і біженцям оказується поміч: а. харчова: пів фунта хліба в день, чай, цукор і два рази денно горяча страва; б. медична: амбулаторний прийом, ізоляція хворих в лазаретах і шпиталях; в. санітарно-гігієнічна: купіль, стрижка, дезінфекція білизни, одежи і річей. Крім того прививалась віспа і примінялась протитифна суроватка по методу „tetravaction“; г. Біженцям і військовим полоненим, які потребували негайної помочи, видавалася білизна і одежа. Задля організації правильного руху і пропуску військовим полонених і біженців, які їхали зорганізованими ешалонами через боєві лінії противників. Український Червоний Хрест звернувся через своїх представників по радіотеографу до Інтернаціонального Червоного Хреста з проханням — вплинути на воюючі сторони, щоби вони приймали і пропускали ешалони біженців через боєві лінії. Результатом цього була згода воюючих сторін — без перешкоди пропускати такі ешалони, які і фактично проходили через демаркаційні лінії після вказівок воєнного командування обох противних сторін.

В діяльності Українського Червоного Хрест по евакуації військово-полонених і біженців за період від 15. лютого до 11. серпня 1919 р. треба згадати про те: 1. За весь цей короткий час удалось розгрузити від біженців і військово-полонених всі залізничні стації, вузли, вагони і сконцентрувати цю хвилю людей в етапи і прийомні пункти: 2. Всю цю масу зареєстровано по карточній системі: 3. Всіх їх дезінфекціоновано, вимито і накормлено.

Щож до числа евакуованих до дому, то робота виказується в таких числах: А Військово-полонених евакуовано 6 повних ешалонів в загальній сумі 15000 осіб. З них 5 ешалонів по лінії Київ—Жмеринка—Волочиск і один ешалон по лінії Київ—Шепетівка—Радзивилів—Броди—Львів.

Згадана вище цифра евакуованих військово-полонених є неточною з слідуєчих причин: коли видано декрет про мобілізацію військово-полонених, Український Червоний Хрест міг евакуювати до дому тільки тих військово-полонених, які були признані негідними до військової служби в інтернаціональних червоних частинах. Декрет про мобілізацію примінявся зі строгістю особливо в Києві. Велика

скількість військово — полонених, попадаючи на Україну, щоб уникнути мобілізації, уникали приїзду в Київ, обертались за поміччу на етапи на лініях евакуації поза Києвом. Всіх їх заосмотрувано в харчі і відправляювано даліше. Рахуючи і цю категорію, цифра евакуованих військово полонених буде значно більшою. Ми будемо близькі до правди, коли цю цифру доведемо 40.000—50.000 осіб.

В. За вказаний час одержало поміч 60.000 біженців. Із них на Польшу і Галичину відправлено 20 ешалонів численністю 30—35 тисяч і 4 ешалони на Литву і Білорусь численністю 6—8 тисяч осіб. Гужевим шляхом відправлено з Житомира в Польшу до 10 тисяч осіб.

В. Салдат бувшої російської армії прийнято в Одесі і евакуовано даліше 3. транспорти численністю 5 до 6 тисяч осіб. Таким чином обелужено за весь час приблизно до 100 тисяч осіб. Із них в шпиталях пробувало 5—10%: 2000—4000 осіб.

Український Червоний Хрест, направляючи свою діяльність по реевакуації біженців і військово — полонених ріжних держав по думці тих гуманних принципів, які написані на його прапорі, має надію на Червоні Хрести тих держав, в яких в цей час находяться українські військово-полонені. Широкою поміччу тих Червоних Хрестів і авторитетом Інтернаціонального Червоного Хреста десятки тисяч українських громадян, які томляться на чужні, моглиб дістати змогу скоріще повернути до дому для мирної творчої праці.

Е. Сокович.

Економічні умовини Версальського мира.

II. *)

У Німців забираються усі торговельні суда з вмістимістю більш 1600 тон бруто. Половину усіх судів з вмістимістю між 1000 й 1600 тон і $\frac{1}{4}$ решти фльота. Окрім того Антанта має на протязі пяти років будувати на німецьких верфях до 200 тисяч тон судів.

Німеччина дає машини, худобу і всякі предмети для установлення зруйнованого майна і на протязі десяти років — від 15 до 27 міліон тон вугля.

Німеччина віддає 50% запаса хемічних й красячих фармацевтичних товарів, і на протязі пяти років 25% продукції. І це майно і прибутки гарантують це. Окрім того на протязі 15 років Антанта займає лівий берег Рейна.

Ці умови палата обговорювала з великими подробицями. Більшість промовців закликають, щоб Ліга Народів допомогла Франції. Треба звернуть увагу, що і другі народи також находяться в дуже прикрім становищі й вони також рахують, що їм Ліга Народів допоможе.

Як відповідав міністр Кльоц на деякі запитання з приводу цих умов, так в його промові міліярди так вертілись, як метелики на сонці, але проте в його промові не було певности й не виявлялось, як Франція вийде зі свого скрутного становища. Міністр фінансів кабінету Клемансо будує свій бюджет на підвалинах, мовляв, чисто юридичного, та академічного ґрунту німецьких обовязків по версальському договору. Так по § 231 Німеччина своїм власним підписом ствердила, що вона відповідна за війну і за всі убитки. В § 232 союзники кажуть, що повний поворот збитків Німеччина не може виконати, бо вони занадто великі.

По підрахункам Кльоца збитки по всім видаткам з виплаченням процентів доходять до 835 міліардів. Цю божевільну цифру, котра трохи не превнишає багатств всього

*) Початок: „Воля“, том 4, число 1.

світа, мусить виплатити нарід з розруйнованим станом економічним, не маючий сировців, не маючий ще поки-що сильної державности. Позаяк Франція виговорила собі 55% усіх платежів, то на протязі 1921-го року по 1955 рік Франція буде діставати щорічно біля 14 мільярдів.

Промова Кльоца і всі його пояснення не задовольнили палату, бо їм уже було відомо усе те, що казав міністр фінансів Ерцбергер у Веймарі, коли роздивлявся німецький бюджет. Тоді виступив Люшер, бувший міністр озброєння а теперішній голова комісії по відбудуванню розруйнованого — не теоретик, а практик, — представник великої індустрії. Палата слухала його з великою повагою, як чоловіка дуже освіченого практично в речах, про котрі він говорив. Він торкнувся усіх загальних питань економічного положення Німеччини, дав їм де-які пояснення й освічення так, як він це становище розуміє. Люшер перший в палаті в своїй промові більш-менш сердечно й щиро віднісся до Німців і казав, що Німеччина втратила багато областей, котрі її підтримували. Він гадає, що Франція мусить допомогти Німеччині, що всесвітнє становище значно змінилось в порівнанню зі становищем перед війною, що так багато знищено потрібного майна — що найдеться праця для всіх і ніхто один другому не буде перешкоджати. Франція мусить дати Німеччині сировці, допомогти їй.

Може це єсть тільки наслідок думок чоловіка практики, котрий розуміє, що корова дає добре молоко тільки тоді, коли її добре годуєш — але все ж таки це факт, що на протязі стільки літ він перший знайшов нотки людськості в своїй промові для Німців.

М. Ч.

Два з'їзди.

В цьому короткому огляді ми ставимо своїм завданням познайомити читачів „Воли“ з тими настроями, які панують зараз серед робітництва країв Антанти.

Після чотирьохлітньої імперіялістичної війни, яка розв'язала спір з-за переділу земної кулі між фінансовим капіталом різних національностей, після того, як в цій бійці впали знеслені імперіялістичні Німеччина і Росія, — Англія, якої головними конкурентами були обидві вищезазначені держави, не має більше конкурентів і сміливо взялась за переведення своїх давно наперед обдуманих плянів. Закріплення за собою рішучо всіх шляхів до Індії, фінансове опанування аграрних і напів-аграрних країв, захоплення до своїх рук світових водяних шляхів — ось практична діяльність англійського уряду в той час, коли в Парижі писались різні акти.

Війна з совітською Росією, яка являлась єдиною небезпекою для могутого англійського імперіялізму, мала б разом з тим призвести до капіталістичного опанування і цієї аграрної країни, яка може дати стільки різних сировців і єсть таке незміряне поле для приложення фінансового капіталу. В цій політиці, провадженій невеликою купкою англійських лордів і просто „золотих мішків“, раптом зустрілась велетенська перешкода з боку самих таки англійців — а саме організованого англійського пролетаріату.

Так само в Франції робітництво готується до активного відпору політиці капіталістів, які хотять використати ті блискучі перспективи, що встають перед ними після усунення з арени Німеччини.

Розміри статті не дозволяють нам докладніше зупинитись на характеристиці тенденцій цієї політики імперіялістичного золотого інтернаціоналу. Тому ми, обме-

жені місцем, так само коротко поспробуємо зхарактеризувати настрої його ворогів — англійського і французького робітництва.

1. Конгрес британських тред-юніонів.

8 — 10 вересня.

8-го вересня відчинився 51-й річний з'їзд британських професійних робочих спілок — тред-юніонів. Конгрес цей що року збирається один раз всього на пару днів, щоб заслухати побажання всіх своїх членів — робітничих проф. спілок. З цих окремих побажань складається ліста вимог британського робітництва. Конгрес їх ухвалює і доручає своєму виконавчому органу, який вибирається що року і зветься парламентським комітетом, робити відповідні заходи перед правительством і в парламенті, щоби ці робітничі домагання було переведено через парламент законодавчим шляхом. Парламентський комітет складається з 17 членів і має в собі представників робітництва всіх фахів. Виключення зроблено найбільш численній організації шахтарів, які мають в комітеті 2-х представників.

Перший конгрес тред-юніонів відбувся в 1867 році; на ньому було представлено 118,367 робітників. — На 51-ім конгресі, який оце відбувався, представлено, як це видно з доповіді п. секретаря конгресу, 4.895.954 робочих, що творить 12% населення цілої В. Британії і більш 50% всього робітництва її. Фонди тред-юніонів в цей мент вносять 10 мільонів фунтів стерлінгів, або 350 мільонів франків.

Само собою розуміється, що така могутня організація може відповідно своїй силі впливати на політику держави. Тому в цей мент конгрес набував особливого значіння.

Конгрес відчинився під знаком незадоволення значної і дуже сильної його частини парламентським комітетом. За кілька тижнів до конгресу союз шахтарів, робочих транспорту і робочих доків разом з матросами, який творить могутню спілку в півтора мільона членів під назвою „Потрійний Союз“, вимагав від парл. ком. скликання позачергового конгресу, щоб обміркувати, яких засобів має ужити робітництво, щоб змусити уряд виконати ті зобов'язання, які він прийняв перед виборцями і яких досі не виконав. Парламентський комітет цього не зробив. Отже коли на черговому конгресі він виступив з звичайним докладом зі своєї діяльності за рік, то коло нього зав'язалась ціла дискусія, яка перетворилась в спір між поміркованою частиною тред-юніоністів з Гендерсоном на чолі і лівою частиною, яку творить головно вищезгаданий „потрійний союз“ і на чолі якого стоять Thomas і Smithie, лідери залізничників і шахтарів.

Помірковані поясняли, що вони не скликали надзвич. конгресу, бо знали, що крайні хочуть поставити на ньому питання про загальний промисловий страйк для боротьби з урядом. Отже коли б конгрес відкинув страйк, то це могли б виволочити, як взагалі відкинення принципу страйків; а коли б він ухвалив такий страйк, то змусив би правительство оружно боротись з ним, — а це було б початком революції. При цій нагоді помірковані виступили принципово проти боротьби економічної за політичні домагання. Але коли було внесено одним з них — Shaw'ом резолюцію в цьому дусі, то конгрес її відхилив 2¼ мільонів голосів проти 2-х мільонів. Це голосування ясно показало, що старий „економізм“ англійського робітництва належить вже до історії і що воно стає на шлях завоювання політичних цілей економічною боротьбою.

Але це „полівіння“ англійського робітництва ще яскравіше виявилось при іншому голосуванні. Лідер „крайніх“ Smillie виступив з різкою критикою діяльності парлам. комітету, який нічого не добився своїми заходами коло уряду і парламенту а також відмовився скликати надзвичайний конгрес, на якому робітництво саме определило б свою політику в відношенні до уряду, який не здержав слова.

Обовязком нації, на думку Smillie, є скинути цей уряд Ллойд Джорджа, який, притиснутий обставинами, дає силу обіцянок, але не виконує абсолютно нічого.

Відношення до промовця з боку аудиторії, яка що разу плескала йому, свідчило про її настрій. А коли Smillie запропонував відкинути ту частину звіту парлам. комітету, де він пояснює свої мотиви нескликання надзв. конгресу, то цю пропозицію конгрес прийняв більшістю 2.600.000 голосів проти 1.800.000. Це голосування ще раз вказало на бажання англійського робітництва залишити старі методи класової боротьби. Отже справа т. з. „простої акції“, або загального промислового страйку, як засобу політичної боротьби, осталося нев'яшеною, бо резолюцію, що відкидала цей метод, було не прийнято, а резолюції про признання його зовсім не виставлялось. Однак відбулося голосування, особливо над резолюцією Shaw'a, зтурбувало буржуазну англійську пресу, яка вбачає в цьому признанні принципу „простої акції“.

З інших важніших питань, якими займався конгрес, треба вказати на справу націоналізації копалень вугля. Як відомо, уряд зрікся перевести цю націоналізацію, виставивши натомість проект контролю з участю робітництва.

Конгрес 4.400.000 голосів проти 77 тисяч ще раз поставив урядові вимогу негайної націоналізації копалень вугля, додавши до того вимогу націоналізації банкової справи в В. Британії.

Окрім того, ухвалено домогатись оподаткування нерухомого майна, а також розглянуто ірландську справу, при чім одногосно прийнято, що єдиним засобом розв'язати її є надати повну волю ірландському населенню вирішити справу, як воно само хоче, а для цього в першу чергу скасувати воєнний режим, що там зараз існує.

Одногосно-ж (за виїмком двох) ухвалено рішучо домогатись від уряду — припинити негайно всяку інтервенцію в Росії, при чім лідер „Потрійного Союзу“ Thomas заявив, що Союз генеральним страйком своїх членів підіпре революційну Росію, яка бореться не лише за свої, а за інтереси робітництва цілого світа.

Нарешті, обрано новий парламентський комітет і доручено йому передати ці домагання урядові, а коли уряд їх не виконає, то через три місяці скликати надзвичайний конгрес, який тоді вирішить, що має робити робітництво, щоб дебитись свого.

„Організована праця, пише робітнича газета Daily Herald, патякаючи на конгрес, звернулася до уряду з ультіматумом. Ллойд Джордж, як що він догадливий, дасть можливість англійському народові вибрати уряд, гідний нашої раси.“ І далі: „Цей уряд шарлатанів ось-ось впаде під тяжкими ударами, які на нього падають. Не треба йому давати перемир'я. З точки погляду і політичної і економічної ми повинні доти хвилювати країну, аж доки ця банда „золотих мішків“, що урядує в Вестмінстері, не буде прогнана від влади.“

2. Конгрес французьких синдикатів у Ліоні.

(15—20 вересня.)

В той час, коли за англійське робітництво, з'організоване в троюнійоні, можна сказати, що воно починає губити свої характеристичні риси „економізму“, якими

відрізнялося до війни, і починає потрохи революціонізуватись, за той самий час з французькими робітниками відбувся трохи інший процес.

Французький довоєнний сіндікалізм був відомий своєю революційністю. В наслідок різного роду причин, за які ми тут не будемо згадувати, французьке робітництво утворило свої професійні організації (сіндікати), яких основними рисами були анти-мілітаризм, -патріотизм і -парляментаризм. Сіндікати вважалися базою, на якій має вирости новий громадсько-соціальний лад, побудований на громадському володінню засобами продукції. Але прийшла війна, і цей дух старого сіндікалізму випарився. Більша частина провідників сіндікалістів пішла на поміч своєму урядові, подібно до того, як це сталось у всіх краях не тільки Антанти, а й її ворогів.

Французькі робітники воювали німецьких в той час, як німецькі соціал-демократи голосували за воєнні кредити, а провідники французьких сіндікалістів пошились хто в національні комісари, а хто за поміччю уряду, їздив по „градах і весях“, щоб роз'яснити населенню смисли війни.

„Кончилась“ війна, тим часом прийшла російська революція, зпочатку буржуазна, а далій пролетарська, і державам Антанти довелось поборювати нового ворога, який загрожував спокійному поділові здобичі.

Перед французькими сіндікалістами стало завдання: або сидіти спокійно і дивитись, як душать російську революцію, або підняти акцію проті цього душительства. Було на увазі влаштувати 21. липня загальний страйк протесту, але, як відомо, справа провалилась в останній мент: бюро генеральної комісії сіндікалістів, яка осталась вірною старим традиціям і заховала революційний настрій, не могла змінити ситуації. Тому треба було сподіватись, що Ліонський конгрес послужить ареною для боротьби обох напрямів французького сіндікалізму: старого лівого і нового, породженого війною, помірковано-реформистського.

14-й національний конгрес зібрався 15-го вересня і складався з представників 2025 сіндікатів з числом членів біля двох мільонів. Виконавчий орган*) представив конгресові звіт зі своєї праці, і коло цього звіту зародились суперечки, які перетворились в боротьбу обох напрямів серед сіндікалістів.

Ліві сіндікалісти на чолі з Лоріо, Монатом і Корон'ом жорстоко пападали на бюро і його провідників, які порвали з старими традиціями, зріклись позиції непримиримої боротьби класів, а натомість висунули співробітництво з буржуазією, заключивши з нею горожанський мир підчас війни, і продовжують цю політику досі. Ця політика, казав Монат, спричинилась до загибелі угорської народньої революції і загрожує також російській революції. Бюро, яке її провадило, несе разом з правительством, якому допомагало, відповідальність за війну і не гідне далі провадити за собою робітничих мас, довіряя яких воно губить.

То єсть утопія, казав Лоріо, сподіватись через співробітництво з буржуазією добитись того суспільного ладу, який може прийти лише тоді, коли цю буржуазію буде усунуто від влади. Єдиний спосіб, яким робітництво може завоювати владу, це єсть революція. Мало добитись припинення інтервенції в Росії; це пів перемоги; треба її піддержати тут, вдома, також революцією.

*) Структура робітничої організації у Франції така: робітники фаху організуються в сіндікати; сіндікати лучаться в федерації; конфедерація всіх сіндікатів цілої Франції творить „генеральну комісію праці“ (Commission générale du Travail), яка має виконавчий орган-бюро.

Помірковані на чолі з Жуо (секретарем комісії*) і Дюмулен'ом оборонялись довго і уперто, знаходячи піддержку серед більшості конгресу. Вони доводили, що тактика, якої вони держаться, диктується їм обставинами. Що ціль у них та сама, що й у лівих — перехід до соціалістичного ладу. Коли ж вони не можуть бути прихильниками тактики лівих, то причиною того єсть насамперед самі робочі, а не комісія. Не можна проголошувати генерального страйку для боротьби з урядом, коли всі данні за те, що такий страйк провалиться. Так було, наприклад, і з 21-м липня, коли бюро мусіло відхилити страйк, зваживши і холодно обміркувавши відомості про той настрій, який панує серед робочих. Правда, у Франції зараз революційна ситуація, але нема революційного настрою. Народні маси охоплені жаждою доброго життя, великих прибутків і пенсій; отже треба насамперед вивести їх з цього морально низького стану і прищепити їм революційну ідею.

В такій площині провадилися дебати над докладом бюро, дебати, які зайняли $\frac{4}{5}$ часу праці конгресу. Багато було в цих дебатах особистого моменту, розрахунків між окремими депутатами. Дебати очистили трохи атмосферу і внесли де-яке порозуміння між сторонами.

Резолюція, яка була прийнята, мусить бути признана досить туманною в тому смислі, що, підкреслюючи всі революційні моменти в домаганнях інтернаціонального робітництва, вона не висловлюється ясно що до тактики сіндікалістів і залишає вихід в кожний бік: при бажанню її можна повернути і вправо, а можна і вліво.

Короткий зміст резолюції: сіндікалізм заявляє, що він стоїть непохитно на позиції класової боротьби і єсть силою революційною. В своїй щоденній боротьбі він змагається до поліпшення умов праці шляхом підвищення платні, скорочення часу праці і т. п. але основною його метою єсть заміна капіталістичного ладу на соціалістичний, для завоювання якого, як засобом, він користуватиметься генеральним промисловим страйком.

Сіндікалізм вимагає від уряду негайного припинення інтервенції в Росії, а сіндікатам робочих комунікації доручає не перевозити зброї і иншого для Колчака Денікіна; осуджує реакційну політику уряду і вимагає миру з революційною Росією.

Цю резолюцію ухвалено 1638 голосами проти 323 при 43, що здержались від голосовання.

З огляду на майбутнє конгрес ухвалив утворити спеціальну економічну раду з сіндікалістів-фаховців для вироблення проєктів і плянів для переходу від нинішнього господарського ладу до соціалістичного.

Преса оцінила конгрес однаково. Соціалістична преса знаходить, що французький сіндікалізм вернув свій попередній революційний характер з соціалістичним змістом. Буржуазна преса (Temps), розбіраючи працю конгресу, вказує на боротьбу на нім двох течій, зрештою, однаково небезпечних, бо, хоч різними шляхами, переслідуючих одну й ту саму ціль; „руїну суспільства й цивілізації.“

*) Секретарь — головна персона.

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

(Загальне економічне становище в Європі; страйкова хвиля: в Англії, в Франції, в Німеччині; соціальні причини; страйки в відношенню до продуктивної творчості; вуглева криза; перевага американського промислу; становище міжнародного грошового ринку; валюткові клопоти.)

Економічне життя держав Європи зазначається зараз двома головними течіями, що мають свої витoki в зовнішній і в внутрішній політиці країв. Вислід мирових переговорів змінив, що правда, основний устрій європейських народніх господарств, повалюючи промислову перевагу Німеччини на довший час; але спроби нової економічної орієнтації, установлення нових засад і нового могутнього організму, спроби відбудування затрачених позицій на всесвітніх ринках — досі не увінчались успіхами й принесли нам стільки хитань і важких конвульсій, що ніяк вже закрити трагічну картину суспільної економії. Причинюються до цього різні моменти: знищення продукційного апарату, брак сирівців, брак вугля, занедбання транспортних знарядь, всесвітня харчова проблема і т. д. Але причини сягають і глибше: вони остаточно мають своє коріння в політичних змаганнях трудових мас, в змаганнях що все яскравіше проявляються як дійсно інтернаціональні, що рівно-ж охоплюють весь світ своїми струями. Ці струї обмежуються на поодинокі держави і нації. Вони зливаються поволі в одно могутне русло, розбиваючи оттим штучно уставлені границі нової Європи, й займають що раз то більші простори в політичнім і економічнім буттю країн, при чім остаточно вислід, останні тенденції їх на разі навіть не дадуться докладно сформулювати.

Приглянувшись головнішим проявам народніх господарств, доводиться ствердити, що міжнародня економічна ситуація від заключення версальського й сан-жерменського мира в нічім не поліпшилась; вона навпаки подекуди набрала вигляд хронічної хвороби, що викликає кризу за кризою й поступенно обезсилює всесвітню продукцію. Становище переможених держав і почасти й їх державних наслідників ніколи не давало приводу до ілюзій; вони животіють з дня на день, переживають свої хвороби майже з фаталістичним пасівізмом, чекаючи хиба тої хвилі, коли їх страждання закінчиться в цей або в той спосіб. Але річ в тім, що і в народів-переможців виринають ознаки тяжких економічних недуг, виринають почасти в таких нагальних розмірах, що їх загатити звичайними дрібними засобами: підвищенням платні, зниженням числа годин праці, наділом усякої адміністративної співучасті, видачею законів соціального забезпечення і т. д. ледви чи вже удасться. Серед широких мас трудового народу світає вражіння, що могутній період перебутої світової еволюції не сміє закінчитися одною перемогою або поразенням на полі боїв; що викликані на денне світло стихійні сили не повинні бути розтрачені, поки не зірветься оковів, наложених капіталізмом, і не дасться трудовому людству умовин для вільного й необмеженого користування плодами своєї праці. Форми, серед яких пробиваються ці течії, поки що не всюди однаково скрісталізовані й тому зараз і не схоплені в одну могутню всесвітню акцію. Але не має сумніву, що до того прийде, і тоді аж буде поставлений соціально-економічний ренесанс на широкій трівці підвалини.

Так ми зараз переживаємо широкі розливи страйкової хвилі, що точиться із сходу на захід і саме в переможних державах відзначається несподіваною масовою поривистістю. Ще не втих великий страйк металевих робітників в Сп. Державах, а вже захопив суспільність генеральний страйк залізничних і транспортних робітників в Англії, що майже непомітно почався по довших погрозах і тільки — що перед кількома днями закінчився, потревавши в рівній непохитності обох сторін несповна два тижні. Причини, подані управою страйкового комітету, ті самі, що й в інших краях в подібних випадках: дорожнеча, бажання більшої платні при зредукованій праці, бажання співучасті в управі. Та хиба хто сумнівається, що страйк як всюди в Європі, так і тут має в нутрі політичний підклад. Виходить це впрочім з енуціацій головних робітничих органів, з промов звісного секретаря спілки залізничників Тома і з вибору робітничого провідника Гендерсона до англійського парламенту, в слід за яким пішли й напруження — звалити дотеперішній коаліційний кабінет і заступити його чисто трудовим соціалістичним кабінетом на чолі з Гендерсоном. Значіння цього страйку можна собі уявити, зваживши, що він приневолив часткові страйки в вовнянім і сукновім промислі, що під його впливом саме лагодяться вибухнути спільною силою. Через припинення всього руху доводилось рівнож не працювати около 700.000 робітникам інших промислів, між ними 400.000 вугле- і рудокопам, 150.000 робітникам сталевій і металевій індустрії, 40.000 робітникам в пристанях, 20.000 в суконних і 26.000 в бляхсвих заводах. Страйк залізничників і рівночасний застій вуглевого транспорту спричинили й замкнуття багатьох визначніших фабрик, між іншими звісних пряділень в Ленкшіру й металевих заводів в Вельсу і витворили, далі поширюючи безробіття, небезпечну соціаліну атмосферу, ознаки якої бачити можна скрізь в індустрійних центрах Англії.

Залізничний страйк сам по собі закінчився невдачею; проти нього ставилося ворожо крім правительства і велика частина буржуазного громадянства, поборюючи спільними силами заподіяні страйком труднощі. Цей опір з'єдненої буржуазії взагалі являється новим елементом в придавленню соціаліних домагань трудового класу на заході. Заважити можна було його вже в американськім металевім страйку, де дрібна буржуазна класа ставилася по боці промислових маґнатів, підіраючи таким чином капіталістичну оліґархію, та немає сумніву, що змагання трудових мас в Англії тим не зібються з дороги, а хиба лиш придбають нові досвіди, щоби в свій час виступити з більшою перевагою. Чи дійсно, як хваляться льоніонські часописи, ефект страйку в сути був дрібний, дасться ствердити в близькому часі.

Відгомін страйкової хвилі дається відчутти рівнож і в Франції і в Італії. Конґрес робітничих союзів в Ліоні ясно освітлив напрям, в якому йде розвиток трудового питання в Франції. Він обіймає поза рамами звичайних соціаліних і культурних домагань ще й цілу низку політичних стремлінь, що по твердженням буржуазних парижських часописів остаточно зводиться до змагання цілковитої зміни сьогоднішнього суспільного ладу й настановлення трудової самовлади. Звісно, переборщує й одна й друга сторона. Французька соціална демократія, обмалювана націоналістичними закрасками, в імя великої Франції врешті ледви чи зробить останні висновки, а опиниться скорше серед компромісів. Хиба що хід трудового питання у всесвіті порушить її до різкішої активності, а тоді залежатиме успіх її заходів від загального рішення цієї проблеми. Зазначити треба, що й в Франції готується дрібна буржуазія до чинного опору. Її стрічати можна тепер згуста в рядах великого промислу, правих і клерикалів. Та наші досвіди такі, що чим більше заострю-

ється конфлікт серед клас, тим хутче й докладніше прийде до сутички й остаточного вирішення боротьби в користь соціальних змагань, причім дрібна буржуазія разом з трудовою інтелігенцією поверне назад в ряди робітничих мас, бо тільки там лежить їх правдивий інтерес.

Наново закипіло й в Берліні, де незалежні соціалісти й комуністи — почасти спільно, почасти з'окрема — стараються викликати нові соціальні заворушення й запанувати над вуличною опінією. Робітники міських електричних заводів поставили недавно з дрібних причин урядові правильний ультіматум з загроженням генерального страйку в разі відкинення їх домагань. На ультіматум ще немає одповіді, а вже заявили робітники всіх приватних електричних промислів свою солідарність. Забезпечення Берліна світлом і електричною енергією крайне загрожене, і ніхто не знає, чи по заспокоєнню цієї кризи не повстануть нові і нові. Страйк металевих робітників прибірає чим раз більші розміри. Страйкуючі поповнили навіть подекуди акти саботажу і вживають терору проти поміркованих своїх провідників.

Ця легковажність, якою з боку робітників гаммується безощадно цілий промисловий організм, найкраще свідчить про напруженість соціальної атмосфери. Не можна припускати, внаслідок цих величезних страт, які спричинює один загальний страйк цілому народньому господарству, не розуміли провідники робітничого руху. Та коли мимо того страйки не втихають, так хіба остається розважити, що або трудові маси двинуті такою стихійною силою, що спертися їм не в силі провідники, або загальний упадок економічної дисципліни насильно пре до соціальної розв'язки в одностороннім дусі, як це ми бачимо на сході. Одно і друге безпосередньо грізне наслідками на всесвітню продукцію і тим самим на добробут народів. Средство безустанних страйків саме ніколи не може бути здатним для здійснення здорової соціальної обнови. Кожний страйк витворює різкі кризи в економічній тілі держави, що підкопують підклад продукційної творчості, припиняють виріб товарів і виробляють таким чином брак засобів, необхідних до життя. Наслідком цього браку являється далі дорожнеча, що відбивається на коштах утримку й остаточво приневолює дрібних заробітників до поставлення що раз нових домагань, полагадження яких опісля доводиться вибороти новими страйками. Цей страшний круговорот, якого на разі спинити немає ніхто ні спромоги, ні авторитету, причинюється до все дальшої деструкції народних господарств, що дискредитує боротьбу трудових мас за соціальний ренесанс і зводить її до боротьби за класовий автократизм.

Всюди дається проте зауважити те саме невідрадне явище: надмірний зріст цін, надмірні претензії з'організованих робітників з одного боку, і рівночасне занедбання продуктивної чинности з другою. Подорожіння вугілля й сирівців самі про себе представляють важну проблему, якій запобігти досі не удалося ні капіталістичному ні соціалістичному правлінню. Вуглева криза чим дальше, тим глибше в'їдається в економічне відродження середньої Європи, знесилюючи всі реставраційні її наміри. Труднощі лежать крім браку серйозної праці в копальнях, крім розхвильовання копальняного робітництва гаслом соціалізації копалень і крім вічних страйкових авантур — ще й в національній агітації серед деяких що найвидніщих копалень. Це дуже прикро далось в знаки підчас заворушень в гор. Шлеску, в Альзакії-Льотарінгії і в Цешині. Ізза браку вугілля дійшло вже до великих клопотів, головно в Австрії і Німеччині, які полагоджуються хвилевими пал'ятивами і тому мають постійно грізний характер. Але й в тих новоповставших державах, що самі пишаються вуглевим багатством, відносини продукції не конче світлі. Продукція вугілля подорожала там

з різних причин до тої міри, що вже тепер виріб товару й створення власної промисловости, на пр., в Чехії і в Польщі, стрічає великі перепони. Надто завмерла всяка промисловість там, де треба ввозити вугілля й сирівці. Чи серед таких обставин середньо-європейський промисл зможе вибитись з теперішнього провалля і чи він устоїться перед чужою, в першій мірі перед американською конкуренцією, — трудно сказати. Перевага американського товару вже тепер показується в середині і на сході Європи, і немає сумніву, що американський промисловець, а за ним хіба ще англійський, запанує незабаром також в переможних і в цереможенних державах. До яких наслідків доведе вугільна криза в зимі, де вона дасться безпосередньо відчутти в найширших кругах, це можна собі уявити тільки з жахом.

Не менше скрутне становище і на міжнароднім грошевім ринку. Воно цілковито відповідає загальному розстроєві й нев'ясненій ситуації, яка осталась в спадку війни не тільки в побитих країнах. В Берліні і в Відні, як і в Парижі й в Римі слідить біржа нервовими скоками за політичними подіями, а що політичне становище нігде не усталенє, так і фінансове підлягає сильним хитанням. Охоронні установи, які підчас війни були видані дев'язійними центральними, затерлись в бігу подій, і без впливу котяться струї дикої спекуляції і безладдя по розхитаних валютних ринках. Попит за неутральною валютою всюди надзвичайно сильний, і на це складається багато причин: боязнь перед соціалізованням майна, боязнь перед віддачею значної частини майна до державної скарбниці, перед дальшим упадком місцево-державної валюти, перед можливим банкрутством причинюється головно до закупу дорогої та безпечнішої заграничної валюти. Упадок французьких франків о 32% викликав переляк і витверезив хутко французькі уми, що захоплені побідою, загналися в цвітисті надії. В приміненню до цього факту являється катастрофальний стап маркової і коронової валюти природним наслідком, і не знати, чи він не лякає заграничних вірителів більш, а ніж власників. Уже ходять чутки, що шведські й французькі банкові круги стараються запобігти дальшому спадові корон, що загрожує їх власному інтересові. Та чи удасться це, — не знати. Вартість валюти не тільки полягає на народнім багатстві й металевім покриттю паперових знаків; полягає вона й на продуктивній спроможности й на промисловій здібности населення. Розуміють це добре німецькі економісти, що недавно піддали гадку заведення товарової валюти. Запевне, що тоді німецька валюта при відомій організаторській і продукційній спосібности Німців відзискала-б в коротці стару пезіцію. Та поки що жура за фінансовою майбутністю не устає, а різні проекти на разі мають хіба ті наслідки, що перелякане населення чим раз глибоше попадає в нужду й розпуку.

Та мабуть ще не всі страхіття вичерпані, а виснаженому людству доведеться ще довго ждати на кращі часи.

Spectator.

Огляд закордонної політики.

Союз народів без народів; скликання союзу народів до Вашингтону; хвороба Вільсона і нератифікування Версальського трактату; боротьба праці з капіталом в Америці; кінець англійського залізно-дорожного страйку; скликання польського союму.

Європа, та не тільки Європа, продовжає анархізуватись. Постає нечуваний хаос. Є старі держави Антанти і нейтральні, котрі сяк так ще пробиваються через

гушавину нечуваних економічних кріз, прорубуючи ліяни соціяльних антагонізмів то силою зброї, то дипломатичними хитрощами переговорів з страйкуючими робітниками; є дальшедержави новоспечені, держави „бенямінки“ і інтернаціональні „bébé“, котрим переможці сиплять як з рога Амольтеї всякі блага в виді артилерії, кулеметів, бомб, удушливих газів, але дають менше поживи і предметів першої необхідности; є дальше держави росторощені Антантою, розгоптани мілітарним її чоботом, котрий безпощадно призводить до дегенерації рас; є дальше держави невизнані, котрим приходиться самовизнатись зброєю всякого ґатунку, починаючи від наймодерніших пекельних машин смерти, а кінчаючи на іділлічних косах; є вренті держави фікції, і уряди-фікції, всякі Колчаківщини, Денікінщини, Юденічівщини, Фондерґольківщини і т. д. і т. д. Чого не має в наших бурхливих часах? Розтанцювалося ціле людство, розгулялися нації в коловороті життя, і цей танець такий дикий і такий плюгавий, що дійсно чорний песиміст, мізантроп, неначе-б то знаходить твердий ґрунт для свого песимізму і своєї мізантропії.

Але є ще у нас на тій „долині сліз і горя“, де сторіками тече кров—червоніє, також ще „союз народів“. Належить до його перш за все переможці, т. є. Англьосаксонці і Французи, як неподільні пани союзу, дальше Японці, ще дальше, як другорядні статисти, „les puissances Associées“, такі як Італійці, Румуни, Чехо-Словаки, Поляки, Сербо-Хорвати, Греки. Немає ще в Союзі Народів представників переможених, нейтральних і „нових“ народів. „Союз Народів, — є отже нічим иншим, як тільки політичним трестом англьосаксонської раси, яка хоче запанувати над цілим світом і подиктувати націям свою волю. І коли приглянутись ближче самому союзові, то побачимо, що властиво в ньому не має представників народів, але є представники тільки урядів, проти котрих бореться їх власна демократія. І саме тому, що цей дивний новотвір, зформулований в версальському трактаті, є Союзом Народів без народів проти нього звертається опінія публична усіх народів. Таким чином цей новий інтернаціональний трибунал мира не має і не може мати потрібного авторіте у. І от цьому безавторітетному орґанові віддано до порішення справи світової ваги. Одначе тому, що сам союз в версальській концепції, — це мертворождена дитина, авторітету його не слухає навіть який небудь д'Аннунціо, котрий преспокійно сидить собі у Фіюме, закріплює місто тяжкою корабельною артилерією арештує собі американських і сербохорватських громадян, інтернує їх в концентраційних таборах і ні в вус собі не дує. Американці, котрі стоять в опозиції самого Союзу не з прінціпіяльних мотивів, а радше тому, що в нутрі його хотіли би здобути більший вплив, як Англіїці, тепер мусять взяти в свої руки розвязку адрійського питання з огляду на те, що італійський уряд безсильний. Після розв'язання італійського парламента, після дуже бурхливих сцен між соціялістами і націоналістами, після сцен, які можна було обсервувати тільки в австрійському парламента, італійський уряд Нітті має тільки провізоричний характер і тому він не має реальних сил, щоби самому усунути „enfante terrible“ — д'Аннунція. Ось чому Американці, як зовнішня сила, вже навіть без мандату Союзу Народів мусять вмішуватися в адрійську справу. На дальматійське побережа вже приїхали американські супедрідновти і висадили морську піхоту для боротьби з фіюмським диктатором, котрий відгрожується обсадити і окупувати цілу Дальматію. Звичайно, що американський демарш тільки заохотить Сербо-Хорватів до воєнних кроків проти д'Аннунція. І будемо мати нову дивоглядну війну, яка своїми мотивами, своїм характером

нагадує середньовіковий період кондотієрських війн. А всему тому винен Союз Народів без народів.

Може бути, що місце народження Союзу, — версайська палата Бурбонів, оцеї фатально-нещасної родини монархів, над якого тяжить якийсь прокльон, було невідповідне. Це по трохи зачинає, хоч і за пізно, розуміти засліплений шовінізмом старий Клемансо, президент мирової конференції. Він бачить банкруцтво Парижа, то значить, своє — банкруцтво, він тепер пізнає, що його перемога над Вільсоном в питаннях про союз народів на підставі 14 пунктів була Піррровою перемогою і приносить Франції більше шкоди як користі. Італія тільки тому почула себе в праві підносити претензії на Фіюме і Дальматію, що принципу самовизначення народів не переводила Парижська конференція. Раз Чехи могли дістати кусок німецької, кусок польської і кусок української землі, раз Поляки забирають силою зброї половину Сходу Європи, раз Румуни беруть сербські, болгарські, українські і мадярські землі, то чомуж би Італійцям не забрати кусок хорватської землі, а то тим більше що тирольський маслак не може задовольнити їх імперіялістичних апетитів. Контрреволюційні постанови мирової конференції зреволюціонізували італійські маси, і Італія знаходиться на передодні анархії. Але Італія межує із Францією, яку може також заразити. А вже російська революція заразила Німеччину і Австро-Угорщину, побиті вправді і ослаблені війною, але і Франція також побита і також ослаблена. Отже Клемансо зажурений і хотів би в якийсь спосіб направити це лихо, яке сам накоїв своєю таємною дипломатією. І тому „Дядьку Вільсоне, рятуй!“ Клемансо висловився на днях перед політиками, журналістами про потребу оживлення Союзу Народів і скликання з цією метою його до Вашингтону на перше засідання під проводом Вільсона, бо на погляд Клемансо тільки Вільсон, як ініціатор і апостол ідеї Союзу Народів має на стільки авторитету, щоби довести до кінця розпочате діло. На засідання цього Союзу малося б запросити як найбільше число політиків і державних мужів, які з'уміли б створити інтернаціональну опінію, бо без такої інтернаціональної опінії Союз Народів не може мати авторитету.

Клемансо хотів би, щоби засідання Союзу Народів, скликане до Вашингтону відбулося в як найкоротшому часі, по змозі в половині, або при кінці листопаду. Та тут стоять великі труднощі до поборення. Перш за все Версальського трактату не ратифікували ще деякі держави. Ратифікувала його Англія і Франція кажуть, неначе б то після розв'язання італійського парламенту, ратифікувала його також і Італія не шляхом конституційним, але королівським декретом, можливо також, що ратифікує його Японія, але ратифікація Версальського трактату зустрічає в американському сенаті сильну опозицію. На думку скликання засідання Союзу Народів в Вашингтоні треба дивитись, як на зручний тактичний маневр у боку Клемансо. Як відомо, Американці були ображені в своїй національній гордості, що не Європа приїхала до Америки, „робити мир,“ але Америка до Європи. З цього приводу американський сенат відмовився навіть ухвалити кредити на американську місію до Парижу. Тому тепер Клемансо старається тим скликанням Союзу Народів до Вашингтону дати сатисфакцію ображеній національній гордості і таким чином прискіпити ратифікацію Версальського трактату, бо тільки після такої ратифікації можливо скликати засідання Союзу Народів. Та хоч би навіть сенат і ратифікував мир, такому скликанню стоїть на перешкоді ще більше хороба Вільсона. Президент Американських Штатів мусів перенести на собі агітацію проти своєї особи з боку республіканської партії. Що-така агітація значить, той мо-

же набрати поняття, хто прочитає безсмертну гумореску Марка Твайна: „Як я кандитував на президента“. Вільсон — людина сильна, американської закваски. На агітацію проти себе він відповів агітаційною подорожжю по великих центрах Американської Унії, але фізичні сили його опустили, і він тяжко занедужав. Хвороба його має нервовий підклад і полягає в тім, що його організм не приймає ніякої поживи. Кілька днів становище його було критичне, але тепер неначе то він поправляється. В кожному разі лікарі не роблять надії, щоби президент скоро міг прийти до сил, і тому виринула думка, щоби замість його державні функції президента виконував назначений сенатом заступник. Хвороба одначе принесла президентові користь, бо зміцнилось його політичне становище. В політиці також не без сентиментів. В Америці не вгасають страйки. Був уже залізничий страйк, був і копальняних робітників, які проминули і закінчилися компромісом. Одначе ці оба попередні страйки перевищив своїми розмірами страйк металургічних робітників. Як відомо, в Америці сильно розвинена металургічна промисловість. Вона найбільш зцентралізована з поміж усіх галузей американської промисловости в тресті, на чолі якого стоїть мільярдер Карнеджі. Спираючись на тези марксистської політичної економії, що найбільш зцентралізовані галузі промисловости є найбільш підготовані до соціалізації, робітники думають, що саме тепер настав час для генерального бою між працею а капіталом. Вибух страйк. Щоби уникнути можливости страйкбрехерства, робітники охороняють фабрики збройною рукою. Звичайно велика буржуазія, котра хоче проломити єдиний пролетарський фронт, зачинає цькувати на європейських робітників. Мовляв уроджені Американці — це „цяця-ляля“ — а в страйку повинні тільки імігранти, всякі Поляки, Москалі, Українці, Литовці, загалом збольшевичений схід Європи,

В тім дусі помістив статтю в „Neue Freie Presse“ з 7. жовтня ц. р. американський капітан, Мр. Нікляс Рузвельт, і в тій статті, незвичайно інтересній, він застановляється над тим, чи можливий большевизм в Америці, чи можлива там диктатура пролетаріату. Відповідь на це питання — негативна. На погляд американського публіциста мусить прийти між працею а капіталом до компромісу. Велика буржуазія сама бачить, що без дуже далекосяглих уступок на користь праці вона не може вдержати свого становища. І тому мабуть прийде до того, що на чолі кожної з фабрик, чи копальні, чи взагалі заводів стоятиме директорія з представників праці і капіталу, завданням якої буде загладжувати суперечности. Стаття Мр. Рузвельта показує, якої політики триматись думає велика американська буржуазія, але чи ця директорія в дійсности буде мати настільки авторитету, щоби загладити різниці, покаже майбутнє. Треба в кожному разі чекати закінчення страйку,

Закінчився вже страйк транспортних робітників перемогою уряду. Зломили страйк властиво машиністи грузових автомобілів, бо залізнодорожники рахували, що, раз стане залізнодорожний рух, уряд Лойд-Джоржа знайдеться в безвихіднім становищі, бо не зможе запровіянтувати великих міст. Тимчасом уряд показався на висоті завдання, бо кількадесят тисяч грузових автомобілів розвозило щоденно поживу по цілім краю так, що навіть Лондон не голодував. Так, напр., грузовим автомобілям удалося Лондону доставити 80 відсотків молока дострайкової кількості. Бачучи, що дальша боротьба безуспішна, робітництво пішло на уступки. Уряд показався переможцем, але переможцем розумним. Він понехав всяких переслідувань за страйкову діяльність, але за це в угоді застеріг, що залізнодорожна і транспортна робітничка конфеденція не повинна виключити з поміж себе страйкбрехерів. Уряд пішов на еко-

номічні уступки. Платня робітника не сміє бути нижча, як 51 шілінгів (2 фунти 11 шілінгів) на тиждень.

В Варшаві зібрався 1. жовтня державний Польський Соїм. На першій засіданню після промови маршалка Тромпчинського забрав слово міністр внутрішніх справ, Войцеховський, промова якого своєю реакційністю так подобалась консерватистам, що нею захопився краківський „Czas“. Сама промова була визовом польській соціалістичній демократії і була звернена особливо проти могутньої організації „Związkowi robotników rolnych“ (Z. R. R.), в якій ведуть провід соціалісти найрадикальнішого відтинку, дуже зближені до комуністів. Міністер заповів, що уряд не стерпить агітації за різним страйком, що придушить його силою; далше не стерпить він агітації за безплатну передачу землі в руки малоземельних і безземельних, бо уряд стоїть на тій становищі, що аграрну реформу треба переводити шляхом еволюційним, а не революційним. Як отже бачимо, уряд заповідає репресії. Чи соціалістичні комуністи будуть мовчати, як ягнятка, і чи на це не відповідять вони розложенням і розагітованням армії, одинокої сили, на якій уряд спирається, можна сумніватися.

Україна.

Склад нового українського кабінету. Премієр і міністр вн. справ І. Мазепа (с.-д.). Товариші мін. вн. справ: Христюк (с.-р.), Макух (рад.) і Нячур (с.-д.). Міністр загр. справ (має бути): Славинський (с.-ф.), дотеперішній посол в Празі. Покищо міністерством управляє Андрій Левицький. Міністр рільництва: М. Ковалевський (с.-р.). Товариші мін. рільництва: Черноус (с.-р.). Міністр фінансів: Б. Мартос (с.-д.). Міністр народного господарства: Шалдун (с.-д.). Товариші мін. нар. госп.: Солодар (Жид). Міністр шляхів: Тимошенко (безп.). Міністр народнього здоров'я і опікування Д. Одріна (с.-р.). Міністр просвіти (має бути): Прокопович (с.-ф.). Товариші мін. просвіти: Холодний. Міністр культів: Огієнко (безп.). Міністр праці: О. Безпалко (с.-д.). Товариші мін. праці: Гольдельман (поалейціон), Брайгман (бундозець). Міністр війни (керуючий): Полк. Петрів. Міністр пошти (керуючий): Поливода (с.-р.). Міністр жидівських справ: Красний (жид. демокр. партія). Міністр. преси й пропаганди: Черкавський (с.-р.). Державний контролор (має бути): Архипенко (безп.). Державний секретар (має бути): Корчинський (с.-ф.). Покищо заступає Шрамченко.

Сидоренко не уступив! В Кам'янці на Поділлі перебуває тепер парижський посол Сидоренко. Приїхав, щоби здати звідомлення з дотеперішньої діяльності в Парижі. Граф Тишкевич заступає його підчас неприсутности. В короткім часі виїжджає Сидоренко назад до Парижа через Варшаву.

Демісія Кравса. „Вперед“ повідомляє, що ген. Кравс, який на чолі українських військ увійшов був до Києва, дістав демісію за самовільну пробу навязання стосунків з Денікінським командуванням.

В тилу Денікіна. На Катеринославщині, в Єлисаветському повіті успішно проводять акцію партизанські відділи. На Полтавщині проти денікінського руху зростає. (Від вл. кор.)

Денікінські погроми. Кореспондент „Гайнта“ повідомляє з Парижа, що Денікінські війська устроюють страшні жидівські погроми. В Катеринославі всі жидівські дома з 4 вулиць зрівняно з землею. В Харкові погроми на порядку денному. В Кременчузі, коли ввійшли денікінські війська, зараз же устроїли жидівський погром. Зрабовано усі жидівські дома і багато Жидів вбито.

- Антантська комісія.** Як повідомляє „Vind“ з Парижа, на Україну виїхала через Царгород і Одесу антантська комісія, яка одержала доручення та інструкції довести до порозуміння між Денікіном і Петлюрою. Антанта має довести до відома Денікіна, що коли він не заперестане своєї політики проти Українців, то йому буде одібрана матеріальна поміч. В склад делегації входять крім вищих офіцерів представники англійського, французького та італійського міністерства закордонних справ.
- Большевицька господарка на Україні.** На засіданню трудового конгресу в Кам'янці повідомив присутніх міністер залізниць Шадлун, що „робітничо-селянське правительство України“ Раковського продало московським большевикам усі українські залізничні за 12 мільярдів карбованців. На цій основі вивозять московські большевики з України всі придатні вагони, паровози, рельси і все, що тільки можна вивезти. Зі 150.000 вагонів Україна втратила досі напевно половину.
- Англійці в Одесі.** З Одеси повідомляють, що Одесу і Херсон відвідав адмірал Спмур, командуючий англійською флотом в Чорному морі. До цих відвідин прив'язують велике значіння.
- Дрідновт „Воля.“** Радіо з Парижа повідомляє, що дрідновт „Воля“, який був інтернований Італійцями в Чорному морі, присудила Найвища Рада Денікінові.
- Денікін і Румунія.** З Бухаресту повідомляють, що всюди, де спіткались війська Денікіна з румунськими військами, вибухли між ними конфлікти. Причиною їх стремління Денікіна відбити від Румун Бесарабію.
- Черв. Хрест розв'язано.** У. Т. А. повідомляє, що денікінська влада розв'язала в Києві Українське Товариство Червоного Хреста.
- Місія Денікіна в Румунії.** Румунське пресове Бюро повідомляє з Бухаресту, що румунський король прийняв денікінського посла адмірала Целеки. Целеки має на меті здобути нейтралітет Румунії в боротьбі з українськими військами за ціну зречення Бесарабії.
- Боротьба з епідеміями.** В імені Центрального комітету для поборювання епідемічних хворіб на сході Європи відомий швейцарський лікар др. Феріер містить в „Neue Zürich Zeitung“ заклик до всіх Товариств Червоного Хреста з зазивом зорганізувати на Україні, в Польщі, Румунії та Сербії негайну санітарну поміч, брак якої, так сильно відчувається в цих країнах.
- З українського шкільництва.** Як повідомляють львівські газети, до української гімназії в Перемишлі записалося до 27. вересня 800 публичних і 100 приватних учнів. У гімназії є 24 відділів.
- Польський рай.** В Берестю Литовським в т. зв. Бугішопах інтерновано в дуже негигієнічних умовах велику кількість Українців. В таборі вибух тиф і що дня вмирає 50—100 інтернованих. Редакція львівського „Вперед“ одержала список померлих і почала його публікувати. Опубліковано 684 прізвищ. Дальше оголошення польська прокуратура заборонила.
- Протест Українців.** Як повідомляє „Gazeta Poranna“ дня 25. вересня з'явився у львівського голови Наймана др. Ст. Федак і імені урядовців і служачих Українців зажадав, щоби відложено було складання ними службової присяги. Найман відмовив цьому жаданню. Тоді 27. вересня явилось в міській раді делегація української соц.-демократичної партії, в якій склад входили п. Буняк, Чернецький і Івашок і зложили в імені трамваєвого персоналу рішучий протест проти примусової присяги. Протест цей прийняв товариш міського голови др. Сталь і обіцяв його предложити вищій владі.
- Нова партія.** „Труд. Гром.“ доносить, що група есерів (соціалістів-революціонерів) правого крила організує нову селянську соціалістичну партію.

З наукового життя Камінця. Після піврічної перерви, викликані військовими подіями, відбулися в м. Кам'янці загальні збори Українського Товариства Економістів. Збори ухвалили приступити до видавання свого органу в цілях наукового освітлення економічного життя України. Підготовлюється заснування при Т-ві вищої школи—Інституту Соціальних Наук, а також введення в життя заснованого вже Економічно-Адміністративного Інституту, але це можливе буде тільки після повороту Т-ва до Києва. В Кам'янці відбулися збори фундаторів Українського Технічного Товариства. Це товариство має метою допомагати широкому розвитку техніки і національному промислові на Україні з одного боку, та задовольнити професійні, наукові й економічні потреби українських інженерів і техніків з другого. В Т-ві гуртуються інженери й техніки Наддніпрянщини і Галичини.

Легким коштом. В „Известіях“ голова большевицького правительства України, д-р. Раківський, помістив статтю на основі офіційного звідомлення Денікінського штабу, в якій пише: „Ми находимо в цьому звідомленні дуже цікавий матеріал про шестиденний бій під Києвом. Ми довідуємося, що большевицьке військо не було розбите генералом Бредовом ані під Дарницею, ані під Броварами, що Бровари ми були примушені покинути тільки тому, що були примушені покинути самі місто (під українським напором). Як би Петлюра не підтримував Денікіна, Денікін не тільки не бачив би Києва, але був би сьогоднідесь коло Подтави“.

Союз Угорщини з Україною. З Будапешту доносять, що між Українцями, Угорщиною і Румунією йдуть переговори в справі утворення союзу. Цю акцію попирає італійський уряд.

Університетські курси заборонені! Дня 29. вересня прислав генеральний делегат д-р Галецькі на руки проф. д-ра Щурата письменну заборону університетських курсів, які якраз тепер мали розпочатися з рамени Наукового Товариства імени Тараса Шевченка.

Шевченко сконфіскований! Вірш Шевченка „Учітеся, брати мої!“, сконфіскував станиславівський прокуратор в Календарі Українського Педагогічного Товариства. Проти цієї, що найменше . . . цікавої конфіскати, внесеться протест.

Будучність Бесарабії. Як повідомляє „Orenit“ з Бухаресту, там прибула бесарабська делегація, яка пробувала в Парижі. Вона повідомляє, що між нею а українською делегацією прийшло до цілковитого поразуміння. Українці остаточно зріклися Бесарабії, а за те Румунія має дати збройну поміч Україні та боронити інтересів України на мировій конференції.

Як це назвати? Як повідомляє „Vossische Zeitung“, німецьким урядом було засеквестровано 400 мільонів марок, які належать українському урядові. Досі ні одно українське правительство не зуміло цих грошей видістати від Німців. Тепер на ці гроші зголосив претенсію Колчак.

Делегація уг. Українців. Як повідомляють „Lidove Noviny“, до Праги прибула 12-ти членна делегація угорських Українців, яку вели о. Волошин і бувший посол до галицького сойму, Яцко Остапчук. Делегацію прийняв президент Масарик, др. Бенеш і Тузар. Всім їм представляла делегація культуральні і політичні вимоги угорських Українців.

Київська городська управа. На засіданні київської городської ради дня 22. вересня порішено полишити давню городську управу з Рябцевом на чолі, та скріпити її кількома новими членами, головно з поміж російських кадетів. Поміж членами управи нема ні одного Українця. Лісту відновленої управи предложено генералові фон Бредові до затвердження.

Справа Сх. Галичини в соймі. На першій засіданні польського сойму у Варшаві, прийшла на чергу дня справа Східної Галичини. Референт п. Грабські заявив, що провізорія, яку накинено-би Польщі, була би не тільки для Польщі, але і для миру цілої Східної Європи небезпечною. Польща не боїться, щоби більшість населення хотіла відірватися від Польщі. Поляки бажають щоби

Східну Галичину раз на все влучено до Польщі. Польський протест проти провізорії що до Схід. Галичини не оснований на імперіялістичних обчисленнях, противно Польща свідомо великих завдань, які вона має сповнити на сході Європи для заведення ладу, порядку і спокою. Тому треба щоби справу східних границь порішено скоро і дефінітивно.

Перемиря з Польщею. „Prz. Wieczorny“ довідується з добре поінформованих українських кругів, що договір в справі продовження роз'єму між Польщею а правительством Отамана Петлюри містить додаткові умови, які мають на цілі одержання дальших забезпечень зі сторони України. В сій справі ведуться тепер переговори між представниками польського генерального штабу і Українською Начальною Командою.

Денікінська брехня. Все більш починаючи хвилювати трудове населення України, Кубані і Дону реквізиції і вивіз хліба за кордон — до Англії —, викликали з боку добровольчеського командування оголошення відозви, в якій подається до відома, що Англіїці зовсім не зацікавлені в „російським“ хлібі, що вони озброюють добровольців задурно, аби тільки встановити в Росії порядок. Умови розрахунку будуть уложені потім, коли добровольці досягнуть своєї мети. Далі говориться, що головне командування навіть навпаки вживає всіх заходів, щоби не допускати вивозу хліба, а як що вивозиться хліб, то дуже в малій кількості.

(Від вл. кор.)

Польща.

Польські офіцери. Як повідомляють польські газети, серед польського офіцерства панує велика деморалізація. Богато офіцерів є скомпромітованих всякими нечесними вчинками. Польський уряд носить з думкою перевести велику реорганізацію і чистку офіцерського корпусу.

Польща й Туреччина. Польський уряд має в недовзі вислати окрему місію до Царгороду, яка має навязати ближчі стосунки між Польщею і Туреччиною.

Бразилія і Польща До Варшави прибув делегат центрального польського комітету в Бразилії, який привіз грамоту про визнання Польщі бразилійським урядом.

Переговори з Литвою. До Вільна прибула польська місія, яка має розпочати переговори з литовським урядом задля вияснення ріжних політичних, економічних і військових питань.

Польські „приятелі“. Польські газети в останній час роблять багато галасу, що польські урядові кола прийняли велику скількість Росіян на державну службу. Це дотичить передовсім армії та залізниці. По відомостям „Gaz. Wiecz.“ таких „фаховців“ в Польщі налічують 30 тисяч.

Польсько-німецький трактат. Польські газети повідомляють, що на днях підписано польсько-німецький трактат в справі увільнення полонених та інтернованих. Трактат цей обіймає і Горішний Шлеск і гарантує усім біженцям та повстанцям свободу повороту до дому.

Польська господарка. Як повідомляє „Gaz. Por.“ польська інтендантура надіслала до ІХ. польської дивізії, яка стоїть на Полісію, паперову одіж.

Польські борги. На останньому засіданні польського сойму міністр фінансів Білінський зложив звіт зі стану польських фінансів. По його словах Польща має заграничних довгів 5 міліардів, 728 міліонів марок. З цього є 114 міл. франків, 143 міл. долярів, 929.000 фунтів штерл. 6.900.000 лір і 17 міл. голяндерських гульденів. Внутрішних боргів мається в Польщі до 5 міліардів марок.

- Укр. місія в Варшаві.** Як повідомляє „Gazeta Poranna“, до Варшави прибула українська місія, яка має полагодити справу виміни полонених і біженців.
- Польська фльота.** „Piast“ повідомляє, що американські Поляки зібрали 50 мільйонів корон на будівлю польської фльоти та заклали пароходну лінію Польща-Америка, яка з'єдналася з другим пароплавним товариством Polisk-American Navigation Corporation.
- Падеревський в Льондоні.** „Il. Kur. Sodz.“ в телеграмі з Варшави під датою 4. жовтня повідомляє: В посольських кругах запевняють, що конференція Падеревського з англійським правительством в Лондоні має характер офіційних англійсько-польських переговорів. Як що ці переговори принесуть бажаний результат, найвища Рада в Парижі затвердить льондонські рішення. Ці переговори стоять в звязку із справою Східної Галичини. Всі держави—за виїмком Англії згодилися признати Східну Галичину польській республіці, тому також Англія повинна—б прилучитися в тій справі до союзників.

Росія.

- Англіїці евакуують.** Головнокомандуючий англійською армією на північному і прибалтійському фронті ген. Ролігінсон отримав вказівки, що до евакуації англійських військ з обох цих фронтів. Англійські війська до 15 жовтня повинні покинути російську територію і будуть замінені білогвардейцями.
- Німці та Денікін.** Як повідомляє „Freiheit“, німецькі війська працюють спільно з протибольшевицькою російською армією над Балтійським морем і чекають на похід Денікіна на Москву, щоб почати наступ через Литву.
- „Антантофіл“ Денікін.** Румунське пресове бюро повідомляє, що в Хотині впав великий п'ятимоторовий німецький літак, на якому їхало чотири німецьких офіцерів до Денікіна. Вони везли 350 мільйонів рублів і готові кліші для друкування рублів.
- Денікін і англійські генерали.** Деякі найвищі начальні особи англійської армії з приводу останніх успіхів Денікіна надіслали до нього вітаючі телеграми. (Від вл. кор.)
- Німці і Росія.** З Гельсінґфорсу повідомляють, що між Німцями і большевицькою Росією панують дуже оживлені стосунки. Німці громадно виїжджають в Росію і обіймають управу заводів та керування усім господарським життям. Німецькі військові офіцери будують укріплення біля Петрограду. Багато Німців є в червоній армії, де вони займають всі вищі посади. В цей спосіб вони пляново прибірають Росію до своїх рук.
- Робітничий рух в тилу Денікіна.** Все більш прямує в сторону ліквідації здобутків революції праця провідників денікінського окупаційного правительства на Дону і Кубані в останні часи примушує робітництво ставати на шлях організованого відпору. В Ростові на Дону штрайки прийняли спорадичний характер і вже наближається той момент, коли силою фактів застановиться праця всіх підприємств Ростова і околиць. Владикавказька залізниця функціонує лише в тій мірі, в якій рух можна підтримувати заходами стану військової облоги. Арешти залізничників і робітників носять масовий характер. (Від вл. кор.)
- В Денікінщині.** На оголошену з Царицині добровольцями мобілізацію робітництво відгукнулося загальним страйком. Багато заарештовано і розстріляно. В Ростові на Дону загальний страйк. Страйкує владикавказька залізниця. Оголошено стан облоги, арештовано по над 300 залізничників і багато звичайних робітників. Праця застановлена на пароплавних пристанях і млинах Залізниця Ново-Черкаськ—Ростов охороняється військом.

Діточа республіка. За почином комісаріату народної освіти, в порозумінню з донькою Льва Толстого, уряджено в Ясній Полянї виховуюче заведення для дітей. Діти обробляють там поля, а по скінченню праці віддаються науці та забаві. В школах учать після засад і азбуки Толстого. Крім народніх шкіл знаходяться там ще й фахові школи, надто театр, музей, хор, гімнастичні залі, ин. Число дітей виносить 800.

Англія і большевики. По відомостям „Daily News“ в Копенгагені має відбутися конференція російського і англійського Червоного Хреста, в якій має взяти участь з визначних членів совітського правительства. На конференції має бути піднесена теж справа угоди між Англією і большевиками.

Чічерін до робітників Англії та Франції. Радіо з Москви повідомляє, що комісар закордонних справ Чічерін звернувся до французьких і англійських робітників, вплинути на свої уряди, щоб вони не перешкажали в мирових переговорах Росії з бальтійськими державами. Перебіг переговорів заповідає близьке порозуміння, бо совітська республіка кожної хвили визнасть їх право на самовизначення. Антантський імперіялізм старається і на дальше задержати военний стан.

Пропозиція мира. Румунське пресове бюро повідомляє, що большевицькій уряд запропонував Румунії негайно розпочати мирні переговори.

Денікін і Румунія. Як повідомляє „Figaro“, румунська військова влада дала Денікінові з припасів, які були залишені в Добруджі, велику скількість патронів, рушниць, багато перевязочного матеріялу та медикаментів.

Фінляндія і Москва. Становище Фінляндії в питанні що до заключення мира з Московським Правительством цілком знаходиться в залежності від Антанти і головним чином від Англії, яка зобовязалася взяти заходів, щоби з боку совітських військ Фінляндія не була загрожена в жадній мірі. Під цєю тільки умовою Фінляндія погодилася на предложення антанських гельсінфорських дипломатив, не давати відповіді на московське предложення мира. Однак Фінляндія застергла собі також право в кожну хвилю, коли вона буде потребувати цього, заключити з большевиками мир на свою власну руку. (Від вл. кор.)

Чехи на Сибірі. З Владивостоку повідомляють, що розпочато посадку чеського війська на американські пароплави для відправки до батьківщини. Несення служби вони передають японським відділам. (Від вл. кор.)

В Сибірі. Колчаківське Правительство вводить нову систему земельного оподаткування. Податкові ставки підвищуються в пять разів; іногородці прирівнюються що до оподаткування до иншого населення. (Від вл. кор.)

❧ За кордоном. ❧

Французькі робітники проти Денікіна. Конференція загальної конфедерації праці в Ліоні, на якій було заступлених майже два мільонів французьких робітників, прийняла резолюцію, в якій протестується проти інтервенції в Росії і визнається робітничі організації, щоби вони відмовилися транспортувати муніцію і оружжя, призначені для Денікіна і Колчака.

Конференція прем'єрів. Радіо з Москви повідомляє, що 28. вересня відбулась в Дорпаті конференція прем'єрів і міністрів закордонних справ Литви, Естонії і Латвії в справі пропозиції мира, яку предложив тим країнам большевицькій уряд.

Зїзд Союзу Чотирьох Народів. Головна управа Союзу Естонців, Латвишів, Литовців і Українців скликала була перший річний зїзд на 16. і 17. вересня 1919 до готелю Пенсильванія в Нью Йорку. В нарадах взяло участь 100 делегатів від всіх чотирьох народів. Від Литовців 32, від Українців 29, від Естонців 24, від Латвишів 15. Народи почалися о годині 3.-тій пополудни. Отворив наради голова Союзу, пан Янкус, Литовець. Привітавши зібраних делегатів, він попросив вибрати председателя наради зїзду. Председателем вибрано пана Янкуса, заступниками

одного Естонця і одного Латиша, а секретарями пп. Мілтона Райта і Володимира Б. Лотоцького. Опісля вибрано резолюційну і пресову комісію, яка занялася виготовленням резолюцій, протестів і газетних звітів. Відтак голова нарад зїзду відчитав телеграму від посла Фйорелля Ля Гарді, республіканина з Нью Йорку, котрий тепер кандидує на президента міської ради в Нью Йорку. Посол Ля Гарді перепросив зїзд, що задля важних справ не міг прибути і взяти в нім участи, однак приобіцяв всіма силами піддержати справу Естонців, Латишів, Литовців і Українців у парламенті. Заявив у телеграмі, що Злучені Держави не мають найменшої причини, не признати самостійности республік сих чотирьох народів, та приобіцяв внести в тій справі відповідний проєкт в парламенті.

Оберучев віджив. Відомий добре українському громадянству Оберучев в швайцарських „Откликахъ“ договорився до того, що Антанта через свою нерішучу політику в визнанні незалежності держав, що повстали на території бувиної Росії, пособляє тільки розвитку большевицького централізму. (Нарешті помудрішав!)

Славянські конгреси. До Загребу скликається на 18.—20. жовтня конгрес славянських журналістів, на якому має бути розвязана справа безпосередньої комунікації і взаємної інформації славянської преси. Членам конгресу запевнено безплатне помекання і проїзд по залізницям Югославії. На 11. жовтня скликається в Загребі конгрес славянського студентства. (Надіємося, що на один і другий конгрес поїдуть і Українці. Ред.)

Інородці. Московське радіо повідомляє з Тифліса, що кинено бомбу на ген. Гзарона. Переговори між Грузією і Денікіном перервали. Азейбарджанський уряд, який хотів заключити зююз з Денікіном, мусів уступити.

Ратифікація мира. Французькі газети повідомляють, що французька камера ратифікувала 372 голосами проти 53 мирний трактат з Німеччиною.

Дуалізм. З Бухаресту повідомляють, що переговори в справі персональної унії між Угорщиною і Румунією розбилися. Тепер переговори в справі такої унії ведуться між Будапештом і Білгородом.

Населення Румунії. Румунське пресове бюро доносить: після останнього статистичного обчислення населення Румунії виносить 16 мільонів, в тім 1,560.000 Жидів, 700.000 Українців і Москалів, 100 Болгарів, 1,700.000 Мадярів, 600.000 Німців і 350.000 інших національностей.

З бальтійських країн. „Latvijos Sarg“ повідомляє, що почались вже праці комісії для визначення естонсько-латишської границі. В коротці має розпочатись така сама діяльність по визначенню литовсько-латишської границі.

Конференція праці. На пропозицію Вільсона скликається у Вашингтоні 29 жовтня перша міжнародня конференція праці. Згідно з постановою мирового трактату міжнародня конференція праці є постійною інституцією при Союзі Народів і матиме власне міжнародне бюро праці в Женеві.

Полонені у Франції. Як повідомляє „Chicago Tribune“ з Верден, кількасот російських полонених не захотіли йти на роботу і домагалися збільшення заробітньої плати. Для привернення порядку закликано французькі війська. При „усмирюванні“ забито 12 полонених.

Окупація Поляками Білої Русі. В тилу скупаційної польської армії багато повстанських відділів ведуть сперації против завойовників. В самому Мінську настрої нетвердий як у населення, так і у Поляків. Набір до війська Поляки переводять дуже обережно. Власні сили їх з кожним кроком вперед розтрачуються. Матеріальні сили зменьшуються завдяки звичайним военним причинам і необхідности залишати за собою великі сили охорони звязку. Моральний настрої падає, завдяки ісе ростучій агітації і невтішних вістей з батьківщини, як рівнож і тому, що похід все більше приймає характер розбійного нальоту на чужу хату: навіть дісципліновані елементи зза недбалості команди примушені торгом з населенням або грабіжництвом здобувати собі харчування, (Від вл. кор.)

Економічна хроніка.

Значіння Копенгаги. Гамбург, що до недавна ще був не лиш головним портом Німеччини, але й вузловим, найважливішим портом півночі — починаючи із розбиттям Німеччини — втрачає щораз більше своє першорядне значіння. Його грізним противником являється тепер Копенгага. За послідні роки — побільшено порт, поглиблено й приноврено до вимог сьогоднішньої мореплавної техніки. Данські великі торговельні підприємства заложили в Росії й Сибірі філії, для яких використовують свої зносини в Англії й Сполучених Державах. В самому Нью-Йоркові за послідні три роки заложено 50 данських фірм, яких ціллю є знайти цевний й користний ґрунт для датських й американських торговельних підприємств в Росії й Сибірі. Особливо тепер, — коли вкінці мусить наступити правильний торговельний рух — сподіється Данія відіграти одну із перших ролей в торгівлі, що безперечно розвинеться з одної сторони між Англією а Америкою, і з другої сторони між Скандинавією й Росією. В послідному часі — звертає так Англія як і Америка вагу на Копенгагу, як осередок для розділення американських й англійських товарів до Фінляндії. Великі американські ввозові й вивозові фірми — й філії банків осіли в Копенгазі завязали зносини з датськими торговельними палатами.

Світовий запас вугілля. Міжнародній конгрес геологів в Торонто, обчислюючи між иншим світовий запас вугілля, прийшов до ось яких висновків:

Америка	5105.5	міліардів тон
Азія	1279.5	” ”
Європа	784.1	” ”
Океані	170.4	” ”
Африка	57.8	” ”

всього запасу . . 7397.5 міліардів тон.

При цьому слід зазначити, що у світовій продукції вугілля, яка вносила 1911 року — 12.000 міліонів метр. цент. Україна — займала сьоме місце (продукція 203 міліонів метр. цент.)

Контроль над наливом й енергією. В Німеччині — утворюється при заводах заліза — комісії, що мають дбати про умірковане зужиття палива й енергії. Цим сподіються — Німці зарадити в часті — критичному становищу фабрик зі згляду недостачі пального матеріялу.

Експльоатація лісів. На зїзді лісного промислу в Варшаві подано проф. Соколовським такі числа, що до експльоатації Німцями лісів, окупованих ними околиць: В біловежській пуці построено Німцями 20 тартаків і 10 машин до виробу деревляної бавовни. В 70 великих господарствах Східної Галичини на 43.500 га ліса вирубано 139,291.188 м³. В Королівстві 40 тартаків переробило 10 міліонів м сирого матеріялу на просторі 180.000 га ліса. В окупації австрійській найбільшу шкоду заподіяно в любельщині, де перероблено й забрано 1,365.800 м³ дерева.

Бельгійський вуголь. Правительство Бельгії дозволило місячно вивозити вугілля: до Франції 300.000 тон, до Італії 50.000, а Швайцарії 30.000.

Поворот емігрантів з Америки. По заяві американського правительства — 1,300,000 емігрантів задумує повернути до Європи. В червні виїхало пересічно 1.000 осіб. Велике число реемігрантів поясняється з одної сторони — тугою за рідним краєм, з другої еторони бажанням при сьогоднішньому низькому курсі європейської валюти — закупити — на свій батьківщині ґрунта, й доми, коли прийнять, що кождий повертаючий візьме із собою пересічно хочби 3.000 долярів, то ввіз долярів в Європу — винесе — кольосальну суму 4,000.000.000. Це безперечно вплинути мусить і на майбутній курс доляра. —

- Американські фінансові підприємства в Чехо-Словаччині й Югославії.** Заклалось товариство „American-tschecho - slowacish Corporation“ з 10 мільйонним капіталом, що має дбати про ввіз й вивіз товарів й промислових підприємств в Чехії. Воно теж заінтересоване в устроєнні корабельного підприємства з 10 мільйонним капіталом. Сербське правительство замовило у американських інженерів пляни побудови нової залізничної мережі в Югославії. Фінансування підприємства перебрав теж американські банки. Інше американське підприємство взяло знова на себе побудову пароплавства на Дунаї й його притоках.
- Підвищення цін.** Німецькі фабрики капелюхів підвищують ціни о 20 до 30 процентів. — Німецьке міністерство-господарства підвищило ціни — сирівця нафти на 120 марок за 100 kg, а бензини на 245 мар. за 100 kg. — Роспорядженням польського міністерства комунікації — підвищується з 15. жовтня ціни особових й товарних тарифів на всіх залізничних лініях Галичини й Схід. Шлеску — о 100%.
- Угорські вкладки.** Розпорядженням нового угорського правительства із всіх вкладок, зложених між 21. марта а 15. серпня ц. р. у банках, касах ощадности й т. п. — можна виплачувать вкладчикам лише $\frac{1}{3}$ загальної суми.
- Нові гроші Чехо-Словаччини.** По звідомленню фінансового чеського міністра приступає чеське правительство при кінці жовтня до випуску нових 100 й 1000 коронових банкнотів на суму 400 мільйонів. Друкування згаданих банкнотів доручено одній із американських великих палат. В вересні мала відбутися виміна 1- й 2 коронівок, а пізнійше виміна 10-корових банкнотів,
- Гроші на Кавказі.** На Кавказі ходять слідуєчі гроші: англійські фунти, долари, франки, миколаєвські рублі, думські, керенки, донські, бакінські, грузинські і інші місцеві. Операції з валютою приносять великі барини. (Від вл. кор.)
- Вистава промислу в Барцельоні.** „Board of Trade Journale“ доносить, що Еспанське товариство „Associacion Dependencia Mercantil“, організує міжнародню промислову виставу, яка має відкритись в Барцельоні 1920 р. в Palacio de Bellas Artes. Зорганізовано має бути 4 головні відділи: 1. урядження контори (зі стали, дерева, внутрішні декорації, паперовий матеріал, карти и т. п.) 2. машини до писання, додавання, диктування, радія, годники. 3. торговельні книжки. 4. реклями для торгівлі й промислу.
- Виставки.** Австрія уряджує виставку в Швайцарії, Італія і Чехословаччина приготує виставку в Цюріху, Франція в Базелі.
- Польські закупи.** Польською закупочною делегацією закуплено: в Англії: 3,000.000 м полотна; в Італії: 1,300.000 м полотна й матерії; в Америці: 27.000 бель бавовни.
- Чехи і Румуни.** Між Чехо-Словаччиною й Румунією заключено умову, що до унормування теперішнього залізничного руху й товарообміну.
- Чесько-польський договір.** Чеське правительство ратифікувало торговельний договір з Польщею відносно постачання нафти. Польща має постачити по цьому договорі 6000 возів рафінованої нафти.
- Белгійці не хочуть німецьких товарів.** По вісткам „Moniteur belge“, пропускається до Бельгії товари із Швайцарії, Еспанії, Голяндії, Данії, Швеції, Норвегії, Польщі, Чехії й Австрії — під умовою, що особи, які ввозять товар, викажуться свідоцтвом, що ці товари не є німецького виробу,
- Ввіз й вивіз в Сербії.** Сербське торговельне міністерство припинило до відкриття видавання дозволу на ввіз й вивіз товарів до й з Сербії; виняток творить чехо-словацка республіка.
- Вільний ввіз.** Без особливого дозволу можна ввозити в Італію лиш ось які товари: голки всілякого роду (до шиття, галтовання й и.), клінічні термометри, вугілля, хемічні продукти, медикаменти, фарби.

- Експорт Америки.** Експорт в Америці в місяці липні виносив в долях: за суровці 54,822.000, м'ясо 104,179.000, бавовну 89,975.000, мінеральні продукти 23,135.000. —
- Англійська торгівля.** В Англію привезено товарів на 158,823.393, фунт штерл., а вивезено на 15,311.244 фунт штерл.
- Французький транспорт.** Франція всилає щоденно чотири вагони всілякого товару для західних держав: а саме по 1. вагону для Румунії, Чехії, Сербії й Польщі.
- Монополізація виробу паперу.** Роспорядженням італійського правительства заклалося в Генуї товариство з 1 міль. капіталом, що має на меті централізовання масового взору паперу. Воно має характер монополії під контролем правительства, і иншим кунцям не буде видаватися дозволу на ввиз паперу в Італію.
- Монополія.** Українська Народна Республіка завела монополію на виробу цукрові, горілані і тютюнові плянтації.
- Продукція чавуна.** Продукція чавуна Америки виносила в першій півріччю 1919 — 15,278.000 тон.
- Продукція нафти в Румунії.** Нафтова продукція в Румунії — упала в першому півріччі 1919 р. на 527.000 тон, підчас коли загальна продукція 1918-го року — була 1,199.000 тон.
- Польська місія.** У Відні перебуває польська господарсько-торговельна місія для країв: Австрії, Югославії й Чехо-Словаччини. Ціль місії заключування умов з трьома згаданими державами, закупно потрібного для війська, державного промислу й населення майна.
- 8-годинний час праці.** Радіо з Штокгольму повідомляє, що шведський парламент прийняв 120 голосами проти 4 закон про введення 8-годинного часу праці.
- Майбутність населення Франції.** Журнал „Socialdemokraten“ в Копенгазі подає цікаві числа що до майбутности населення Франції. Як відомо, приріст населення Франції за послідніх 10 літ стояв на останньому місці у Європі. (0.2-проц.) Тепер ізза великих втрат Франції підчас війни (1½ міль. вбитим) — треба сподіватися ще більшого упадку приросту населення. Взяті із згаданого журналу числа, дадуть нам образ майбутнього приросту французького населення.
Народилось :	1913 року	604.000	1916 року	315.000
	1914	594.000	1917	343.300
	1915	387.800	1918	361.500
- Як бачимо, приріст за роки 1914—18 зменшився майже о половину. До цього треба ще додати, що смертність дітей нижче 1 року виносила 1914 р. 10 проц. а 1918 р. аж 40 проц. Цікаво згадати, що щорічно покликається до військової служби приблизно 250.000 муштин. Коли прийде черга бранки уроженців 1915-го року, то до бранки будуть могли явитися заледві 100.000 муштин. При цьому слід зазначити, що війна не заподіяла таких шкод иншим народам як: німецькому, американському, українському й инш. тому, що, у цих народів приріст населення, без порівняння вищим за приріст населення Франції.
- Українська валюта.** Як повідомляють з Кам'янця, курс української валюти на біржах в Кишиневі, Ясах, Бухаресті та Галаці повищується. Тепер дають за 1000 карб. 600 лей, коли за 1000 царських рублів тільки 560 лей.

З українського життя на чужині.

Українська Республіканська Капеля виїхала в суботу дня 4. ц. м. з Відня в понеділок відбудеться концерт в Інсбруку, а опісля їде Капеля до Швейцарії, де влаштує цілий ряд концертів. Після поїздки по Швейцарії, вибирається Капеля до Італії, Англії й Америки.

Минулої неділі відбулось в укр. Товаристві „Єдність“ відкриття сезону аматорських вистав під орудою артиста київських театрів п. Карпенка. Грали „Сватання на Гончарівці“. Сама постановка пєси і гра артистів з боку художнього були цілком вдовольючі, і артистів вповні заслужено оплескувала численно зібрана публіка. З інтелігенції було мало. Ми бачили тільки др. Федака, кількох офіцерів і ще декого. А шкода, бо товариство „Єдність“ незвичайно симпатичне і заслуговує вповні на моральну і матеріальну підмогу з боку української інтелігенції. В неділю 12. жовтня має відбутися концерт хору українських жовнірів і вистава пєси „Як ковбаса та чарка“. Початок вистави в 6 годин. (Товариству „Єдність“ бажаємо успіхів в його роботі та просимо подавати нам звіти про його діяльність. — Редакція).

Як повідомляють чеські газети, дня 3. жовтня відбувся в Празі концерт хору б. українських полонених при співучасті п'яніста п. Шуховича і скрипака п. Кребса, добре відомих із своєї артистичної діяльності в Галичині. Перед концертом аматорський кружок відіграв комедію „Вечір на Україні“. 4. жовтня відбувся в Чеському Домі чесько-український вечір теж при участі вище згаданих артистів і хору. Ближчих відомостей про ці вечери подати не можемо, бо распорядчики не вважали потрібним поінформувати української преси про них.

До Відня прибув др. Стефан Федак, голова українського Горожанського Комітету у Львові. — З Праги приїхав п. Штефан. — З Софії приїхав кур'єр укр. порольства п. Налисник.

На Україну виїхали проф. Тимченко і дир. Степаненко.

В середу відбулось засідання Управи Союзу журналістів і письменників, на якому вирішено вислати двох делегатів на Всеславянський конгрес журналістів в Загребі.

Огляд преси.

Ревізія інтернаціональної соціалістичної думки.

К. Бугле (С. Bouglé), французький соціаліст, помістив в другому числі двотижневика: „L'Europe Orientale“ статтю під назвою: „Les Préfates nécessaires“ (необхідні вступи), яка служить доказом того, що інтернаціональна соціалістична думка в відношенні до національного питання починає вияснюватися. Занятий виключно класовою боротьбою інтернаціональний пролетаріат не звертав

ніколи уваги на існування націй, як осібних етнічних індивідуальностей, думаючи помилково, що можна дійти до соціалізму, не розв'язавши національного питання. Це індиферентне, а подекуди навіть вороже становище до поневолених націй, шкодило і компромітувало соціалізм, як ми це бачили підчас війни. На наш погляд, тільки тому наступив крах другого інтернаціоналу, що він не перевів ревізії своїх думок в відношенні до поневолених націй і консеквентно не засвоїв собі права народів на

національне самовизначення. Особливими ігнорантами в національних справах, хоч самі з великим національним почуттям, були і ще й тепер є французькі соціалісти, як свідчать статті про Росію і Україну, друковані в „L'Humanité“ і „Populaire“. Однак люцернський з'їзд, хоч сам приніс мало реальних результатів для організації інтернаціоналу, всеж таки кинув сніп світла на національне питання, як про це свідчить реферована нами стаття французького соціаліста.

Треба признати, пише автор, що знаходяться у Франції соціалісти, у яких національний принцип у підозрінню. Досить прочитати резолюцію, предложену в Люцерні французькими представниками бундівської меншости, щоби про це переконатися. Вона закликає нації, котрі сплунуться у конститууватись або у конститууюються до розваги, до розуму, до поміркування, імпульсуючи їм нездібність самим собі вистарчити. Одно слово, резолюція робить вражіння, що деяка частина французьких соціалістів уважає анахронічним пережитком національний принцип, а всіх тих, як Українці, Литовці, Вірменці, Латиші, котрі настоюють на національним самовизначенню як на базі загального миру — порушителями інтернаціональної гармонії. Автор запитує, чи можна вірити в те, що з народженням соціалізму зникло з історії національне почуття і чи марксистська традиція повинна заступити національну французьку традицію. Ця традиція жила в серцях Французів з року 1848 і 1793. Французькі революційні робітники шанували портрета Гарібальді, Копутів, Міцкевичів. Невже тепер шанування чужого національного почуття має бути чимсь „буржуазним“.

Соціалісти думають, що самотніми важливими антагонізмами є антагонізми класові, що одиноким об'єктом боротьби — це класова боротьба, що основні форми утиску полягають в центральнім факті, характеристичнім для нашої індустріальної епохи: в захопленню меншістю средств продукції.

Це безперечно правда і з тим не приходиться спорити. Однак сам собою марксізм — це також тільки абстракт-

на філософія. Вона бачить і показує тільки один бік справи. Вірний традиції класичної політичної економії, з відкіля марксізм черпає ідеї, він занедбує питання почуття. В тій системі ці, що не балакають виключно мовою, „hominis oeconomici“ роблять вражіння романтиків. Однак і романтизм сам по собі містить в собі частину правди. Психологія націй ціла не може поміститись в політичній економії. Що власник вас експлуатує і платить за вашу працю пониже її вартости, це є страждання, котре родить тисячу бід: економічна несправедливість — це рак сучасної суспільности. Але коли панує над вами ще до того чужинець, накидає вам свою мову, свої звичаї, вкінці насилує навіть вашу душу — це також страждання, яке відчувається як несправедливість — це також родить тисячі бід, — це вкінці також і бунтує і заслуговує на бунт.

Велика шкода, що в західно-європейських суспільностях, які визволились з під чужого панування, ігнорують психологічну силу і історичну законність колективних почуттів, які попирають народи проти чужого утиску. Для того, що захід не терпить під чужими баронами, він не відчуває крику болю утискання. Однак цей біль і ці терпіння реальні. Можна їх знайти докучливими — але вони в дійсности існують. І ці факти такої далекосяглости повинні мати свої глибокі причини. Щоби говорити, що національні почуття в наших часах вже сповнили своє завдання, потрібно в дійсности замкнути очі і не хотіти зрозуміти історичного руху. Ці почуття — це незрівняна сила визволення і організації і то сила демократична, бо демократизм і національне почуття ідуть в парі. Це справдилось в цілій французькій історії і справджується в історії народів Центральної і Східної Європи. Хто говорить про демократію, розуміє під тим ростучою можливістю для маси наложити руку на державний організм, дати державі імпульс її волі. Щоби провести це в діло, природнім стремлінням народів є зужиткувати історичні дані. Це призводить до відживлення історичних традицій, щоби об'єднати всіх, які мають спільні звичаї, спільні стремління, спільну мову і спільний ідеал. Тому, в першу чергу народи, що визволюються, хочуть позбутися панів, котрі не є їх земляками, хочуть позбутися надтиранів. Що після

цього демократія повинна льогічно розвиватись в соціалістичнім напрямі, являється дуже можливим і натуральним. Одначе передумовою остаточного тріумфу соціалізму повинно бути визволення націй. Як не як, національне визволення це неначе необхідне передне слово економічного визволення. Щоби народи погодились, щоби вони уконституувались в самостійні держави, щоб самі собою управляли — це є перший і необхідний наказ історії. Хто цього не знає, кидає червону плахту між бики. І під претекстом прискорення етапів тратиться час для нещасної Європи. Є проблеми, котрі не дадуться виключити. Є почування, котрих не погаситься душами далеко більше холодними, як „науковий“ соціалізм.

„L'Europe Orientale“
de 16. Septembre 1919.

Націоналізм і сепаратизм на Україні.

Під таким заголовком містить в „l'Humanité“ російській с-р. Василь Сухомлин (землячок) статтю, в якій гостро виступає проти стремлень українського народа здобути свою незалежність. Вже від довшого часу веде цей землячок протиукраїнську кампанію на сторінках згаданої газети, однак ця стаття на стільки перфідна, що ми рішили познайомити з нею ширший загальний громадянства.

„Я не хочу — каже автор — розглядати на цьому місці проблеми про відношення України до остальної Росії. Моїм завданням буде вяснити, чи справді ці всі правительства, які появилися на Україні від часу, коли вона проголосила свою незалежність, репрезентують український народ і чи справді проголошення відокремлення України від Росії і шукання чужої помочі проти Росії є висловом народньої волі. Чи можна повірити, як це приміром зробила люцернська конференція, що українське правительство є оперте на широких демократичних підвалинах і тісно та нероздільно звязане з населенням України? Спершу ми мусимо сконстатувати, що український народ ніколи свобідним голосуванням не вирішив

питання про своє відокремлення від Росії. Навпаки підчас виборів в російські Утсановчі Збори в листопаді 1917 року він висловився за федерацію з Росією. В цьому змислі і була прочитана декларація українськими депутатами, які взяли участь в першому засіданні конститuantти (18. січня 1918). Як довго українські політики, а сьогоднішні сепаратисти менше або більше оставались під контролем ширшого громадянства, вони висказувалися за федеративну унію з Росією.

В Універсалі Центральної Ради з 20. листопада 1917 року було сказане таке: Не відокремлюючися від Росії, творячи з нею одну цілість, ми зорганізуємо свою країну, щоб дати поміч усій Росії і цим доказати, що російська республіка буде творити союз вільних народів.

Теперішній сепаратизм.

Сьогодні українська делегація в Парижі говорить инакше. Найбільшим ворогом незалежності Української Республіки є Росія і її теперішнє большевицьке правительство, яке веде таку саму імперіалістичну політику, як і царський та демократичний уряд Росії. (Нота мировій конференції 12. лютого 1919.)

Відокремлення від Росії було проголошено тою самою Центральною Радою 22. січня 1918 (в 4 дні після засідання російських зборів.) і було уповноважено український уряд заключити Брест-литовський мир з Німеччиною.

Українські сепаратисти заявляють тепер свою любов до Антанти й кажуть, що вони були змушені заключити мир з Німеччиною через те, що Троцький почав з німецьким урядом мирні переговори. Про це висловлюється Універсал Центральної Ради з 22. січня так: Большевицькі петроградські комісари почали проволікати мирові переговори в безконешність і взивають народ до нової війни. Ми, Українська Центральна Рада, не можемо на це дозволити і не будемо піддержувати більше ніякої війни. І тому, щоби ні російське, ні жадне инше правительство не перешкодило Україні здобути мир, ми заявляємо усім громадянам України: від сьогодні Україна є незалежною республікою.

Не хвалючи дипломатії Троцького, ми мусимо признати, що власне Центральна Рада завдала большевицьким переговорам в Брестю-литовським рішучий удар.

Загально відомо, що опісля український уряд покликав німецькі війська, які мали поборювати на Україні большевизм. Я омину теж період німецької окупації, як загально відомий. Після перемиря станули на чолі народного повстання проти Скоропадського, Винниченка й Петлюра, які досить скомпромітували себе своїми відношеннями до Німців.

Націоналізм Петлюри.

Це повстання не мало жадного націоналістичного і русофільського характеру, як це стараються представити українські сепаратисти. Воно мало соціально-аграрний характер, як і в кожній іншій частині Росії (?). Мимо цього Українська Директорія проголосила всяку пропаганду в користь російської федерації за державну зраду. Вона переслідувала ті соціалістичні газети, які були прихильні єдності Росії.

Коли замкнено пресі уста і здавлено усі народні вольности, Директорія скликала „Трудовий конгрес“, який був карикатурою большевицьких совітів. Однак в недовзі ця пародія народного заступництва була розвязана, і проголошено військову диктатуру. (Дивись брошуру української делегації на Люцернському конгресі „Соціална і політична боротьба на Україні“, стор. 32.)

Біля Директорії почали гуртуватись несоціалістичні, контрреволюційні і націоналістичні елементи. Брошура сама констатує, що українські селяне почали бунтуватись проти Директорії (стор. 33).

Що дотичить міського населення, то воно рішучо висловилося проти націоналістичної і сепаратистичної політики (української, але не російської. Ред.).

З другого боку Петлюра під натиском французьких військових місій увільнився від таких своїх співробітників, як Винниченко, який був противником боротьби з Московією, і попросив Антанту о військову поміч. Супроти таких обставин не трудно було большевикам запанувати над Україною. Війська Петлюри масово втікали до червоної армії.

Мушу зазначити, що з причини режвізії хліба, які переводили большевики, вибухли знову повстання селян. З цього ми бачимо, що підчас усіх урядів на Україні панувала цілковита анархія. Це признають так большевики, як і Українці, і її цілком певно усмирять добровольці (!).

Одинокими дисциплінованими військами Петлюри були і в галицькі стрільці, які були частиною австрійської армії і остаються під командою австрійських офіцерів. Настрій цього війська цілком протисоціалістичний (?). Крім цього на Україні оперують нерегулярні банди під командою різних атаманів, які займаються грабіжком і з великою легкістю переходять з одного табору в другий. Ці банди, а также регулярні війська, вчиняють масові жидівські погроми, які своєю жорстокістю переходять все, що можна собі уявити.

Це все факти. Я повторюю ще раз: не для того, щоб заперечувати українському народові право на самовизначення (?), я звертаю увагу на ці факти соціалістичних читачів. Моею ціллю є звернути увагу на те, щоби правдиві бажання українського (?) робітництва не були фальшиво зрозумілі так, як це мало місце на люцернській конференції, коли то виступали політики, що ніби-то говорили в імені народу, а справді служать тільки інтересам імперіалістичних чужинців“.

Стаття, як бачимо, якої не посоромився би „Киевлянин“. Ту все: і перекручування фактів і виривки поодиноких фраз із брошури і будівання на цьому обвинувачень. В цей спосіб ми думаємо, що й самого Маркса можна обявити контрреволюціонером. Може-би наші партійні політики звернули свою увагу на „l'Humanite“ і пригадали пану Сухомлину дещо з його одеської діяльності?

Славянофільські залицяння.

Почало виходити в Софії на болгарській мові „Українско Слово“, як неперіодичний орган української кольонії в Болгарії. Виглядає чепурно. Досі вийшло три випуски; останній датований місяцем вереснем. Видання знайомить болгар з українською граматиною (статті Шелудька),

з українською історією, культурою і сучасною закордонною і внутрішньою політикою України, і хоч спосіб редагування і метод писання доволі, на наш погляд, сухий і академічний, всеж таки воно приносить деяку користь, бо причинюється до популяризації України за кордоном, а праці над цим ще довго не буде забагато. Та в першому числі цього видання поміщено неначеб-то програмову статтю д. В. Прилучанина під назвою: „Україна и Славянство“, з думками якої не погоджуємося, всеж таки передаємо їх в скороченню з журналістичного обов'язку, — звичайно, оскільки це можливо:

Автор полемізує з тими, хто каже що Україна — це німецька чи австрійська видумка і для своєї полеміки витягає з гробу мощі Шевченка, щоби на наш погляд, не зручно вибраними цитатами перевести доказ, як Шевченко страшно ненавидів Німців і до самозабуття любив Славян. Дальше добродій Прилучанин розповідає дуже баламутно історію України від часу прилучення її до Москви і з цілого його представлення, виходить таке, що, як довго столицею московської держави була „стара Москва“, то ще були сякі такі гаразди і українсько-московська гармонія. Якжеж з часу Петра Великого столицею став Петербург, де засіли Німці, від тоді Москва стала що раз то більше утискати Україну. Всього отже винен тільки Німець. Він, бачте, нацьковував Москву і на Україну і на Польщу, і як би його „клятого“ не було, то сталиб усі Славяни добрими братами.

Дальше д. Прилучанин представив нас як найчистішої крові Славян і тим зробив Україні, на наш погляд, не добру прислугу, пишучи ці слова в Софії, столиці Болгарів, котрі були колись монгольською ордою, а тепер Славяне хоч куди. В кожному разі де коли буває непристойно говорити про батьків не тільки поодиноких людей, але навіть народів. Впрочім походження ніколи ще нічого не доказувало. Може бути порядна дитина негідних батьків і навпаки.

Не забув також автор заговорити про

Кирило-Мефодіївське братство і похвалити романтичну наївність братчиків, котрі уважали можливим сфедерувати всіх Славян, представивши її не як мрійницьку концепцію шляхотних ідеалістів, але як вислов найвищого політичного розуму. І тут також звичайно завинили Німці, що братчиків розігнано, поарештовано согнуто в „бараній рог“ і післано там, де „ракки зімують“.

І *horribile dictu* навіть большевізм на Московщині насадили Німці, бо цеж в Німеччині довгий час проживали Ленін і Троцький і другі. Це що називається передавати точно факти. З таким самим правом можна би також посудити в насадженню большевізму Францію, Англію і Швайцарію, бо цеж нікому не тайно, що лідери сучасного большевізму перебували також довший час в тих країнах. І хто зна, чи д. Прилучанин, як би Німці стали переможцями, не написав би та ож філіпіки проти „гнилого западу“. Це в кожному разі у славянофільському стилію.

Одначе з прикрістю приходиться зазначити факт не той, що знаходяться серед нашого громадянства пережитки, з якими ще сорок років тому назад боровся М. Драгоманов в книжці: „Шевченко, славянофіли і соціалізм“, але цей факт, що ще є українські редакції, котрі містять думки оцих мастодонтів, так що українська публіцистика мусить паленити із сорму.

Північно-Кавказька Республіка.

В другому числі „L' Europe Orientale“ з 16. вересня ц. р. І. Б. розповідає нам історію створення Північно-Кавказької Республіки в той спосіб:

Кавказькі народи були останніми, яких насильно після завзятої героїчної боротьби прилучено до російської імперії. Тому вони не могли забути колишньої своєї свободи, і зараз же, як тільки вибухла революція, кавказькі народи, зв'язані масою, культурою і вірою, географічним становищем, кинулися до праці над своїм відродженням. На пер-

шим зібранню Кавказців, яке відбулося в половині травня 1917 р. у Владикавказі, уконституовалася унія Північного Кавказу і Дегестану та виділила езекутивний орган під назвою Центрального Комітету Унії Народів Північного Кавказу і Дегестану. Цей комітет робив те, що міг, щоби завести внутрішній лад та навязати як найкращі зносини із своїми кавказькими безпосередніми сусідами — з Грузинами і Азербайджанцями.

Проявляючи інтерес для загальних революційних ідей, Кавказці рівночасно вели партикулярну політику, яка мала метою створити на власній історичній території федеративну єдність, щоби дати змогу народам жити в згоді відповідно до національних змагань. Однак скорий біг революції попередив випадки, поширив перспективи, і це було причиною, що Центральный Комітет перекрочив навіть той мандат, який йому дало весняне зібрання. Тому на другім зібранню, що відбулося 20. вересня 1917 р., мусіло прийти до ревізії резолюцій, прийнятих весною. В тім самим часі Ногайці і Туркмени Ставропільської губернії, які давніше до Унії не належали, приєдналися до Центрального Комітету. Те саме зробили Абхази. Таким чином на другім зібранню брали участь представники всіх націй Північного Кавказу, мешканців Дегестану і Закавказзу, всіх мешканців Терека: Кабардинців, Балькарів, Інгушів, Осетинців, Калмиків, Чеченців і Салаятів, племена кубанської верховини: Карагаїв, Абазійців, Закавказців, Кугайців і других, мешканців Сухума: Абхазів, і врешті терекських і ставропільських степовиків: Ногайців, Караногамців і Туркменів. Як з цього вичислення видно, зібрання обєднало велику територію без ніякого зовнішнього насильства, а свобідним голосуванням, і тим здійснило той ідеал, за який боровся Шаміль і його партизани.

На другім зібранню ухвалено проект конституції Унії, який дається сформулювати ось в яких точках:

1. Народи Північного Кавказу і Дегестану творять політичну одиницю.

2. В межах Унії кожний народ має внутрішню автономію.

3. Для розв'язання загальних питань існують законодавчі установи під формою двох палат: нижча палата, яка втілює ідею свобідної нації і складається з депутатів, що мають заступати інтереси

30,000 мешканців і вищої палати, яка втілює в собі ідею єдності і складається з репрезентантів народів по двох від кожної нації.

4. Члени законодавчих палат на місцях сповняють обов'язки езекутивної влади: вони вибирають президента, який рівно-ж сповняє функції голови Унії.

5. Установлено найвищий трибунал конституційний, якого обов'язком є оголошувати закони, випрацьовані палатами.

На тім же зібранню реорганізовано Центральный Комітет, який складається з 15 членів.

Щоби уникнути суперечок між Козаками і Кавказцями, Кавказька Унія пристала до Південно-східного Союзу, зформованого Козаками. Цей утвір був недовговічний, і Кавказька Унія станула сама лицем в лице з Москалями і більшевиками. Також не могла Унія дістати підмоги з боку Закавказців, бо вони були залиті збільшевізованими жовнірами кавказького фронту. Більшевики, котрих підперли Москалі зайняли залізничні магістралі, однак не могли проникнути в гори і приєднати верховинців до своїх соціальних теорій.

Сили Північного Кавказу поволі організувались в Дегестані. Спершись на ці сили, Центральный Комітет, що перемінився в Тимчасовий Уряд, проголосив незалежність Північного Кавказу 11 трав. 1918 р. і розпочав офензиву проти більшевиків, коли тимчасом делегати Унії радили зразу в Батумі, потім в Трапезунті.

Кавказькі війська, зреорганізовані в Дегестані, відбили від більшевиків більшу частину залізничних ліній і головних міст, аж прийшло перемир'я з 11 листопаду 1918, котре припинило загальну війну.

Англійські війська зайняли зараз же Баку. Генерал Томсон, командант англійських військ, оголосив себе преставником цілої Антанти. В листі з 27 жовтня 1918 р. цей представник визнав північно-кавказький уряд, заохочував до боротьби з більшевиками та запевнив, що армія добровольців під командою Денікіна, якій Англійці помагають, не має агресивних намірів проти північно-кавказької республіки. Північно-кавказький уряд повірив в цю офіційну заяву, не противився формуванню цієї армії і дозволив через свою територію транспорт зброї з Баку до Катеринодару. І дивна річ. Демократична армія, яка

взяла собі за завдання боротись з большевиками, не дістала жадної підтримки з боку Англіїців, коли тимчасом армія Денікіна з'організувалась виключно за англійські гроші. В кінці січня 1919 р. кавказька армія взяла Владикавказ і увільнила англійських полонених. В віддяку за те Англіїці допустили до того, що денікінська армія зайняла насильно Північний Кавказ.

Річ природня, північно-кавказький уряд протестує перед англійським командантом, що ділає від імені Антанти. Не це командант запевнює, що армія Денікіна не переступить з гори закресленої межі. Не дивлячись на це, Денікін не перестає чинити насильств на Кавказі, а англійське командування дальше запевнювати про свою прихильність.

Кінець кінцем, армія Денікіна доходить до околиць Грозного, спустошивши

огнем і мечем велику частину краю. Бачучи, що запевнювання Англіїців нікого не гріють, тимчасовий уряд об'явив мобілізацію. При кінці березня 1919 Кавказці побили Денікіна біля Грозного. Тоді інтервенював англійський командант, який заявив перед репрезентантом республіки, М. А. Кантеміром, що Північно-Кавказька Республіка не повинна виступати офензивно, тільки дефензивно.

Заключено перемиря, але англійський комендант під час його тревання зреорганізував армію добровольців і спас Денікіна. Після 23-дневих переговорів британський командант предложив Кавказцям трактат, який віддає їх цілком в руки добровольців.

Дякуючи акції англійського генерала, частина кавказької території віддана в руки репрезентантів московської реакції.

Огляд світових подій.

3. жовтня. Почались нормальні дипломатичні стосунки між Австрією та Італією. — Знову антантське ультіматум Німеччині. — Фінські соціалісти заявили готовість переговорювати з большевиками про мир. — Почались переговори між Естонією і Латвією про границі. — Болгарський уряд зрікся претензій на Добруджу. — Підписано перший польсько-румунський трактат. — Колчак вернув в Омск.

4. жовтня. Конфлікт Голяндії з Бельгією загострюється. — Чичерин знову пропонує Антанті мир. — Пробне голосування в американському сенаті над ратифікацією версальського мира дало вислід 58 за, 30 проти. — Рада Пяти присудила дрідновт „Волю“ Денікінові. — Почалась друга конференція балтійських держав в Дорпаті.

5. жовтня. Почались бої між Італійцями і Сербами. — Закінчився залізнодорожний штрайк в Англії. — Бунт американських військ в Коблеці. — Новий протибольшевицький заговор в Москві.

6. жовтня. Заклучено війскову конвенцію між Італією і Румунією. — Міністерська криза в Норвегії. — Д'Ануцію об'явив війну Югославії.

7. жовтня. Революційний рух і залізнодорожний штрайк в Португалії. — Тривога перед повстанням комуністів в Лейпцігу. — Росписано на 16. листопада вибори до італійського парламента.

8. жовтня. Ультіматум Антанти Румунії в справі евакуації Угорщини. — Болгарський кабінет Теодорова подався до димісії. — Знесено стан війни і цензуру у Франції. — Атентат на провідника німецьких незалежних Гаазе.

На фронтах.

Большевицьке звідомлення. Північний фронт: В Плесетсько-Селецькому напрямі ворог ставить опір нашому наступу. В залізнодорожному в Архангелському напрямі ворог при допомозі танків і сильного артилерійського обстрілу перейшов в наступ і відсунув наші частини. В Петрозаводському напрямі наші частини продовжують наступ. — Західний фронт: В Рижському районі бої за ст. Стугі-Беліє. Частину ворожих відділів, які переправились на правий берег Двини на північ від Двінська, примушено знов вернутися на лівий беріг. — В Черниговському районі завзяті бої по лінії р. Остер — Південний фронт: В Севському районі наші частини успішно ведуть наступ на Севськ. Ми зайняли Дмитрієв кілька сел 20 верстов на південь від Кромі, ведемо бої за ст. Куратина. В Старосольському напрямі переходимо на нові позиції. Переправа ворога з районі Петропавловська через Дон була

застановлена, як рівнож і в районі Богучара, Частини, що стоять на півночі від Царицина, приближаються до міста. — Ташкентський фронт: Наступ ворога на позиції під Чорним Яром відперто. — Східний фронт: В Тобольському районі ми відсовуємося під напором ворога, який веде бій при помочи панцирних пароплавів.

Денікінське звідомлення з дня 6. жовтня. На північ від Красного Яру нами розбито наступавшу групу ворога. Захоплено 5000 полонених і одну гармату. На Царицинському і Донському фронтах ніяких змін. В районі Воронежа нами розбито червоних, збираючися наступати на місто зі сходу. Ген. Шкуров захопив 13.000 полонених, 5 гармат, 67 машинних крісів, 2 панцирника та иншу добич. Наш наступ на Брянськ та Новгород, Сіверський продовжується успішно. По впертих дводневних боях на фронті Княже-Круница та Христинівка збито ворога.

Денікінське звідомлення з дня 7. жовтня. Ми взяли залізно-дорожний вузель Ліски. Оперуючий в тилу ген. Мамонтов захопив 9000 полонених, броневий потяг, 2 броневих автомобілів і 6 потягів з інтендантським майном. Ми зайняли ст. Куракіно 40 верстов на південь від Орла. На Брянському напрямі наступ продовжується. Ми зайняли Шортинський пороховий завод, де дістали 40.000 пудів пороху.

Большевицьке звідомлення з дня 7. жовтня. В Київському районі наші війська після завязаного бою відкинули ворога від р. Здвік. Коло устя р. Тетерева ми захопили панцирний пароплав ворога і потопили його катер. В Козелецькому районі ми відкинули ворога за р. Остер.

Критика і бібліографія.

Die Ukraine in Wort und Bild:

Такий гучний титул нового українського здобутку на занедбанім полі української пропаганди в Європі, який з'явився на берлінському ґрунті. Видання презентується не зле. Папір прекрасний, знак, що видання, яке підписує нікий Макс Белоглазек, добре уфоноване. Про Україну читач однак дурно буде шукати в нім відомостей чи то у „Wort“ чи в „Bild“. На окладці щось в роді горючого степу чи села, обмережаного очеретом, а в середині, на 24 сторонах кварту, крім кількох груп (місія для полонених в Берліні, місія українського Червоного Хреста в Берліні, правда, й українського посольство в Берліні і т. д.) 13 (словами тринадцять) портретів українських знаменитостей: попри Симона Петлюри — Осип Лянгер, попри Грушевського — мало не в природній величині Микола Чайківський, з якого портретом куди рівнятися скромному образцеві ледве якого — Винниченка, котрий зрештою всеж таки удостоївся бути вліченням в почот *illustratum virorum*. Про компанію офіцерів цього *légion d'honneur*, в якім опинилися всі три льви української революції, можуть вони одержати ближчі пояснення, починаючи від дат уродження і укінчення людової школи з долучених до портретів вичерпуючих біографій. Не-

хай не в гнів будуть наші уваги симпатичному зрештою товаришеві М. Чайківському і иншим не менш симпатичним ілюстрованим величинам — приміром повнозичним директорам „Часу“ — але звичайна спосібність розрізняти мале від більшого, коли не великого, була-б заставила редакторів, коли на те пішло, на місце сина Миколи помістити портрет батька Андрія, будь що будь відомого галицького письменника. Та щоб потрапити в галерію визначних Українців, на те мабуть треба було, коли не бути членом якоїсь місії в Берліні, як раз в Берліні, то бодай мати там добрих приятелів. Крім портретів — в подавляючій перевазі українських величей в Берліні (застерігаємося, що ця наша щиро насмішлива увага не відноситься і не може відноситися до шановного посла д. Порша) — ні одної ілюстрації, ні хатки, ні річки, ні фабричного комина, ні вишневого дерева, ні вишивки, ні етнографічного типу, одним словом нічого ні з України ні про Україну. І це має бути „Україна в слові і ілюстрації.“ Не вже не сором за те видавцям, коли вони добрі патріоти, а бодай не вже не жаль їм доброго, дорогого паперу, коли вони комерсанти?

Ukraine. Wochenschrift des Ukrainischen Pressebureaus in Budapest Nr. 1 und 2. Передплата, місячна 4 кор. (Це число сильно почерване цензурою.)

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Хомик.

Політика хвилі і політика на дальшу мету.

В останніх часах роздаються то тут то там голоси різкої критики на політику не тільки теперішнього уряду, але взагалі всіх українських урядів від початку Великої Революції, починаючи з Центральної Ради. Про теперішній уряд говориться, що він складається виключно „з твердих голів“, засліплених партійністю людей, які не можуть зрозуміти того, що самими соціалістичними теоріями нічого не збудуєш. Про наше революційне минуле говориться, що ми не уміли використати корисного для нас моменту, коли у Києві сів гетьман, який згуртував біля себе великобуржуазні і великоаґрарні кола, готові неначеб-то стати твердо на самостійницький ґрунт. Про аґрарну і соціяльну політику перших наших революційних урядів говориться, що вони хотіли тільки переліцитувати в радикалізмі московських большевиків, що вони для народу, для державного будівництва буквально нічогісінько не дали, і тільки призвели до щораз то більшого з'анархізованя і обідніня краю. Чого не говориться тільки? А ліки на українську хворобу? Коли нам соціялізм і його теорії не збудували держави, так треба іти з реакцією і треба творити якийсь коаліційний кабінет з перевагою правих елементів, бо, бачте, наш народ незвичайно консервативний.

Це тепер так говориться і пишеться, коли в Центральній Європі (в Німеччині, на Угорщині, в Польщі і Румунії) підняла голову все-світня реакція. Кілька місяців тому назад, коли в Будапешті сидів Беля Кун, а в Києві Раковський, так само критикувалось політику нашого уряду. Особливо роблено йому закиди, що цей уряд не пішов на згоду з московськими червоними імперіялістами. І що дивніше, ті самі кола, котрі недавно тому радили урядові йти в своїй політиці поруч з большевиками, тепер радять йому йти з Денікіним і його добровольцями, добачуючи в такій предивній кооперації спасення для української державности. Ці всі критики, всі ті нарікання на відсутність правильної орієнтації у українських політиків, дають доказ тільки того, що саме ті критикуючі кола, котрі дораджують нашому урядові йти раз в право, раз в ліво — самі не мають якоїсь докладно

сформулованої політичної програми, що вони бажали-б, щоби наш уряд вів політику хвилі, політику настроїв дня, а не політику на дальшу мету. Ці нарікання даліше дають доказ того, що саме ті критикуючі кола не розуміють законів цієї гігантської боротьби не тільки на сході Європи, але на цілому світі. Ці критикуючі кола забувають, що ми маємо за собою п'ять років всесвітньої війни і що ми вступаємо в ще довший період революційних рухів. Вони одначе думають так, неначеб ані війною, ані революцією не була нарушена соціальна, економічна і політична рівновага, неначеб-то ми жили за „старих добрих часів“ з перед 1914 р., коли то соціальний, політичний й економічний порядок здавався таким тривким і постійним. Анрі Поанкаре, геніальний французький математик, поділив уми учених математиків на логіків і геометрів. Перші з нечуваною бистротою розробляють алгебру, відношення цифрові, не вдаючись в глибшу їх аналізу, другі стараються алгебраїчним даним надати геометричний образ і тому вони їх аналізують, щоби дійти до якоїсь геометричної синтези. Алгебраїчний ум є примітивніший, доказом чого може послужити факт, що знаний закон Пітагора був відкритий на 7 віків до Христа і представлений цифровими даними, коли тим часом цей сам закон був доказаний три століття після Христа відомим александрійським ученим Евклідом в геометричний спосіб, при допомозі геометричного аналізу.

Можна би також поділити політичні уми на дві категорії: статичні і динамічні. Перші беруть соціальні і політичні й економічні явища людського життя тільки в минулім і теперішнім, при чім не аналізують минулого, і для того їм не зрозуміле ні теперішнє, ні майбутнє. Такі статичні уми не мають зрозуміння для історії. Динамічні уми не тільки бачуть явища в минулому, але й їх стараються аналізувати, і ця аналіза приводить їх до зрозуміння не тільки явищ в теперішньому, але і до відгадання, що може статись в майбутньому.

Гострі критики української політики належать до першої категорії політичних умів. Вони знають, що з себе уявляла Європа в недалекому, а так далекому минулому — перед великою війною. Одначе вони не з'аналізували так класових і національних противенств, які призвели до всесвітньої катастрофи. З'аналізуймо ці противенства. На заході і півночі Європи були тільки класові противенства. В скандинавських країнах, у Франції, Іспанії і Португалії не було пановання народу над народом, бо ці держави були ще до свого національного складу чисто національні. Та вже за Рейном на схід маємо цілу сітку національних питань, викликаних пануванням одного народу над другими або другими, і тут — в Центральній і Східній Європі — до класової боротьби долучується ще боротьба національна, загострюючи і комплікуючи саму класову боротьбу.

І так Німецька імперія мала польське, французьке і данське, Австро-Угорщина — польське, чеське, українське, словацьке, румунське, південно-славянське й італійське питання. Щож до бувшої Ро-

сії, цієї типової держави національностей — то там наболів цілий ряд національних питань, котрих не треба вчисляти, бо їх забагато. Коріння зла і гострота цих питань полягала в тім, що ці нації не були рівноправні перед інтернаціональним правом. Існувало три категорії націй: 1. нації повноправні, 2. півправні і 3. безправні перед інтернаціональним правом. Розуміється, що між одною чи другою категорією націй існували так само, як в природі, перехідні форми. До повноправних націй, котрі грали на першій скрипці в європейському концерті, треба зачислити Англіїців, Французів і Німців, до півправних на пр. Румунів і Поляків, з котрих перші були в своїй державі півправні, а в Австро-Угорщині і Росії безправні, а другі — в Австро-Угорщині півправні, а в Росії і Німеччині безправні. Розуміється, що ця інтернаціональна нерівновага тривати довго не могла і при першій нагоді т. зв. європейська рівновага лопнула, бо лопнути мусіла. І саме ці клясові й національні противенства, видовищем яких була до війни стара Європа, призвали до катастрофи: до загально-європейської війни, яка пізніше, з активним виступленням Америки, поширилась майже на цілу землю. Дякуючи тому, що в Центрі і на Сході Європи було нагромаджено багато вибухових матеріалів, розпалися і перестали існувати три великі держави: Росія, Австро-Угорщина і Туреччина, і ослабилася велика і сильна Німецька Імперія, — саме ті держави, котрі ігнорували собі національне питання. З розпадом тих держав, звичайно, мусіло творитись щось нове. І ось ми добачуємо, що скрізь нації починають організуватись в державні сполуки на національному принципі. Звичайно, організація стрічає великі перешкоди. Вони полягають в тім, що кожний з тих державних новотворів, дістав в спадщині всі помилки минулого і що, хоч звершився величезний переворот, є ще люди, котрі з цим переворотом не погоджуються і хотіли би повернути довоєнне *status quo ante bellum*. Розуміється, що мальконтентів з сучасного стану треба шукати серед тих народів, котрі давніше до війни відігравали визначну роль в інтернаціональному життю, в першу чергу, — Німців і Москалів, і тому серед тих народів є багато політиків, котрі хочуть відреставрувати і Росію, і Австро-Угорщину, і Німеччину в їх довоєнних межах, не беручи в рахубу того, що сили націй, які проявляються в стремління до самостійного життя, визволені війною і революцією, далеко більші, аніж їхні сили, що полягають на мріях. Ці політики характеризуються як статичні уми, нездібні зрозуміти того, що раз розпочався величезний всесвітній національний і соціальний рух, не знайдеться такого, як біблейський Йозус, котрий сказав би: „Стань, сонце!“, і сонце послухало. І саме в тім полягає не так трагіка, як драматика людства, що ще багато знаходиться серед нього політиків із статичним способом думання. І тільки тоді настане спокій в Європі і на цілому світі, коли всі переконаються, що вороття до старого немає і не може бути.

Що до Сходу Європи, то багато політиків особливо серед наших українських т. зв. західньої орієнтації, дійшло вже до розуміння

того, що там існують національні проблеми, що вимагають негайного розв'язання і вирішення, однак вони ще не уявляють собі того, до якого ступіня ці національні проблеми комплікуються соціальною нерівновагою. Вони не уявляють собі того, що саме на Сході Європи національна проблема покривається з соціальною. Розгляньмо території тих народів бувшої Росії, які тепер творять національні держави. В Фінляндії ще справа найлекша, бо там була хоч куца, але все-ж таки автономія, яка дозволила підготувати національну культуру, оцю однукову основу національної державности. Але вже в надбалтійських краях: в Естонії, Лятовії і Литві образ міняється. В тих країнах земельна рента знаходилася до того часу в руках чужинців: Німців — (надбалтійських баронів), Поляків і Москалів, котрі творили підставу всеросійської реакційної державности і котрі з упадком її тратять ґрунт під ногами, бо широкі демократичні маси не хочуть і не будуть зносити чужого панування. Однак дякуючи тому, що ці народи — не славянські, вони все-ж таки, ще за царського режиму, не стояли під таким адміністративно-культурним гнітом. Царський режим сам розумів, що їх зрусифікувати не легка, бо ці народи відрізняються і мовою і релігією занадто різко від „народа-богоносця“, православного лапотника-мужика, і тому ці народи від довшого часу мали змогу культивувати свою мову в національній пресі, мали змогу витворювати, хоч і в невеликій кількості, національно-культурні цінности.

Інакше з білоруським і українським народом, тими східньо-славянськими народами, про котрих царський режим думав, що їх легко зрусифікувати, т. є. — з'асимілювати до загально-московського типу. Тим пояснюється нечуваний, нелюдський і варварський гніт, якому підлягали на протязі 19 століття український і білоруський народ. Через цей національний гніт український і білоруський народ дійшли до такого стану, що національно-думаючі інтелігенти були ще десять років тому назад „емігрантами серед власного народа“. Та перша революція, яка застала український народ обезголовленим і безпросвітним, все-ж таки принесла хоч мінімальні користи. Від 1905—1917 р. не дивлячись на шалену Столипінську реакцію, все-ж таки творились кадри української трудової інтелігенції, котра з вибухом всеросійської революції 1917 р. могла взяти провід в українському рухові. Ця інтелігенція, з природи річи, не могла походити із зрусифікованих сфер дворянства і великої буржуазії, котра всеціло засвоїла собі *suī generis* інтернаціональну, позбавлену всякого коріння в широких масах і тому поверхову й екзотичну культуру. Ця інтелігенція вийшла із народньої переважно селянської гущі і тому вона не могла не жити настроями й стремліннями широких трудових мас селянства і робітництва.

І ось як тепер уложились відносини на Україні. На національні свідомі елементи складаються: 1) селянська маса, 2) частина робітництва (особливо залізно-дорожники), 3) трудова інтелігенція. По-за тим на Україні знаходиться жидівський пролетаріят, котрий, будучи

зід нечуваним гнітом і не маючи змоги організуватись, дуже скоро дав звести себе на манівці большевицьких теорій. Цей пролетаріят одначе вже переконався в своїй більшості, що большевицькі теорії приносять йому тільки шкоду, і дуже скоро він побачить, що тільки існування української демократичної державности дасть йому змогу по людські жити і розвиватись. По-за українським селянством, частиною свідомого українського робітництва і трудовою інтелігенцією, які непохитно стоять на ґрунті української державности, немає на Україні нікого більше, хто хотів би, як на приклад, на Мадярщині, або в Німеччині, держави української, хоч би монархічної, хоч би реакційної. Всі ті кола — великоземельний і великобуржуазний кляс, інтереси якого є зачіплені революційним законодавством українського уряду, не хочуть України, проти неї борються із зброєю в руках, а хочуть „єдиної і неделімої Росії“, під формою чи то буржуазної республіки, чи то конституційної або абсолютної монархії, і ніяка сила не переконає їх в тім, що існування української держави—це історична необхідність.

Підносяться голоса про потребу створення на Україні коаліційного кабінету. Знайшлася одна українська газета, що виходить у Відні і редагується людьми, які революції не переживали і законів її та її ходу не розуміють, яка піднесла ту думку, як одиноко спасенну. Звичайно другі народи, котрі жили самостійним національним життям і котрим не потрібно вести визвольну національну боротьбу, мусять реконструувати свої уряди на принципі коаліції. Алеж у тих народів і буржуазія не стоїть на антидержавнім ґрунті. У них немає дискусії, чи має існувати німецька чи мадярська держава. Що иншого на Україні. Там коаліція неможлива, бо буржуазія — чужа і стоїть на чужому державному ґрунті, а навіть заперечує існування самої української нації. І як довго ця буржуазія не буде знищена і обезвласнена, так довго не буде спокою на Україні.

Дякуючи тільки статисти свого політичного думання, можуть бути деякі кола української інтелігенції, переконані в чімсь противнім. Вони думають, що революція вже скінчилася і що вже прийшла пора її ліквідувати. Тим часом революція, і то всесвітня, починається і не дійшла ще до свого апогея. Було би отже політикою хвилі, а не політикою на дальшу мету, „держать — як каже Москаль — нос по ветру“ і улягати тільки хвилевим настроям. Раз має хвилево гетьман перевагу, — ідім з гетьманом, раз большевики, — ідім з большевиками, раз Денікін — з Денікіном і його добровольчими бандами.

Цілий хід революції переконує нас в тім, що на Україні повинна бути тільки тверда демократична влада, сперта на широкі маси трудового народа. Київ брали вже і большевики і денікінці і знову большевики, але ані одним, ані другим не удається тепер постійно в нім закріпитися, бо широкі маси українського народа показують, що вони не хочуть підлягати ані большевизмові

зправа, ані большевизмові зліва, а хочуть тільки демократичної Народноправної Республіки.

Бути може, що деякі, не з'орієнтовані в настроях широких мас кола наших політиків, схочуть зробити зайвий раз експеримент з насадженням монархізму під видом гетьманату, може бути навіть, що вони зіпруться на англійсько-денікінській мілітарній силі, але це знову таки буде політика хвилі, а не політика на дальшу мету. Український народ, який потребує взяти землю в свої руки і забезпечити собі найбільшу суму громадянських вольностей, не заспокоїться, поки не скине тиранів. І коли ті політики думають, що їм удасться в той спосіб повернути лад і спокій, то вони дуже помиляються.

Українській демократії, а особливо відповідальній перед історією інтелігенції не можна покидати українських мас і мимо них і проти них будувати хоч би навіть українську державу. Мимо і проти українських широких мас української держави ніхто не збудує.

Іс. Базяк

Вправо, чи вліво.

Вже після першого року війни можна була почути голоси про те, що мир будуть заключати не імперіялісти, які війну розпочали, а всесвітня демократія. Ці пророчі слова походили від соціалістичних проводарів бувшої Росії і ґрунтувались на глибокім знанню психології та соціальних настроїв народніх мас, що були кинуті в цю небувалу жорстоку бойню. Цілком зрозуміло отже, чому початок теперішньої європейської революції дав схід, а не захід, хоч останній дотепер в революційно-соціалістичній боротьбі був все на переді, більше був підготовлений розпочати революційну акцію в відповідну хвилю. Але знаючи хоч трохи обставини в бувшій Росії, не трудно було вгадати, про ця акція розпочнеться першою іменно там, а не в якій будь иншій державі — на заході.

Революційний пролетаріят заходу і центральних держав з одного боку та антантських — з другого з самого початку війни ясно зрозумів, що боротьба з імперіялістично-капіталістичним гнітом в своїй державі є далеко лекша, ніж така боротьба з таким гнітом иншої, чужої держави. І тому ми бачимо таке велике попертя соціалістичними групами і партіями в войовничих тенденціях своїх імперіялістів. Німецькі соціалісти вже тоді ясно розуміли вагу перемоги чужої імперіялістичної буржуазії, і тим тільки пояснюється їх підтримка свого уряду на протязі всеї війни.

Такої організованности та соціального виховання широких народніх мас не було на сході, і тому там власне і треба було найперше очікувати всяких можливостей. Це одначе не означає ще того, що соціалісти заходу, підтримуючи політику своєї імперіялістичної буржуазії і голосуючи в парламентах за військові кредити, не здавали собі справи в тім, що вони роблять і до чого ведуть підвладні собі

організовані соціалістичні маси робітництва: війна потрібна була для революції і чим довше війна тяглась, тим більше певности було в швидкому наближенню революції та в її всеєвропейському характері. Те, що європейська революція видбухла пізніше, ніж на півночі, не відбирає в неї першенства і не позбавляє її провідничої ролі на-далі, а також цілком не впливає на її характер.

Не впливають також на її хід і розвій мирові опереткові фарси, які були розиграні в Берестю-Литовським та в Версалю, бо керовничі ролі — вирвані з рук імперіялістичної буржуазії, і чим далі, тим більше переходять в руки чистої демократії кожної держави. Отже і дійсний мир буде тільки тоді, коли він буде заключений на основі порозуміння соціального, національного, політичного і демократичного поміж демократією воюючих і невоюючих держав світа.

Це дуже добре зрозуміли буржуазні керуючі кола антантської сторони і на швидку руку стараються нині утворити в себе як також надати своїй закордонній політиці pseudo-демократичний напрямок. Бо лише тим можна тепер коли не припинити, то зменшити давління і дальший розвій теперішньої революції. Але чи вдасться це зробити — річ друга: демократія вже раз була ошукана останнім, безумовно мудрим, стратегічно-політичним винаходом американського президента Вільсона — його знаменитими чотирнадцятьма пунктами, і в другий раз ошукати її вже буде не так легко.

Через те, що розвій революційної хвилі дав багато несподіванок і гальопіруючий темп її утрудняє можливість аналізу цих революційних подій, категорично сказати тепер про дальший напрям подій — надзвичайно трудно. Але все таки, користуючи поодинокими фактами з революційного часу і сумірюючи їх, — до деяких висновків можна вже прийти, звичайно не даючи цілковитої гарантії в тому, що ці висновки на далі залишаться без всяких змін і доповнень. Ці зміни і доповнення будуть дані самим життям і вони конче потрібні, як шліфовка нових створених революцією державно-правових норм від революційного та соціалістичного намулу.

Вже тепер дається можливість підійти до определення головніших фаз теперішньої революції, не дивлячись на той страшний революційний хаос, якої несеться з півночі і який з кожним днем все менше і менше впливає на розвій європейської революції.

Для російської революції вже нині, а для європейської в будучині в великій мірі шкідливо є те, що ця перша, волею випадкових обставин, вибухла раніше, ніж друга. Тим самим вона взяла на себе непосильне завдання — бути провідником європейської революції. Але маючи за собою лише маси темного робітництва та селянства і усуваючи від активної участі значну більшість соціалістичної інтелігенції, вона мусіла набрати нездорових форм, в яких вона зараз виявляється, а в такому вигляді бути провідником європейського революційного пролетаріату очевидно дуже трудно.

Це все заставляє заховувати побоювання, аби на після-большевицькому фоні не з'явився давній російський жандарм — дійсна і велика

загроза також і революції європейській. Не можна заперечувати, що таке побоювання є зараз завчасне і ніяких певних підстав поки що не має, але не шкодить про це думати, щоб не опинитись перед несподіванкою.

В Росії період революційного руйнування до тепер ще не припинився, але це не знаходе собі созвучности в розвоєві революційного руху в Європі, де революція, почавшись далеко пізніше, успіла значно скоротити цю стадію руйнування і вже станула на шлях дійсного закріплення завойованих позицій і нової, цілком нормальної, державно-творчої праці.

Правда, той своєрідний дикий характер російської большевицької революції в значній мірі спричинився збоченню в ліво психології деяких навіть видатних соціалістів Європи, які намагаються бачити в російській революції дійсно правдиву волю, виявлену народом. Ця дикість большевицької революції, як також і дикість в поглядах і других більше поміркованих російських соціалістів, нас, ближче знайомих з ними, здивувати не може, але на соціаліста заходу вона робить своє вражіння.

В той же час в Росії ми бачимо пересунення соціалістичних елементів з ліва на право. Це є наслідком ближчого знайомства з большевицькою системою пановання, як також з приміненням до життя їх лозунгів. І що головніше, — такому схиленню вправо піддалась велика частина російської демократії, котра з початку знаходилась під їх ідейним впливом та сімпатизувала їм. Цей перебіг революційних сил з одного табору в другий утворює атмосферу непевности в намічених ними революційних шляхах.

Хитання з ліва на право і навпаки яскраво виявляється і у наших політичних мужів, які часто з помилкових причин станули у руля державної політики. Вони по своїй короткозорости не вбачають єдиної одноцільної волі народу, яку цей народ виявив так ясно з самого початку революції і від якої не одступився до тепер. Своїм поведженням та немудрим політиканством ці політичні комівояжери тільки шкодять, бо фальшують народню думку і народню волю.

Особливо треба вказати на роботу галицьких політиків, цих „під'яремних“ наших земляків. Нагадати хоч би часи пановання гетмана Скоропадського, коли вони, оминаючи страшне народне обурення, почали виспівувати діфірамби „Його Ясновельможности“. Надавати великого значіння цим трубадурам всякої величности, ясновельможности, комісарственности і т. д. — не можна і не слід, бо це лише може бути — професіональне виконання своїх обовязків, а не що инше. Вказую тут на це лише з тих причин, щоби показати ту несталість, непослідовність та невміння орієнтуватися в сучасних обставинах старших наших досвідчених політиків, що мають за собою десятки років парламентарської, політичної та громадської діяльности.

І це хитання революційних провідників ми бачимо в той час, коли революційні народні маси йдуть твердо по ясно визначеному з самого початку шляху, і ні впливи на нього зліва, як також

і зправа не в силі змінити його або збочити. Як аргумент проти цього твердження можна було б вказати на большевицький рух в Росії, але це твердження буде неправдивим, бо большевицька система є системою панування одної значно меншої класи над другою, собі подібною.

Ідентичність поміж двома системами: старою монархічною і новою большевицькою полягає в однако-их способах удержання за собою політичної влади і тому, як і перша — друга не має виглядів на будучину. І це особливо, коли система большевицька не має за собою попертя широких демократичних мас з одного боку, а з другого має перед собою всесвітню сильну буржуазію. Буржуазія встигла вже зорганізуватись, і трудно вірити, що ця остання не вийде переможцем.

Коли не бажано допустити до цього, то повинно знайти якісь точки порозуміння і співробітництва з широкими щиро-демократичними верствами, бо тільки в такий спосіб можливо утримати завойовані позиції.

Хитання-ж і непевність в цьому тільки вносить розклад в демократичні маси, які не підтримують завойовань революції і ослаблюють її бойову лінію. Це прекрасно розуміє буржуазія і чекає тільки на момент, коли можна розпочати свою реакційну акцію, і на жаль цього не розуміють наші апологети східнього большевизму.

А. Іваненко.

Лист із Бельгії.

Бельгія після війни. Анексіоністи. Спір з Голландією. Економічне і фінансове становище. Боротьба Фламандців з Валонами за рідну мову. Процес активіста Бормса.

Бельгія, яка перша попала під тяжкий чобіт німецького жовніра, яка майже вся була окупована довгий час німецьким військом, нарешті, при допомозі антантських — переважно англійських військ, скинула з себе тягар окупації і вийшла переможцем в боротьбі народів. Цілком природньо, що Бельгійці досі ще не можуть спокійно говорити про війну і Німців; для цих останніх у Бельгійців не має іншого назвиська, крім „boch“, і нічим іншим не можна гірше заплямити чоловіка, як тільки сказати, що він „пробош“ (пронімець). Ті великі страждання, які довелося винести Бельгійському народу під час війни, справедливо принесли цьому народу вінець мученика. Але війна скінчилася, час упливав, а вмiстi з тим в пам'ятi народу зростає і побільшується та роля, яку довелося відограти Бельгійцям під час війни. І нині вже говорять і пишуть не тільки про страждання під час окупації німецької, але ці страждання ставлять на перше місце: „як би не ми, мовляв, то не було б перемоги“, — „без нас, Бельгійців, війна була би програна.“ Ці фрази повторюються вже надто часто та ще й прямо у вічі союзникам: Французам та Англійцям, так що

останнім аж обридло слухати, і вони прозвали Бельгійців: „безнаслідками.“

Великі послуги вимагають і великої нагороди. І от Бельгійці дістали вже від Антанти деякі клапти німецької території (Малмеді та інші); але цього Бельгійцям замало. В 1839 році ті ж таки Французи та Англіїці якимось так поділили землю між Бельгією та Голляндією, що, наприклад, річка Шельда не скрізь відграничує ці дві держави: в одному місці — Голляндії належить територія і на бельгійському березі річки. Є також кусник доброї території — провінція Лімбург, яка належить до Голляндії, але клином входить на границі Бельгії та Німеччини. Ця провінція багата вугіллям, а з погляду стратегічного небезпечна для Бельгії, бо Німеччина може швидко її відрізати від Голляндії і через неї дістати Бельгію (під час минулої війни таку роллю для Німців відіграв Люксембург). Отже Бельгійці зараз домагаються, аби їм було віддано обидві ці території. Звичайно, Голляндія не згожується на таку анексію та й з якої причини? Голляндія не воювала, тримала нейтралітет, торгувала досить добре і з Німцями і з Антантою, заробила на війні „грубий гріш“, а тут, на тобі, віддавай рідну землю Бельгії. Кажемо, „рідну землю“, бо й правда, і Лімбург, і Південна Зелляндія (по той бік Шельди) має чисто голляндське населення; коли-б триматися уславлених „14 пунктів“ Вільсона, то треба було би навпаки — від Бельгії взяти добру половину території та прилучити до Голляндії, бо бельгійські Флямандці і по мові, і по звичаям, і по релігії — є остільки Голляндці, остільки Вальони є Французи. Спір за ці території, згідно вставленого „прецедента“ перенесено на вирішення вищого совіту Антанти. Рішення цього совіту зараз нетерпляче чекають і Бельгія і Голляндія, а тим часом, тихесенько, теж маючи перед очима деякі „прецеденти“, готовляться.... до чогось іншого.

Війна зруйнувала в більшості бельгійську індустрію, заводи і фабрики стоять, безробітних сила, дорожнеча велика. Дещо вже лагодиться, деякі фабрики могли-би вже й працювати, та великий брак сировини не дає можливості. Вірні союзники — Англіїці та Американці — на заклик Бельгійців поспішили на поміч, але повезли не сировину, а готові фабрикати, яких сила страшенна лежить у склепах, в портах, та на пароплавах в Англії, а надто в Америці. Закидали готовим товаром Бельгію і не по дешевим цінам, а заводи і фабрики стоять. Такий спосіб допомоги не став до вподоби Бельгійцям, і вони тепер мимоволі звертають очі на другий бік.

З цієї-ж причини Бельгія дуже цікавиться справами України, тим більше, що 85 процент бельгійського капіталу за кордоном вкладено в підприємства, які знаходяться на території України. Якби зараз хоч трохи поліпшали зносини з Україною, то ми би мали-б велику технічну поміч від Бельгії в обмін на нашу сировину, яка їй так потрібна. До речі цікаво тут зазначити, що в Антверпені, який славиться фабриками діамантів, значна кількість цих фабрик належить українським громадянам — Жидам з Галичини. Підчас війни

всі вони повтікали до Голяндії і мешкали тут в Амстердамі та в Шевенінгу (біля Гаги). Коли скінчилася війна, і треба було розпочати працю на фабриках (цього вимагали голодні робітники), бельгійське правительство запросило всіх власників-діамантерів повернутися до Антверпену. Але тут виникло питання „пашпортове“: давні австрійські пашпорти не були вже дійсні; треба брати інші. Бельгійці запропонували взяти польські пашпорти, але наші громадяне на зібранні своєму ухвалили — їхати тільки з українськими пашпортами від української Місії в Газі. Як не одмовлялися бельгійські консулі тим, що Україна не визнана Антантою і що вони не можуть візувати пашпорти Місії, але з рештою наші громадяне добилися свого і поїхали до Бельгії з пашпортами українськими, як громадяне Української Республіки.

Населення Бельгії складають два народи: Вальйони, що споріднені з Французами, і Флямандці, які дуже близько стоять до Голяндців як мовою, так і звичаями. Флямандці до 1830 року, ще до засновання самостійної Бельгії, мали свої школи і свої урядові інституції, в яких вживалася флямандська мова. Але це все було знищено франкофільськими проводирами Вальйонів. Такі люди, як Рожіе, родом Француз, страшенно ненавидили все, що було флямандського в Бельгії, і по троху винищили. З того часу Флямандці невпинно борються за свою мову в школі і уряді, за свою культуру, за свою національність, і ці змагання їх підтримуються всіма колами флямандського громадянства, до соціалістів включно. Коли Німці окупували Бельгію, деякі Флямандці, так звані „активісти“, задумали, спираючись на німецьку владу, здійснити національні ідеали: вони увійшли в згоду з Німцями, які раді були підтримати цей рух, в основі своїй противний Французам; при допомозі Німців активісти скинули всіх професорів-Французів університету в Генті і почали проводити „фляманізацію“ уряду, то що; активісти не мали доволі часу, щоб здійснити свої пляни, та ще до того спричинилося те, що серед активістів мало було видатних флямандських діячів. Через те, коли Німцям прийшлося забиратися з Бельгії, справа активістів була програна; деякі з них змушені були залишити Бельгію, боячись переслідування уряду, а ті, що залишилися дома або потім повернулися з Німеччини, були притягнені до карної відповідальності перед карним судом за державну зраду. Активісти — самі по собі люди чесні і ідейні; вони дійсно бажали добра своєму народові. Ніхто з них не був зрадником. Це добре розуміють їх вороги, які активістам ставлять у провину їх зносини з Німцями. Тут, як і скрізь буває, вороги національного руху флямандського навмісне цілий цей рух взяли під підозріння тільки через те, що деякі проводирі цього руху мали зносини з Німцями. Над одним з найактивніших і найчесніших активістів, членом Ради Флямандців і бувшим військовим міністром підчас окупації німецької, Огюстом Бормсом, в початку вересня одбувся карний процес. Все було зроблено для того, аби він був засуджений: президентом суду було призначено особистого ворога Бормса, присяжні судді були підібрані відповідно

до президента суду. Підчас процесу Бормс і його оборонці оголосили перед судом, не ховаючись, всю програму діяльності активістів і всі бажання Флямандців; Бормс заперечив і з огидою одкинув всі обвинувачування в нелояльності та в зрадництві. Одначе судді були глухі до всього цього, і Бормса присуджено до кари на горло.

Але засуджений на смерть Бормс не буде покараний, бо не найдеться в цілій Бельгії ката, щоб виконав присуд. Коли-б же дійсно прийшлося до цього, то Бормс уславився-б, яко національний герой-мученик, і незабаром здобув би пам'ятник в Брюселю.

Вже й зараз помітно, що процес Бормса розбудив Флямандців: всі вони взялися пильно до роботи в напрямі здійснення національних бажань. Ведеться велика агітація в пресі; соціалісти як Флямандці, так і Вальони вже висловилися за те, щоб університет в Генті обов'язково був тільки флямандським. Можна сподіватися незабаром, що Флямандці добються також і своєї адміністрації. По всій Фляндрії нині лунає національний флямандський пароль: „Буревістник літає — буде буря на морі“ („Vliegt de Blauwoet — Storm op zee“).

Остап Грицай.

С М І Т Н И К.

In memoriam 1919.

Спершу він так непомітно вкрався в організм великого, колись Європою розпещеного міста, як той гріх, що його неаскети звикли маловажити: він не являвся ніяким гріхом, ніяким злочином, тільки — дрібницею. Пустою дрібницею між тисячами других пустих дрібниць на овиді цього великого, Європою розпещеного міста.

Хиба ось — вуличний смітник не дрібниця? Головно там, в тих дальших і найдальших округах великого міста, де зачинаються п'яні чоловіки та все вагітні негарні жінки, рахітні діти та конаючі на вулиці собаки? Хто тутки мав дивуватися смітникові? Хто в силі був добачити в ньому не дрібницю, а гріх, не простий нелад, а скрито-вбивчий злочин? Великі авторитети суспільної гігієни сидять на щастя подальш середовищ п'яних чоловіків та вагітних жінок — їх конгреси відбуваються у залах модерних палат, а як що вони деколи й справді заглядають в округи конаючих на вулиці собак, то в них, — у великих поваг суспільної гігієни, є швидкі як сон і милосердні як забуття авта.

І тому смітник таки зразу, ще як дрібниця, як маловажний великомійським неаскетом гріх, — глумливо реготався і ріс. Він ріс, ширяв і розростався, бо близ нього і поза ним, а далі поза межами його округи і цілого Відня, геть поза межами Європи та Америки, сливе поза межами цілої землі, на сто миль під і сто миль над нею росла і ширяла та кипіла ненаситним шаліючим морем людської крові — Війна, яку приодіті в шовки товсті архімандрити; єпископи та жреці торжественно благословили, а проклинали тільки вагітні жінки.

А смітник наче почував і знав, що його матерю — всемогутня Війна, що доки вона купає землю в крові, то певно ніякий представник європейського комітету для гігієни не зупиниться над його істнуванням на одній із площ п'ятого віденського округу, і він забирав що раз більше місця і ставав що раз більш жорстоким — так як його мати Війна.

І раз тоді, одного осіннього рана, мені довелось відкрити його тайни.

Страшні, соромливі своєю осоружністю тайни, яких соромилися-би найбільш жорстокі душі Аду, а не соромилися їх тільки окровавлені розбішені люде, що міліонами повбиваних собою, міліонами трупів обезобразували святі глибини землі, а безмежними скількостями божого хліба наповняли відвічні морські дна і затоплювали так в мовчазних океанах хліборобські добутки цілих десятиліть, цілих громадянств, цілих народів, а затопивши щасливо вигукували радісно на весь світ:

Десять тисяч бочок втопили!

А демон Голоду реготався, як ще ніколи.

І хихотав той безстидний смітник в п'ятому віденському окрузі, якого злочинну тайну я підгледів тоді, того осіннього рана.

Він ось не думав, що я дивлюся на нього і що мені легко було заволодіти його тайною, бо то ще був перший світ і ще не було сонця. А я дивився на нього може вперше уважніше, бо і я, як і цілий світ, був в горесному зубчатому колесі тої злощасної війни, і щойно тоді, як вбивче зусилля праці викидувало мене з нього півмертвим з утоми, я спочиваючи сідав проти мого вікна і глядів на — світ.

І тоді — того рана — смітник вже не в силі був скритися передімною, і я побачив все. — — — — —

Найперш наблизився до смітника — інвалід-жовнір. В нього була відрізана ліва нога, лице бліде як кість, і страшно, на відсталь цілої вулиці, вражаючи чорні очі. Він ступав з важким трудом, бо кожний крок кидав його тілом нагальним рухом вліво, — може тому він не мав шапки на голові, тільки кругло завязану хустину, — як втікаючі з над Березини жовніри Наполеона-царя, — щоб за шапкою все не нахилитися. Спершу в мене було вражіння, що він з ні відки не прийшов, тільки щойно з якогось місця на площі піднісся і прямує далі; опісля я думав, що він з великого шпиталю, який стоїть дві вулиці далі; але вкінці мені здавалося, що те все сон і що Сатана мучить мене пекольними образами.

Ось цей інвалід вже коло сміття.

Дивлюся добре і бачу все точно.

Інвалід схиляється до смітника.

Значить — він з усіх сил, при судорожній допомі обох рук, плечей і тої своєї одної ноги старається до смітника нахилитися, бо як що він це робить, то це виглядає на нечувано трудну, надзви-

чай обережно виконувану руханксову вправу. Але він видержує муку цієї руханки мовчки, в'ївшись зубами в уста та примкнувши до половини очі, — мов колись жертва святої Інквізиції, розтягнена на тортурі першого ступня, — і ось рука його вже на смітнику і широкими рухами від одного кінця звершеного сміття в другий розсліджує поспішно Сезамові скарби нинішнього рана.

Дивлюся і бачу.

І займає ця його блукаюча, мертвецький жовта рука спершу якісь дві окровавлені кости, добуває їх з поміж гостро стремлячого черепа, гнилого паперу та ржавого заліза, присуває їх до себе ближче і — ховає. Обережно, з трудом і поспішно ховає, наче б десь в близі добачував ворога, який готов счинити смертельний бій за ці дві викинені на смітник окровавлені кости, — а опісля широким рухом руки обхоплює опять глиби цього Сезаму, на чомусь зупиняється і — знову щось добуває.

Дивлюся і бачу.

Тим разом це одна, на пів зіпсована калярепа і чотири огірки. Два з них інвалід, оглянувши, кидає геть; з третього видушує вправним рухом руки воду, ховає його, четвертий же, обтрусивши його з пороку та з бруду та обтерши об сірий плащ на груди, ця людина з відрізаною ногою та страшно чорними очима — стає їсти.

Стає його їсти.

І тихо. Ніхто не кричить, ніхто не голосить, не кидається на землю та не рве її зубами зза того, що діється коло смітника. Ніхто не бачить божевільного з голоду воєнного каліки, ні не знає про нього. Товстий Архимандрит, що благословляв його на цей воєнний похід, ще спить в постелі білій як сніг і м'якій як пух, а коли пробудиться і встане, то не піде в напрямі жорстокого смітника — тільки у величавий Іоцицький собор, стане на перських диванах перед мраморним вітарем і буде шепотіти мертві молитви. І спить ще Цісар, якому в жертву відрізувано в полі тисячі молодих рук і ніг, а коли пробудиться і встане, то не піде оглядати та поглиблювати тайни смітника в далекому пролетарському окрузі, а поїде з веселим усміхом до тих хоробрих вибранців долі, в яких — ще обі руки й обі ноги, і припне їм золоті медалі . . . І Великий Бесідник ще спить, а коли встане й елегантно зодягнеться, буде годину сидіти при сніданку, а опісля стане укладати поклонну грамоту до Їх Величності . . . —

І смітник замаєрів перед моїми очима опять і видався мені тепер дивно вражаючий і могутній, мов камінна, страшливе всміхнена подоба Ваала, Молоха або Аммона у нічній темраві святинь Орієнту...

Та нечайно я стратив десь з очей цього жовніра, так нечайно і ненадійно, начеб він дозрів мене і забажав заховатися передімною. Я, правда, на дві — три хвили відступився був від вікна, і це за той

час мабуть він віддалився. Але чи було йому попри цілу муку його відходу так спішно тому, що тут до смітника, — з противного боку наближалася — дитина?

Дивлюся опять і бачу.

Це дитина, дівчатко, літ може шести, а може навіть і десяти, — але кільки їх би там у неї й не було, — літ в цієї дівчинки все мабуть більше як сили. Вона з трудом йде, з трудом несе велику червону хустку, і здається, що з трудом вона дихає і з трудом водить зором. Невже ж вона тут случайно? Але ні — дитина прямує до смітника навпростець, підходить, розглядаючися, та, клякнувши на тверде каміння, розстелює обережно, трівожно та з трудом червону хустку.

Широко розстелює.

Чічкою їй головки не прикрасили, волоссячка не чесали, личка ні ніжок не мили, — а на смітник вислали — хліба просити. А де й хто вони то ті, що її тут слали? Вітчим це, чи мачуха? Злюща відьма-чарівниця, чи Змієва баба? Хибань є рідні матері і рідні батькі, яким не страшно направляти дитину на шлях смітників? І не пустиня те, ні якесь Богом покинене гетто, а велике європейське місто, де є цісарі та архимандрити та великі авторітети суспільної гігієни?

Дивіться лиш, Ваша Еміненціє.

Розстелило хустку опять і сягає.

Стаючи на пальці, сягає.

Раз і два, раз і два, раз і два. Можу точно числити:

Шість листків капусти.

З самого вершка скочується нечайно великий кочан і падає просто в хустку.

Опісля діточа рука з трудом загортає ті два огірки, що їх не взяв інвалід.

Вже?

Хустка ще все розстелена.

Дивлюся і бачу.

На хвилину дитина наче зупиняється.

Щось звернуло її увагу; вона нахилила головку і розгребує в одному місці сміття. — Прецінь, — що це?

Нахиляє ще нижче білу як срібло головочку і щось з трудом добуває, бо тягне обома ручками з поміж гостро стремлячого черепп'я, гнилого паперу та ржавого заліза, — аж запирається.

Аж тепер бачу. Невжеж-би?

Це якийсь старий образ?

Розстелила його на сміттю і одну хвилиночку вдивляється.

Опісля-ж чомусь трівожно оглядається, ховає цей кусень на-пів розпадаючогося паперу торжественно в хустку, завиває обережно з шести листками капусти, кочаном та двома огірками — і малі ніжки дрібочуть поспішно геть.

Геть... Але куди?

Де воно так спішиться? Спішно їй так віддати голодним батькам шість листків капусти та ці два огірки, чи так цікаво показати

їм добутий з бруду образ та спитати, що це? Та тільки — що це за якийсь малюнок? Невже ж це може який святий образ, і тим жорстоким батькам прийде сьогодні розказувати дитині про милосерного Господа і про рай, про праведних і про Ангелів?

Де-ж вони, де тоді подіють смітник?

А що, як ця — капустою зі смітника годована дитина на крилах милосердної Смерти таки, не слухаючи батьків, відлине до Ангелів? Що вона тим Ангелам стане розповідати про нас і про наш світ? Що, ах що ці мільйони дітей, що їх на смерть загодували воєнні смітники, що ті діти розказують про Господовий світ промінним Херувимам? — — — — —

Ці мільйони повбиваних голодом дітей — — — — —

І опять смітник замаєрів перед моїми очима і видався мені дивно вражаючий і дивно могутній, мов і справді яка камінна страшливе всміхнена подоба Ваала, Молоха або Амонна у нічній темряві святинь варварського поганського Орієнту. — — — — —

І тоді я кинув мою хату з тим смітником напроти вікон і кинув химерний округ з п'яними чоловіками, вагітними жінками та конаючими на улиці собаками і пішов в той округ, де мешкають і живуть люде, в яких є золоті перстені на товстих руках, і ситі — в шовки та кружева повбирані діти.

І хотів я закликати їх там усіх до себе і зібрати їх цілий гурт з їх розкішними жінками та їх повновидими дітьми і стати напроти них і розповісти їм голосом великим про те, що я рано бачив близь того Ваала, того смітника.

Про того жовніра.

І про цю дитину бажав я сповістити їм і сказати їм, що це є страшний злочин золотих перстенів і товстих годованих рук.

Але у їх не було часу слухати мене, ні не було їм пильно знати, про якого то Ваала і про якийого жертви я їм говорив. Вони слухали ось, як Архимандрит проповідав їм про побіду їхнього Господа над Господом їх ворогів, слухали Великого Бесідника, який їм окликами вістив про те, що в Океані опять затоплено щасливо сто тисяч бочок хліба, а згодом стали ладитися на банкет, бо вони — ці золоті перстені — банкетували що ночі.

А тоді я став вертати в хату, в округ людей з відрізними ногами та страшно чорними очима, та в округ заголоджуваних дітей з ясними як срібло головками.

А це вже було вечером, і я майже самотньою вулицею ішов в хату.

Та тут же мені прийшлося переходити біля нього — біля смітника.

Він-же був насипаний опять високо, — і знимався в гору гордий і могутній.

Навіть більше як одна людина з відрізаною ногою могла тут тепер знайти поживу. Але я побачив тільки одну:

Стару жінку.

Вона була немічна, трясла головою і руками, шепотіла до себе щось півголосне та злісне, — і згортала чорними як земля руками все, що лежало на смітникові.

Листя і кочани, надпсовані яблука і такіж огірки, якісь кости і щось синьо-червоне, що було при них, і те, що ще можна було їсти, і те, що люде викинули глибоко в сміття.

А як вона так в смітнику шукала, наблизився нечаяно пес.

Чорний зголоджений пес, який біг просто до смітника, наче-б дорогу до нього знав так добре, як і цей інвалід, і ця дитина, і отця старуха з дряпаними губами. А у тій хвилі, як пес наблизився до смітника, старуха добула саме велику кість. Це була гарна, свіжа, мабуть недавно ще викинена кість, на якій було багато крові, видно було сліди мяса. І старуха відложила її обережно на бік, а сама стала перетрясати якийсь старий ящик.

Та тут-же пес припав до смітника і став глядіти і розшукувати і дозрів цю велику білу кість і швидко хватнув її жадливо.

А тоді старуха кинулася до нього і хотіла його прогнати і відібрати йому його добичу: та пес не давався прогнати і не втікав, тільки вишкірював зуби і гаркотів люто.

А ця жінка проганяла його спершу лайкою та погрозами, кидаючи на нього пригорщами сміття. Але коли він, не втікаючи, припав до кости та став лизати кроваві пасма на ній, ця стара жінка хватнула великий камінь і кинула його з цілої сили псові в голову.

І був цей удар дуже лютий і дужий, бо від нього пес похитнувся так, що обернувся довкруги себе і впав коміт головою на смітник, кинув два рази головою в бік, та протягнувся поволи тим останнім визвольним судом смерті, який у своїм милосерд'ю — усякі мандрівки самотних собак до життєвих смітників кінчає.

А тоді ця старуха стала швидко кидати у просторий міх все, що могла і хотіла з смітника взяти, а опісля озирнулася осторожно на всі боки і — пішла геть, лишаючи мертво собаку на смітнику.

А тайни тої боротьби не знав ніхто, бо це вже був вечір і темно стало, а тільки над округом, де животіли золоті перстені, горіли великанські сяєва світол, що їх вони стали запалювати до своїх оргій та банкетів.

І наливалися там золоті і срібні келихи, і були столи заставлені величавими трапезами, а товсті годовані руки обнімали жадливе мальовані груди п'яних повій, — і ясно там було і розгомно від троїстих музик, а темно і глухо було тільки там — коло смітника, де лежала вгорнена милосердною смертю мертва собака, і темно було там ген горою, вершинами небозвода, куди міліони поубиваних дітей линули до Ангелів — розказувати їм про червоні хустки та смітники, про нашу велику силу і наш великий розум, про Великих Бесідників, що счинили в нас Війни, та про золоті перстені на годованих руках, що опісля стали творити на землі Мир.

В. С.**Культурно - пропаґандійна українська робота у Празі.**

З перших же днів, як українські представники прибули до Чехо-Словаччини, нашим людям стало ясно, що поміж Чехами та українським громадянством можуть уложитися добрі взаємні стосунки і взаємне порозуміння, як тільки чеська людність хоч трохи зазнайомиться з українським народом, з його історією, культурою і т. д. З огляду на це при Місії одразу було засновано Інформаційний Відділ, завданням якого було поставити по змозі широке ознайомлення чеського громадянства з Україною взагалі. Відділ почав переводити свою роботу переважно в напрямі ознайомлення чеської преси з українськими справами, подавав їй матеріали, що доходили до нього з рідного краю, заводив особисті знайомства з письменниками, громадськими й політичними діячами, входив в стосунки з так званим „чужинецьким урядом“, який існує в Празі й займається виключно справами чужинців, що прибувають до Чехії, підготовляв ґрунт для концертів Української Капелі, українських театральних вистав, виставки образів українських артистів-малярів і т. д.

Одночасно з цим розпочалася видавнича робота. Представники товариства „Час“ з Києва зорганізували видавництво інформаційних книжок чеською мовою під назвою „Пізнаймо Україну“, яке й почало випускати брошуру за брошурою — що в ідеї своїй мали дати, так би мовити, зачатки української енциклопедії для чужинців й давали відповіді на питання біжучого моменту. Ця серія брошур, до утворення якої було запрошено чимало наших видатних письменників та учених, що заїздили до Праги, виходить і до цього часу й складається з таких книжок: 1. „Українці — Чехам“ проф. І. Дністрянського; 2. „Львів — серце Західньої України“ проф. С. Смаль-Стоцького; 3. „Щире слово про стосунки межі Чехами та Українцями“ Яромира Нечаса; 4. „З історії України та українського відродження“ І. Бочковського; 5. „Буковина“ д-ра Кордуби, 6. „Угорська Україна“ О. Гздави; 7. „Тарас Шевченко“ проф. І. Махала; 8. „Міжнародня орієнтація Українців за час війни та революції“ Д. Дорошенка; 9. „Росія та Україна“ проф. М. Грушевського; 10. „Україна та Українці“ з етноґрафічною мапою — І. Бочковського; 11. „Перспективи взаємовідносин між Чехами та Україною“ проф. С. Смаль-Стоцького.

Разом з виданням зазначеної серії товариство „Час“ видало ряд інших книжок в мові чеській, а саме: 1. „Іван Гус“ Тараса Шевченка в перекладі знаного чеського поета проф. Ф. Тихого з передмовою проф. С. Смаль-Стоцького й з українським паралельним текстом в чеській транскрипції для практичного ознайомлення Чехів з нашою мовою. Книжку видано на день п'ятсотлітніх роковин смерті Івана Гуса; 2. „Український народній герой Симон Петлюра“, спроба характеристики — В. Корольова-Старого з портретом-автотипією. Казки-ілюстрації в фарбах О. Судомори: „Війна грибів з жуками“; П. Лапина: „Дід та баба“, „Лисичка, котик та півник“, „Мати — кожа“. Три альбоми для малювання дітьми О. Судомори (так само в фарбах). Всі ці книжки, окрім мови чеської, вийшли й в мові українській, а біографія атамана С. Петлюри ще в мовах: французькій, англійській та італійській. Крім того ця книжка перекладається на мови сербську та хорватську. Ще в мові французькій вийшла брошура проф. Смаль-Стоцького „Львів“ (в двох виданнях).

Поза всім згаданим товариство „Час“ випустило ще великий портрет Симона Петлюри, картки з його портретом та картки з портретом композитора О. Кошиця. В ближчому товариство „Час“ випускає кілька книжок, перекладів В. Старого, з чеської літератури про дітей меншого й старшого віку: „Ходські погадки“ відомого ходського письменника І. Грушки (ілюстрації в фарбах); оповідання з „Зеленого Острова“ (Веніга, Захара, Грушки, Свободи); першу книгу „Славянських Казок“ з ілюстраціями; фантастичні оповідання Каленського; „До широкого світа“; казку Б. Німцової „Про дванадцять місяців“; Казки про звірів“ В. Ржіги; „Казки-ілюстрації“ Прейсіга, Веніга та інших чеських художників; відому працю Анатолія Франса: „Сади Епікура“ в перекладі М. С. і т. д. Деяко видано й іншими видавництвами, наприклад, партією соціалістів-революціонерів в мові французькій. Київським Видавництвом „День“ вицущено бронзові й срібні медалі Т. Шевченка, а цими днями мають вийти медалі з портретом Отамана Петлюри.

В липні у Празі Українцями було засновано видавництво „Всесвіт“, яке жваво взялося за роботу й цими днями випустило свої перші книжки: дуже цінну працю Я. Нечаса „Східно-Європейська трагедія й Україна“ (в мові чеській) та розвідку Дм. Дорошенка „Угорська Україна“. В друку є вже чимало інших книжок цього видавництва, з яких в першу чергу підуть: „Словник чесько-український“ Н. Ковалівської-Корольової; „словник мадярсько-український“ д-ра Стрипського; Народня читанка для Карпатської України; „Польське панування в Галичині“; календарь на рік 1920. для Карпатської України; „Брехня“ В. Винниченка в мові чеській (переклад П. Горбачевської); „Лісова Пісня“ Лесі Українки (переклад на чеську Ф. Тихого). Намічено цілий ряд видань і роздано багато видатніших творів нашого красного письменства для перекладу на чеську мову.

Значним чинником в роботі того-ж напрямку має стати нещодавно заложений у Празі Український Клуб, що розпочав уже робити прилюдні виклади та заснував школу української мови для Чехів, а в дальшому буде упорядковувати всякі концерти, вечірки й допомагати всякими іншими способами справі ближчого об'єднання між Чехами та Українцями. Саме тепер Клуб готується впорядкувати урочисту вечірку на спомин двадцятьох роковин смерті чеського етнографа Грегоржа, який багато працював на полі української етнографії в Галичині та Карпатській Україні. 6. серпня Клуб впорядкував першу „Живу Українську Газету“: ряд інформаційних докладів про становище на Україні й в Галичині на підставі найновіших наших газет, що прийшли до Праги цими днями з України.

Немає чого тут згадувати про той кольосальний успіх, який мала в Чехії наша Капеля: про це протягом місяця писала вся чеська преса. Наслідки концертів не оцінімі: вони викликали величезне зацікавлення нашою музичною культурою й придбали поміж чеською інтелігенцією велику силу приятелів нашого народу.

От в коротких рисах визначніші факти культурно-пропагандійної української діяльності наших людей в дружній нам Чехо-Словацькій Республіці, яку певно Україна матиме й близькою політичною приятелькою в недалекому часі, що безперечно послужить на велику користь обох молодих Республік.

G. Quercus.

Залізничний страйк.

Причини конфлікту. Додаток під час війни. Переговори по перемир'ї. Крутість Правительства. Спроба дати хабаря машиністам і кочегарам. Ціни на споживу й заробіток залізничника. Співчуття транспортних робітників. Значіння для робітництва залізничного страйку,

Федерація залізничників, що оце розпочала 26. вересня загальний страйк, належить до так званого Потрійного Союзу (Triple Alliance), що складався з поміж трьох найміцніших і найбільш впливових федерацій, — залізничної, транспортної й копальняної, які разом творять найважливіші галузі економічного життя цілої держави. Метою того союзу являється спільна оборона економічних інтересів робітників як в названих галузях так і загалом всього пролетаріату, і особливо — домогтися де-яких політичних уступок від уряду, припираючи його до стіни, коли б у тім з'являлась потреба — простим чином, чи загальним страйком.

Однак цей розпочатий страйк не має нічого спільного з акцією всього Потрійного Союзу й повстав він на чисто економічному ґрунті. В ньому поки що не беруть участь ніякі інші Союзи, хоч де-які робітники вже примушені кинути працю за недостатчею різного матеріалу через залізничний страйк. Однак ця економічна підстава страйку не повинна нам затуляти зору на можливі події при дальшому розвою боротьби. Характер нинішніх промислових потрясень є такий, що удержатись в певних рамках часом видається просто неможливим; особливо тоді, коли конфлікт розгоряється на цілу державу, як в цьому випадкові. Досить зробити один хибний крок з боку уряду в роді вживання зброї, як в борню можуть кинутися й поштові робітники, копальняні, загальні, прядуни й металісти.

В чому ж полягає економічний конфлікт між робітниками й урядом?

Справа в тому, що під час війни всі степені залізничників одержали додаток на дорожнечу в 33 шілінга: значить той, хто діставав 1 фунт до війни, під час війни мав 2 фунти 13 шілінгів тижневої платні. По заключенню перемир'я почалися поміж Виконавчим Комітетом залізничників і урядом переговори про повоєнну платню. Виконавчий Комітет домагався задержання старого рівня платні, себто з воєнним додатком в 33 шілінги. Уряд крутив і с'як і так, але знаючи гострий настрій залізничників, велике число безробітних, домогання націоналізації залізниць, — які тут ще досі в руках приватних компаній, хоч і рідко під контролем уряду, — погодився на тому, що теперішній рівень поки що залишається до 1920 року, а тим часом переговори мають іти своєю чергою. Виконавчий Комітет зі своїми провідниками, секретарем Томасом і головою Бромлі, на протязі дальших переговорів заявили, що на меншому, як удержання заробітної воєнної платні, вони погодитись не можуть,

Правительство всілякими заходами викручувалось із становища, намагаючись позбавити старої платні й разом уникнути гострого конфлікту, від якого міг би повстати страйк. Почали говорити про різні труднощі в фінансовому стані залізниць, але на домагання робітничих економістів ніхто з компаній не хотів відкрити своїх рахунків за цей рік. Взагалі-ж по обчисленню Сера Лео Чіоза Моні і Сіднея Веба залізниця мають дати в цьому році досить великий прибуток, щоб оправдати надбавку робітникам, — який має бути щось біля 60,000.000 фунтів шт.

Не вважаючи на те все, Лойд Джорж мав свої міркування. Вони нишком плекали надії про цілий похід проти робітництва, й це був тільки початок. Для цього вони мусіли взятись до хабарництва й підкупства одної частини робітників і нехтування домагань решти. Спілька машиністів й кочегарів, що входить до залізничної федерації, пристала також до правительства з тією-ж вимогою й дістала від нього задержання платні на воєнному рівні, себ-то з додатковими 33 ш. Таким чином виходило, що те, що для носильщиків, кондукторів, сигнальщиків, провідників не давали, те уступили машиністам і кочегарам. Цей хід є добре знайомий для робітника й означає, що найкраще оплачені степені по одержанні ще вищої надбавки потім не захочуть спільно стояти за ті домагання з нижчими степенями. *Divide et impera* — старе гасло. Уряд хотів досягнути розкол поміж вищими степенями й нижчою службою.

Та цей хід не вдався. Машиністи й кочегарі також застрайкували зза співчуття.

Вся завірюха знялася, як кажуть, через маленьке непорозуміння. Підчас переговорів Лойд Джорж і Сер Гед сказали, що запропонована ними нова розцінка на після 31. грудня є вже їхньою „останньою“ ухвалою, а значить не може бути вже ніяк змінена. Так це зрозумів Томас і делегація Виконавчого Комітету. Коли-ж потім полетіли розкази на припинення праця на всіх залізницях, то тоді Лойд Джорж і Сер Гед заперечили звіт Виконавчого Комітету, кажучи, що вони говорили не про „останню ухвалу“, а про „певну ухвалу“.

Справді, по англійському обидва вислови дуже подібні: „певний, останній, рішучий“ буде *definitive*; „певний, точний“ буде *definite*. Отже виходить, що через оце чортівське „в“, яке одні почули, коли другі його не вимовляли, і зайнялась пожежа, яка зупинила працю 500.000 залізничників.

Тепер кинемо оком й порівняємо деякі числа, запропоновані урядом, коли-б ціна споживу впала до 100 відсотків і котра поки-що стоїть на 110 відсотків вище довоєнної. Візьмемо ось таки категорії й степені робітників:

Степені	Урядова пропозиція	Юніонська вимога
	шиллінґи	
Носильщики 3-ої степені	40	} 53—54
„ 2-ої степені	43—46	
„ 1-ої степені	43—49	
Побірник квітков	48—54	54—70
Кондуктор	48—60 *)	60 (1. рік)
		63 (2. рік)
		72 (3. рік)
Стрілочник	48—60	60 (1. рік)
		63 (2. рік)
		72 (3. рік)
Провідник	48—52	61

*) Вище число на дванадцять років праці.

Як видно з цієї таблички, робітнича вимога має на меті більшу рівність в платні й зменшення степеней. Різниця вирахована на певну кількість років служби, а значить і залежить від родинного стану й збільшення потреб.

Ціни на поживу в теперішні часи в Англії стоять досить високо в порівнянні з довоєнними, — загалом вище 100 відсотків, щось коло 110. Так що, коли юнбонські урядовці й секретарі вираховують мінімум, то, коли брати довоєнну вартість фунта стерлінгів, найменша платня буде 1 ф. ст. 1 ш., найвища 1 ф. ст. 11 ш., себто майже без зміни.

Чи виграють робітники страйк? Чи залізничні компанії святкуватимуть перемогу?

Тут ми підходимо до загального становища. Правительство уживає всіх заходів, щоб виграти. Страйколомів шукають скрізь і збирають звідусіль. Всім, хто опиниться без роботи в наслідок страйку, бо багато фабрик не дістають матеріалів, мають одержати урядову заповому, але коли-б хто був заплутаний в допомозі страйкарям, то не дістав би нічого. Звідусіль стягують війська: панцирники й міноноски стоять в морських портах наготові. Потяги зі страйколомима їдуть під охороною кулеметів. Скрізь з'явилися броневики. Одним словом картина добре відома й досить старенька.

Преса вся без винятку, і ліберальна в тім числі, оббріхує страйкарів, зняла гвалт про „змову анархістів“, про безвідповідальних людей з Виконавчого Комітету і т. д. Лише „Daily Herald“, єдиний робітничий щоденник, подає правдиві вісти про страйк.

Та не вважаючи на те все, перемога страйкарів майже забезпечена. Передовсім, англійське робітництво приймає справу залізників дуже близько до серця, бо не без підстав гадає, що вони попали під обстріл капіталістичної фортеці, з якої ведеться напад на всю робітничу клясу. Висловлено думку, що за залізниками підуть інші ґатунки праці. Федерація транспортова вже зсунулась на самий край страйку й що — хвилі може звалитись у вир боротьби. Докери, портові робітники, візники, копальняні і металеві робітники — всі напружено слідкують за лавами бійців. Залізничники зі свого боку роблять усе, що-б уникнути заколоту й пролиття крові. В супереч брехні буржуазної преси, вони годують коней і всяку худобу, що зісталась на потягах, працюють на водокачках і т. д.

В усякому разі, вже тепер можемо зробити деякі висновки з приводу цього страйку і його значіння для англійського робітництва. Тут можливі два виходи. Перший, коли робітництво програє страйк, що мало ймовірно, тоді лише сліпі не бачитимуть, що в чисто промисловому змаганні правительство вживає всіх політичних заходів: озброєння, війська; закон і держава, — все по стороні капіталу. Ця поразка мусіла-б знищити стару віру в нейтральність держави й зміцнила-б радикальну течію коштом примиренчої, любої капіталу, тенденції. Прихильники простого чину й сила Потрійного Союзу в лавах робітничої армії ще зросте, й таким чином буде зроблено новий крок в англійському рухові. Коли робітництво побідить, в чому вже ледво чи можна сумніватись, то наслідки тої перемоги будуть теж корисні для дальшої боротьби. Вони наочно покажуть робітництву його міць в солідарних виступах на широку державну скалю, і знову прихильники простого чину матимуть аргумент за для вжитку цього засобу в ширших політичних вимогах.

Лондон, 1. жовтня 1919.

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

Розвиток соціальної еволюції; страйк портових робітників в Нью-Йорку; радикалізовання американських робітників; трудові збори в Клевленді; страйк в Бресті; страйкові погрози в Німеччині; німецькі експортіві зусилля; загострення вуглевої проблеми; підупадок вуглевої продукції; наслідки в Англії; американські старання з метою захоплення європейського вуглевого ринку.

Чим даліше економічне життя зливається в русло мирного розвитку, тим гостріше зарисовуються страшні втрати, заподіяні йому посередньо або безпосередньо світовою війною. Катастрофальне становище європейської продукції помимо всяких заходів не поліпшується, і хиба слаба розрада в тім, що з цього боку переможні краї не знаходяться в ліпшому стані, як переможені. Звичайно, економічне життя, завдяки своїй внутрішній живучості, не застигає, воно й тепер наново починає рухатись, збираючи тут і там останки колишньої енергії. Та всюди стрічає воно труднощі не до поборення, але намнявши собі боки, воно знову вяне, залишаючи в спогад після себе хиба ряд непорушених проектів і ідеологічних змагань.

Дослідникові економічних умовин на кожному кроці стає видно, що на довгі роки немає підстави для якого небудь оптимізму і що саме народи з розвинутим довоєнним промислом ще довго переживатимуть різкі кризи, нім остаточно витвориться на розвалинах старого капіталістичного устрою новий творчий лад суспільної економії. Покладатися однак на близьку будучність цього серед важких конвульсій до зриваючого новітнього періоду — зайве, бо вже сама розбіжність змагань і впливів наразі не дає спроби вгадати, яким шляхом піде остаточний розвиток. Завзяті суперечки між роботодавцями а робочими не вгавають; навпаки, вони прибирають що раз то гостріші форми, а їх всевітній характер виявляється що дня різкіше. Далекійдучі домагання класового й соціального рода кристалізуються під впливом осягнутих досі успіхів і в виді елементарної переваги трудового інтернаціоналізму. Вважати ці могутні чинні розрахунки між капіталом а працею, між економічними минулими і майбутніми наслідками революції в переможених державах, ніяк не вистарчає. Вони були в кожному разі неминучими по цілій структурі дозріваючої соціальної проблеми і мусіли природньо переломитися в бігу цієї елементарної еволюції, що раптом піднесла всі потенції в народів.

Змагання цих двох ідеологій ітимуть далі. Прояви їх боротьби лежатимуть ще роками тягаром на всевітній продукції, а під цим тягаром стогнатимуть народи Європи. Та ніяк не можна сумніватися, як випадє останній вислід і по чим боці наступить перемога. Сильний натиск трудової гвардії викличе може подекуди й реакції, як це ми часом переживаєм на політичному полі. В деяких краях, на пр. в Німеччині, безумовно стрічати можна серед поміркованих трудових одиниць розчарування з дотеперішніх успіхів, — головно під вражінням припиненої продукційної творчості, наслідки якої, звісно, даються в знаки в величезній дорожнечі і в браку необхідних до життя предметів. Та річ природна, що така могутня еволюція не обійдеться без жертв і без хоробливих паростей, які однак самі собою затратяться серед процесу уздоровління і сконсолідовання нового ладу. Вірити тільки треба в переможну силу

соціально-економічної еволюції, що може колись найкраще загладити і політичні противенства народів, еднаючи їх в одній продуктивній праці.

Змагання ці з боку робочих мас проявляються покищо в негативний спосіб — страйками й зостановленнями праці. З усіх сторін доходять вісти про нові страйки, що, правда, не стоять на разі в безпосереднім контакті, та всеж таки ідеологічно злучені мотивами, через які вони повстали. В Нью-Йорку вибух перед днями великий страйк портових робітників, що дуже скоро загамував весь портовий рух в пристанях. Для Європи він відбивається доволі прикро особливо на довозах американського товару, бо страйкуючі насильно опіраються навантаженню кораблів. Через це накопилось в пристанських маґазинах стільки товару, що треба було спинити доїзд з нутра краю. До страйку портовиків зачинають почасти прилучуватися й робітники деяких транспортних заводів. Рухаються рівнож і залізничники, що невдоволені виборотими добутками, наново шукають за союзниками. Страйк портових робітників, звичайно, покінчиться, як і його попередники, компромісом. Та річ в тім, що жаден компроміс на довго не вистарчає, і що всяке лічення соціальної проблеми частинними уступками і паліятивами справу хіба відкладає, а не розв'язує. В Сп. Державах більші або менші страйки не перестають. Вибухають вони з дрібних причин, перескакують з одного промислу на другий, почасти залагоджуються, почасти розбиваються, — але стан напружений триває. Взагалі можна в Сп. Державах зауважити поступенне радикалізовання робітників, і хоча його стараються американські економісти пояснити згубними впливами збольшевичених робітничих емігрантів, так можна по виводам численної буржуазної преси легко сконстатувати, що ця розв'язка придумана для заспокоєння суспільства, яке з зростаючою нервовістю слідить за розмахом соціальної борні.

Америка — це край, де найяскравіше зазначилися спірні точки межі працею а капіталом. Устрій державного організму, правда республіканський, та республіканські гасла давно здушилися в горячій промисловій атмосфері, а реальну владу захопили величезні трести, опановуючи ціле економічне і з тим і політичне життя в автократичний спосіб. Розуміють це американські робітники, що тепер лагодяться — направити захитаний суспільний лад. Так от росте їх опір, росте їх завзяття, а з тим і зміст їх соціальних і політичних домагань. Всюди витворюються сильні трудові організації, що обіймають не тільки робочий пролетаріят, а й трудову інтелігенцію. Суть поставлених ними постулятів всюди одна: вільне і необмежене користування плодами своєї праці. Форми почасти різняться. На сході набирає робітничий рух радикально-аґрарну закраску. На сході переважає індустрічний робітник, і його змагання йдуть в напрямі цілковитого розбиття індустрічного капіталізму. Так поставили недавно на загальному конґресі в Клевленді трудові організації обширний програм акції, що між иншим обіймає: удержавлення що важніших заводів суспільної вартости, — головно електричних, водних і деяких металургічних; удержавлення копалень, лісів, торговельного фльоту і тих промислів, що вже раніш набрали форму приватних монополів, установлення 8-годинного дня праці, кооперативна управа індустрічних заводів, обмеження дивідендів і зисків на 6%, розділ надвишків чистого доходу поміж робітниками, законна охорона страйкуючих і т. д. Ці домагання клевлендських зборів для американських трудових мас надзвичайно важні. Вони значно перевищають домагання уміркованої робітничої партії під проводом Гомперса, і немає сумніву, що вони в недовзі захоплять подавляючу більшість трудових організацій. Аж тоді поставлена буде ціла соціальна й класова бо-

ротьба в Америці на широкі підвалини, а зрадикалізовані маси вже не так скоро дадуться спіймати на вудочку компрімісів.

Нові страйки повстали й в Бресті (Франція). Революційний їх характер підкреслює французька преса, б'ючи з цього приводу в дзвони тривоги. Французький промисл, що саме починає готувитися до зискання політичного прімату Франції на європейському суходолі економічно і що досі кормився обіцянками уряду, буцім-то Німеччина винагородить всі страти, заподіяні йому війною, зараз таки при першому злеті опинився серед важких труднощів. Брак сирівців і вугілля, упадок валюти, страшна дорожнеча витворили нові погляди про вартість „геройської“ перемоги. Та на тім не скінчилося, бо й підприємчива енергія, перш за все — заохота до праці запропастилась, а осталося зневіря, що лихим чадом рознеслося серед широких мас. Даремне, що тепер буржуазна преса б'є в тривогу. Революційний фермент вже має наслідки, хоча він ще на разі урівноважений націоналістичними кличами. І хоча він може не засяє ясным полум'ям, так всеж він буде членом всесвітнього соціального перевороту. Язичком на вазі може стати поворот здемобілізованих мас, що безумовно зміцнить кадри безробітних і принесе нові анаціональні струї.

Не втихає й в Німеччині. Страйкова погроза машиністів і кочагарів викликала в широких колах берлінського населення занепокоєння, головню й тому, бо ходять чутки, що комуністи намагаються визискати заколот з метою зіпсування машин. Непевне й становище робітників при газових і електричних заводах. Німецький уряд поставив військову охорону коло всіх газових, водяних і електричних інституцій, щоби запобігти можливим актам саботажу. То ця охорона на прохання дирекцій була знята, щоби не дражнити розхвильоване робітництво. Ситуація всюди напружена. Переговори, які ведуться під проводом уряду, ще не скінчились, хоча настрої по обох боках сильно ворожий: Та трудність лежить в тім, що незалежні соціалісти не даються примирити і що їх шалена агітація доводить до все нових заворушень, які непомітно вибухають і наново псувають ледви загоєні рани економічного організму.

Не можна проте оминати факт, що помимо великих перешкод промислове життя Німеччини значно кріпшає і що особливо організаторський талан Німців сильно починається до відродження народнього господарства. Німецькі оферти наново засипають сусідні ринки. Умовини надзвичайно корисні, і річ природня, що заграничні купці — явно й погайки — звертаються знова в бік німецької промисловости. Цікаві з цього боку порівнання в кошторисах німецьких і чужих оферт. Різниця в цінах почасти така значна, що пояснити її можна хіба надзвичайним напруженням німецьких фірм, — здобути собі назад заграничні ринки, хоч би й коштами непродуктивного експорту. Грає тут роль і низький стан німецької валюти. Його використовує німецький промисл з великим хистом, убиваючи дешевістю своїх цін на заграничному ринку чужу конкуренцію. Показується, що маловартний гріш можна при спритній і організованій продукційній творчості повернути в дуже влучне средство для запановання над закордонними ринками. Дійсно, завважити можна в останніх місяцях сильний зріст німецьких експортних цифр, так що навіть англійські й французькі промисловці, занепокоєні перевагою німецької конкуренції, взяли самі за усунення валютного моменту, змушуючи правительства при ввозах заграничних товарів до накинення валютних надвишок на ціни й товари німецького походження. Занепокоєні німецькою живучістю і деякі нейтральні держави, особливо Швеція, що досі користувалась своїм посередницьким становищем і в останніх роках значно заобогатіла, концентруючи в собі торгівлю з різних країв. Тому то в Швеції й вири-

нули проекти — стабілізувати відношення національних валют. Та до нього треба визначних засобів інтернаціонального капіталу, що саме тепер зайнятий іншими питаннями. Фінансове урівноваження світових валют проте скорше наступить природнім шляхом, а мірилом підйому валют буде продукційна спроможність народів.

На разі перевишає на економічному полі всі питання вуглева проблема. Росте вона й набирає ваги з тижня на тиждень, і ніяк не передбачиш, чим вона закінчиться в зимі. Економічно-промислове життя Європи стоїть під вражінням катастрофального пониження вуглевої продукції по всіх європейських копальнях. В числах представляється цей квантитативний підупадок по загальним обчисленням — ось як: він виноситься в Бельгії 29%, в Франції 31,4%, в Англії 20,9%, в Німеччині в копальнях, що остаються її після мирового договору, аж 55%. Ці цифри не представляють однак найнижчий стан продукції. Так погіршились, на пр. в Англії підчас останніх тижнів обставини на вуглевім ринку до тої міри, що уряд хоче вжити такі надзвичайні законні средства, яких раніш в Англії й неможна було-б збагнути і які мабуть доведуть до цілковитого стриму закордонного вивозу англійського вугілля. Відібеться це особливо на французьким і італійським промислі, що вже в довоєнним часі були залежні від ввозу і тільки на підставі дешевих цін англійського вугілля могли розвивати свою власну промисловість.

Причини, чому Англія, як головна європейська доставниця вугілля, завела, даються відгадати в звязку з соціяльним питанням. Як в Америці, так і в Англії зрадикалізувались копальники під гаслом націоналізації копалень. Змагання їх довели на разі до компромісів на підставі значного підвищення платні й обмеження денної роботи на 7 годин. Англія знайшлася проте через рівночасне крайне зниження продукції нечаяно в доволі скрутнім становищі, яке тим прикріше, що загроза нових страйків і нової боротьби за націоналізацію не усунена. Досі вона вивозила річно 73 міл. тонів і тим представляла собою головного вуглевого доставника. Тепер льондонський уряд приготує населення, що цеї зими мабуть доведеться заборонити всякий вивіз вугілля. В останніх тижнях виносила ціла продукція по 2½—3 мил. тон, що в порівнянні до довоєнного добитку представляє надзвичайний підупадок. Припинення вуглевого вивозу матиме для англійського господарства безумовно поважні наслідки. Позитивний баянс державної господарки полягав в значній мірі на вивозі вугілля. Значіння цього вивозу мало свій підклад ще в иншій обставині. Продажа вугілля за границю відбувалася звичайно по таким цінам, що домашня індустрія користувалася крайне дешевими цінами, що природньо відбивалася на дешевості англійської продукції. Ці корисні умовини тепер ніяк не дадуться удержати. Англійська індустрія побиратиме потрібне вугілля при цілком инших умовах, через віщо підскочуть і ціни товарів і запроториться конкуренційна спроможність англійського промислу. Переможе його американський конкурент, як це ми почасти вже переживаєм.

Американський вуглевий ринок взагалі під цю пору являється важним чинником. До війни вивіз американського вугілля не мав для Європи ніякого значіння. Тепер засипані європейські заводи американськими офертами. На ділі це річ природна. Сп. Держави експлуатували в останніх роках круглих 600 мил. тонів вугілля, значить стільки, скільки всі другі краї світа разом. Вивіз проте виносив не сповна 20 мил. тон, що дає наглядний доказ надзвичайної консумційної сили домашнього промислу. При сьогочасній крізі в Європі дістає американський довіз нове значіння. Сьогоднішня ціна (5 дол.) до того дуже дешева, вона, прим. представляє тільки третину

англійської ціни. Та поки що немає чого піддаватись надто рожевим надіям. Високі кошти фрахту й валютіві різниці, далі ще й соціальне напруження серед американських копальників — запевне змінять це корисне відношення. Таким чином, треба Європі буде вже тепер помириться з невідрадним станом і зредувати потребу до мінімуму. Далі доведеться подумати про заміну вугілля іншими матеріалами й ужитковати його в раціональніший спосіб, прим. удосконаленням коксування й згазовання. На кінці доведеться ще приложити всі старання около підвишки продукції заспокоєнням оправданих домагань робітників і інтенсифікацією добич. Але й тоді наступить поліпшення тільки поступово, а до часу зміниться / може й суспільно-економічний устрій в напрямі нових соціальних течій. Чи, правда, всі проблеми зліквідуються, докаже майбутність.

Spectator.

Огляд закордонної політики.

Єдиний реакційний фронт; приязнь Антанти до германофільських реакціонерів і її неприязнь до антантофільських соціалістів; страждання України; евакуація Київа; монархічний рух в Європі; Габсбург на Україні; відложення робітничого конгресу в Вашингтоні.

Те, що тепер діється в Центральній і Східній Європі, може тільки засмутити приятеля людства і борця за демократичні ідеали. Війна і революція розділила людство на два ворожі табори. До війни і підчас війни народи поділялись на антантофільські і германофільські. З перемогою Німеччини і Австро-Угорщини повинно-би неначеб-то зникнути з лиця землі усяке германофільство. Тимчасом ми бачимо, що на сході Європі усі реакційні кола: Денікін, Колчак, Юденіч і як ще вони там називаються — германофільські і марять про німецько-російський союз. Це цілком природньо. Пангерманізм був і є сам собою дуже реакційним. Він був батьком панславізму і панрусизму. З упадком батька, панславістичні і панросійські діти осиротіли і хотіли-би його оживити та дістати від його підтримку, бо всякі теорії самовизначення народів загрожують самому існуванню реакційних теорій насильства. І не тільки теорій. Раз буде консеквентно переведене самовизначення народів, мусить зникнути насильство, панування одної нації над другою. Щоби цьому самовизначенню запобігти твориться всеєвропейський єдиний реакційний фронт. Зникає Антанта, зникає Німеччина. На їх місце виступають дві нові сили: революція і контрреволюція, реакція і соціалізм. Реакція творить також свій інтернаціонал, хоч не відбуває ні з'їздів, ні конгресів, а інтригує тільки в темряві кабінетів дипломатичних і мілітарних місій.

І ось тепер ми бачимо дивне явище. Германофільські реакціонери ближчі і дорожчі Антанті, як антантофільські соціалісти і революціонери. Звичайно, Антанта, тоді коли ще не було рішено, по чиїм боці буде перемога, кинула в оборот дуже багато поступових, а навіть соціалістичних гасел, щоби здобути симпатію мас. „Оборона малих народів“ — це перший, — „14 пунктів Вільсона“ — це останній етап антантської агітації. Та коли перемога перейшла на бік Антанти, і Німеччина лежить у її ніг, забуто ці гасла, сповнивши які можна було би дійти до тривалою миру, а на їх місце вступили сірі будні твердої практики зажерливої боротьби. Антанта зрадила свої поступові гасла і веде реакційну політику. Здається

не було більш антантофільського уряду, як Українська Директорія і Кабінет Чеховського, а більш германофільського, як уряд Гетьмана Скоропадського. Тимчасом, що ми бачимо? Французи, які заняли Одесу, взяли в оборону, германофільських реакціонерів і виступили ворожо проти Директорії, поставивши ряд домагань, яких український уряд сповнити не міг. Це призвело до того, що на Україні запанував большевізм. Не менше германофільським є також Денікін і Колчак. Антантофілами тимчасом є Грузини, Вірмени, Азербайджанці, Кавказці і Кубанці. Тільки усі ті республіки мають одну немилу для антантських керовників рису: вони занадто демократичні. І тому антантські мілітарні місії волять підпірати германофіла Денікіна, як антантофільські республіки. В огляді преси ми реферували статтю Кавказця, І. Б. Вона лишній раз ілюструє реакційну політику Антанти. Англійський командант, Томсон, дає зброю Денікінові, а коли його Кавказці під Грозним розбивають, англійський командант шляхом переговорів рятує з його тяжкого становища, і хоч де інде і офіційально визнає від імені Антанти уряд Кавказької Унії, *de facto* доводить до того, що велика частина території Унії попадає в руки московського реакціонера. Та тут, на південному сході, oprіч німецьких офіцерів, від котрих аж кишить в армії добровольців Денікіна, не має принайменше військових німецьких мас. Що иншого на Балтику. В Естонії, Латвії і Литві, на услугах російської реакційної армії Юденіча є не тільки місцеві надбалтійські Німці, але також уроженці „Reich'u“, і не дивлячись на це, армія Юденіча тішиться підперттям Антанти, коли тимчасом національні армії Литовців, Латишів і Естонців трактується по мачушому. В липні ц. р. здобули Німці Ригу. Латиші їх побили і прогнали. Здавалось-би, антантські мілітарні місії на Балтику повинні би тішитися і підперти національні війська Латвії та допомогти організації Латишської Республіки. Але що ми бачимо? Антантські місії знову-ж таки при допомозі переговорів рятують від загибелі вже не германофілів, але найчистішої крові Германців — „Eiserne Division“. Дійсно виходить таке: „Реакціонери всіх країв, єднайтесь“. І єднуються.

Звичайно, що на таким єднанню, дуже муєть терпіти Україна. Московські большевики розбили єдиний демократичний фронт. Це впрочім в стилі московського народа. Коли в Європі є наука, на Московщині повинна бути наднаука, котру плекають „самородки“, поборювані з таким сарказмом Іваном Тургенєвим. Коли в Європі є демократія, на Московщині, так думають Москалі, повинна бути супердемократія. Коли в Європі є соціалізм, на Московщині повинен бути суперсоціалізм, який і вилився в форму дикого большевізму. Звичайно що таке розбиття єдиного демократичного фронту тільки допомогло реакції. І ось що дивне. реакція звернула свою цілу форсу не проти большевізму самого, але як раз проти демократії. А що Україна від самого початку заступає інтереси тільки всесвітньої демократії і соціалізму, то проти неї звернулися дві сили: большевики і реакція. Замість того, щоби йти на Москву і там повалювати большевізм, Денікін іде на Україну, займає місто за містом, врешті бере Київ, здобутий крою українського народа. І оцей Денікін дістає підтримку в зброї і в військових припасах від Антанти на те тільки, щоби здушити українську демократію.

Це, звичайно, даремні зусилля. Не можна за одним махом повалити і большевізм і демократію. І ось ми бачимо, що Денікін Київом довго не натішився. Не минуло місяця, а Київ треба було Денікінові евакуувати, бо його обстрілюють большевики. Та всеж таки такий кадріль між большевізмом і реакцією, якому ми при-

глядаємося вже від двох років на Україні, нищить і руйнує край і спихає його в безодню варварства.

В міру того, як прихильники і борці за „єдину і неділиму“ російську автократію можуть похвалитися деякими хвильовими на наш погляд, успіхами, змагається в Європі монархічний рух. Це і не дивно. „Батюшка царь“ був дійсно „батюшкою“ всіх європейських королів і короліків, котрих здетронізувала революція. І досить того, щоби, як дух Банка, появилася на сході тінь „самодержця всієї Росії“ — як вже скріпляються серця всяких претендентів на трони і троники рожевими надіями. І ось починається шалена агітація за монархічну реставрацію. Не бракує її, розуміється, в Німеччині і то тільки дякуючи хиткій політиці „соціалістичного“ німецького уряду. „Соціаліст“ Носке, міністр війни, прийняв на службу офіцерство, котре є наскрізь монархічне. Дальше той сам Носке, сам неначе-б то соціаліст, має око „дреманное“ і „недреманное“. „Недреманное“ око його бачить большевизм і комунізм навіть у незалежних соціалістів, прихильників Кавтського, а „дреманное“ око він має для монархічної агітації, яка тишиться в Німеччині великими успіхами. „Твердою“, „залізною“ рукою замикає Носке і „соціалістичний“ уряд, незалежні соціалістичні газети, вводить стан облоги в ряді німецьких міст так, що навіть бувший міністр Шайдеман мусить звернути увагу, що того вже за багато. „Соціалістичний“ уряд замкнув „Die Freiheit“, газету незалежних соціалістів, що викликало незвичайне обурення з боку робітництва, яке на тридцяти велитенських зібраннях запротестувало проти практики уряду. Звичайно, від „соціалістичного“ уряду, котрий мав смілість і вважав пристойним сидіти в Мітаві, в липні ц. р., з представниками Колчака, Денікіна і Юденіча, де йшла нарада над відбудованням „єдиної і неділимої“ Росії, можна усього сподіватися. І дійсно має рацію старий Клемансо, який в останній сенатській промові сказав, що він не розуміє „mentatilé“ німецького соціалістичного уряду, котрий кокетує з милітаризмом. Та хоч і ця аномалія — незрозуміла, всеж таки, на погляд Клемансо, треба пильнувати Німеччину, яка може статись знову порушителькою загального миру. Все це те правда. Але не без гріха також і Клемансо, і хто зна, чи саме його політика не причинилася до скріплення монархічно-милітарного і реакційного руху.

Підніс голову також і бувший австрійський імператор, Карло фон Габсбург. Він також покладає надії на габсбурський ренесанс. Звичайно, відбудова наддунайської монархії, що правда трошки обскубаної, не піде, на його погляд і погляд Берхтольдів Віндштрєців, Шварценберґів, і т. д. з Відня, де занадто сильний соціалістичний республіканізм, але з Будапешту. Дякуючи реакційній політиці Антанти, засів собі там диктатор Фридрих і його білі банди, толеровані військовим румунським командуванням, і приступив до організації так званої „Християнської Угорщини.“ Ця терорістична партія малярських реакціонерів, яка спірається на люмпенпролетаріят, веде шалену агітацію за монархічну реставрацію. Емісари Карла фон Габсбургі кинули на агітацію 100 мільонів корон. Має відбутись державний переворот, але тільки після того, як Будапешт покинуть Румуни. Тоді скличеться старий парламент, який жертвує корону св. Стефана Карлові фон Габсбургі. Цей компльот мали відкрити Румуни і ось вони перед Антантою прохають мандату дальше задержати свої війська в Будапешті. Немає нічого неможливого в цих чутках. Що монархічний рух на Малярщині існує і то дуже сильний, немає жадного сумліву. Але чи дійсно є такі пляни монархістів, як представляють Румуни, неможна сказати. Румуни занадто заінтересовані, щоби їм можна повірити йота в йоту. Колиж навіть це правда, що Румуни відкрили,

то монархічний рух на Угорщині вони поборюють не з приводу свого принципіального республіканізму, „але радше з ненависти до Габсбургів.“

Поступові румунські газети принесли сензацію. Зловлений в околицях Снятина Вільгельм фон Габсбург, відомий під популярним іменем Василя Вишиваного, інтернований пізніше в однім з монастирів в околицях Бухаресту, мав бути недавно якимись невідомими людьми, що „говорили на російським діалекті“, вивезений на Україну. Звідтіля вже він мав прислати листа, в якому пише, що його старанням і завданням буде навязати добросусідські зносини між Румунією і Україною. Так, зауважує газета „Adverul“ — пишуть тільки пануючі і претенденти на корону, в тім випадку на гетьманат. Скільки правди в тім є, не знаємо. Що воно дуже правдоподібне — річ певна. Раз іде могутня реакційна хвиля по цілому світі, чомуж-би і нашим „хахлам“ не влаштувати собі хочби „малюньку реакційку“? Підклад для неї знаходиться в габсбургівських колах одної, що правда, дуже мізерної частини галицької інтелігенції. Слава Богу, і Україна не без долі. Має вже свого претендента вже відомого, а кілька ще буде невідомих або бажаючих повстати упавших богів, — Озіріс знає.

Паралельно з монархічним іде також і робітницький рух. Штрайки не вгавають. Вони відбуваються і в Німеччині, і в Франції, і в Англії, і в Америці. Одначе якоїсь плянної одноцільної пролетарської акції годі доглянути. Що більше, між американським і європейським робітництвом даються зауважити великі противенства. Мировий трактат в Версалю встановляє скликання інтернаціонального Конгресу до Вашингтону при кінці цього місяця. Одначе такому скликанню противиться американське робітництво. Воно не хоче інтернаціонального робітничого законодавства, бо добачує в тім загрозу для своїх економічних інтересів. Річ в тім, що американське робітництво дуже добре платне, далеко краще, як європейське. Американське робітництво побоюється, що інтернаціональне законодавство може вправді повищити норму платні європейським товаришам, але понизити американським. І тому американське робітництво готово повалити навіть версальський трактат, щоби недопустити тільки до скликання Конгресу. На наш погляд не в платні „закопана собака“. Ідея робітничого конгресу вийшла з буржуазних ненависних кол парижської конференції, котрі, як відомо, мають усюди „нешчасливу руку.“

Конгрес робітницький з'їдеться, але він не буде скликаний буржуазією, котра тим вашингтонським Конгресом хоче залатати прірву, яка повстала між працею а капіталом; його з'організує міжнародний пролетаріят, zagrożений тепер течією монархічної реакції і реставрації.

Україна.

Заява отамана Петлюри.

Підчас розмови з представником Америки в Кам'янці отаман Петлюра заявив таке: „Думка про розв'язання східнього питання шляхом збройної чужоземної інтервенції потерпіла повну невдачу. Взагалі антантські пляни що до бувшої Росії викликають тут на місці велике здивування. Союзники не здають собі цілковито справи з того, що тут робиться, та ігнорують такий великий народ, як український. Східне питання зможуть розв'язати тільки самі народи бувшої Росії, і тільки в цей спосіб можна буде в майбутности уникнути кривавих конфліктів. Большевизм на Україні пережився і не буде мати тут ніякого ґрунту, хиба що акція Денікіна, якого підтримують буржуазні кола Антанти, через національні і соціальні репресії покличе його знову до життя. Укра-

їнський народ, поваливши гетьманат, не зложить зброї, доки не знищить всеросійський імперіялізм і не вибере собі повної політичної незалежності.

Український демократичний союз. Український демократичний союз, який поклав собі за завдання боротьбу з реакцією, яка йде на Україну, поширив свою діяльність. До союзу прислали своїх представників жидівська партія „Поале-ціон“, жидівські соціалісти з Бунду і „цеіре-Ціон“.

Денікінівський терор. Денікінівці розстрілюють усіх свідомих Українців. В хорольському повіті на Полтавщині розстріляно більше 200 душ. Забиті: Голова комітету с. д. тов. Гунько, робітник Пригода, учителі Григоровичі (чоловік і жінка — вже старі люде), Бринцов, завідуючий музеєм — сам родом Москаль. Труп заборонено ховати.

Проти-українська пропаганда. З ціллю противділання стремлінням самостійної України штаб Денікіна видав секретну інструкцію, що до способів боротьби з українською пропагандою за кордоном. Для цього мають російські кола за кордоном увійти в зносини з прихильною Росії пресою і поміщати в ній відомости, які б компромітували український рух і українських діячів. Штабом Денікіна висилляється тим колам відповідний матеріал.

Терор в Катеринославі. В Катеринславі добровольческа контррозвідка арештувала усіх служачих українського банку і союзу споживчих товариств. Серед арештованих багато жінок.

Погроми. З Бухарешту повідомляють, що денікінівці урядили кривавий погром в Фастові. Частина Жидів замкнулася в біжниці. Військо Денікіна обляло біжницю нафтою і підпалило. До утікаючих з моря в огню Жидів стріляно з крісів. В погромі згинуло около 2000 Жидів. Про погроми Жидів денікінівцями доносять також з Харкова і Катеринослава,

Рвуть останні кайдани. Всюди, де Денікін накинув на українського мужика залізні кайдани, прокидаються стихійні повстання. Український мужик вже знає, що ні Москалеві, ні Ляхові, ні іншому чужинцеві не панувати над ним. І почав вже проганяти з своєї землі зайців — денікінців на Полтавщині, на Чернигівщині, Київщині, Катеринославщині. В посліднім тижні — теж на Поділлі — вхопило селянство за зброю. Місцевости — Голта, Ольгопіль, Вознесенськ, Константиївка й ин. охоплені повстаням. Повторюється давня, відома доля „палєрового“ гетьманства. (Від вл. кор.)

Повстанці. У. П. Б. повідомляє, що біля місцевости Богун повстанці переправилися через Дніпро і заняли кілька сіл. Вони поділилися на кілька частей. Одна частина пішла в напрямі на Канів і проти неї вислано добровольців з кулеметами. Повстанці забрали на Дніпрі три пароплави з харчами, які йшли з Кременчука до Києва. Повстання організуються по всій Україні дуже горячково. Зброї і амуніції мають доволі.

Україна і Румунія. Загранична політика Румунії визначається рішучою українофільською тенденцією. Політичні румунські круги надіються, що через повстання незалежної України, увільниться Румунія від російської небезпеки. Теперішній румунський уряд робить усе можливе, щоби допомогти Україні на військовім і дипломатичнім полі. Петлюрі доставила Румунія подостатком муніції, а румунська делегація в Парижі нераз піддержувала українські домагання. Недавно румунський міністер війни звидів український фронт і виявив армії Петлюри свої симпатії. Румунський уряд дозволив румунським офіцерам вступати до армії Петлюри, з якою навязано правильну комунікацію. (Вперед.)

Як повідомляє румунська преса, новий румунський кабінет висловив своє прихильне відношення до України й бажання міцного єднання для загальної боротьби з ворогами України й Румунії. Свої бажання кабінет передав нашій надзвичайній дипломатичній місії в Бухарешті.

К. В. Широцький. Дня 13. вересня помер К. В. Широцький, один з найкращих знавців нашого мистецтва. Автор недокінченої, на жаль, знаменитої праці українського мистецтва. Покійний займав катедру мистецтва на університеті в Кам'янці на Поділлі.

Чорносотенна преса в Києві. В Києві виходять слідуєчі чорносотенні часописи: „Кієвлянин“ орган Шульгіна—Савенко; „Вечерніє Огни“; „Кієвлянин“ і „Кієвское Эхо“. Головною темою „Кієвлянина“ є питання „сепаратизму“, (Від вл. кор.)

Укр. преса в Києві. В Києві виходить українська щоденна газета „Слово“ при участі Л. Абрамовича, М. Вороного, С. Гармайзе, І. Довженка, В. Садовського, Л. Чикаленко. Другим щоденником є „Рада.“

Часописи на Україні. Крім трох москвофільських газет, про які ми вже писали, виходять на угорській Україні отсі часописи: „Наука“ і латинкою „Правда“. Обі часописи відносяться симпатично до українського руху.

Політичний обід. У. Т. А. повідомляє, що прем'єр міністрів Мазепа видав політичний обід, в якому взяли участь всі визначні діячі українського політичного світа. В своїй промові заявив прем'єр, що два роки тяжкої боротьби принесли цю користь, що тепер весь світ звертає увагу на домагання самостійної України. Сама увага однак не вистарчає. Нам треба визнання самостійности, а цього ще поки що нема. Прем'єр має однак надію, що в зв'язку з тим, як ставиться закордонний політичний світ до українських справ, це визнання настане вже в недовзі. Є воно конечністю і гарантією східно-європейського мира. Свою промову закінчив міністр запевненням, що український уряд має піддержку і довіря широким народних кол. Опісля промовляв між іншими і представник жидівських націоналістів, який заявив, що жидівське населення, отримавши національну автономію, піддержуватиме Директорію і український уряд. (N. Reforma.)

Бунд за самостійність України. Дня 3. вересня ц. р. відбулася в Кам'янці Под. конференція жидівської партії „Об'єднаний Бунд“. З промовами виступили міністер для жидівських справ Красний, міністер праці тов. Безпалко, представник У. С. Д. П. тов. Феденко та відпоручник укр. с. р. Черкавський. В розлученні, ухваленій конференцією, рішено обстоювати принцип самостійности України.

Протест Українців Одеси. Українська громада в Одесі зложила на руки команданта міста полковника Туган-Мірзи Барановського протест проти затій добровольної армії що до приналежности Одеси.

З Угорської України. Як повідомляє „Az Est“, бувший комісар „Руської Країни“ при большевицькому угорському уряді др. А. Стефан, виїхав на чолі української делегації до Парижа, щоби боронити на мировій конференції інтересів Угорських Українців. Антантські кола, коли довідались, що др. Стефан не був большевиком а навіть стояв в близькій стичности до угорських контрреволюційних кол, дали йому дозвіл на переїзд у Париж.

Дня 21. вересня прибула до Мункача сотня українських добровольців, що перед тим була у Глогівці на Словаччині. Гарним одягом, виглядом і піснями зробила вона на мешканцях сильне вражіння. Міські школи у Унгварі, мужеська й жіноча, разом із дуже гарним будинком, перейшли в українські руки. Вписи до обох шкіл розпочалися 18 вересня. Директором став Михайло Григашій. Для піддержування шкільної бідної молодіжі заснувалося в Унгварі окреме товариство п. н. „Шкільна Поміч“. Тепер вона збирає складки на свої цілі і дістала по 100 кор. датку від президента республіки Т. Масарика та президента міністрів В. Тусара. На жаль, до виділу цього товариства побіч двох місцевих уроженців, д-ра Ю. Гаджеги і М. Григашія, увійшли такі ярі москвофіли, як А. Гагатко, д-р Юл. Пелех і Цурканович. Угорські й галицькі москвофіли заснують на спілку в Празі „Карпаторусское агентство“ (Кра). В Унгварі заснували москвофіли „Русско-чехословацкое Общество“ (Rusko-československá Jednota). Дня 25. вересня мав у тім „счетовий ревідент“ А. М. Тиблевич відчит про „Русскоукраїнській вопрось“.

9. жовтня відбувся в Ужгороді з'їзд делегатів Угорської України який скликала „карпаторусская Рада“. На з'їзд прибуло понад 2000 осіб. Почесним головою з'їзду був др. Бескід, головою проф. Гагатко. З'їзд прийняв резолюції в справі політичній, шкільній та господарській. Обличча з'їзду було цілком москофільське. Говорилось про „Карпатскую Русь“, „карпато-руський народ“ і т. п. Вибрано теж новий заряд „Карпаторусской“ Ради, в якій склад увійшли: др. Бескід, проф. Гагатко, К. Прокіп і о. І. Ольгій. Бувший товариш голови Ради о. Волошин, редактор „Недѣлі“ (симпатик українства) перепавав при виборах.

Адреса Українців з Америки. Граф Тишкевич, голова української делегації в Парижі одержав від п. Юліяна Бачинського, голови української місії в Зєдинених Державах отсю телеграму: Представники всіх українських організацій в Зєдинених Державах зібрані, на конференції дня 27 і 28 вересня в готелі Пенсільванія в Нью Йорку, що репрезентують 750.000 емігрантів з України, визнають українську Директорію, як найвищу законну власть цілої України, і бажають Директорії всіх успіхів в великій ділі при зорганізуванні незалежності українського народу. Конференція шле привіт героїчній українській армії, яка серед найбільших труднощів боронить рідну землю. Просимо переказати Українській Директорії наш сердечний привіт.

Укр. полонені. Як повідомляє „Deutsches Volksblatt“ італійський уряд дозволив сформування з українських полонених національних легіонів.

Денікінська армія. Кам'янецькі газети подають склад денікінської армії. Її творять: корніловці, добровольці, донські, оренбургські і кубанські козаки та дика дивізія. Корніловців є в денікінській армії 12 тисяч, добровольців 60 тисяч. Донські козаки заявили, що коли вдасться їм викинути большевиків за Дон, то вони далі не підуть. Кубанці, оренбурці і дика дивізія займають східний фронт аж по Харків. Вони то заняли Харків, Катеринослав і Полтаву,

Чому большевики покинули Київ. В московській совітській пресі надруковано інтерв'ю з бувш. мін. зак. справ „Української“ сов. Республіки, Мануїльським, в якому він каже, що головними причинами неспіхів совітської влади на Україні були невдала земельна політика і дворянсько-кулацька реакція. Селянська українська армія не мала в собі внутрішніх сил, щоби дати опір Денікінові, „Махнавіціна“, як язва, роз'їла її. Партізанщина також відіграла свою роль, і, може, найважнішу. Тепер наша південна група дістає з півночі нові, міцні пролетарські елементи, і ось вже довгий час білогвардійські війська примушені з великими для себе стратами зтримувати наш наступ на Київ. (Від вл. кор.)

Розстріл С. Лабенського. Як повідомляють львівські газети, большевики розстріляли в Києві відомого галицьким Українцем Семена Лабенського, редактора „Прикарпатської Русі“ і визначного члена москофільської партії. Підчас окупації Галичини він був директором Пет. Тел. Агенства у Львові. Коли російські війська покинули Галичину, він переїхав до Києва. На політичній арені з'являється знову за часів Скоропадського, коли то його призначено директором У. Т. А. Та на домагання української преси його вкортці звільнено з посади і він весь час сидів в Києві. Большевики, розстрілявши його, придбали Росії нового мученика за „общерусскую“ ідею.

Повітряна почта. „Deutsch. Volksblatt“ повідомляє, що з Парижа вилетів перший літак на Україну, який має перевозити пошту з Франції на Україну і Кавказ.

Смерть Вол. Кобилянського. Дня 15. вересня ц. р. помер в Київській Олександрівській лікарні від черевного тифу талановитий поет Володимир Кобилянський. Останню пошану віддав йому великий гурт громадянства, письменників, артистів, української цивільної молодіжї, а особливо дітей. О третій годині сполудня вирушив жалібний похід з Олександрівської лікарні на Байкове кладовище. По переду йшли школярі й школярки в українському убранні, які несли вінки та віко. Хор співав по українськи. Поховано небіжчика на горі близько могили Грінченка та Зарудного. Вся могила була засипана квітками. Були проголошені промови.

Польща.

Укр. місія в Польщі. Як повідомляє „Вперед“, до Варшави виїхала з Кам'янця спеціальна українська місія в якій склад входять: д-р. Леонід Михайлів, голова місії, д-р. Степан Витвицький, заступник голови, політичні радники: Прокіп Понятенко, д-р. Антін Горбачевський, Богдан Жепецький, д-р. Михайло Новаківський, Петро Мшанецький, крім того військові референти полковник Данильчук, сотник Остап Луцький, діловий секретар місії Степан Біляк,

Холмська делегація. Як повідомляє „Gazeta Poranna“ до Варшави прибула делегація холмських Українців, яка предложила польському урядові меморіал про те, що українська меншість (?) на Холмщині, стоїть на ґрунті польської державности і хоче спільно працювати для добра польської Річпосполитої. В меморіалі домагаються холмські Українці певних свобод на церковному і шкільному полі.

Укр. літуні в Бялій. З Бялої повідомляють, що на днях над містом появилася чужий аероплян, а ошіся спустився в околиці Бялої — Бельська. Його оточили польські офіцери і зажадали від літунів легітимацій. Літуні показали українські посвідчення. Вони спустилися в Бялій через помилку. Літак їх вилетів з України через Кошиці до Вроцлава і мав спуститися для відпочинку в Опаві на Шлеську. Перелетівши над Бялою, літуні були певні, що це Опава і спустилися вниз. Обох літунів Поляки арештували.

Російський посол в Варшаві. До Варшави прибув російський посол Кутенов. Він заявив варшавським журналістам, що є делегатом Колчака і Сазонова. Перед його виїздом з Парижа відбулась конференція між Падеревським і Сазоновим в наслідок чого Кутенов одержав *agrément* від Падеревського.

Польська господарка. На засіданні польського Сейму виявилось, що недавно пропало десь 800 вагонів американського борошна, яке йшло з Данціга до Галичини.

Росія.

Німці і Росія. Як повідомляє „Freiheit“, німецькі війська стоять не тільки в балтійських країнах, але навіть і на Литві. Там утворилась друга армія, якої ціллю є відбудувати єдину Росію. Командуючим цієї армії є полк. Бермонт. Вербування до цієї армії відбувається по всій Німеччині. У всіх більших містах можна бачити німецьких салдатів з російськими кокардами і погонами, які як наемники спішають в одну із північних армій.

З російських реакційних тайників. Як повідомляє наш стокгольмський кореспондент, російські полонені та дипломатичні представники за кордоном одержали від уряду доручення установити розвідочну і шпигунську службу і мобілізувати задля цього усі закордонні аґентури. З ціллю освідомлення утворено спеціальні ячейки в прибалтійських країнах і Німеччині, які зносяться безпосередно з Парижем. Военну розвідку веде генерал Щербачов і генерал Геруа. Скандинавські російські діячі спеціальну увагу звертають на Фінляндію, Польщу, Латвію, Литву й Естонію. Вони мають приказ зіставити списки всіх офіційних осіб в дипломатичних представництвах нових держав, які відірвались від Росії. Для освідомлення і позиції в скандинавських державах утворено окремі органи, при чому в Стокгольмі таку роботу доручено проф. Евг. Ляцкому, який в останній час був редактором гельсінґфорської газети „Русская Жизнь“. Тенденція моменту — це конституційна монархія і Росія в довоєнних границях. Загальна орієнтація російських політиків в Скандинавії — це угода з Німеччиною. До північно-західного уряду Ліянозова вони відносяться неприхильно.

Деклярація Денікіна. „Начальне Командування південної Росії оповістило союзним державам за посередництвом своїх офіційних представників слідує деклярацію: Прошу донести до відомости Вашого уряду, які є стремління командування військ південної Росії в його боротьбі з совітькою Росією: 1. Усунення большевицької анархії в країні та заведення правного порядку; 2. Реконструкція влади одної і нероздільної (une et indivisible) Росії; 3. Скликання Установчих Зборів на підставі загального голосування; 4. Децентралізація влади через заведення широкої обласної (regionale) і місцевої автономії; 5. Гарантії громадянської та релігійної волі; 6. негайне полагодження земельної реформи, щоби заспокоїти потреби трудових селянських мас; 7. негайні реформи робітничого законодавства, щоби охоронити робітничі кола від експлоатації так держави як і капіталу. Деклярацію підписали: Денікін, Драгоміров, А. Нератов, С. Безобразов, А. Герасимов, В. Лебедев, А. Лукомский, П. Маслов, Н. Нітров, Д. Нікіфоров, С. Бамановский, В. Степанов, А. Тсагоні, Н. Чебишев, Е. Шуберский, В. Енгельке, М. Фіодоров.

Еще одно . . . З Берліна повідомляють, що там утворено ще один західно-російський уряд на чолі з гр. Паллен. Губернетором мітавської провінції призначено полк. Шнайдемана. Важну роль в цьому уряді відіграє б. російський міністр війни Дурново, який мешкає у б. німецького статсекретаря закордонних справ др. Сольфа. Німецький уряд признав західно-російському урядові позичку в висоті 3. мільярдів марок.

„Земскіи Соборъ“ Зі Штокгольму повідомляють, що Колчак видав декрет, яким скликає в початку листопада „Земскіи Соборъ“, який матиме права парламенту. Позаяк і Денікін і парижський Комітет (Сазонов) відхрешуються поволи від нього, він старається опертися на ліво-демократичні або правосоціалістичні кола.

Грузія і Денікін. Як повідомляє радіо з Одеси Грузія зірвала всякі стосунки з Денікіном.

Козаки й Денікін. Між Донцями, а Денікіним — доволі напружені відносини. Одним з важніших теперішніх завдань Денікінського правительства, це добитися впливу на хід донських справ. Представники Дону, що досі твердо обстоювали свої автономні права, починають мабуть трохи подаватися. Покищо згодилися на трьох-барвний московський прапор. (Від вл. кор.)

Новий замах в Петрограді. Штокгольмські газети, повідомляють, що підчас похоронів жертв другого замаху кинено бомбу, яка вбила десять большевиків. У відповідь на це совітський уряд приказав арештувати усіх попів в Москві та Петрограді. Арештовано повед 5000 попів. Кожного десятого мають розстріляти а решту триматимуть так довго в тюрмі, аж доки не покінчиться білий терор.

В Москві. Як повідомляє московська преса, викрито в Москві велику скількість зброї, золота та всяких дорогоцінностей, 30 тисяч протисовітських відозв. В друкарні правоєсерівської часописі „Дѣло Народа“ знайдено наклад протибольшевицького орґану „Голосъ вольного красноармейца“.

Авганці в Москві. До нечисленних посольств, що мають можливість працювати в Совдепії, прилучилося авганське посольство на чолі з Аллі-Ганом, яке осіло у Москві. (Від вл. кор.)

Земельне питання. VIII, совітський зїзд переглянув справу земельного питання і вніс в ню коренні поправки, матеріалом для яких послужили „помилки“ на Україні. (Від вл. кор.)

❧ За кордоном. ❧

Конґрес Ліги Чотирьох Народів. В днях 16. і 17. ц. м. відбувся в Нью-Йорку перший конґрес Ліги Українців, Литовців, Латишів і Естонців в Америці. В конґресі взяло участь 150 делегатів від загально-народних орґанізацій чотирьох народів в Злучених Державах, та Американців, приятелів визвольного руху тих чотирьох народів. На конґресі прийнято резолюції за при-

знанням суверенности народів: українського, литовського, латишського й естонського в Європі: за признанням самостійности їх чотирох республік; з протестом проти польського наїзду на землі українські і литовські та проти німецького наїзду на землі латишські і литовські; з домаганням, щоби Франція відіслала на Україну українських жовнірів, що боролись у Франції проти Німеччини в рядах російської експедиції, і з домаганням, щоби Італія, Сербія і Румунія відіслали на Україну українських бранців з австрійської армії, котрі тепер є вже горожанами України. Уряд Ліги вибрано одноголосно той самий, що був доси; іменно в склад уряду входять даліше: Вінкентій Ф. Янковський (Литовець), голова; Ганс Л. Пимсон (Естонець), заступник голови; Іван І. Калнін (Латиш), касір; і Володимир Б. Лотоцький, секретар. До Ліги мають приступити також Фінляндці, котрі заявили свою охоту приступити власне перед конгресом. Конгрес заявив, що радо згодиться прийняти Фінляндців в члени. До президента Вільсона вислано телеграму в справі признання самостійности Україні, Литви, Латвії й Естонії. Замітна була відповідь на запрошення члена конгресу Лягардії, котрий повідомив конгрес, що вніс в Конгресі у Вашингтоні законопроект, щоби признано засоби на удержання дипломатичних посольств Злучених Держав на Україні, Литві, в Латвії й Естонії.

Айзербе- Айзербеджанське правителство згодилося вести щойно тоді переджані Денікін. говори з Денікіним, як його війська покинуть Дагестан.
(Від вл. кор.)

Балтіка — Білогвардейське північно-східне правителство прохало фінляндське „білі“. правителство о дозвіл — переселитись до Гельсінфорсу. Одначе — щій просьбі відмовлено. Естонське правителство також не дуже радо дивиться на приїжджаючих до Естонії, а головно до Ревеля білогвардейців і перепускає їх лиш з великими труднощами.
(Від вл. кор.)

Балтіка **і сов. Росія.** Мирові переговори совітської Росії з балтійськими державами — ще й досі „в хмарах“. По посліднім вісткам мають вони розпочатися при кінці цього місяця. Фінляндський сойм, що збирається 19. ц. м., має вирішити остаточно, чи взагалі й на яких основах мається заключити мир з Совітським правителством. Одначе здається, що теперішнє катастрофічне мілітарне становище Совітської Росії — й негативне становище Антанти, коли не причиниться до цілковитого занехання переговорів, то в кождому разі до дальшого зволікання.
(Від вл. кор.)

Большевики **на** **Кавказі.** Совітська преса повідомляє, що в Линкорані на Кавказі робітники проголосили владу совітів, захопили військові катери та торговельні пароплави. Англійські війська здушили повстання. В районі Туапсе повстанський рух зростає. Робітники підтримують партизанів. Денікінці обстрілюють робітничі квартали. Повстання на Чечні поширюється.

Незалеж- Як повідомляє литовське пресове бюро, Норвегія визнала незалежність Литви. **ність Литви.**

Кріза **литовського** **кабінету.** Як повідомляють з Ковна, кріза литовського кабінету триває даліше. Утворення кабінету доручено делегатові Тариби на мировій конференції Багмановському.

8-годинний **день праці.** Радіо з Берліна повідомляє, що в Есляндії заведено загальний 8-мо годинний день праці.

Новий **румунський** **кабінет.** Румунське пресове бюро повідомляє, що новий румунський уряд уконституовався в цей спосіб: премієр міністрів і міністр внутрішних справ ген. А. Ватвяну, війни ген. Паскану, юстиції Мілеску, публичних робіт Мігайль, рільництва ген. Попович, освіти Люпеску. В дев'ярації нового уряду говориться, що завданням уряду є удержувати тісні стосунки з союзниками і в цей спосіб забезпечити права і державну гідність. В спірні внутрішньо-політичні питання уряд не вмішується. Вибори в установчі збори будуть переведені на нідставі волі і безсторонности так, щоби в цей спосіб була висказана воля народу. Новий уряд касує стан облоги і цензуру.

Турецький кабінет. Радіо з Константинополя повідомляє, що утворено новий турецький кабінет в такому складі: великий везир Алі Різа паша; міністер закордонних справ Мустафа Решід паша; війни Джемаль паша; внутрішніх справ Дамад Ферід; фінансів Тевшик-бей.

Замах на Гаазе. З Берліна повідомляють, що на провідника німецьких незалежних Гаазе зроблено замах. В момент, коли Гаазе підходив до будинку райхстагу, якийсь невідомий вистрілив до нього кілька разів з револьвера. Гаазе тяжко ранений. Того самого дня мав Гаазе виступити в парламенті з ревеляціями про російсько-німецький союз, який заключено між російськими і німецькими реакціонерами. Замах, як сподіюється, виконано в цілі перешкодження виголошення цих ревеляцій.

Жадання Америки. „Mondags Ochtenblad“ повідомляє з Нью-Йорку, що американський сенат ратифікує версальський трактат під такими умовами: 1. Виразне затвердження доктрини Монро. 2. Конгрес вирішає сам, чи американські війська можуть бути вжиті в Європі. 3. Союз Народів не буде мати права мішатись в справи Сполучених Держав.

Угорщина й Англія. З Будапешту повідомляють, що треба очікувати зближення між Угорщиною й Англією. В Будапешті є партія, яка хотіла би бачити на угорському престолі кн. Пекка який є свояком англійського королівського дому.

Економічна хроніка.

Нові постанови що до вивозу галицьких нафтових продуктів. Межи більшістю галицьких нафтових підприємств а державною управою бензинових заводів в Дрогобичі дійшло за посередництвом варшавського правительства до угоди що до управильнення всього нафтового вивозу. Теперішні ціни стали значно підвишені. Проте являються сьогочасні ціни англійської й французької ропи в порівнянню до галицької такими дорогими, що галицькій нафтовій індустрії одкриваються дуже корисні перспективи. На разі припинюють ще розвиток транспортові труднощі. Дешевість галицької продукції зазначиться головно в приміненню до американської, що недавно ставили офerti європейським фірмам, після яких кільограм нафти мав би коштувати 10 кор., коли то галицька ціна в трое менша.

Заборона вивозу. Англійський уряд заборонив вивіз нафти без окремого на це дозволу кудиб то не було.

Французькі закупна акцій промислових заводів в Німеччині. Французькі банки закупили велику скількість акцій одного з найбільших німецьких металевих заводів, іменно белзенкірхенської спілки. Тим самим підєкочили акції о значну квоту, що рівнож потягло за собою й підвищення акцій деяких копалень. Закупна німецьких підприємств чужим капіталом поширюються що дня. Незамітно захоплює заграничний преприємець що найважнійші промислові закладини Німеччини в свої руки.

Міліярдова позика Сп. Держав. „Секоло“ подає вістку, що Сп. Держави згодилися уділити Білградському Правительству позичку в висоті 1 міліярда фрянків для управильнення сербської валюти. Гріш цей буде однак депонований в державнім банку в Нью-Йорку й представлятиме гваранцію для видачі нових сербських нотів.

Приплив золота. З Нью-Йорку повідомляють, що там прибув пароплав з 5,250.000 долярів золотом з Німеччини на рахунок уплати за харчі. Часть грошей творять англійські суверени і французькі наполеондори з 1870 р. Решту заплачено бельгійською, російською і австрійською золотою валютою. Німецьких грошей не було.

Страйки в Америці. В Америці зараз тривають по урядовим обчисленням 70 більших страйків. З сих спричинені трудовими спілками всього 8. У всіх інших усунули робітники дотеперішних своїх провідників і піддалися большевицькому впливові.

Аграрні заворушення в Італії. По телеграмам з Сіцилії, прийшло до аграрних заворушень в Рієзі. Заворушення почалися по зборні 5000 селян, що постано-

вили були розділ великої посілости. При здавленню бунту прийшло до кривавої сутички, при чім полягло 7 селян. По звідомленням „Централ Ньюс“ мусіли остаточно війська покинути Ріезі, що тим остався в руках селян.

Ціни вугілля. Ціни на вугілля в Горішньому Шлеську повищились знову о 4·9 марки за камяне вугілля, а 6·1 марки за інші роди.

Новий стан облоги в Гор. Шлеську. В індустрійнім районі Гор. Шлеську проголошений стан облоги. Спричинив його заповіджений на 16. X. генеральний страйк. Безпосередній привід до цього дало усунення 510 копальників управою копальні Кеніґсгіте, що в формі ультіматум зажадали були скинення чотирох не улюблених майстрів.

З українського життя на чужині.

Незвичайну діяльність в обеднанню всього українського громадянства у Відні проявляє робітничє товариство „Єдність“. Придбавши простору залю, товариство побудовало в ній хоч малу але симпатичну сцену і уряджує кожної неділі представлення, концерти, відчити і т. д. Послідньої неділі уряджено силами станиці концерт, получений з артистичною виставкою М. Старицького „Як ковбаса та чарка“. При набитій залі, в якій бачили ми декого з інтелігенції, відспівав хор під проводом пана Ставничого кілька гарних пісень, між іншими Лисенка „Іван Підкова“ і „Козаченько, куди йдеш?“ Розбирати критично їх не будемо. Скажемо лишень, що діріґент зумів за короткий час з людей, котрих доля зігнала приладково на станицю, викресати дуже багато. Також з життям і вервою була проголошена, особли о послідня, деклямація. Але коли все таки концерт і його обстановка пригадували наше виїмкове положення, то підчас драматичної части були хвилі, що глядач забував за все і думав, що ось то він на Україні в українськім театрі. Режисерові Карпенкові, котрий грав головну ролю Шпоньки, як також й его партнерам належить публичне признання за гру і праю коло неї.

На неділю заповіло товариство виставу „Невольника“ при участі тих же сил. А зачуваємо, що є в пляні товариства, урядити сталі виклади в роді народніх універсітєських курсів. Є це відрадным, будуючим симптомом нашого життя на чужині.

В суботу, 11. ц. м., відбилися на „Січі“, віденськім академічнім товаристві, річні загальні збори. Збори характеристичні тим, що протягнулися поза 5. годину рано, а на них вирішено окрім справ, які належать до загальних зборів, ще другі справи, котрі вже здавна розеднували членів товариства і були колодою в його розвою. Численність зборів, на яких був і бувший міністр Дорошенко, як також і численність послідних товариських сходін, доказують заінтересовання студентів товариським життям; треба лишень, щоби нова управа використала це заінтересовання, проявила в себе енергію і поставила „Січ“ на рівень її минувшини.

10. жовтня відбувся перший концерт Української Республіканської Капелі в Базелі в Швайцарії. Початковий холод і недовіря в першій частині концерту перемінився в третій в гучну овацію. Близші звідомлення про концерти в Швайцарії подамо пізніше.

На славянський конгрес журналістів в Загребі вибрано було Українським Союзом журналістів і письменників п. О. Колессу, О. Олеся, А. Хомика, В. Мурського, Т. Галіпа і І. Бочковського. В послідній момент довідуємося, що конгрес відложено на 27. листопада ц. р.

З Відня виїхали на Україну члени Управи Укр. Союзу журналістів і письменників М. Чечель і Сербинюк. Виїхав теж Ю. Сірий.

В ювілеї відомого шведського ученого Єнзена брали участь теж і Українці а іменно посол К. Лоський і О. Майданюк, які виступили з промовами.

У Швеції заложено п. О. Майданюком приватне українське інформаційне бюро.

В четвер відбулося засідання Українського Громадянського Комітету під проводом проф. Горбачевського.

До Відня приїхав секретар пражського посольства п. Якубовський. З Бухаресту приїхав Головноуповноважений Укр. Червоного Хреста Отаман Окопенко.

Огляд преси.

Прибалтійські держави, Німці і Антанта.

Питання східного Балтику почало дуже інтересувати політичний світ. Там створилося три незалежних держави, котрі мають великі труднощі до поборення. Латви, Естонці і Литовці борються з большевиками і з московськими реакційними добровольцями генерала Юденича, котрому прийшли на підмогу німецькі окупаційні війська. Тому над східним Балтиком замотався до того гордийський узол міжнародних інтриг, що в порівнянні з цим розв'язання адрійського питання являється незвичайно легким.

Прибалтійські народи борються за свою самостійність з великою витривалістю, але не отримують допомоги з боку Антанти. Вправді маршал Фош післав ультимативну ноту Німцям, щоби вони негайно очистили балтійські провінції під загрозою блокади, але з цієї ноти Німці собі нічого нічого не роблять. Реакційні війська генерала фон дер Гольца відповіли на ноту переходом на бік московської реакції, взяли

останніми днями Ригу і прогнали звідтіля латиський уряд. Пруські банди фон дер Гольца спустять тепер нещасний край. Звичайно, що такий стан, який втворився в Латвії, є спричинений помилками політики Антанти в відношенню до балтійських держав. Цю політику дуже яскраво представив нам в 3. числі „L'Europe Orientale“ Т. Зеленс (T. Zeelens) в статті під назвою: „L'Enfante pour l'alliance Russo-Allemande“ („Антанта та московсько-німецький союз“).

На початку автор дивується, що німецькі війська ще остаються в Курляндії, не дивлячись на це, що вже дев'ять місяців минуло (стаття Т. Зеленса має дату 1. вересня ц. р.), як заключено перемиря і два місяці, як підписано версальський мир. Ці окупаційні війська так роззухвалились, що скинули демократичні латиські установи в Мітаві, розброїли дві компанії латиського війська і усунули національні латиські прапори. Що більше, німецькі банди граблять нещасний край так само, як це робили ляндекнехти XVI. віку. А одначе Антанта поповнила цей нетакт, що віддала Німцям мандат, лишатись в Латвії і боронити її перед большевизмом. Антанта, або що найменше частина дипломатів Антанти, борючись проти большевиків, стратила всяку орієнтацію в міжнародній політиці, яка тепер відграється на те-

риторії Латвії. Треба підкреслити цю помилку, бо вона своїми консеквенціями загрожує так латишській як і західній демократії.

Невже в Парижі, в Лондоні і в других антантських столицях не розуміють великих плянів Німеччини? Невже не бачать того, що в Курляндії з'організувались війська, дуже вірні німецькій реакції, невдоволеній версальським трактатом як також „слабим“ берлінським урядом? Невже Антанта не знає, що німецькі війська готові зруйнувати бар'єр між Німеччиною і Росією? Ці війська, організовані і фінансовані фон дер Гольцом, знаходяться у воріт Риги, готові в принагідній хвилині кинуться на латишську демократію. Щож зробила Антанта, щоби перешкодити реалізації московсько-німецького союзу?

Щоби відповісти на це питання, треба виказати, чому такий союз є неминучий. Німеччина стратила всі ринки в Азії, в південній Америці, в Африці: вона стратила свою торговельну флоту, але вона має свої заводи і фабрики. В якій спосіб і де знайдуть вони сировину і ринки? Тільки в Росії. А Москалі дадуть їм це, бо промисл і торгівля в Росії зруйновані, і з боку географічного і економічного Росія — добре розваживши — є природною економічною кольонією Німеччини. Без цієї кольонії Німеччина зникне як економічна, а також як політична сила. Німці це добре зрозуміли, чому ж не розуміють цього другі? Зрозуміти німецьку політику не можна без попереднього зрозуміння московської політики. Щоби в тім з'оретуватись, не треба забувати минулого і теперішнього.

Всі московські партії, всі московські групи ворожі Антанті.

Московська демократія — не тільки большевики — відноситься ворожо, бо Антанта підтримує реакціонерів і монархістів таких як Колчак і Денікін. Московська буржуазія і дворянство ворожі Антанті, бо вона — на їх погляд — не дає досить енергійної підтримки московській контрреволюції. Московські націоналісти думають, що версальський трактат нарушує їх інтереси, а московське офіцерство є того переконання, що Антанта їх зрадила на Уралі і в других місцях, де большевики, дякуючи їх політичній і мілітарній бездарности, їх перемогли. Треба врешті витягнути консеквенції з сучасного становища. Світова війна

зруйнувала три великі держави: Австро-Угорщину, Німеччину й Імперію царя усєї Росії. Звичайно не могла у тих реакційних кол зникнути думка про реванж, і сама ця думка є дуже плідним психологічним підкладом для німецько-московського союзу. Треба також зазначити, що в дипломатичних московських сферах говориться про заключення сепаратного мира між Росією і Німеччиною, бо в версальським трактаті не має згадки про мир між Росією і Німеччиною. Цей особливий трактат між Росією і Німеччиною буде першим кроком до заключення таємного московсько-німецького союзу. Щож зробили репрезентанти Антанти в Латвії, щоби усунути небезпеку, яка грозить загальному мирові? Дуже мало, щоби не сказати нічого.

Всі репрезентанти Антанти підтримують в Латвії балтійсько-німецьку буржуазію проти латишської демократії. Що так є, на це служить доказом ось які факти: Після взяття Риги в місяці травні німецькими військами закипіла зажерлива боротьба між національними латишськими і естонськими військами з одного боку і німецькими так чужими як і місцевими балтійськими (Landswehr). Перемогли Естонці і Латиші, „Eiserne Division“ була побита і втікла в повнім безпорядку з поля бою. Одначе використати перемогу перешкодили представники Антанти, між іншими також репрезентант французької Республіки, голова мілітарної Місії, бо дипломатичної місії до Латвії Франція ще не прислала. Розпочиналися переговори, кінчалися і знову розпочиналися, а тимчасом Німці дальше лишилися в Курляндії і пустошили край. Але це ще не все. Представники Антанти накинули латишській нації міністерство з двома балтійсько-німецькими баронами, хоч це нікому не тайно, що вони являються зажерливими противниками латишської самостійности, а навпаки борцями за німецько-московський союз.

Треба не знати історичної ролі, яку грали балтійсько-німецькі барони, починаючи з XVII. віку, щоби оказати їм хоч найменше довіря. На нещастя, не боїться їм його оказувати. Боючись опиря большевизму, стараючись його всіми силами побороти, Антанта забула, історичну лекцію, згубила орієнтацію що до небезпеки, яка грозить з боку німецької реакції, і дозволила до зближення пангерманських кол

з колами панросійськими. Представники Антанти дістали припоручення побороти большевизм за всяку ціну. Всі средства добрі, навіть Німці, котрі руйнують Курляндію вже від п'ять років . . .

„Одначе — кінчає автор, — коли вам байдужні, панове, майбутнє і честь латишської демократії, то не легковажте собі майбутнього Європи і чести Антанти, котру ви виставили на гру“.

Як бачимо, „демократична“ Антанта всюди однакова. Те саме роблять і Англійці, як ми мали нагоду вже реферувати про відносини в Азербайджанській Республіці. Певна річ, що офіційна політика держави Антанти не подобається антантській демократії і вона атакує її. Так Французи атакують Пішона. Між писавшими в тімже самім числі „L'Europe Orientale“ займається відношенням Антанти до Естонії Жан Деніє (J. Denier) в своїй статті: „L'Independance de l'Esthonie devient la Conference de la Pais“).

16 липня ц. р. були на авдієнції у Пішона, французького закорд. міністра естонські делегати д. д. Поска і Пуста в справі визнання Естонської Республіки і він відповів їм, що Комісія балтійських справ запропонувала мировій конференції видати декларацію в справі Естонії і других балтійських держав. Міністр сказав, що Рада чотирьох ще не дійшла до дефінітивного вирішення справи, що-ж до французького уряду, то він в принципі погоджується визнати самостійність Естонії.

Від 16. липня до 1. жовтня, до часу, коли появилось 3. число „L'Europe Orientale“, конференція не зробила ані одного кроку наперед в справі Естонії і спокійно глядить на маневри Німців в Курляндії і Латвії, як також на діяльність емісарів Колчака. Конференція не аналізує мети цього адмірала і своєї мети в відношеню балтійських держав. Тому автор робить це за неї. Недавно тому, як повідомляє Times, представникові Великої Британії Колчак заявив, що коли цей адмірал не дістане підтримки з боку Антанти, то він звернеться до

Німців і Японців. І ця заява дуже характеристична для політики московських реакціонерів.

Недавні випадки на Литві і в Латвії мають інтернаціональне значіння. Престіж конференції загрожений маневрами генерала фон дер Гольца. І в тих маневрах видко не тільки німецьку руку, але також і московську. Тими маневрами загрожені з одного боку Поляки і з другого Естонці, і потрібно, щоби конференція поробила всі можливі заходи, щоби запобігти випадкам, які послужили би політиці Колчака, і рівночасно також політиці його приятелів у Франції, д. д. Сазонова і Маклакова. Колчак, як відомо, веде царську, так внутрішню як і зовнішню політику. 22. мая 1919, д. А. Н. Брянчанінов, голова славянського конгресу і російського національного комітету в Лондоні, підніс в Times претенсії Росії на мандат на Константинополь, який повинен їй дати Союз Народів. Він зажадав також, щоби конференція визнала уряд Колчака як всеросійський уряд. 14. травня ц. р. відбулось засідання представників союзних і заприятнених держав, на якому висловлено готовість визнати Колчака. 30. мая усі делегації „окраїнних“ держав вислали збірний протест на адресу конференції мира, в яким сказано, що ні естонський ні якийсь другий уряд не мають нічого спільного з Колчаком. Тоді Колчакові добре поводилося. Коли-ж його зачали бити большевики, він звернувся до Німців. Представники Колчака відбувають і відбували наради з князем Лібієном і графом Келлером, а також з представниками соціалістичного німецького уряду. Це було в перших днях липня а 16. дня того місяця, д. Стефан Пішон був ласкавий найменше на словах заявити Естонцям про свою добру волю.

Тимчасом польські і литовські газети не перестають алярмувати конференцію про те, що діється в Німеччині і над Балтиком. Про настрої добровольців і балтійських Німців не може бути двох думок. Вони поклоняються царизмові й імперіялізмові і хочуть відбудувати Росію таку, якою вона була за Штюрмера і Протопопова. Настрій й до Німців у реакціонерів дуже прихильний. Не те у Естонців. Цей маленький нарід усе був ворожий Німцям і віками боровся проти тевтонських мечових кавалерів. Та ця боротьба не принесла позитивних

результатів для естонського народу. Коли Петро Великий побив Шведів, віддав край на поталу німецьких баронів. Навіть революція 1917. р. не поліпшила естонської справи. Берестейським договором большевики відступили Естонію Німцям. Однак Естонці не склонили голов перед Німцями, і не дивлячись на це, що під час заключення перемиря з 11. листопаду м. р. сили німецькі в Естонії були великі, Естонці перші, що вітали союзників з тріумфом.

Від цього часу естонський народ не знав миру. І це все діється дякуючи нерішучій політиці Антанти в балтійському питанню, а перш за все дякуючи бездарності французького міністра закордонних справ. Через свою політику мирового конференція і Французька Республіка втрачають престиж, бо вони не уміють паралізувати реакційних махінацій Німців і Колчаківців.

Як бачимо, обі реферовані нами статті відзначаються одним тоном, бо і один основний тон можна почути, вслухавшись в ту какофонію, яку уявляє із себе „реакційний“ концерт мирової конференції в Парижі. Тому ми сумніваємось, чи коли небудь віднесе успіх колективна нота представників балтійських республік з дати 6. вересня 1919., в якій вони домагають офіційного визнання балтійських держав. Балтійські держави, як також і другі, котрі творяться на територіях бувшої Росії, визнає, але вже фактично, хтось інший, який незабаром стане господарем землі: все-світня демократія.

L' Europe Orientale,
de 1re Octobre 1919.

Кампанія проти Пішона.

Французька соціалістична преса почала гостру кампанію проти французького уряду за його становище в справі інтервенції в Росії. І так депутат Марсель Кошен звернувся до міністра

закордонних справ Пішона, щоб той оголосив:

1. скільки було витрачено з національного бюджету від листопада 1918. р. на дипломатичні, військові та морські операції проти большевиків.

2. подати цифру грошей, асигнованих французьким поліційним урядом російським генералам і адміралам, які є на жолді Антанти і б'ються з фактичним російським урядом.

На цей запит Пішон 18. вересня відповів слідує:

„Точно окреслити суми, видані на „операції дипломатичні, військові і морські“, видані від листопада 1918. р. є неможливо ані в деталях ані загально. Видатки ці були потрібні: 1. ті, які Франція ділить по половині з Англією, 2. ті, в яких третю частину приймає Америка і 3. ті, які робить на свій власний рахунок чи то Франція, чи Англія. Треба було-б те все підрахувати а потім ділити, а з огляду на різні райони акції це є на разі неможливе.

Далі доказує, що це не була війна з Совітською Республікою, або підтримання шпігунів генералів, але війна з Німцями, які окупували більшу частину Росії і які Кавказ і Україну евакуювали щойно в 1919 році.

Цю відповідь Пішона, критикує на сторінках „L'Humanite“ Андре Пер і звертає увагу, що англійський уряд подав докладний рахунок видатків; отже що відноситься до Англії, те це обрахувати не трудно. Він вважає на разі задовольняючою відповідь міністра відносно спільних видатків з Америкою, але-ж є і видатки виключно французькі, яких рахунки є всі в Парижі.

Пішон вважає операції в Росії, як ведені не проти Совітської Республіки, а проти Німців, по мимо перемиря, ануляції Брест-Литовського трактату, помимо Версайського мира, навіть сьогодні в вересні 1919. року, а це тому, що на думку Пішона Німеччина не хоче евакуювати балтійських провінцій.

Коли-б Фош був справді хотів, він міг примусити фон дер Гольца покинути Литву і не дозволити йому підтримувати свої незручні відносини з білогвардійськими арміями Келлера і князя Лівена, які є союзниками Колчака, і для того ми затримали наші війська в Архангельську, в Одесі, на Спбїрі

і військові місії в Румунії, Фінляндії і у Дінікіна. Запитайте наших матросів і вояків, чи вони бачили хоч одного Німця в Одесі або Архангельську. А Колчак і Денікін, яких ми підтримуємо, чи виповідали війну Німцям?

Та чи варто далі відповідати гіпокризії п. Пісона? каже п. Пер.

Це сором, що-б французький міністр в цей спосіб викручувався від просто постагленого питання, Він не сміє признатись, що воює з большевиками, бо знає, що це є нелегальна і антиконституційна війна.

Пан Пішон чудово собі здає справу, що нема оправдання для його політики в Росії і що це буде ганьба його кар'єри, але боїться публичної opinii, котра його давно осудила.

Англійські інтриги на Україні.

Політичні і дипломатичні кола є живо занепокоєні упертими чутками про переговори Англіїців з Денікіном. Відомо, що тимчасово, до остаточного вирішення справ Росії Україна була розділена на дві сфери впливів: французьку і англійську.

Одеса, Миколаїв і Херсон лежали в зоні французьких впливів.

Відїзд французьких військ та укріплення становиська Денікіна мали цілковито перемінити ситуацію, і англійські агенти, опираючись на тім, що, мовляв, відїзд Французів усунув всі попередні договори, явно пропагують нове розв'язання українського питання.

В Парижі маються певні відомости про діяльність деяких членів англійських місій на Україні, які стараються розтягнути зону своїх впливів і на зону впливів французьких, яка власне тепер є занята військами Петлюри. Запевняють, що Англіїці ведуть переговори з Денікіном, щоби запевнити собі певні впливи на Україні а також змонопозитивувати нафтяні міни Кавказу, власників яких — Росіян і Вірменів примусив генерал Морч продати свої акції англійським банкам. Запевняють рівнож, що взамін за визнання англійських впливів вони обіцяють велику матеріальну поміч, озброєння і повне нарядження денікінівських військ а також відкинення визнання ідеї визнання незалежності України. Трудно здати собі справу з тих чуток, але одно

є ясно, що на Україні так, як і в Спрії, місцеві агенти ведуть якісь таємні переговори, часто не повідомляючи про них свої центральні уряди, і що це може легко довести до непотрібного напруження відносин між Аліянтами. З нетерпелістю очікується відомостей від французької місії, висланої на Україну, щоби мати змогу установити певну лінію французької політики на Україні.

(„La Feuille“, 30. IX.)

Чехи і Угорська Україна.

„Lidove Noviny“ в 273. ч. помістили велику вступну статтю в справі Угорської України. По історичнім вступі, де підчеркнено страшний стан Угорської України до війни, пишуть:

„З розпадом Австрії прийшло визволення і для угорських Українців. Першим питанням для них було тоді, до кого прилучитися. Було кілька можливостей: можна було жадати повної незалежності, або автономії з рівночасним зєднанням з Мадырами, Україною (великою), галицькою Україною або чеською республікою. В своїй короткозорості і з питомим нахальством Мадыри ще в грудні 1918 р. відказали дати самостійність Українцям. Тоді на Новий рік 1919 поїхала депутація до Міляна Годжі з жаданням, щоби чеські війська обсадили угорську Україну.

Тимчасом ця справа була вже порішена в Америці. Там живе більше як пів мільона емігрантів, що як американські громадяне не позбулися свідомости своєї національної приналежності і є знаменито зорганізовані. Найвищою їх організацією є Національна Рада, а вождем д-р Жаткович. За почином Вільсона американські Українці мали порішити про судьбу своїх закарпатських братів. При голосуванні 66 проц. голосів віддано за автономією в границях чесько-словацької республіки, 20 проц. за зєднанням з Україною, 3 проц. за повною незалежністю, 1 проц. за зєднанням з Росією, інші голоси були розстрілені. Коли капітан Фердинанд Пісецький привіз з Америки ті висліди голосування, чеські законодатні збори дня 8 мая ц. р. ухвалили з радістю засаду автономії в границях чеської республіки, а мирова конференція в Парижі рішення це затвердила“.

Тут „L. N.“ розказують далі про користи для угорських Українців і рівночасно дають вказівки, як треба поступати з Українцями, щоби їм принести найбільше права а рівночасно позискати їх тревалі симпатії для чеської республіки. І кажуть:

„Тому є злочином проти республіки, що тепер там робить теперішня управа. Українцям штучним способом хоче вона там заціпити великоруську ірреденту; людям хотять накинати мову і релігію, які їм були досі чужі. О скільки та діяльність є політично управнена, не є нашим ділом розсуджувати, хоч чеські почування і впрозуміння для людських прав рішучо проти того протестують. Так само не хочемо рішати про справедливість средств, якими послугується „старорусска“ партія — опиратися головню на Лемках — в боротьбі проти Українців, це все є річи, до яких не хочемо мішатись. Але власне тому не розуміємо нашої адміністрації на угорській Україні, на чолі якої стоїть від двох місяців д-р Брейха, що не тільки явно станув по боці „староруснів“, але й працює для них, а навіть і менше чесними средствами, що можуть викликати огірчення українського народу і змінити його спосіб думання про нас в нашу некористь. Є доказано, що трьом агітаторам, які на вічах по селах агітують цілком явно між уніятськими Українцями в користь православія і пропагують великоруські ідеї, виплачено 25. вересня ц. р. в урядовім будинку губернатора 400, 400 і 700 корон. Також їх часапись „Русская Земля“, що працює не для добра республіки, а якої ніхто не читає, отже є цілком управнений здогад, що тільки наша адміністрація уможливує її існування. З яких це фондів береться і чи про це знає пражський уряд, знає Бог один. Дуже зле вражіння викликало заховання управи в справі обсаджування урядничих місць. Місця заняли тільки русофільські втікачі з Галичини. З тамошнього населення допущено до цього губерніяльного апарату тільки одного українського урядовця.

Губернатор д-р Брейха має безусловно організаційний талан. Він сам заявляє, що хоче бути строго безсторонним, оставляє однак, повновласть своїйому першому секретареві д-рові Досталеві, який є приклонником староруської пропаганди, яку особисто провадить по вічах на селах. Це сторонниче поведення уряду може наробити безконечні шкоди, і це

треба конче направити в інтересі республіки.

Мабуть українська депутація, що саме тепер є в Празі, осягне в тім напрямі корисне полагодження, а це було би найкращим средством до успокоення розярнення, яке починає змагатися між закарпатськими Українцями. Тільки правдивим доказом, що не хочемо вмішуватися до їх внутрішних справ здобудемо їх повне довіря. Тому кличемо до цілої нашої суспільности і до всіх тих чинників, що є тут заінтересовані: Уважайте більше як досі, на те що діється на Угорській Україні і не допустіть, щоби з причини неспосібности або злої волі кількох одиниць ми мали ворожо настроєну ту так важну частину нашої республіки“.

Болгарська преса про Україну.

Війна і революція піврвала усі звязки між краями і народами. Є краї і народи цілковито відтяти так, що ані туди ані відсіля не доходить почта, і тільки принагідному подорожному удається привезти до Відня фрагменти преси. До таких нещасних країн, відтятих від культурного світа, що стогнуть під чоботом антантського імперіалізму, належить також Болгарія. Припадково удалося нам дістати болгарські місячники і чвертьрічники: соціалістичний „Соврѣменная Мисль“ за липень ц. р.; літературний „Читалищенъ Пригледъ“ за липень, професорський „Миръ чрѣзъ сьюзванє“ за березень; славянофільський „Славянски Гласъ“, орган „на славянското дружество въ Болгарія“ за перший і другий квартал. Українським питанням в Болгарії інтересуються дуже, починаючи від лівих соціалістів, а кінчаючи колами реакційного „славянського дружества“, котре між своїми почетними членами має такі „знаменитости“, як др.

Вергун, великий князь Н і к о л а й Ніколаєвіч, генерал Куропаткін і т. д., чого доказом може служити факт, що у всіх тих місячниках і чвертьрічниках, котрі ми назвали і котрі дісталися до нас при падково, поміщені статті на українські теми. Звичайно, велика тут заслуга д. Шелудька, котрий, не дивлячись на те, що майже виключно на його плечах спочиває видання на болгарській мові „Украинского Слова“, реферованого нами в 2. числі 4. тому нашого журналу, знаходить ще на стільки часу, щоби працювати в чужих виданнях. Його статті поміщені аж в трьох органах. В „Мирі чрѣзь с'юзьяване“ читаємо його статтю п. н. „Україна и с'юзътъ на народить“:

В тій статті старається д. Шелудько перевести доказ, що ідея союзу народів не є чужа на Україні; що більше, Україна вже має з цього боку історичні традиції. Ще в 1847 засновалося українське „Товариство Кирила і Методія“, яке мало в своїй програмі федерацію народів. Остаточною метою товариства було не тільки освободити Україну, але також і всі славянські народи, які творили-би пізніше міжнародню федерацію. Ідеї кирило-методіївських братчиків мали свій вплив також на Болгар. Відзвук ідей Київського брацтва дається зауважити в думках Л. Каравелова, котрий в 1873 р. пише в „Независимості“ про „міжславянську федерацію“.

Поширення і поглиблення думок київських братчиків знаходимо у відомого Болгарам українського ученого і публіциста, М. Драгоманова, видавця і редактора Женевської „Громади“, котрий ще в 1884 р. в своїй брошурі „Вільна Спілка“ проектував розділити Росію на 20 автономних країв, беручи під увагу не тільки етнографічний принцип, але також економічні інтереси даного краю. Розуміється, що ці проекти поділу лишилися проектами, але всеж таки вони дають доказ того, що ідея союзу народів дуже жива серед українського громадянства, що ще з більшою силою проявилось в ре-

волюційних роках 1905 і 1906. Уже в Драгоманова не було славянофільства. Він боровся в своїх творах за визволення народів без різниці їх племінного чи пак етнічного походження. Не було цього славянофільства і у революційного покоління 1906 і 1907 р. Українці, вибрані до першої і другої думи, перші приступили до організації союзу „інородчеських“ народів, бо в національним питанню вони лучилися з мусульманами, Грузинами, Литовцями, Латишами і т. д. і виступили дружно з думської трибуни, боронючи принцип визволення усіх націй з підкультурного і національного чужого гніту. Тій своїй традиції, яку Україна дістала в спадщині ще від братчиків, осталася вірною і за останньої революції, коли то ідея союзу вільних народів не тільки не заглухла, але ще більше стала голосною і популярною на Україні.

Так отже український національний рух не є шовіністичний. Він спірається на двох ідеях: на ідеї національного визволення і на ідеї союзу народів, як на формі міжнароднього політичного співжиття.

„Миръ чрѣзь с'юзьяване“ Кн. 2 за березень ст. від 122—127.

В „Читалищенъ Прѣгледъ“ той сам д. Шелудько містить статтю п. н. „Идея та на независима Украина въ Украина“, в котрій знайомить Болгар з тим, як розвивалась ідея самостійности і суверенности на Україні. Автор подає усім відомі факти цілком вірно, і тому подавати її зміст вважаємо непотрібним. Зазначимо тільки, що стаття, поміщена на стор. 156—163 дрібним петитовим друком, писана інтересно і приступно для чужинців.

(„Читалищенъ Прѣгледъ“ кн. 4. за липень).

В „Съврѣмenna Мысль“, в 12 кн. за липень 1919 р. займається д. П. Куделіш питанням сучасної української політики. В статті: „Большевицитъ, добровольцитъ и Украина“, дуже покресленій цензурою, обговорює автор відношення московського громадянства без різниці партійної приналежности до України і констатує, що воно крайне вороже до ідеї українського

визволення. Так праві як і ліві московські кола противляться самій ідеї демократизму. Тільки український уряд одиноко заступає демократичну ідею визволення народів, бо спирається на волі широких народніх мас і виставляє демократичні гасла, на котрі відізвуться також і сусідні народи можна сподіватися дуже скоро, і тоді Україна із своїми 50 мільонами людности стане одною з могутніх твердинь свободи і демократизму.

Цілком иншого поля ягода є стаття, а властиво доклад, читаний 13 квітня цього року славянофілом дром. М. Бобчевим в льокалі „Польсько-болгарського Товариства“ в Софії. Доклад має назву: „Полско-украинскитѣ отношення“.

Справа східньої Галичини незвичайно делікатна для славянофілів. Звичайно, славянофіли воліли би, щоби Галичина належала до Росії, а не до Польщі, але тут др. Бобчев знайшовся в заклопотанню. Його попрохало читати доклада „польсько-болгарське товариство“, і тут прийшлося йому дуже дипломатизувати. Тож він вийшов із заклопотання дуже просто. Представив тільки сухі цифри статистичні з 1890, 1900 і 1910, і то, розуміється, для того, що це читалося для Поляків, цифри підібрані в користь Поляків, яких ніби то в 1910 мало бути у Східній Галичині аж 33·7%, і кінчає тим, що Поляки нічого більше не хочуть, як тільки, щоби їх східньою границею була річка Буг і дрогобицькі нафтові терени. Тимчасом дальший хід випадків показує, що апетити Поляків куди більші.

Чи Україна, Польща і Румунія можуть порозумітись проти імперіялістичної Росії?

„Le Journal de Genève“ з 28 вересня передбачає порозуміння України, Польщі і Румунії проти спільних ворогів большевиків і російського імперіялізму.

Між иншим „Le Journal de Genève“ пише: „Яка буде будучність новоповеталої

Польщі? Ми не раз згадували про всякі труднощі, які стають їй на дорозі. Ще недавно конфлікт з Україною з причини Східньої Галичини здавався неуникненим. Протягом останніх тижнів конфлікт здається уладився (?) а навіть сповіщають про порозуміння між Польщею, Румунією і Україною, яке може дати цілком новий напрям політиці на Сході Європи. Ті три народи здається уперто хотять боротись не тільки з большевиками, але і з усіми, хто мріє про відбудування єдиної і неподільної Росії. Особливо генерал Петлюра веде переговори (?) з російським генералом Денікіном, якого вимоги здається не зроблять йому приятеля на територіях, що займають його війська.

Старий і новий режим на Сході Європи.

„De Standaard“ визначна бельго-флямандська часопись оголошує цікаву розвідку про боротьбу між новими незалежними державами і царськими генералами Колчаком, Денікіном, Юденічем і иншими. Згадуючи майбутні переговори балтійські „De Standaard“ пише:

Дрібні держави „Балтику“ відкидають всякі спроби імперіялізму. Тому вони не погодилися ані з Юденічем, ані з тим так названим північно-західнім урядом. Вони навіть зробили все можливе щоби не дати цим авантюристам змоги виконати їхні пляни. Польща вагається. Коли граничні держави рішучо обявили війну царизмові, гадка Польщі є поділена. Пілсудський, який ще найбільше репрезентує національну думку, також бореться проти імперіялізму, а підтримуваний в Парижі Дмовський інтригує, де може. Польща одного дня крутиться коло федерації, а другоговідається веіляким авантурницьким мріям. З початку підтримували похід Юденіча на Петроград, а потім хотіли опертись на Денікіна, який промовчує Україну і не хоче її визнати, як нарід. Румунія також боронить йому в ходу.

Як що Польща має вибрати між Україною з Петлюрою чи авантурником Денікіном, раз вона розуміє свій власний інтерес мусить рінитись на перше.

Чи може Падеревський є занадто м'яккий і не має досить енергії, що-б покласти кінець інтригам Дмовського? Адміністрація в цій країні є ще за слаба, що-б мішатися в зовнішні авантури.

Перше треба зробити внутрішній порядок, а потім вести якусь певну лінію на зовні.

Коли розглянути старий режим і його сторонників то мусить ся побачити будучий союз з побитою Німеччиною. Крім того була-б ще одна небезпека — Росія Колчака і Юденіча, то Росія царизму з усіма пригнобленими силою народами.

Старі союзи зникають перед новими. Росія без Балтику, без Польщі, України і південних держав — то Росія нова і тим самим з меншим імперіалізмом. І так Франція хоче розтягнути свої впливи на зону кругом Червоних а Англія хоче вистворити бар'єру між Німеччиною і Росією.

Програма Денікіна.

„Independance Roumaine“, оголосивши в одному із послідніх чисел декларацію Денікіна державам

Антанти, яку містиму на іншому місці, додає від себе:

„Те, що Денікін називає реконструкцією влади „єдиної неділимої“ Росії, є нічим іншим, як тільки задержанням здобичі та насильством національних прав, які були властивістю давнього авторитарного режиму. Під цим гаслом об'єдналися і большевики і представники контрреволюції. Румунія, яка побачила поворот на своє лоно своїх бесарабських братів, мусить з недовірям приймати усі ці заяви репрезентантів Росії. Становисько Румунії, повне резерви для Колчака, а так зле зрозуміле через закордонну пресу, вповні оправдується такими комунікатами, як теперішній комунікат Денікіна. Коли він тепер, в момент свого цілковитого пораження, жадає для неіснуючої ще Росії права до підбоїв, то чого жадає він в день побіди?“

Огляд світових подій.

9. жовтня. Болонські соціалісти 48.000 голосів проти 18.000 прийняли большевицьку програму. — Страйк 20 тисяч портових робітників в Нью-Йорку. — Большевики евакуували Псков. — Замах на провідника німецьких незалежних Гаазе. — Утворено новий румунський кабінет. — Німці заняли Ригу.

10. жовтня. Лянсінг об'явив керівництво справами Сп. Держав в заступстві хворого Вільсона. — Переговори Фінляндії з Антантаю, щоби відвернути її від переговорів з большевиками. — Повстання в Тріполіс проти Італійців. — В басейні Саари заведено стан облоги. — Революційний страйк в Португалії. — Повстання правих с.-р. в Москві здавлено.

11. жовтня. Рада п'яти вирішила дальнішу бльокаду совітської Росії. — Японія ратифікувала мирний трактат. — Лойд Джорж рішив предложити англійському парламентові закон про „гомруль“ в Ірландії. — Маніфест нового турецького уряду. — Громадянська війна між північним і південним Китаєм.

12. жовтня. Англійський король ратифікував мирний трактат. — Большевицький уряд рішив скликати сьомий з'їзд совітів. — Криваві заворушення в Брест. — Повстання Турків в Малій Азії проти окупаційних військ. — Польські війська евакуують Шлесек. — Большевики покинули Вороніж. — Франція ратифікувала мирний трактат. — Відкрито польський університет у Вильні.

13. жовтня. Утворено новий литовський кабінет. — Підписано перемир'я між Польщею і Україною. — Покінчився страйк портових робітників в Нью-Йорку. — Аграрні заворушення в Італії поширюються. — Американський сенат ухвалив арештувати усіх большевицьких провідників в Сп. Державах.

14. жовтня. Австрійська робітничка рада заявила за коаліційним кабінетом Австрії. — Страйк магістратських функціонерів в Берліні. — Знесення стану облоги у Франції. — Відновлено торговельні стосунки Франції з Німеччиною. — Селянське повстання на Сіцилії.

15. жовтня. Рада п'яти запросила нейтральні держави увійти в склад Союзу Народів. — Еспанські війська посуваються в гллуб Марокко. — Страйк машиністів і кочегарів в Берліні.

На фронтах.

Комунікат українського штабу з дня 9. жовтня ц. р. На фронті Денікіна, як треба було надіятися, неприятель почав наступ між Дністром і Христинівцею. Та всі його зусилля остали без поважних успіхів, з виїмком правого крила, де наші висунені відділи мусіли цофнутися. На большевицьким фронті спокій.

Большевицьке звідомлення з дня 11. жовтня. Північний фронт: В напрямі Рудольська червоно-армійці перейшли в наступ і заняли кілька місцевостей. — В напрямі Мурманя ми з успіхом посуваємося вперед. — Західний фронт: На північній захід від міста Рлюос наш наступ розвивається. — В київському напрямі червоні війська від півночі добули численний матеріал і забрали полонених. На південному фронті червоно-армійці посуваються. — В курському напрямі на залізничній лінії наш наступ продовжується. — В районі Казанська ми прогнали неприятеля на північ. — В Устай Хопен ми прогнали ворога з його позиції. — В районі Царицина червоно-армійці на цілому фронті між Доном і Волгою перейшли до наступу. Операції розвиваються з повним успіхом, — На фронті Туркестану червоно-армійці прогнали ворога 50 верст на захід від Уральська в багатьох місцях. — В напрямі Красново червоно-армійці заняли станцію Колі і посуваються даліше. — З Ростова: „Мурманський край“ повідомляє, що генеральний страйк залізничників прибрав такі розміри, що лінії Владікавказ-Ростов четверту часть робітників відпущено. Тому що рух залізничний зовсім припинено, і до них долучилися ще інші категорії робітників, місто Ростов опинилося в дуже поганому становищі. Над Ростовом завішено стан облоги і всю власть перебрала тайна поліція.

Большевицьке звідомлення з дня 12. жовтня. Північний фронт: В Плесецькоселецькому напрямі, на північній схід від Плесецької наступ ворога відперто. В залізничному в Архангельському напрямі наступ ворога відперто, — В Пудовському напрямі наступ наших частин продовжується. В Мурманському напрямі десант, який ми висадили на західному березі повенежської затоки, зайняв ряд поселень, ворог відступаючи, випустив в повітря склади набоїв, пізніше моторний човен. — Західний фронт: В Нарвському напрямі ворог, підтриманий тапками з силою артилерії перейшов в наступ і після завзятих боїв зайняв Ямбург. Відсунув наші війська на схід від Луги. Під Лугою бої 15 верстов на північ. На захід від ст. Плиси, ми зайняли кілька сіл. В Ідовському напрямі, наші війська від напором ворога відступили на нові позиції 35 верстов на північ від Пскова. В Полоцькому районі, бої коло Полоцька на лівому березі західної Двини. Під Лепелем, ми зайняли кілька сіл в 15 верстов на схід від Лепеля. В Київському напрямі наші передові частини зайняли ст. Ірпень 15 верстов на північній захід від Києва. В Козелецькому напрямі, ми покинули Козелець, і відступили на лінію Десни. В Ніжинському напрямі, бої на лівому березі Десни на південь від Чернигова. — Південний фронт: Севський район; Наш наступ продовжується успішно. Кромський і Курський напрямі. Після завзятих боїв ми покинули м. Кроми і ст. Ерокіно. Бої продовжуються 15 верстов від Орла. В Лівинському районі, бої з перемінними успіхами. В Воронежському районі, затримуємо наступ ворога на ст. Гравську. В Богучарському районі, наступ великих ворожих сил на Вородійовку. В Усть-Медведівському районі, бої на південь від р. Ярочада на захід від ст. Ярочада. Парицинський район: Ворог, після введення в бій нових сил танків, панцирників і самолетів, перейшов в наступ по лінії району Котлубань-Печуга. Ми відійшли на лінію Вертячі Котлубінська-Балка. На Туркестанському, Царицинському та Уральському фронтах велики стежі. В Уральському районі на південь від уральської залізниці, бої за Чижинський форпост, 50 верстов на південь від ст. Новорослейко, 40 верстов на північний захід від Уральська, ми взяли Дарінське і йдемо далі в здовж Оренбургського тракту. Оренбургський район. Ворог який мав намір напасти на нас 120 верстов на захід від Оренбурга, є відкинутий нами. До Оренбургу прибув з Ташкенту перший потяг з хлопком. Східний фронт. — В Курганському районі, наступ ворога на Ярунське 70 верстов на південь під Кургана відперто нашими гарматним вогнем. Протуровський район. Бої на обидва боки Ішимської залізниці. В Тобольському районі, наші війська успішно йдуть вперед вздовж р. Тобол, і злучилися з частинами, які оперують проти Тобольська.

Большевицьке радіо з 15. жовтня повідомляє, що совітські війська заняли Київ. До замкнення числа підтвердження цієї відомости ми не отримали.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Хомик.

Революціонери з непорозуміння.

Кожний пригадує собі, який був революційний під'йом в цілій Росії на провесні 1917 р. Зреволюціонізовані були не тільки широкі маси жовнірів і робітників. До революційного руху пристали не тільки ліві російські партії, котрі до того часу працювали в підполю, але також такі реакційні тузи, як президент Думи М. Родзянко, октябрист Гучков, і чорносотенний націоналіст, редактор „Кіевлянина“, Василій Віталієвіч Шульгін. Ці два останні на припоручення М. Родзянка поїхали до Пскова, до Миколи II, за абдикаційним указом і дістали його. Росія, як автократичний царат, перестала існувати, і треба було великого напруження енергії, великих зусиль і духової творчости, щоби тепер на руїнах автократизму поставити нову будівлю, в котрій кожна нація знайшла би плятформу для свого культурного, політичного й економічного розвою. Велику надію покладали усі народи на російську інтелігенцію, особливо на ту інтелігенцію, котра мала своє революційне минуле. Починаючи від декабристів а кінчаючи останньою революцією, представники цієї інтелігенції з самопожертвоуванням боролись з самодержавієм, гинули на шибеницях, начиняли вонючі російські тюрми, гинули на каторжних роботах в Сибірі, дискредитували в очах Європи царат і його прислужників, розносили скрізь революційну думку. Ця жива, подиву гідна, повна саможертви діяльність російської інтелігенції, з лона якої вийшли такі борці як Рилеев, Муравьов-Апостол, Герцен, Бакунін, Лизогуб, Степняк-Кравчинський, кн. Крапоткін, Софія Перовська, Вера Засуліч і т. д. осяяла російську інтелігенцію ореолом мучеництва. Не диво про те, що надії народів на потомків цих великих революційних діячів мали свою психольогічну підставу. А одначе показалося, що з вибухом революції ця інтелігенція не видержала проби, і, так здавалось одноцільна і монолітна, коли ходило о повалення царату з його трьома китами: самодержавієм, православієм і народністю, коли царат перестав існувати, вона, ця революційна всеросійська інтелігенція, розбилась на атоми.

Розуміється, що від революціонерів відкололися найскорше октябристи і націоналісти. Їм так і Бог велів. Бо хоч і знаходились такі наївні, які вірили, що реакційні Савли стали через одну ніч революційними Павлами під впливом тих страждань, які приходилося

перенести всім від Молдавана до Фіна, всеж таки люде більш розумні не вірили в їх революційну і демократичну Мімікру.

Революція поглиблювалась і поширювалась. Маса приходили до голосу і ставили щораз то радикальніші домагання. В міру того почали представники всеросійської інтелігенції покидати революційний фронт. Тільки дуже маленька частина на Московщині пристала до большевицького руху з ідейних мотивів. Решта опинилась в таборі контрреволюції, і ми дожили тої хвилі, що навіть „бабушка Революції“ Катерина Брешко-Брешковська, людина, яка більшу частину свого довгого життя провела на заслання в Сибірі, тепер оточилася в Празі контр-революційними графами і князями та за кордонном вона, соціалістка-революціонерка, агітує за контр-революціонерами Колчаком і Денікіним, котрі мають завдання реставрувати „єдиний і неделимий“ автократичний царат. Те саме робить бувший революціонер Бурцев, Савінков і другі, на революційну стійність яких всі покладалися. Факт остається фактом, що, поза большевиками, котрі революцію розуміють на свій лад, але всеж таки як не як стоять на революційному ґрунті, в колах т. зв. всеросійської інтелігенції немає вже революціонерів. Всі вони станули в рядах контрреволюціонерів, всі вони тепер стали ідейними провідниками реакції і контрреволюції. Сухомлин, с-р, і Савінков працюють разом із Сазоновим і Маклаковим, і рівночасно той „соціаліст“ поважується брати участь в інтернаціональних конгресах і опльовувати національний рух народів, що стогнали під тяжким чоботом охранника-жандарма і стражника і які тепер хочуть визволитися. Д. Сухомлин і другі соціалісти, користуючись кредитом бувших ідейних революціонерів, поміщують контрреволюційні статті в французьких соціалістичних газетах.

Це роблять інтелігентські бувші революційні тузи в закордонній пресі. „Революціонери“ *minorum gentium*, яких большевицька хвиля викинула за кордон, розсілися по готелях і пансіонах Швейцарії, Франції, Скандинавії і в розмові з людьми оплюгавлюють не тільки „інородців“, котрі ніяк не хочуть сунути свої шиї в ярмо, не хочуть загнатися у всеросійську тюрму, але також на московський народ, котрому ще так недавно кадили як „народові-богоносцеві“

Ці всі факти переходу „мученицької“ інтелігенції в контр-революційний табір вимагають деяких коментарів, і їх можна дати тільки після аналізу самої природи тої „всеросійської сметанки“.

Коли ми приглянемося, як і з чого жила т. зв. всеросійська інтелігенція за старих добрих часів автократичного царату, то дійдемо до ось яких висновків. Всеросійська інтелігенція була тою соціальною верствою, котра, не дивлячись на переслідування, була найбільш упривілювана. Царат уживав її як нівеляційного чинника. Письменики, агрономи, інженери, учителі, урядовці мали сповнити одно завдання: вони мали зрусифікувати підбиті народи. І всеросійська інтелігенція, котра дістала для цієї мети відповідне виховання, робила це не за страх, а за совість. Їй не треба було знати ні місцевих обставин, ні інтересів місцевої людности. Їй треба було знати тільки „прекрасний

руській язык" і втовкмачувати його живосилом в голови місцевої людности. І ось, ця інтелігенція жила собі серед інородців, пила, їла і не давала нічого для місцевої культури, для піднесення добробуту місцевої людности. Селяне і робітники, серед яких і з праці яких жила ця інтелігенція, жили своїм власним життям, на яке вона ніколи не мала ніякого впливу. Місцева людність і всеросійська інтелігенція — це були два цілком від себе відокремлені світи. І тому всеросійська інтелігенція варилася у власному соку. Вона читала чужоземну революційну і поступову літературу, дискутувала над прочитаним Марксом, чи Кавтським, чи Бернштайном, як дискутується над перестарілими творами античної літератури, не думаючи навіть про те, в який би спосіб прикласти нові соціальні теорії до життя. Авторитарний всеросійський уряд з легковаженням дивився на цей інтелігентський рух, толерував її поступовість, дозволяв в останніх часах навіть на переклади соціалістичної літератури, бо знав, що ця інтелігенція за гнила і за лінива, щоби вона соціалістичні і революційні ідеї могла поширити серед широких мас селянства і робітництва. Впрочім, цій інтелігенції бракувало знаряддя такого могутнього, як місцева мова, бо навіть вироблена нею всеросійська літературна мова не була доступна московському народові, не говорючи вже про других славянських і неславянських „інородців“.

Тимчасом вибухла революція в 1917 р. Викликали її глибокі економічні причини. Дякуючи бездарности прислужників царату, котрі скотилися в пропасть распутинської деморалізації, Петербург почав голодувати, і робітництво збунтувалося. По боці його станув гарнізон, що складався з інородців: Українців, Литовців, Латишів і Кавказців, і доля царату була рішена. Революцію властиво зробили представники не всеросійської інтелігенції, але на її чолі на самім початку революції станули Грузини, Жиди і Українці. Не випадково на чолі „Ради робітничих і жовнірських депутатів“ станули Церетелі, Чхеїдзе і Чхенкелі, котрі тільки формально належали до всеросійської інтелігенції, бо між москалями і зденаціоналізованими „малоросами“ не знайшлося ані одної енергійної людини, яка би зрозуміла цілу далекосяглість повалення царату. В гарнізонах тимчасом вела революційну пропаганду незденаціоналізована переважно українська інтелігенція, котра, хоч і скалічена „общеросійською“ поверховою і екзотичною культурою, всеж таки не забула, що її народ зносить не тільки економічний, але також і національно-культурний гніт. До поширення і поглиблення революції причинилася одиноко тільки національна інтелігенція кожної нації зокрема.

Під її проводом розпочалася організація мас не тільки на соціальних, але на національно-культурних принципах. Кожна інородчеська нація виділила з часом свій власний національно-державний орган.

На Україні створилась і набрала свого значіння „Центральна Рада“, на Білій Русі так само, на Кавказі різні виконавчі комітети,

і всі ці національно-державні органи вимагали націоналізації життя. Школи, судівництво, залізниця, пошта, промисел, торгівля, військо, всі органи державного життя, повинні були позбутися цієї „всеросійської“ закраски і надбрати чисто національного характеру. Такий постулят зачепив інтереси всеросійської інтелігенції, котра, не знаючи місцевої мови і не бажаючи її вчитися, тратила заробіток, бо-ж нові національні влади з природи річи не могли толерувати у себе дальшої русифікації. Тому вся та маса паразитів, котра сповняла функції всеросійського державного апарату, була невдоволена новим станом і дуже затужила за „старими добрими“ царськими часами. Тож не диво, що ця маса дрібної і грубшої інтелігенції, яка займала чи то державну, чи „земську“ посаду, з поваленням царату перейшла дуже скоро в табор контрреволюції.

По своєму соціальному становищі ця маса „всеросійської“ інтелігенції властиво не повинна би бути контрреволюційною, коли би вона була дійсно місцевою, коли-б вийшла з лона місцевої людности. Тоді вона зрозуміла-б, що інтереси широких мас — це також її власні інтереси, тоді вона зрозуміла-б, що її завданням є підносити місцеву культуру і працювати над піднесенням добробуту місцевої людности, з праці рук якої вона живе. Та річ в тім, що довголітнє паразитування на чужім національним організмі до того здеправувало душу цієї „всеросійської“ інтелігенції, що навіть цієї безперечної правди вона зрозуміти не може.

Що велика земельна власність і велика буржуазія, яка розсілася по „іногородчеських“ землях і висисає живі соки з національного організму кожного „іногородчеського“ організму і котру революція деградує з її упривілюваного становища, творить тепер контрреволюцію — це цілком зрозуміле і відповідає законам клясової боротьби. Однак, що всеросійська інтелігенція, оцей „третьй елемент“, котрий завжди симпатизував з революційним рухом, тепер майже без остатка, оскільки вона зрусифікована або московська, стоїть на контрреволюційнім ґрунті, — це дасться пояснити тільки тим, що в неї немає ані крихти тих моральних і культурних вартостей, котрі веліли-б нам їх шанувати. Представники московської і зрусифікованої інтелігенції, котрі тепер по всім усюдам агітують проти національного визволення, а за „єдину і неділиму“, це скалічені, нездорові люди, це „живі трупи“, як виразився один з наших кореспондентів.

Звичайно, що ці „живі трупи“ найбільше накинулись на Україну й Українців. На широких українських степах, на жирних українських хлібах, виросло найбільше цих „всеросійських“ паразитів. „Прекрасний Юг Росії“, „іде всьо обильєм дишет“ — був раєм для московського учителя, земця, інженіра, агронома, бо робити для народу нічого і ніяк не треба було, а „получалось“ жалування і прибавки на русифікацію. Що місцева людність, „хахол“ був невдоволений, що він косо дивився на сарану, яка обсіла його край — бай-дуже. На те був стражник, на те був піп, „служитель церкви“, на те був врешті жандарм і „охранное отделение“, на те в кінці „каратель-

ная експедиції“, щоби цього „хахла“ коротко тримати. І жили собі пани „пряпіваючи“, і жили собі інтелігентські підпанки також „припіваючи“.

Тепер з настанням нового ладу, з утворенням національних держав, в тім числі Української Народньої Республіки „прекрасні дні Аранхуесу“ для оцього паразитського, відірваного від народу, лінивого і бездарного шумовиння, що зветься всеросійською інтелігенцією, минули. Чи-ж диво, що у цього шумовиння повстала така туга за царським минулим, котрого так жахаються визволені народи?

І чи кого може здивувати, що українська державна ідея стрінула таку шалену опозицію з боку „всеросійської інтелігенції“ на Україні?

Тепер ми бачимо, що всеросійська інтелігенція починає знову мати надії, що „старі добрі часи“ на Україні повернуться. Контрреволюція піднесла голову. Денікін і його добровольчі банди роблять деякі аванси. Не без співділання всеросійської інтелігенції він позамикав усі українські школи і книгарні, не без її намовлювань видав він закон, що на Україні, котра має бути складовою частиною „єдиної і неділимої“ Росії, проголошено урядовою мовою російську. Не без її співділання, не без її доносів розстрілюється і замикається по тюрмах українських діячів. Це все ми бачили вже. Кожного разу, коли в Росії і на Україні підносила голову контрреволюція, або котилась хвиля большевицької суперреволюції, всеросійська інтелігенція ликувала, що не має вже більше ненависної для неї України. Тепер повторяється те саме. Денікіна і його банди, котрі стоять під командою німецьких генералів і штабових офіцерів, приймає навіть цей „третій стан“ з нечуваним одушевленням, як спасителів перед українським народом, котрого Денікін є катом. Таку саму радість і тріумфи ми зауважуємо також і за кордоном серед тих емігрантських недобитків, що, не роблячи нічого, проїдають народні гроші в закордонних фешенебельних готелях і пенсіонах. В закордонній московській пресі, по всяких „Призивах“, „Время'х“, „Русских Дѣлах“ і як ще вони там називаються, трублять позавни перемоги. І це все роблять представники тої революційної інтелігенції, котрі аж захлистувалися від одушевлення в перших днях Великої Революції. І тому тепер приходиться запитати, чи всі ті „революціонери“ з 1917. р. не були так само „революціонерами з непорозуміння“, як ними були тодішні „демократи“ Мілюкови, Родзянки, Гучкови, Шульгіни? Та чи не передчасна радість цього чорного вороння, яке ще так недавно було червоне?

Занадто велику енергію проявили нації, що стогнали досі під царським батоном і під отруйним впливом „всеросійської інтелігенції“, щоби вони дозволили на трівку будівлю царату. Що більше, можна бути певним, що „живі трупи“, які тепер розпочали рухатись, дуже скоро будуть загнані і закопані в гробах, де їм місце, а порядок наводитимуть живі люде, котрі хочуть кращої долі для широких трудящих мас.

Осип Турянський.

Реакційний плян Антанти в Росії і самотійність Польщі.

Звісна річ, що після вибуху російської революції держава Антанти проголосили клич самоозначення народів, хоч перед тим заключили союз із російським царатом, найбільшим гнобителем народів. Вже з тої причини можна було заключати, що ідея самозначення, як ціль дальшого ведення війни з боку Антанти, не була нічим иным як сипанням піску в очі власним народам, а з другого боку могутнім агітаційним середником, який мав задачу — прискіпити внутрішній розклад осередних держав, особливо Австро-Угорщини. Але навіть у Австрії Антанта не перевела цього принципу, бо пішла на зустріч імперіялістичним змаганням нових малих держав і при розмежуванні границь не тільки не взяла майже нігде під увагу етнографічних ліній, але своїм пасивним заховуванням або прямо цькуванням одного народу на другий розлила нові струї крові і санкціонувала опісля перемоги одного племені над другим. Одним словом — Антанта ніколи і нігде не брала принципу самозначення народів поважно; противно, вона хотіла і тепер ще хоче, напр., на руїнах Австрії створити так звану дунайську федерацію, в котрій замість Німців і Мадярів виступили б як гнобителі другі народи. І коли зусилля Антанти в тім напрямі не будуть мати успіху, то причиною цього буде факт, що Антанта не має тепер до розпорядимости власного війська на переведення своїх плянів на руїнах Австрії.

Що до Росії, то очевидна річ, що держави Антанти намагаються всіма силами відбудувати назад цю тюрму народів, якою була царська Росія. Тут сповняє Антанта головно волю Франції, якої буржуазно-капіталістичні круги вважають відбудову „єдиної і невідімої Росії“ найпевнішою запорукою спокійною життя і вживання в майбутнім. Мимо перемоги над Німеччиною Французи все відчувають і будуть відчувати гістеричну боязнь перед німецьким народом в будуччині. Цю боязнь викликає у них не тільки їх „нечиста совість“ ізза нечуваного упокорення найбільшого народу в Європі завдяки такому політичному шовіністові, як Клемансо, але гловно їх демольоїчна безсильність. Звісно, що Французів уже тепер майже два рази менше ніж Німців в Європі. А коли візьметься на увагу, що у Франції умирає більше людей, чим родиться, то на основі рахунку правдоподібности вже нині можна обчислити, що за 40 літ Німців буде поверх 100 мільонів, тоді як Франція буде мати ледви чи 30 мільонів душ. З другого боку, вже тепер видно, що Америці ані не буде свитися в майбутнім запускати в всенні європейські авантюри на те тільки, щоб боронити для Франції посідання німецьких країв Альзасії і Лютарінгії. Досить, що як небудь улаштуються будучі політичні відносини в Європі, то вже тепер Франція відчуває потребу мати могутого і вірного союзника-приятеля за плечима Німців. Однак, хто може

заступити Франції за плечима Німеччини такого сильного приятеля, яким була небіжка Росія? Певна річ, що ні Чехо-Словаччина, ні Польща, ні Румунія, бо поминувши те, що ці держави самі собою малі, то через розбудження заборчих апетитів у них на кошт сусідних народів Антанта вже тепер кинула між них кість незгоди, і в будучім конфлікті (а може ще й тепер) ці малі держави будуть ладнати із зброєю в руці свої власні рахунки. Згадаймо лиш мимоходом чесько-польський і румунсько-югославянський спір, з котрого Франція ні тепер, ні нізніше певно не буде мати ніякої користи.

А тепер коротко про становище Англії до питання відбудування царської Росії. Після результату війни з осередними державами панувало загальне переконання, що Англія віднесла в світовій війни подвійну величезну перемогу: 1. ослабила на довгі часи Німеччину, 2. через розпад Росії забезпечила собі ненарушимість посідання Індій, на які з часом неситий панросійський імперіялізм був-би напевно простягнув руки. Однак та певність, з якою Англія помагає відбудувати давню могутню Росію, стоїть в суперечности з усяким льоїчним міркуванням і дасться пояснити хиба отцими двома евентуальностями: або Англія не вірить в перемогу реакції в Росії і в таким випадку її підмога для Денікіна має лиш на меті вичерпати Росію до краю шляхом братовбійчої війни, щоб опісля Англія могла на кровавім цвинтарищі Східньої Європи грати ролю ситого крука, або вона думає поважно відновити царську Росію, а в таким разі треба припускати, що вона так само, як Франція, дροжить перед німецьким організаційним генієм і перед відплатою Німеччини в будуччині. І саме з тої причини Англія уважає меншою небезпеку царської Росії для Індій, ніж німецький реванж, звернений в будуччині в саме серце Англії.

Лишається Америка, яка хоче великої Росії на те, щоб поставити її як союзника за плечима Японії в можливім будучім американсько-японським конфлікті.

Отце причини, які спонукують найміцніші держави Антанти відбудувати стару реакційну Росію. Очевидно, що при тім Антанта виходить з того заложення, що *conditio sine qua non* відреставрування давньої могутної Росії мала-б бути от ця ціна з боку російської реакції: найтісніший союз російського уряду з Антантою проти Німеччини і абсолютне забезпечення того союзу на життя й смерть. Однак Вільзон, Льюїс-Джордж і Клемансо не розуміли-б гаразд психології імперіялізму, з окрема російського, коли міркували-б, що російська реакція буде так скромна, що задовольниться тільки знасилуванням волі українського народа і приверненням України в російську провінцію. Однак антантські державні мужі не думають так наївно і добре знають, що навіть за таку величезну ціну, як Україна не позискали-б для себе вічної любови и вірности всеросійського медведя. Вони знають, що „*l'appétit vient en mangeant*“ і що російська реакція, ставши раз на ноги після повалення большевизму, не буде жебрати-благати помочи у Антанти, як до тепер, тільки заговорить до них із цілком иншої точки. Не треба тут от зараз спеціальної інтуїції щоб

сказати, що російська реакція в разі перемоги заговорить до Антанти не инакше, лиш ось як:

„Ви, держави Антанти, вийшли зі світової війни збогачені новими краями, новими кольоніями, новими незвичайно корисними матеріальними можливостями, а Росія хоч вдячна вам за поміч для знищення большевизму, то все таки виходить з цієї війни калікою, і хоч за вашою підмогою вона поборолла українське мазепинство, але за те ви мені відібрали Фінляндію і Польщу. Як що хочете, щоб ми говорили про союз і приязнь, то в таким разі я мушу спершу вийти з чисто принципіального становища і заявити, що як довго Польща і Фінляндія не будуть знов російськими провінціями, так довго Росія не може з вами вдаватися в дискусію. А як, буде привернена інтегральність Росії в межах, як це було перед війною, тоді поговоримо про щирю приязнь і тісний союз з вами на таких умовах: анексія польських провінцій, які належали до Німеччини, до Росії і така сама анексія цілої Галичини, угорської України і Буковини. Як на ці умови не згодитесь, то я Вам заявляю, що Росія заключить сейчас союз з Німеччиною і протиставить вашому непевному союзові народів сильний, компактний, могучий союз російсько-німецько-японський.“

Можна сказати зовсім напевно, що всякі Денікіни і Колчаки в разі перемоги над большевизмом лиш так, не инакше, говорили-б до Антанти. Доказів на це маємо аж надто багато. Згадаймо лиш поїздки ріжних Сазонових до Берліна, експедиційний корпус Гольца, ревеляції „Timesa“, найревнійшого апостола російського імперіялізму, і просто „телячий восторг“, з яким німецька буржуазія, а навіть соціялістична преса приймає до відома і сама видумує ріжні перемоги Денікінів і Колчаків над большевицькою Росією. З другого боку зовсім певна річ, що таке становище і такі жадання реакційної Росії абсолютно не заскочили-б державних мужів Антанти і що Антанта вже давно, як тільки почала підпирати російську реакцію, заключила з нею угоду в дусі жадань панросійських імперіялістичних кругів.

Автор цієї статті мав нагоду чути розмову між французькими офіцерами і Москалями. Москалі нарікали на Французів, що вони без волі руського народа признали самостійність Польщі. На це Французи розсміялись дуже сердечно, а один з них, сперши довірливо руку на рамя бесідника, сказав: „Monsieur! Смійтеся з того признання!“ Ми уважаємо Поляків занадто малокультурними і наївними, що-б вони могли знюхати, куди вітер віє Ті Французи і ціла Антанта признали хвилево самостійність Польщі в тій цілі, щоб 1. Поляки помагали нам відбудувати царську Росію, 2. щоб могли відірвати формально східні польсько-німецькі провінції від Німеччини. Однак будьте певні, і це стверджую словом чести, що в хвилі, як Денікін побідить большевизм, тоді він на основі умови з Антантою забере при нашій помочі назад не тільки Польщу, але й всі німецько-польські провінції, Галичину і Буковину. Адже ми Французи знаємо всі як один дуже добре, що самостійна Польща побіч відбудованої Великої Росії — це наша смерть за яких 10 літ, бо Росія в разі самостійности

Польщі стала-б найпевнішим та найвірнішим приятелем, союзником Німеччини.“

Отже хай Поляки, ці „блаженні віруючі“, не думають, що Антанта на випадок вище згаданих жадань переможної російської реакції закипіла-б святим обуренням, що пан Вільзон крикнув би: „це безличність“, що Клемансо, цей страшний тигр, цей найбільший ушпорений когут, gallus французької історії, видрапав би очі всяким Денікіним і Сазоновим та й пожертвував би свої острі тигро-когутячі кіхті на оборону малого польського цуцика. І Льюїс-Джордж, котрий, як знаємо, і так не дуже одушевлений тою цілою Польщею, не сказав би ні словечка в її обороні. Всі три ці державні мужі в найліпшій разі могли-б для ока заложити блідий, нічого не значучий протест проти московських аспірацій, а в дійсності затирали-б руки з радости, що ось, мовляв, за таку малу ціну, та й це ще чужу, як Польща, могли-б позискати раз на все приязнь Росії і поверненням Польщі в російську провінцію унеможливити на вічні часи зближення й союз між Росією і Німеччиною.

Це стара правда, що кого Бог хоче покарати, тому розум відбирає. Ціла польська політика від упадку Австрії до найновіших часів — це одна низка страшених політичних промахів помилок, які тепер загрожують не тільки українській, але і польській державності. Сказав наш Шевченко, що Польща впала і нас роздавила. Тепер можна сказати, що як Україна упаде, то й Польщу роздавить. Поляки ніколи не відзначались великою державною думкою на дальшу мету. Але їх минувша трагічна історія повинна була чейже їх дечому навчити, бо, мовляв, *historia magistra vitae*. Ба коли Поляк каже, що історія на це є, щоб її не учитись. І дійсно, напр., з української історії майже кождий Поляк знає лиш одно, *pardon* два слова: „ukrainski hajdamaka“. Та годі їх силувати учитись чужої історії. Вистарчила-б може своя власна. Отже, з історично-політичного боку повинен був сейчас після заключення мира між Німеччиною і Entente впасти Полякам в очі незвичайно цікавий факт, для чого Антанта так докладно визначила границю між Німеччиною і Польщею, а східні границі Польщі лишила до нині в воздуху, хоч тут на підставі Вільзонного самоозначення народів польська границя має зовсім виразну етнографічну лінію.

Причина цього факта лежить у тім, що Антанта не хотіла за ніяку ціну допустити до консолідування нових держав, що повстали на руїнах Росії, себто: України, Білорусі й Литви й підбадьоруючи польські апетити на території цих держав, веліла Полякам робити офензиву на сході, буцім-то проти большевиків, а в дійсності в тій цілі, щоб ослабити ці нові держави і підкопати та вичерпати також силу Поляків через воювання з чужими народами та через непотрібну розтрату польських милітарних сил. Може бути, що один член Антанти заявився проти польської агресивності на сході і приневолив мирову конференцію запротестувати проти польської офензиви в Галичині, однак цей збірний протест був нецирий неоднодушний,

піднесений оттак про людське око. Адже ясна річ, що як би Антанта була бажала серйозно припинити польські операції проти Українців, Білорусів та Литовців, то Польща не була-б сміла ні на крок рушитись на сході. Що більшість членів Антанти заохотила прямо Поляків до офензиви проти Українців, це видно з того, що по доконанім факті польської окупації Галичини Поляками Антанта не мала ліпшої роботи, як легалізувати тимчасово польську окупацію Східньої Галичини та не противитися зовсім польській політиці нечувано варварського терору супроти української інтелігенції та селянських мас. І коли Антанта не хоче згодитись на анексію Східньої Галичини до Польщі, то це походить не з її симпатії до української державної думки, тільки звідти, що вона хотіла-б відступити цей край реакційній Росії. Та чи тільки Східня Галичина, Буковина й Бесарабія, Україна, Кавказ, Литва, Естонія мали би, по думці Антанти, творити цей цінний дар для Росії Денікіна, щоб позиськати панросійське правительство для імперіялістичних плянів західно-європейської й американської буржуазії? Рішучо ні! Коли Франція хоче забезпечити себе в майбутнім перед Німцями, то між відбудованою російською тюрмою народів і між Німеччиною нема місця на самотійну Польщу. Однак як би між великою Росією з Україною, як російською провінцією, і Німеччиною мала існувати самотійна Польща, то це неспоримий факт, просто аксіома, що в таким разі нема місця на російсько-французький союз, і всі зусилля Антанти в теперішній Росії, всі її мільярди, які вона кідає на підмогу російській реакції, служили-б тільки на величезне скріплення могучого російсько-німецького союзу, зверненого проти Антанти. Чи-ж можна приписувати антантським державним мужам таку наївність, що вони самі мали би працювати над сотворенням російсько-німецького союзу тільки з тої причини, що Польща існувала б як самотійна держава.

Після перемоги Антанти над Німеччиною Поляки набрали переконання, що Антанта їх найбільше любить з усіх народів і готова за них в огонь в воду скочити. А чи забули Поляки, що Антанта до послідньої хвили не хотіла признати самотійности Польщі, мимо того, що осередні держави признали її більше, чим два роки тому назад? І треба було доперва признання цієї самотійности російськими соціалреволюціонерами, щоб спонукати не компромітувати довше своєї великої брехні, якою було її проголошення самоозначення народів, і піти в польським питанню з великою неохотою на зустріч новим демократичним кличам. І тут зайшов дуже характеристичний факт, про який Поляки не мають поняття, а який кідає ясне світло на безконечну облуду Антанти в польським питанню. Звісно, що перед остаточною відповіддю Антанти на німецькі мирові противнесення Льюїс Джордж, котрий вірив до тепер в перемогу російської революції в можливість поширення революційного руху по цілій Європі, склонювався спершу в тім напрямі, щоб не упокорювати надто тяжко Німеччини і заявив на пересадні домагання Поляків зглядом Німеччини, що Антанта не на те пожертвувала мільйони своїх синів, щоб за-

спокоювати польські апетити і зовсім не думає починати нову війну з Німеччиною задля Польщі. Та коли офензива Колчака збудила у Антанти надію на відбудову давньої реакційної Росії, тоді цей угодовий настрій мирової конференції зглядом Німеччини нараз розвіявся, і Антанта поставила Німеччині незвичайно тяжкі територіяльні умови в користь, як це виходило на перший погляд, Поляків. Та чи дійсно Антанта була рішена продовжати європейську війну з любови до Польщі? Чи є, за виїмком Поляків, такі наївні люди, які в це повірили б? Чи не криється тут за цею зміною фронту Антанти якийсь її задушевний плян, який Поляки мали обов'язок відкрити? Отже з'огляду на стремління Антанти відбудувати „єдну і неделімую Росію“, даліше на основі попереднього неприхильного і просто ворожого її становища до питання самостійности Польщі, а головно з'огляду на те, що через самостійність Польщі відбудована реакційна Росія віддалося б душею й тілом Німеччині, є ясне як сонце, що Антанта, відриваючи польські і німецькі провінції від Німеччини, дала їх лиш позірно Польщі, а в дійсности призначила ці провінції разом з цілою Польщею для будучої царської Росії. Тут міркування Антанти цілком просте: коли відбудована царська Росія одержить з ласки Антанти не тільки давню Конгресівку, але також німецько-польські провінції — східню і західню Прусію, Гданськ, Познань і Шлеськ, тоді антантско-російський союз буде так могучий і тревалий, що, „ні врата адова не одоліють його“, бо в цей спосіб буде раз на все відрізана дорога до якогось німецько-російського порозуміння.

Скаже дехто, а передовсім майже кождий Поляк: це-ж неможливо! Адже Вільзон -- 14 пунктів, торжественні приречення Антанти, слово чести — це все забезпечує життя самостійної Польщі! Що до 14 пунктів, то не треба аж історичної перспективи, щоб сконстатувати, що це одинока в своїм роді, чисто американська, фантастично величезна брехня, правдивий, щироамериканський „humbug“. А будувати будучність народа на святочних офіціальних приреченнях, на почуттю чести в мілітарній політиці, коли мається стільки страшних доказів, що в тій страшенній світовій помежі топтано і топчеться бестіяльно всі найсвятіші почування і ідеали людей — це що найменш крайня наївність.

Лишається так звана симпатія Французів до Поляків. Як що Поляки вірять, що якась симпатія сильнішого народа будує або руйнує державність слабшого народа і що французька любов до Польщі — це не страшенно рафінована облуда, але щире й глибоке почування, то ця їх легкодушна віра і наслідком того їх легкодушна політика запропастить за короткий час Польщу так само, як запропастили її колишні Поляки через свою легковірність і схиблену державну політику. Географічне положення польського народа так некорисне, що тільки згода і приязнь із українською державою могла-б уможливити існування й розвій Польщі. Це ясне для всіх, тільки не для Поляків, бо основна риса польського характеру — перецінювання себе самих, погорда до сусідів, сангвіністичний темперамент, який

велить їм легко вірити в це, що вони ніби вибрані помазанники божі і що провидіння призначило їх ширити між чужими культуру, якої вони самі не мають, жити понад сили і понад стан і вести супроти своїх сусідів політику звісного польського „psia krew“. Їх теперішня експансія на кошт сусідів нагадує одну байочку, в котрій розказується, що коли точка захотіла стати жабою, то так довго дулася, аж став з неї — нуль.

Ми вже згадали про те, з якої причини Антанта не визначила ще до тепер східних польських границь. Припустім тепер, що російські реакціонери повалять большевиків і на дневний порядок прийде питання російсько-польської границі. Чи думають Поляки, що коли російське реакційне правительство зажадає спершу (щоб мати причину кину ись оружно на Польшу) Галичину аж по Татри, Холмщину, Гродненську і Сувальську губернії, то Антанта буде підпірати жадання Поляків проти Москалів? Чи не стане вона зовсім певно по стороні російських жадань, які також зовсім певно не обмежаться на „іскренно русскія“ території але дійдуть аж до польсько-німецьких провінцій, відступлених Антантою ніби то для Польщі?

І тоді нічого не допоможе Польщі французька симпатія, бо Франція хоче мати за плечима Німеччини великого, старого російського медведя, а не малу Польшу, яка через загарбання непольських країв буде так сама мала, ще слабша і подібна до маленької шестилітньої дівчини, що убрала на себе мамину спідницю.

І коли глянемо на результати польської офензиви в Східній Галичині, на Волині, на Білій Русі і на Литві, то бачимо, маючи перед очима махіявельські пляни Антанти в Росії, що Польша зробила все тільки, що було в її силах, для — власної загибелі. Уможливила перемоги Денікіна, який приготував для Польщі ту саму долю, що для України, а в самій своїй хаті Поляки замість працювати над усуненням страшної нужди, ще збільшили голод, холод, викликали різні убийчі заразливі недуги, наробили до тепер 150 мільярдів марок довгу цею безглуздою політикою „hulaj dusza bez kontusza“, женуть Польшу стрім-голов у пропасть власного польського большевизму, а звідси в обійми денікінінсько-царської реакції. І коли Поляки хочуть спасти свою державу від грозячої катастрофи, то мусять завернути з безглуздої Сенкевичевої політики „ogniem i mieczem“ супроти непольських народів на сході, а передовсім мусять віддати Українцям те, що українське, і всі нові держави на руїнах Росії мусять виступити спільно не тільки проти большевизму, але й проти грозячої антантсько-панросійської реакції. І хай Поляки не забувають отцеї основної правди: без самостійної України не буде самостійної Польщі.

Вол. Мурський.**Німецька політика реванжу.**

Соперництво англо-саксонського і германського світа; блок центральних держав; японсько-німецький трактат 1918 р.; німецька політика на Україні; інтерес у відбудуванні Росії; північно-західний російський уряд; політика Колчака й Денікіна.

Версальський мир, який мав запевнити англо-саксонській расі панування над світом, завів свої надії і став мертвим клочком паперу вже в той самий день, коли його підписали побіджені та побідники. Соперництво двох великих і сильних світів — германського і англо-саксонського не скінчилося, а навпаки — боротьба ведеться і далше, помимо зломання мілітаристичної сили Німців і помимо тих тяжких економічних ударів, які принесла їм недавня війна. Фактичним, що правда, господарем у світі являється поки що Англія і Америка, які мають у своїх руках величезну флоту; однак цей їх тимчасовий успіх треватиме не довго, бо ні одна з сучасних держав не погодиться з фактом такої гегемонії. Вона мусить скорше чи пізніше викликати реакцію з боку навіть тих, які сьогодні, величаючись своєю, що правда, дорого заплаченою побідою, входять ще в склад антантського блоку і не бачуть правдивої небезпеки, яка їм грозить в недалекій майбутности.

Те все добре зрозуміли Німці. Ще далеко до війни вони були авторами потрійного союзу, якого завданням було утворити блок центральних держав Європи, що міг би бути сильним заборолом проти своїх західних та східних сусідів. Хоч війна і розбила пляни про сильну непобідиму „Mitteleurope“, однак не вбила самої ідеї, яка стала питанням „бути або не бути“ германської раси. І тому, коли збанкрутувала „середня Європа“, яка фактично була за слаба і не могла опертись натискові англо-саксонського світа, що показався сильнішим за неї, то тепер гаслом німецької політики є утворити більш міцний і суцільний блок, який допоміг би Німеччині не тільки увільнитись з під антантською ярма, в яке вона попала, але й здобути собі економічну і політичну перевагу в Європі. І тому жадоба реванжу зродила грандіозний плян утворення блоку нових центральних держав, але вже не Європи, а Евразії, який обіймав би усю середню і східню Європу, Сибір і Японію.

Цей плян, про який не мріяв навіть Бісмарк, переводить в життя тепер німецька реакція і то проводить його дуже легко. Ще в минулому році, коли то виявилось, що німецький мілітаризм стоїть вже над берегом пропасти, між німецьким і японським урядом було заключено союз, і хоча тоді обі сторони заперечили публично його існування, однак цей союз оказався фактом, і теперішня діяльність

німецьких кол іде по лінії програми трактату з 1918 року. Трактат оголосила недавно „L'Europe Nouvelle“, і він представляється так:

1. Обі сторони, які заключають трактат, зобов'язуються по можливості, оскільки на це дозволить загально-світова політика, допомогти третьому союзникові щоби він під їх керівництвом дійшов до внутрішнього ладу і здобув собі позицію сильної держави.

2. Одна із сторін, яка заключає союз, зобов'язується підпомагати другу в її стремлінню здобути через угоду з третьою переваги в Середній Азії та Персії і полегшити заключення договору мира і безпеченства між тою державою а іншими договорюючимися чинниками.

3. Одна із договорюючихся сторін годиться, щоби друга користувалась широкими національними правами в південному Китаю. Ті права будуть зафіксовані окремими трактатами. Одночасно обі сторони не допустять до ніяких концесій на сусідніх територіях в користь іншої чужої держави.

4. Одна із сторін зобов'язується піддержувати в посередній спосіб інтереси другої на мировій конференції, щоби вона потерпіла як найменші територіяльні втрати.

5. Одна із сторін зобов'язується отримати підставу для заключення військової політичної і економічної конвенції з третьою і допомогти в цій справі своїми силами другій стороні.

6. Взамін за це друга сторона зобов'язується заключити таємний військовий договір, який мав би на меті забезпечення та оборону проти агресивних стремлінь Англії та Америки.

7. Таємний трактат окреслить головні підстави закордонної політики цих трьох держав і буде докладно сформулований після відбудовання третьої договорюючоїся сторони.

8. Цей трактат має обов'язкову силу на 5 років.

9. Ратифікація його має відбутись якомога скоріше, і ратифікаційні документи мають бути обміняні в Стокгольмі. Будуть вони зредаговані французькою мовою для Японії, а німецькою для Німеччини.

Чи увійшов цей трактат в життя і яка була роль Японії відносно Німеччини на мировій конференції, нам невідомо. Треба однак признати, що вже тоді він передбачав неудачі Німеччини і величезний зріст Англії та Америки. Третім чинником, якому обі договорюючіся сторони мали допомогти „дійти до внутрішнього ладу“ була розуміється тільки Росія, яка була-б цілком певним і безпечним мостом між Японією і Німеччиною. І тепер зрозуміла та готовість, з якою Японія взялась підпомагати Колчакові, хоча її допомога поки що має більш плятонічний характер. Ясною стає нам теж німецька політика на Україні, яка довела до Скоропадщини і федерації, та весь час нищила і компромітувала ідею української самостійности. Німецька дипломатія, а взглядно військові кола, були вже тоді зв'язані договором відносно Росії, і тому ціла їх політика оберталася докруги справи відбудовання свого будучого союзника. Реакційна Росія була на стільки життєвим питанням Німеччини, що навіть німецький соціалістичний уряд був безсильний проти військової партії

і давав своє рlacet на діяльність німецьких окупаційних військ на Україні, які станули по стороні реакціонера Скоропадського проти соціалістичної Української Директорії. Навіть сам берестейський мир вважали панове Гренери, Гофмани et tutti quanti як, переходовий етап, і вже тоді частина німецької преси, як „Berliner Tageblatt“ або „Vossische Zeitung“ не скривала того, що одинокою реальною союзницею Німеччини є Росія, і тому в інтересі німецького народу є її відбудувати. Був це як-раз час, коли Німці виявляли охоту заключити з Антантою мир, і вони вже тоді бачили добре свою програму і зріст англійської небезпеки, якій треба було протиставити щось більш реальне і сильне, ніж „буферні“ держави чи економічне поневолення Бельгії. А шукаючи те реальне, вони взялись за справу німецько-російсько-японського бльоку, який був запропонований Японією, і вже тоді почали акцію за його утворенням. Розбиття німецької армії та революція в Німеччині відсунули цю справу на дальший плян. Та не на довго, і власне тепер організація цього бльоку іде скорим темпом вперед.

Інтерес німецький та японський у відбудуванні Росії цілком зрозумілий. Німеччині потрібна сильна Росія, щоби заатакувати Англію в Азії і мати опертя в своїй політиці реванжу в Європі. Японія шукає союзника на Сході проти Америки, яка підчас мирової конференції цілком явно виказувала проти неї ворожий настрій. І тому спільні інтереси об'єднали недавніх ще de nomine ворогів, і акція за відбудуванням Росії ведеться дуже інтенсивно.

Ідею відбудування „єдиної невідімої“ підняла теж і Англія, однак треба признати, веде її цілком незручно. Її політика в Архангельську, в бальтійських країнах, та загарбання Персії в супереч російсько-англійському трактатові з р. 1907 кинули „антантофільських“ російських політиків в обійми Німеччини. Зворот цей зробився цілком послідовно на підставі простого обчислення реальних сил і користей, які можуть бути дані тою чи іншою стороною. Фактично реальну військову силу представляє сьогодні Німеччина, бо Антанта мимо своїх всіляких вироків і погроз не має ніякої езекуційної сили, щоби їх перевести в життя. Доказів цього ми маємо аж надто. Захват д'Аннунціом Фіюме, справа Шантуна, Сх. Галичини, ультіматуми Фоша німецькому урядові в справі східних німецьких армій, румунська політика на Угорщині — це все докази слабости антантського ареопату. А про якусь збройну інтервенцію Антанти в Росії через вороже становисько робітничих кляс не може бути й мови. І тому поміч Колчакові та Денікінові, яку поки що дає Англія, треба вважати доволі проблематичною. Вона може сьогодні дати тільки зброю, але не дасть ні людей, ні грошей. А тимчасом при помочі Німців в прибалтійських країнах зорганізовано численні армії кн. Лівена, Бермонта, Бірчаліча, які мають подостатком узброєння. Уся німецька армія фон дер Гольца, що сьогодні числить понад кілька десятків тисяч штиків, явно заявила себе по стороні Росії. І хоча Фош шле ультіматум один за другим, то реального факту не змі-

нить. Може повернутись в Німеччину Гольц, але не вернеться його армія, яка вже сьогодні вважається російською і має російські відзнаки. Це все вимагає знову великих коштів, і ці кошти дає в добре зрозумілому своєму інтересі Німеччина.

В протиставлення північно-західньому російському урядові Ліанозова, який тішиться незначною підмогою Англії, в Німеччині повстало нове конкурентне правительство при співучасті Бельґрада, Антонова, ген. Біскупського, Скоропадського, Паллена і др., яке має визначну матеріальну і моральну поміч німецьких монархічних кол. Девізом цих кол стало тепер „все для Росії“, і вони піддержують усіма засобами російські чорносотенні кола, не уступаючи навіть перед провокаційними средствами, як це, н. пр., мало місце з позикою в 300 мільйонів марок новому урядові. По всій Німеччині відкрито іде вербовка добровольців в російські частини, щоденно сотнями їдуть німецькі офіцери і салдати на північний схід до російських армій; в Берліні повно агентів, які мають вільний вступ в табори полонених, і тільки ті з полонених можуть вийти на волю, хто вступить в ряди російської армії. Дійшло навіть до того, що представник Денікіна російський генерал Монкевиц, оголосив в Німеччині мобілізацію російських офіцерів і загрозив репресійними мірами.

Колчак і Денікін, які покищо ведуть для ока антантську політику, добре бачуть, що німецька поміч більш реальна, ніж антантська, і тому їх орієнтація а передовсім орієнтація Денікіна, звертається все більш і більш в німецький бік. До Денікіна недавно виїхала делегація від Бермонта, на чолі якої стоїть полк. Нудин, що має довести до порозуміння і спільної акції. Є дані, що в цій справі попрацювали багато Дурново, який живе в Берліні, на квартирі б. статссекретаря закордонних справ др. Зольфа і ген. Біскупський. І хто зна, чи сьогоднішня самопевність Денікіна не опирається вже на реальний факт союзу німецьких і російських чорносотенних кол, яких остаточною ціллю є монархія в Росії та Німеччині. Правда, рятувати антантську орієнтацію Денікіна поїхали недавно Сазонов і Крамарж, однак їх акції російські германофіли не придають ніякого значіння.

К. Вишевич.

Живі трупи.

Дещо від символіки. Присячується російській інтелігенції.

Чи доводилось коли небудь вам, читачу, перебувати в атмосфері, яка переповнена запахом згнилих трупів? Коли доводилось, не зазрю вам, бо гіршого тяжчого сморіду не можна собі уявити. А разом з тим і більш шкідливого, бо всі мікроби найстрашніших хвороб знаходять там для себе чудовий ґрунт. Щоби уникнути розповсюдження пошестей загально прийнято як найскорше закопувати трупи у землю, або — ще краще — палити їх. Так робилось з початку віків і до нинішніх часів. Але тепер все на світі чомусь пішло шкереберть. Щоби впевнитись в цьому зайдіть по в найкращі готелі якої хочете столиці Європи, і ваш ніс буде стра-

шенно вражений знайомим тяжким трупним сморідом. Але дивна річ: трупи там не лежать, як це призначено природою для кожного порядного трупа, але ходять, п'ють, їдять, розмовляють і навіть — *risum teneatis amici!* — роблять „політику“. Розуміється, свою — трупну, смердячу,³ але всеж таки політику. Політику, яка має на меті повернення на трупи мас живих людей, або — ще краще — підбиття тих живих людей під владу трупів. І політика ця проводиться досить настирливо за допомогою брехні, наклепів,⁴ інсинуацій і грошей, грошей без кінця. Довгий час трупна політика мала навіть великий успіх: живі люде чомусь загубили нюх, почали вірити трупам і підтримувати їх проти других живих людей. Вражіння було таке, ніби то цілий світ захворів на величезну нежить. Трупи мали надію, що ця нежить дістане характер хроничний, і світ остаточно загубить здібність відрізнити живу людину від трупа, особливо, коли останній дуже правдиво підроблюється під живу людину.

На щастя однак ті живі люде, яким трупи хотіли сісти на голови, теж не дрімали. Вони не мали в запасі ані брехні, ані наклепів, ані грошей. Але вони мали молодість, здоровля, віру в свої сили і щирю вірність своїм ідеалам. Все це вони поставили проти трупної політики, і після довгої боротьби, де багато їх загинуло, хоча ще й не перемогли, але всеж в значній мірі прочистили в світа ніс, примусили його чхнути і таким чином до певної міри почути трупний сморід. Перемога ще не отримана, але перший пролом в стіні обложеної фортеці пробитий. Далше справа піде лекше. Поза першим чханням піде друге, третє, і недалеко та година, коли світ поверне собі почуття нюху, з'уміє відрізнити живу людину від трупа і кожному дасть його місце: трупи покладе на цвинтарі, а живим людам уможливить уладнання свого життя.

Трупи це вже передчувають і в безсилій злості роблять наклепи і інсинують не тільки на тих, ким хотіли заволодіти, але на цілий світ, світ, якому ще так недавно цілували ноги. Що в цьому дивного? Чи був коли небудь шахрай, який не зненавидів-би того, кого йому, не зважаючи на великі зусілля, не вдалось обшахрайти? Трупи шукають тепер нових спільників в тому колі, яке вони ще вчора поливали болотом. Чиж здіблять? Навряд: це коло теж не з дурнів і теж не позбавлене почуття нюху; коли пережиті ним недавно тяжкі нещастя і потупили в нього трохи це почуття, однак за великий в ньому запас життєвої сили, щоби воно згодилося бути сліпим знарядям в руках трупів. Ні, трупи! Даремні ваші зусілля! Послідуйте краще розумному українському прислів'ю: „Не тратьте, куме, сили, спускайтесь на дно!“

Українські полонені в Італії.

(Від власного кореспондента.)

Пристаючи до подрібного опису життя полонених Українців в Італії, вже на самім вступі належить зазначити, що були моменти коли то італійське правительство прихильно відносилося до них, що більше готове було навіть в як найскоршім часі вислати всіх полонених Українців, зорганізованих в легіони, до їх вітчизни. Що так не сталося, завдячувати треба тим, котрим справа полонених була повірена, і вони її злегковажили.

Самі факта хай послужать за доказ. Зачну від хвилі, коли розпалася Австрія, бо від тоді полонених австрійських поділено на нації.

Після розпаду Австрії італійське правительство рішило, щоби всі полонені поневолені народів, які входили в склад Австрії, зорганізувались і чекали того

часу, коли їм буде можна почати акцію за досягнення їх державної самостійности. Це рішення італійського правительства відносилось також і до Українців Наддністрянців, яких в італійським полоні після статистики з лютого 1919 р. було понад 80 тисяч.

Від тоді і пішла робота на всіх таборах, але на жаль не всюди однакова і не з однаковим успіхом. Обмежуся лише на одному таборі на Азінарі, бо там під той час найбільше було зібраних разом Українців.

Азінара — це маленький острівець, около 40 km довгий а ледви чи 0.5 km., широкій, належить до Сардинії. Увесь є покритий камінними скелями, а не маючи питтьової води є зовсім мертвий. До війни вислало туди італійське правительство злочинців, засуджених на кілька і кільканадцять літ в'язниці.

Полонених Українців, яких на Азінарі під ту пору було понад 1500, зібрано в один табір дня 1. листопада 1918 р. Від того дня пішли також і деякі полекші. Поліпшено харч, побільшено порцію хліба з 400 gr. на 600 gr., полекшено роботу, словом, почалось веселіше життя і організація серед полонених. Хотяй спершу була дуже тяжко погодити нашого чоловіка, що він вже перестав бути громадянином та жовніром австрійським, а став громадянином та козаком українським, але завдяки роботі свідоміших одиниць і, так сказати б, нагінки навіть і підпори зі сторони тамошньої начальної італійської управи — удалося переконати всіх невірнучих. Вибрано комітет і під його проводом Українці перші з інших ярко зазначили себе, як націю, святом посвяченя прапора дня 26. грудня 1919 р. при співучасті Чехів і інших націй і відпоручників італійської команди під проводом Др. Алівії.

До річи згадати треба кілька слів про самого Алівію. Др. Алівія Фабіно, поручник, був доданий до начальної команди Азінарі як старшина для політичних справ. Чоловік наскрізь образований, володіє пятьма мовами, з політикою добре ознайомлений, дуже працьовитий та впливовий, — полєжнив великі заслуги около нашої організації, даючи поради та вказівки і на вні піддержуючи наші змагання. На святі виголосив навіть довшу промову, в котрій зхарактеризував тодішнє політичне положення взаталі й горячими словами висловив серед зібраного українського загалу повну надію на створення самостійної України.

З того часу і сама начальна команда Азінарі відноситься прихильно до Українців. З моменту прибуття на Азінарі з половині грудня 1918 р. б. російських салдат, які з австрійського полону в числі понад 6000. попались до Італії і серед яких було 2305 Українців, число всіх українців зросло. Італійське командування на домагання Наддністрянців відділило цих 2305. Наддніпрянців від Москалів і помістило їх в особнім таборі. З цього часу пішла спільна робота всіх полонених Українців.

Але, наші вороги, довідавшися про національний рух полонених Українців на Азінарі, зуміли зужити всіх зусиль, щоб перегородити нам дорогу. До цих киричників належать в першій мірі галицькі москофіли в особі Марущака, російські старшини під проводом Волконського, а також і Поляки.

30. січня 1919 явився на Азінарі Марущак у формі італійського четаря. В супроводі італійських старшин прийшов до табору Наддністрянців і старався вирвати їм національну свідомість, заперечуючи існування української держави і українського народу. Але загал зорієнтувався зараз і дав йому належну відправу. Від цього часу Марущак більше в табір не показувався. Того самого ще дня зайшов він і до табору Наддніпрянців. В своїй патріотичній промові зазначив: „Українців нема, не було і не буде, є лише один народ русский, а пазву „Українців“ видумали

Німці, щоби в цей спосіб ослабити Росію і осягнути собі вплив на сході.“ Після його промови хотів забрати слово один Наддністрянець, що був присутній підчас цієї промови Марущака, але Марущак догадавшись, про що йтиме річ, вплинув на італійських офіцерів, і ті казали людям розійтись.

Та Марущак своєї роботи не залишив, а вів її вже пишком серед поодиноких полонених, вживаючи всіх средств а навіть знуцань і глумління. Комітет вніс тоді жалобу до італійської команди, а та заборонила Марущакові подібних вибриків. Другого дня по прибуттю Марущака прибули на Азінарі російські старшини під проводом князя Лопухіна, а кілька днів по тім завдяки їхньому впливові розв'язано табор Наддніпрянців, помішано з Москалями і заборонено Наддністрянцям зноситись з ними. До Наддніпрянців вони вправді не мішались, але з їх появою на Азінарі, начальна команда змінила свій фронт що до Наддніпрянців. Наші змагання почала навіть ігнорувати, називаючи нас германофілами а навіть большевиками. Почалася тяжка робота зі сторони Наддністрянців, щоби вирвати з Італійців те підозріння що до українського народу, впоене Марущаком та російськими офіцерами Письмені історично-політичні пояснення для начальної команди і протести полонених до міністерства в Римі справу поправили остільки, що нам Наддністрянцям дозволено дальше іти своєю дорогою, але до Наддніпрянців не мішатись, бо вони всі є Руські, а не Українці.

По двох неділях перебування на Азінарі російські старшини почали вписувати всіх до легій Колчака. Українці свідоміші, перші відказались і заявили, що вони готові вписатись в легії, але лише українські і під проводом українських старшин. Це обурило російських старшин, і вони то деяких як казали „большевицьких агітаторів“ позамикали, а решту, як большевиків, відділили в осібний табор, грозючи їм відібранням харчу, яким користувались інші. Але це не настрашило тих, що відлучились, і в міру того, як погрози зі сторони російських старшин сипались, число їх з дня на день росло, і так в протягу кількох днів число цих „большевиків“, як казали, перевизшило 1000. Вони перейшли під італійську команду, підчас коли решта лишилась під командою російських старшин. Італійці з початку трактували тих, що відлучились, немов би то вони справді були большевиками. Але це трівало коротко, бо меморіял: „Большевизм а Україна“, переданий італійській начальній команді, і сам факт, що українське правительство б'ється против большевиків, справу дійсно роз'яснило.

Але російські старшини, боячись впливу зі сторони відділених Українців, щоби не заразилось „вірне стадо“, обставили табор „вірних“ своїми стежами та наказали їм нікого з „большевиків“ (Українців і на далі називали большевиками) в табор не пускати. За зловлення одного з відділених Українців в таборі „вірних“ була визначена нагорода в висоті 5 лір, а за Жида 10 лір (всі Жида в числі 260 тримали з Українцями.)

В половині мая прибув на Азінарі польський поручник Келер. Ціль його прибуття була — забрати всіх Поляків, які ще лишились на Азінарі, до польських легій. Що до Галицьких Українців заявив, що і вони, позаяк ціла Галичина належить до Польщі, повинні також записатись до польських легіонів, бо в такий лише спосіб зможуть повернути домів; коли ні, то хто знає чи і не загинуть тут, чекаючи на своїх, себто, українських делегатів, бо такі ніколи тут не прибудуть. Загал подякував йому за польську опіку, а одиниці слабшої волі, котрі дались захитати, удалося переконати і заспокоїти. Келер притих. Рівночасно з Келером, який був призначений на

Азінарі виїхав на Сардинію сотник Сковронек. Він переходячи усі робітничі відділи, записував усіх Поляків і Українців без дійсного пояснення, „чому“, говорячи лише, що ціла Галичина належить до Польщі а він є післаний, щоби забрати усіх мешканців Галичини домів. Коли про те довідався комітет, вніс сейчас протест до міністерства против надужить зі сторони Поляків що до Українців на італійській землі. І дійсно дня 23. липня вийшов міністеріяльний наказ вербування Українців в польські легії

Але так було лише на Азінарі, де завдяки свідомости загалу та піддержці зі сторони італійської команди нам удавалось завсїгди успішно відбивати усі забіги наших ворогів. Бо згадати треба, що Українці на Азінарі дійсно зуміли виробити собі вплив у Італійців. Причинилось до цього то, що всі уряди, шпиталі та таборові канцелярії були обсажені переважно Українцями; дальше утворився український аматорський кружок, який майже кожної неділі давав представлення так в українській, як італійській мові. Дохід з представлень призначений був на поліпшення харчу хорим в таборі, яких число виносило денно 20 людей, та на запомоги для повертаючих домів українських інвалідів.

На континенті вже було зовсім інакше. Там також, вправді не всюди, лише по деяких місцях, Українці були відділені від інших націй. Українські старшини були поміщені не разом з козаками, але в осібних таборах, їм, помимо їхньої доброї волі та охоти до праці, була відібрана всяка спромога зноситись з козаками.

То легше пішло Полякам. В початках лютого 1919. року статистика виказувала понад 80.000 полонених Українців в Італії, так вже в липні число це змаліло до 39.000. За примір польської роботи на континенті хай послужить табор полонених Українців в Генуї.

В Генуї було всіх Українців около 10.000. Там з'явився польський поручник Вайс в тім самім замірі, що Келер на Азінарі а Сковронек на Сардинії. Перший раз не повелось Вайсові. Це було з кінцем мая та початком червня. Та в липні зявився Вайс вдруге. Видячи, що сам таки нічого не вдіє, запросив собі до помоги італійських старшин, командантів поодиноких українських відділів. Ті приказали усім зібратись і подати свої імена з осібна поручникові Вайсові. Так і записано всіх насильно, яко громадян польської держави.

Те саме робилось і по інших таборах і в цей спосіб зорганізовано армію Галлера. В початках липня почали ходити слухи і українські часописи писали, що до Італії виїхала місія, яка має занятись справами полонених. Навіть сам італійський делегат для ведення переговорів з українською місією др. Інсабато Енріхо написав лист до італійської начальної команди в Азінарі, повідомляючи його про те. Перевід цього листа долучаю, бо він остільки важний, що стверджує факт, що італійське правительство готове було навязати переговори з Україною. Лист цей був писаний на адресу італійського сотника Кастельяні Маріанно, який по відході д-ра Алівії обняв його місце. Лист прийшов до Азінару 18. липня 1919.

Рим, 15. липня 1919.

В поважаний Пане Капітане!

Директор „Del Coriere d'Italia“ прислав мені Ваш лист, що відносить до полонених української нації. Я пішлю Вам кілька чисел „Українського Голосу“, що виходить в Римі. Зволіть прийняти до відома, що військова українська місія, зложена з Його Ексцеленції Александра Севрюка і отамана Коссака в коротці прибуде до Риму. Я з припоручення президента міністрів займаюся українським питан-

ням, що є живим інтересом для Італії. В Римі формується комітет парламентарний і позапарламентарний за незалежністю України (ці слова були підчеркнені), і маємо добрі надії, в як найскоршій часі вислати всіх полонених Українців в легіонах до їх вітчизни. В часі, заки прибуде місія, полонені Українці можуть посилати мені всю свою кореспонденцію, яку я маю до полагодження, а я пішлю на місце призначення.

Яко Італієць, поручаю Вам цих полонених, які, як сподіємось, від завтра будуть нашими союзниками.

З правдивим поважанням

Др. Інсабато.

Ми підбадьорені цим листом і з твердим переконанням, що з хвилею прибуття місії покінчатся наші злидні та і пірвуться сіти, раз в раз наставлявані нашими ворогами, написали довгий інформаційний лист, щоби місія, як тільки прибуде, зорентувалася, в яку струну має вдарити і від чого почати свою роботу. Лист був писаний по українськи на руки місії, а адресований до д-ра Інсабато.

Окрім листа вислали ми телеграму. На ню дістали відповідь від Антоновича, що місія еще не прибула, але в коротці прибуде і, подаючи навіть її адресу: Roma, via Corino 163, казав сейчас-же туди удазатись навіть телеграфічно. На листи наші, писані майже що дня, не дістали ми ані одної відповіді. Коли вийшло міністеріяльне розпорядження що мешканці Буковини, або узнаючи суверенність румунського правительства або записані в румунські легіони, можуть вертати домів, і коли Українці з Буковини удалсь о пораду до комітету, що їм робити, а комітет віднісся телеграфічно о пораду до місії в Римі, — прийшла така телеграма: „Румуни, Поляки і Москалі не мають жадного права до полонених Українців. Ви заявіться Українцями і громадянами Української Республіки і чекайте спокійно прибуття місії. Антонович. „Легко їм так писати“, сказали Українці з Буковини, „але не легко нам чекати. Говорять і телеграфують, що місія прибуде, а її як не було, так нема і певно не буде“ і коли прийшов румунський офіцер. всі пішли за ним (142 людей).

На підставі цієї телеграми рішились Наддніпрянці, які еще не були відділені від Москалів і стояли під управою російських старшин, порозумітсь разом, заявитсь Українцями і громадянами Української Республіки і жадати від італійських властей відокремлення їх від Росіян. Телеграма прийшла 5. серня 1919, а дня 17. серня зробили вони збірку в тій справі в таборі, в яким перевисшало число Українців. Російські старшини, побачивши це, вбігли в табор і, не узглядняючи жадних поясень або виправдань, казали поарештувати всіх провідників, як агітаторів большевицького руху. Арештовано десять чоловік. Комітет Наддністрянців, якому вільно було давати пояснення у всіх національно-політичних справах, вніс сейчас зажалення і просьбу до італійської начальної управи, а та, справу розглянувши, казала увільнити засуджених. Дня 22. серня виходить приказ негайного увільнення цих десятих, а російські старшини увільняють їх аж пять день пізніше (дня 27.), і то не всіх, бо одного увільнили аж дня 1. вересня. Подання до італійського міністерства, внесене дня 9. серня в справі відділення Наддніпрянців від Росіян, правдоподібно за стараннями російських кругів, пішло до коша. Щоби Наддніпрянців заспокоїти і російські старшини розпочали сильну агітацію против України та її представителя Петлюри. Петлюру називають самозванцем, буржуем, заступником лише вищих клас, а не пролетаріату і україн-

ського народу. Що більше, леґію Колчака поділили на дві частини: на Колчаківську і Денікінську.

І чорна робота наших ворогів іде з дня на день і приймає що раз то ширші розміри. Повний успіх їхньої праці проявляється в розпорядженню міністерства, яке прийшло на Азінарі дня 10 вересня: „Полонені Русини і Українці можуть, після їхньої волі, вертати домів трьома шляхами: на Польщу, Румунію і Росію (Колчака)“. Це розпорядження кидає аж надто ярке світло, що змагання наші осягнути свою ціль, — під впливом наших ворогів, є іґноровані навіть зі сторони тих, які були готові дати нам поміч не лише моральну, але і матеріальну.

Беручи тепер під розвагу дійсний стан, який мусіли переживати усі полонені взагалі, а також і Українці, а то: малярична фебра, яку має майже кождий; зовсім лихий харч, який в останні часі складався з 400 gr. хліба на папері (бо в дійсности 300 gr.) 100 gr. картоплі і 50 gr. гороху на цілий день або лише одної малої консерви м'ясної на двох, або рибної на трьох людей; невідрадні санітарні відносини з браку лікарів, яких місце займають неукінчені медики, або перший, ліпший санітар; цілковитий брак лічних средств, брак місця по шпиталях і різко впадаючий в очи; бруд і нужда в них; мешкання в таборі по шатрах прикурених порохом і страшна спека в літі, а в зимі страшні бурі — спричинили те, що серед Українців, яких всіх є близько 4000 на Азінарі, гине денно двох людей. Беручи під розвагу, що кинулась страшна червінка і почали появлятися подекуди ешпанка, тиф, та холера, а до цього всього рятунок зі сторони наших не приходить — беручи це все під розвагу — не можна дивуватись, що Наддністряни, які, ще коротко перед тим були переповнені ідеями і самопосвятою за народню справу, по оголошенню цього розпорядження заявили майже всі їхати домів і то через Польщу. Вплив комітету був підкопаний робленими надіями, що приїде місія, і справа поліпшиться, і це не здійснилося. Телеґрами, післані до Риму і до Відня дня 12-IX. аж до дня 18-IX. позістали без відповіді навіть з Риму, а списи передані були команді вже дня 16-IX. Робота на разі там була неможлива, тому порішено виїхати до Відня, справу представити устно і жадати можливого ще рятунку.

Ірляндець до Українців.

Один з українців, листуючись з Ірляндською Робітничою газетою, „The watchword of Labour“ (Робітниче гасло*) дістав ось такого листа, яке свідчить про зацікавленність Ірляндців Україною,

Дорогий Товаришу!

З великим задоволенням дістав я Вашого листа й радо зроблю все, про що Ви прохали, а навіть більше.

Я вже надсилаю вам отсім цілий пучок „The voice of Labour“ (Робітничого Голосу) а також посилаю й „The watchword of Labour“.

Мені дуже цікаво почути, що Ви збираєтесь послати журнал на Україну. Кому ви хочете послати? — Вашим друз'ям, членам Вашої партії, в редакцію якогось журналу, в книгарню, чи якій групі? Коли б Ви могли мені дати адреси журналів та газет Вашої партії в Зах. Європі ми б радо обмінялись нашими виданнями.

*) Цей орган виходить замість замкненої англійським урядом газети Робітничий Голос офіційльний орган Транспортного Союзу, що нараховує нині 100.000 організованих членів.

„The watch word of Labour“ має добру пр дилату в Британії, Америці, Австралії і міняється з виданнями у Франції, Італії, Голяндії, Швайцарії, Белгії, а також в Чехословачії. Ми маємо кореспондентів в Франції, В. Британії, Америці, Швайцарії, й в інших краях.

Я б дуже охоче містив иноді кореспонденції з України, або від Українців, але поки що не більше 1000 слів бажано в англ., франц. або німецькій мові.

Від члена тутейшого соціалістичного й робітничого руху хотів би я висловити мою сердечну й щирю подяку Вам за ваш інтерес до нашої справи й за статті, що Ви умістили в „Боротьбі“. За це не тільки я, але, справді, всі мої товариші — О. Браєн, секретар нашої партії, Джонсон, скарбник, Форан, голова транспортної Спілки та інші, кому я показував Ваш лист, а також, я в тому певний, і трудящий клас Ірляндії, — всі ми дуже Вам вдячні.

Дякую ще раз за Вашу ласкаву пропозицію надіслати мені книжок про Україну, вони будуть нам дуже до речі. В свою чергу я пішлю вам деяких книжок про Ірляндію, а тимчасом я посилаю Вам наші партійні видання.

Що до української справи, то я дуже тим цікавлюсь і цікавився ще й раніше довго до початку цієї війни. В дійсности, я був одним з тих небагатьох в Західній Європі, що до війни знали що небудь, або хотіли знати про український рух. В той час я зіткнувся в Лондоні з одним Українцем, по імені Д. Р., що писав про Україну в „Новому Віці“ (N. Age). і з одною французькою панною. І. П-ро, що також цікавилась Україною. Д. Р., я гадаю був соціаліст, але я не знаю, чи належав він до якої будь особливої групи. По щирости кажучи, ці люде в дійсности брали жвавий інтерес в нафтових джерелах, але, в усякому разі, він був такий добрий українець і невтомний пропагандист української ідеї.

В ті часи аж до самої війни матеріялісти Західньої Європи цікавились Україною не більше, ніж Чехословаччиною, або Югославією, і більшість навіть не знала про її існування.

Ще до війни я зібрав поважний стос матерялу про Україну, в тому числі памфлет, написаний Українцем, ім'я котрого N. мені описав як одного, що робить для Австрії. Памфлет був рішучо анти-російський, але в цілості фактами досить точний.

До війни й підчас війни я написав про Україну й український рух кілька артикулів по Ірляндському й Англійському в тих Ірляндських часописах, де я співробітничав. І хоча я був дуже пильним і щирим дослідником міжнародних справ і політики, я так чи як завжди брав далеко більший інтерес в українському питанню, ніж в питаннях південної Європи.

Тому Ви зрозумієте, яким бажаним був Ваш лист і з якою втіхою я одерживатиму всякі книжки, газети і все що ви чи Ваші приятелі мені пішлють.

В усякому разі дайте мені адрес „l'Ukraine“ звідки, як Ви говорите, я можу дістати де-що інформацій; що-ж до його націоналізму, то я з'умію з нього вибрати, що треба.

Я дістаю тут офіціяльний бюлетень Льондонської місії „the Ukraine“, але він занадто офіціяльний. Діставав я також, „la Revue Ukrainienne“ з Льозанни, та потім за час війни воно перестало надходити. Останній раз, коли я був в Швайцарії в марті ц. р., я привіз де-що матерялу, але хотів би мати більше.

Як бачите, я розумію різницю й спільність між Українцями й Ірландцями, але я маю жагу довідатись більше про ваш робітничий, соціалістичний і синдикальний рух. Я з втіхою чую від Вас, що Ваші селяне є такий гарний народ, і я сподіваюсь, що вони досягнуть все, що кажете. Ми лише побажаємо їм найкращого успіху. Тут є в Ірландії мале селянство, яке не уявляє собою тої консервативної сили, як то думають про них в інших країнах. Вони лучаться з іншими сільськими робітниками, а ці є одні з найбільш войовних робітників і борців нашого руху.

Дякую ще раз, товаришу, за Ваш лист і за всі його інтересні вісти. Я маю не мало друзів; коли-б я міг щось зробити для Вас в Ірландії або Велико-Британії, то дайте мені лише знати. В усякому разі час від часу подавайте мені вістки про себе, листом чи карткою, позаяк хотів-би бути завше в дотику з друзями й товаришами подібно Вам.

Передайте Вашим товаришам, робітникам і селянам, і Вашій партії і Вашому рухові найтепліші братерські вітання від робітників і селян Ірландії, і хай вони і Ви переможете всіх Ваших ворогів.

З найкращими до Вас побажаннями і з надією почути від Вас ще раз, Ваш
С. О. С.

Нота восьми республік східньої Європи.

Париж, 8. жовтня 1919.

До пана Ж. Клемансо, Президента Найвищої Межисоюзної Ради на Міровій Конференції.

Пане Президенте!

Після нашої заяви з дня 7. червня 1919. ми, уповноважені представники незалежних республік Азербейджану, Північного Кавказу, Естонії, Грузії, Латвії, Литви і України, вважаємо своїм обов'язком подати до Вашого відома слідуєчі факти:

Від коли створилася Найвища Рада, вона стала перед сповненим фактом існування нових держав, які сформувались після розпаду бувшої Російської Імперії в жовтні 1917. Ті нові держави утворилися на основі права вільного самовизначення народів на найбільш демократичних підвалинах. Отже вони провели в життя проголошені державами Антанти принципи. Від свого утворення ті держави мусіли боронитись проти большевицької або реакційної Росії, яка силою збрुї хотіла зайняти їхні країни. Страшна хатня війна в Росії не перешкожала однак так большевикам, як і реакціонерам напасти на ці держави або підготувитися до нападу. Позаяк ці держави потребували моральної і матеріальної помочи, треба було негайно визнати їхню самостійність і уділити їм інтернаціональної помочи проти агресивних нападів з боку.

Помимо всіх заяв і прохань не було уділено тим державам ані формального визнання, ані матеріальної помочи. Протівно, наслідком вирішення союзниками боротися з большевизмом, Колчак, Денікін і інші отримали величезне підтримання, якого вони в великій мірі вжили проти національних держав, що утворилися на території бувшої Росії. Всі їх зусилля створити у себе правдивий демократичний соціальний лад стали загрожені через ті сили, які підтримують союзники. Ясним при-

кладом їхнього господарства є цілковита дезорганізація тих частин Північного Кавказу і України, куди вони вдерлися.

Двохлітній досвід показав, що всі зусилля — відбудувати Росію в її колишніх границях, всі спроби механічно злучити частини бувшої Росії, які від неї відірвалися завдяки волі населення, ніколи не зможуть повернути спокою, ладу і свободи. Щож до внутрішньої боротьби в самій Росії, то вона приняла характер довгої домашньої війни. Не вмішуючися до політичної і соціальної боротьби в Росії, яку мусить вирішити властивий російський нарід, вище названі республіки бажають посвятити всі свої сили укріпленню вже встановлених на їхніх територіях демократичних організацій.

Всі зусилля, які тільки роблять в цім напрямку ці держави, натрапляють на великі труднощі не тільки через те, що вони мусять боронитися проти большевицької або реакційної агресивности, але і тому, що їхня самостійність досі не є визнана через держави Антанти. Питання незалежності нових держав повинно бути вирішено негайно, не чекаючи, аж уладяться внутрішні відносини в Росії, бо ясным є для всіх, хто знає внутрішні обставини Росії, що це буде ще дуже нескоро і не через побіду зброї одної чи другої сторони. Зрештою ці держави досить забезпечили свободний економічний розвиток Росії і всі інтереси, які там могла мати Антанта. Щоби забезпечитися від всякої зовнішньої агресивности, ті нові держави творять між собою оборонні союзи. Наслідком цих стремлень є конференції Держав Балтійських в Ревлю і Кавказьких в Тифлісі.

Інтереси миру, людяности і цивілізації вимагають негайного міжнароднього вирішення справ цих держав. Наслідками цього зволікання, на яке не без причини скаржаться наші народи, є війна в одних з вище названих держав, а в других постійна небезпека нападу, застій в економічнім, фінансовім і торговельнім життю, в занятих областях цілковита руїна культури, деморалізація, особиста небезпека і нечувані звірства. Крім того дипломатичні і консулярні відносини, оборона національних інтересів, всі питання, що до цивільного і міжнароднього права відносно транспортів, зносин поштових і телеграфічних, зносин торговельні і фінансові, це все є поставлене в дуже трудне становище. Рівнож треба вияснити питання, що до чужинців в тих країнах і взагалі унормувати їхні права міжнародньою угодою.

Позаяк ці країни не мають можливости проводити регулярних операцій на міжнародньому ринку, вони не мають можливости здобути закордонних кредитів за для відбудовання свого економічного і фінансового життя. Торговельні виміни, експорт і імпорт тих країн, так багатих в сирі продукти, а котрі потребують предметів виробу західніх фабрик, є унеможливлені.

Ясно, що дальше відтягнення унормування міжнародніх прав тих країн може тільки погіршити справу. На нашу думку, лежить в інтересі великих держав підтримати ті нові держави, які виказали стільки здібности в своїй організації і стільки доброї волі в старанню знайти вихід в полагодженні боргів бувшої Росії у інших держав.

Зваживши вище сказане і наше горяче бажання ввійти в Союз Народів, цю велику родину вільних і культурних народів, знов підносимо наш голос і прохаємо Вас, пане Президенте, предложити Найвищій Раді союзних держав слідуєчі наші бажання:

1. Визнання самостійности кожної з вище перечислених республік.

2. Негайно приступити до розгляду питань територіяльних, фінансових, економічних і інших, які впливають наслідком факту їх визнання.

Підписали:

А.М. Тойчибашев, голова делегації Азербайджану. А. М. Чермоев, голова делегації Північного Кавказу. М. Чхеїдзе, голова делегації Грузії. Л. Бич, голова делегації Кубані. І. Сескіс, голова делегації Латвії. Нарушевич, голова делегації Литви. Граф Тишкевич, голова делегації України.

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

Боротьба сенату проти страйків в Сполучених Державах; приготування робітничих організацій в Італії; революційні заміри в Бресті; страйк рільничих робітників в Польщі; грошові й кредитові кризи; катастрофальний упадок валюти в Австрії; задовження Англії; замітки до заспокоєння фінансових потреб.

Непомітно дозріває серед представників великих антантських держав вражіння, що соціальний переворот, який на разі зазначається частковими страйками й заворушеннями, має свої глибокі коріння в невідрадності всього суспільного ладу і тому яскравіше одкриває своє епохальне значіння. Економісти всіх країв застановляються над паралельними проявами в несвітній боротьбі трудових мас, а перестудіювавши ідеологічний і реальний підклад цієї боротьби у межах власної країни, доходять всюди до однакових висновків. Даремне, що буржуйна преса оклеветує немилій рухи робітничих організацій всіма способами, накидаючи їм то большевицькі, то революційні тенденції. Вона в нутрі сама найкраще розуміє, що подати цьому рухові одну або другу своєвільну партійну зафарбу, тепер вже не замінить суті справи і не причинить дальший її хід. Та ще не кидає вона зброї з рук, а намагається нацькувати уряди до негайної активності в напрямі як найбезощаднішого завоювання розростаючих соціальних течій.

Так старається американська преса з малими виїмками здескредитувати робітничі зусилля, кидаючи на них наклепи большевизму й революціонізму. Поки що, правда, робітництво бореться не одностайним фронтом, а висування соціальних домагань на різних формулах почасти й затемнює спільну платформу. Натомість створився сильний протисоціальний фронт, в якому руководять великі індустрійні підприємці і який безперечно тішиться прихильністю уряду. Під його опікою застановився навіть американський сенат над видачею законів, що накладають строгі карі за завішування роботи й всякого рода соціальну агітацію. Та чи закони перейдуть, незнати; за те починає в одній частині суспільства поволі дозрівати розуміння елементарності робочих зусиль, розуміння, що саме кріпиться на безконечних дискусіях і лайках в сенаті й в пресі. По телеграмам з Нью-Йорку поставлений буде провідник сталевих робітників, Фостер, перед суд, і то під обжалованням в революційній протидержавній пропаганді. Сенатор Кеніон, який головнo піднявся відкрити тайні взаємини між страйкуючими робітниками а московськими большевиками, висловився в сенаті, що цей страйк, який обіймив 330.000 душ, був фінансований большевицькими грішми, й що в його руках суть докази на широку большевицьку сітку

яка має на меті викликати революційні авантюри. В Чикаго й в Буфало буцім-то удалося віднайти тайні організації, що цілком стояли під кермою комуністичних емігрантів. Та річ в тім, що-б об'яснити американській соціалістичний рух одним мотивом чужих радикальних впливів, — це хиба струсова політика, що навмисне закриває очі перед неприємними явищами загальними фразами. І хоча американська преса на весь світ витрубує невдачу трудових змагань і хоча вона завзиває буржуазну суспільність і правительство до різкого опору —, соціально-трудова питання в Сполучених Державах дозріває до щораз то більшої лютости, а з тим до кріпкої одноцілості, що вже тепер надає йому серед американських проблем сильну перевагу.

Що радикалізовання робітників всюди поступає скорим кроком, можна ствердити в Західній Європі. Робітничий щоденник „Avanti“ повідомляє, що виборчі міста всіх соціалдемократичних організацій в Італії носять у заголовках, як символ, герб московського совету. Вибори до палати відбуватимуться серед італійських робітників під гаслом радикально-республіканським, а перемога робітників запевнена вже тепер. Селянські заворушення, що недавно вибухли в полудневих околицях, — це грізне мemento, яке добре розуміють буржуйні кола. Та поки що ці останні заплутані в націоналістичній ідеології, що марою обсіла уми. А на недалекому небозводі вже піднімається сіра хмара, росте й шлеть наперед себе довгі тіни.

Радикалізується й французький рух. Заворушення, які недавно почалися в Бресті, поширилися по інших містах, і є оправдана надія, що вони під впливом агітації сіндікалістів наберуть ще ширші розміри. Французькі часописи підчеркують їх політичний характер, що навіть затемнює економічний. Після переписки, знайденої у Бресті, існували наміри — проголосити там пролетарську диктатуру. Совітський уряд вже був уконституований. Плян комуністів в Бресті розбився передчасно на хитким і непевним відношенню мійської залози. Та французька преса сама здогадується, що недовго мабуть доведеться числити на лояльність армії. Події в Одесі і в Марселі ще не затерлися, а вже ходять нові чутки, що передаються серед трудових з уст до уст. А американські кореспонденти розносять по світові, що в Франції страхіття війни незабаром будуть продовжені страхіттям миру.

Починає світати й в Польщі. Наспіли вістки, що в цілому обсягу польської держави проклямовано 19. ц. м. генеральний страйк рілничих робітників. Останні причини, які склалися на цей факт, після варшавської часописи ще не цілком виявлені. „Gazeta polska“ занотувала тільки в короткім комунікаті, що польський уряд відкинув головні домагання робітничої спілки, в наслідок чого став заповіджений загальний страйк. Вістку цю здементованно спершу, та помімо строгої цензури дісталася вона закордон. Соціяльне питання в Польщі представляється в виду цього так: злука соціяльних демократів з комуністами довершена. Останні приготування до рішаючої борні з правительством ведуться на широкій підвалині клясово-соціальної програми. Селянські маси зрадикалізовані, а надто в них подекуди вціплено большевицькі ідеї. Варшавський уряд зі свого боку лагодиться до чинного опору. Середній стан, міщанство й дрібна буржуазія хитаються то в право, то в ліво. Він готов прилучитися до робочого клясу, як що цей виїде переможцем і згодиться на деякі клясові уступки, головню націоналістичного покрою. Та мабуть хід соціяльних розрахунків доведе до інших результатів, а поки що росте в індустрійних околицях безробіття, шириться по містах біднота, а по селах негодовання ізза проволікання аграрної реформи.

Наступаюча зима в не одному краєві спричинить важкі кризи, що зворушать його до самих підвалин. Відбудова понищених війною й миром народніх господарств

зачинає виявляти всі свої труднощі, а надто вона стрічає майже непоборимі перепони там, де соціальний доктринарізм взявся за керму. Найбільше дається це відчутти при відбудованню грошевої й кредитової господарки, що творить підставу великої здорової національної економії. Відродження її серед занепаду продуктивної творчості, в виду загального з'убожіння, широкого зневіря й дозріваючої соціальної еволюції, безперечно поставить уряди перед важкі рішення. В Австрії і в Німеччині виривають все нові проекти фінансового гоїння. Та фінансове положення цих країв доволі скрутне, національна валюта тратить кожного дня на ґрунті, а на недалекому небосклоні видніють вже й страхіття державного банкрутства.

Важкість проблеми лежить в тім, що зруйнування грошевої валюти тісно звязане з понищенням кредитового систему й кредитової гідності держави, при чім за-трачення кредиту відворотно підкопує вартість грошових знаків, наслідком надужиття нотового станка. Терплять на цьому особливо держави, що в заспокоєнню своїх необхідних потреб поставлені на ввіз з за границі. До цих належить в першій мірі Австрія і деякі з її державних нащадків. Повідь паперових знаків дішла тут до такої висоти, що вже ніяк створити рівновагу між випущеними нотами а реальними засобами їх покриття. Користаючи з початку з деяких заграничних кредитів, продовжувало австрійське правительство свою позикову політику, покладаючись остаточно на великодушність Парижської Конференції. Та надії скоро розвіялись, а з проголошенням Сен-Жерменської умови засякли й жерела кредиту, створюючи в нутрі краю страшний брак найнеобхіднішого товару, який годі було виробити в власніх робітнях, наслідком браку сирівців, вугілля й продуктивної енергії. Намість приложити старання около під'йому продукції, бавився уряд в всяких спробах соціалізації промислу, не зважаючи на засадничу точку економічної реформації, що тільки здоровий орґанізм в силі понести заворушення, спричинені кожною економічною обною. Та наслідки хутко далися взнаки. Коронна валюта пустилася стрімголов в діл. за-граничні ринки оцінили її по умовинам занепавшої економічної спроможности краю, а чужі навіть перестали її нотувати. Счинився серед городянства дикий жах; кожний міняв свої корони в чужу валюту; а що натиск до такого обміну зростав, взялася спекуляція за з'ужиткуванням конюктури й надала грошевій крізі останній удар. Австрійські фінансісти схаменулись. Секретар фінансів, проф. Ш у м п е т е р, виготовив фінансовий плян. Та нім він дійшов до дискусії в Національній Раді, секретаря усунуено, а на його місце покликано відомого банкового знавця др. Р а й ш а. Новий секретар фінансів представив в тіснішому кружку провідників Нац. Ради свій еляборат. Головними точками являється в ньому припинення видачі паперових монет, оподаткування набутих в війні маєтностей, одноразова визначна налога на все приватне й суспільне майно, зредукування теперішньої вартости корони на 20 сот. і наложення нових посередних і доходових податків. Осередком всіх фінансових операцій має бути відбудовання кредитової гідности. Бо жадний фінансовий плян сам про себе не достарчить стільки доходів, щоби покрити ними й біжучі потреби державного бюджету й тягарі заграничного й внутрішнього задовження. Вартість проекту др. Райша докаже судьба корони й достача нових кредитів, щоби заплатити ними конечний ввіз поживних засобів і вугілля. Розбратом австрійських фінансів непокоїтьсся й Антанта, що тепер найкраще може переконатися о живучости своєї австрійської потвори. Радить вона в Парижі і висилає згустя інформаційні комісії до Відня й Будапешту. А тимчасом тоне вартість корони, як лід на сонцю, а банкрут стукає об двері.

Ця надмірна інфляція паперових знаків взагалі являється головною причиною дорожнечі в Європі. З упадком номінальної вартости грошевої валюти автоматично підскакують ціни товару й кошта прожитку, при чім пониження продукційної чинности становить дальший удорожнюючий момент. Ці мірковання подають почасти й средства, які треба ужити, щоби запобігти наближаючійся загально-європейській катастрофі. Вважати належить однак, що направлення звихнених валют наступити може тільки інтернаціональним шляхом. До цього потрібне перш усього створення балансу між платнею робітників а ціною виробів, що установлений був би інтернаціональною угодою. Нинішній оборот паперових знаків в Європі виносить 164 мільярди; це значить, він помножився в порівнянню до довоєнної стопи вдесятеро. Надмірному побільшенню паперової монети треба протиставити сильне затрачення реальних запасів, щоби аж в край зазначити відношення нотів до дійсного стану предметів. В цьому некорисному положенню знайшлися зненацька всі воюючі держави, але й нейтральні краї, що наслідком загального браку товарів і зменшеної всесвітньої продукції примушені були заспокоювати конечний ввіз за цілком змінені фінансові умовини.

Возьмім хочби Англію. Війна спричинила тут як і всюди сильний зріст державних довгів. Перед вибухом війни виносив цей довг 710 міль. фунтів. В жовтні р. 1919 приріс він до великанської суми 7827 міль. ф. Державний довг Англії помножився за час від 1. VIII. 1914 до 15. X. 1919 р. вдесятеро, він іменно прибув о 7·1 міль. ф. Набуті підчас війни позики складаються на 7·4 міль. ф., при чім навести треба однак, що 269 міль. ф. консолів конвертовані в воєнних позиках. Сьогорічний фінансовий бюджет Англії обчислює за перший піврік (від 1. IV. до 30. IX. 1919) розходи на 740 міль., з чого 273 міль. покриті позиками. Всі розходи від початку війни дійшли до суми 10·2 мільярдів, з чого 7·1 мільярдів були достачані позиками. Дефіцит біжучого фінансового року в Англії обрахований на 289·8 міль. Ці цифри освітлюють в головних рисах стан англійських фінансів. Вони рівнож представляють суму, яку мабуть не досягне жадна з воюючих держав.

Заспокоєння фінансових потреб на разі являється безперечно першим завданням економічного відродження. Воно тому й не сходить з дневного порядку й захоплює своєю необхідністю всі верстви суспільства. Соціяльні програми повні найкращих постанов і обітниць. Вони розв'язують проблему в свій спосіб і не стісняються надто — правдивим станом річей, що поки що має свої коріння в старому устроєві народніх господарств. Та не завадить пригадати одно: заспокоєння фінансових потреб на цей час не може наступити без широкої співучасті капіталізму. Розуміють це англійські і французькі соціяльні реформатори, що, при установленню своїх соціяльних творчих основ не гублять з очей напрям здорового природного розвитку. Не розуміють ще ті теоретики революційної ідеології, що захоплені всякими утопійними кличами, що дня затопчують в паперових деклараціях капіталізм, а від затоптаного вимагають, щоби був живущим і покривав потреби їхньої соціяльної держави.

Spectator.

Огляд закордонної політики.

Суперечні чутки із Сходу Європи: невдач Юденіча і Денікіна; революційна рівновага на Московщині; консолідація московських революційних партій; можливість переговорів Антанти з большевиками; справа Галичини; польська криза; Західня Європа під знаком виборів до парламентів.

Що большевицьке паннування переживає зараз дуже гостру кризу, про це не може бути сумніву. Ще кілька місяців тому назад большевики з'умили об'єднати під владою советів майже всю європейську Росію (без Польщі) і велику частину азійської. Та не минуло кілька місяців, і большевиків прогнали з над Балтику національні війська Латиськів, Естонців і Литовців. Вже на увільнених від большевиків землях почали творитися т. зв. добровольчі армії, котрі, не причипившись нічим до перемоги, тим не менше мають претензії запанувати над тими, котрі боронили свою землю во ім'я національної волі. Добровольчі армії поступають дуже хитро. Зразу вони предкладають услуги національним урядам в їх боротьбі з большевиками; коли-ж національні уряди дозволяють їм з'організуватись, вони вже на власну руку спіраються на чужоземну, все одно на яку, чи на антантську, чи на німецьку, силу і поборюють в першу чергу не большевиків, але національні війська місцевої республіки. Так було в Азербайджані, так в Північному Кавказі, так на Кубані, так само діється тепер в прибалтійських провінціях і Латвії, Литві й Естонії.

Особливу увагу звертають на себе випадки, які розграються над північно-східнім Балтиком, над Фінською затокою. Там лежить твердиня Кронштад і місто Петербург, твердиня большевицької революції. Англіїці, які на Балтику мають мандат від т. зв. Союзу Народів, стараються з усіх сил здобути Кронштад і Петербург. Ще на весну ц. р. старалися вони намовити до кооперації Фіннів і генерала Юденіча. Одначе Фінни, котрі власними силами увільнили свою землю від червоних імеріялістів, уважали своє завдання покінченим і піти на Петербург не схотіли. Лишився сам Юденіч із своїми добровольцями, котрих большевики добре таки попобили і були-б з певністю знищили білі війська до щенту, як би не англійський флот, що стоїть в фінських водах і своєю могутньою артилерією дозволяє відступити білим військам, не допускаючи червоних до берега. Коли з Фіннами і з їх чорно-сотенним генералом Манергаймом справа не вигоріла, бо Фінни навіть делікатно його усунули і тепер зайнялися внутрішньою організацією своєї демократичної республіки, удалися Англіїці і ті всеросійські контр-революційні кола, які згуртувалися біля Юденіча, о підмогу до Естонців і Латиськів. Щоби увільнити свій край від большевиків, Естонці і Латиські толерували всеросійські білі війська так довго, як довго ще один клаптик їх етнографічної території був в руках большевиків. Пізніше одначе, коли білі війська з Юденічем на чолі стали заховуватись супроти національних військ естонської і латиської республіки що раз то більше агресивно, Естонці і Латиські увійшли в переговори з большевиками в справі заключення мира, щоби мати вільну руку для боротьби з контр-революцією.

Тоді Юденіч, котрий мав ворогів — з одного боку большевиків, з другого національні війська, попрохав о підмогу німецькі окупаційні війська не проти большевиків, але проти національних військ Латиськів і Естонців, щоби, віддавши в руки

Німців боротьбу з національними військами, мати вільну руку в поході на Петербург і Кронштад. Останніми днями він розпочав офензиву, і йому удалося під прикриттям англійського флоту приблизитися на кільканайцять кілометрів до Петербургу. Буржуазна преса, яка хотіла би перемоги контр-революційного генерала, повідомила в неділю цього тижня весь світ про заняття Петербургу військами Юденіча, а англійське командування — про упадок Кронштаду. Одначе вже в понеділок і вівторок ці повідомлення були здементовані. Показується, що большевики ще сидять в Кронштадті, свого рода балтійським Гібральтарі, і докладають всіх зусіль, щоби не дати Петербургу. Останнє повідомлення говорить вже навіть про те, що так розтрублена і розреклямована біла офензива мусіла припинитися, а стратегічні експерти задивляються на неї дуже скептично, не віщуючи їй нічого доброго. Показується, що офензива може докотитися тільки до московських етнографічних меж, після чого вона засуджена з гори на невдачу.

Те саме треба сказати і про другу надію всевітньої реакції, — про Денікіна. Наступ його розпочався гучно і бундючно з Підкавказзя і також докотився тільки до етнографічної московської межі. Після того він мусів припинитися, бо в обороні большевицької республіки, загроженої царською реакцією і реставрацією авторитарної монархії, станули московські с.-д. (меньшевики) і праві московські с.-р., які об'єдналися і поспішили на фронт.

Як отже бачимо, причина хвилих поводжень контр-революційних білих військ на чужих немосковських землях лежить в зненавидженім немосковськими народами червонім московським імперіялізмі, а причина неповіджень — в самій безглуздій й архаїчній ідеї „єдиної і неделімої Росії“, за яку боряться і проливають свою кров білі війська. І ось ми бачимо, що на чужоземних не московських землях міняються випадки, як в калейдоскопі. Революція і контрреволюція витанцьовують там свої орґії, бо на тих землях зібралося багато революційних і контр-революційних матеріалів, котрі вибухають, коли приходить відповідна пора. Тільки на Московщині від двох років т. є від кінця жовтня 1917 р., коли то вибухло успішне большевицьке повстання проти тимчасового уряду Керенського, панує *suu generis* революційна рівновага, яку зручно уміють то терором, то компромісами в відповідну хвилю заховувати большевицькі політики,

Большевицьке радіо приносить дуже інтересну відомість. Революційні московські партії, котрі давніше поборювали большевиків при допомозі терору, на що большевицькі провідники відповідали також терором, тепер перед лицем небезпеки реставрації царату сконсолідувались. Ще недавно „чрезвычайка“ в Москві засудила на смерть меньшевицького теоретика Розанова. Тепер це все забуто і всі революційні партії виступають дружно. Може дехто скаже, що ця відомість — тільки тактичний маневр большевиків. Одначе, на наш погляд, нічого немає неправдоподібного в тій відомості. Під охороною советів, котрі собі десь там жили і ділали по більших центрах, по селах почала творитися і організуватися дуже селянська демократія. Большевицький декрет віддав селянам всю землю: удельну, монастирську, церковну і великовласницьку. Поміщиків і їх людей московський селянин прогнав сам, вийшов з „общини“ і розділив землю мабуть не при допомозі землемірів, але так собі прямо „на глаз.“ І ось тепер на Московщині селянин вийшов з примітивного земельного комунізму і став індивідуальним ужитковачем землі. Мусів замкнути „чорний передел“, який тримав московське селянство в економічних оковах. Розуміється, що визволений з неволі московський селянин має свідомість того, що раз сяде в Кремлі

в Зімнім Двірці і в Царськiм Селі „батюшка-царь“, зникнуть його гаразди, бо вернуть поміщики, монахи, і сам царь візьме „удельні“ землі, котрими тепер неподільно користується московське селянство. І тому, на наш погляд, цареславна агітація серед московського селянства не може мати ґрунту під ногами, бо, як би московський селянин хотів повернути давню соціально-політичну і економічну структуру, то тим самим копав би ґрiб для своєї економічної незалежності. І саме в тім большевицькiм *desinteressement* в земельній справі, саме в тім невмішуванню у внутрішні справи московського села спочиває вся сила большевиків. Не на мійськiм пролетаріяті спіраються большевики, але саме на тій багатоміліонній селянськiй масі, яку вони, самі комуністи, своїми декретами увільнили з оковів примітивного комунізму. В соціальному життю не без парадоксів.

І ми переконані, що московське селянство боронити буде своєї землі, здобутої революцією, з завзяттям, бо воно розуміє, що на його землю посягає поміщик, монах, піп і царь, які вітають в рядах контрреволюційних білих армій.

Як бачимо, контрреволюція напружує всі свої сили, щоби повалити ненависний большевизм. Одначе європейські політики дуже скоро переконуються, що большевизм в московськiм виданню і на московськiй землі — це одинока політична і соціально форма, яка відповідає самій психології московського народу. Ми не віримо, знаючи характер і психе московського народу, щоби Колчакам, Юденічам, Денікінам вдалося взяти Москву. Занадто великих чужоземних сил на це потрібно. І коли остання офензива, яку тепер розпочали Колчак, Денікін і Юденіч, не удасться, тоді волею неволею мусять західні держави увійти в переговори з большевицьким московським урядом. Війна вічно тревати не може. Неунормовані і неупорядковані відносини на одній шостій частині земного суходолу відбиваються на невідрадному економічному становищі цілого світа, котрому вже досить воєн і анархії. І раз антантські держави, котрим тепер доля судила порядкувати світом, увійдуть в переговори з большевиками, то вони тим самим мусять визнати оці всі національні держави, які з'організувалися і організуються на території бувшої російськiй імперії. Розпочаття переговорів з большевиками, а вони неминучі, коли большевицькiй уряд утримається до зими, означатиме, що антантська політика зрезигнувала з думки відбудовання „єдиної і неділимої Росії.“ Допустять до переговорів большевиків, котрі цілої б. Росії не репрезентують, то мусять так само допустити представників тих народів, котрі стогнали під ярмом царського імперіалізму. І тоді прийдеться на сході Європи рішати національне питання. Звичайно, що за підставу для такого рішення може служити тільки етнографічний принцип, бо всякий інший метод (між іншими польсько-ягайлонський) мусять потерпіти неудачу.

Одно можна сказати про Антанту, абстрагуючи від доброї чи злої її волі. Загалом в політиці немає доброї чи злої волі, а є тільки рахунок, тільки інтерес. Рахунок може бути хибний, і інтерес зле зрозумілий, але принцип, висловлений вище, лишається принципом. Атже одно треба сказати про Антанту в відношенню до її східньої політики. Вона, як взагалі ціла Європа і цілий світ, була темна і не розуміла східнього питання. Звідціля її хитання і вагання. І оскільки в середньоевропейськiм питанню Антанта все-ж таки мала якусь провідну думку, яка знайшла свій вислів в версальському і сан-жєрманському мирі, то такої провідної думки ми не добачуємо в відношенню до Сходу Європи. Східня Галичина, замешкана українським народом в своїй більшості, належить вже безперечно до Сходу Європи. І, як нестараються Поляки, щоби доля Галичини, цієї багаті в природні багатства країни, була вирішена

дефінітивно на їх користь, нічого добитись не можуть. Хоч як мало об'знайомлені антантські кола з етнографією, етнологією і культурою Сходу Європи, все-ж таки вони розуміють, що східня Галичина—не польська земля ані з етнографічного, ані з культурного погляду. Вони ще мають сумніви, дякуючи довголітньому фальшивництву етнографії й історії з боку польських і московських імперіялістів, чи ця земля є українська, чи російська, бо як це не прикро нам признатись, нам, Українцям, що перебували так довго в польським і московським ярмі, до того часу неудалося дефінітивно переконати світ, що ми самостійна, відмінна від московської нація. І це не тільки реакційні європейські кола були переконані про нашу етнічну приналежність до „русских.“ Досить згадати, як трудно нам було пробивати собі, як самостійний національний організм, шлях навіть на соціалістичних конгресах. Ще на конгресі в Амстердамі, котрий відбувся на весну, Інтернаціонал не хотів нас визнати, як самостійну націю. В Люцерні льоди були проломані. Одначе не можна сказати, щоби в європейській думці вже дійсно запанувало непохитне переконання про те, що ми самостійна нація. Звичайно, боротьба з большевиками, потім з гетьманською реакцією, з Поляками, потім знову з большевиками, врешті з денікінською реакцією — популяризує наше імя, але до цілковитого визначня нас, хоч і не далеко, але ще не прийшло. Звідділя хитання—з боку антантських політиків. Повстав на сході якийсь великий народ, який присporює тільки клопотів в Європі, про котрий не знати ще, хто він такий. Чи піде він з Московщиною, чи не піде? Коли піде з Московщиною хочби в федерації, то разом з ним не допустить, щоби його браття в Галичині стогнали під польським ярмом. Коли-ж піде окремо, відділиться від Московщини і створить східньо-європейську спілку народів, то також буде мати на стільки сили, що розпічне скорше чи пізніше війну ізза Галичини, раз вона нерозважним рішенням парижських політиків буде признана дефінітивно, як складова частина польської Республіки. Звідділя походять зволікання парижської конференції. Говорили навіть про якусь антантську комісію в справі автономії Галичини. Одначе ці всі чутки заглухли. Польська преса—раз приносить відомість, що Галичина остаточно прилучена до Польщі, другий раз—цю відомість дементує. В останнім тижні газети польські знову вдарили на алярм. Все було-б гаразд. Франція, Америка, Італія і Японія не від того, щоби віддати Галичину Польщі, тільки „капосна“ Англія противиться. Падеревський їздив в тій справі до Лондону, але вернув з цієї подорожі з нічим. Газети пишуть, що він дуже невдоволений своєю поїздкою. І так, справа Галичини знову станула на мертвій точці до того часу, поки буде розбиратись цілий комплекс східньо-європейських питань, а це станеться тільки тоді, коли Антанта заперестане війну з московською советською республікою і увійде на шлях переговорів.

Що в Польщі існують дуже різкі соціальні противенства між селянською біднотою а великими аграріями, про це ми вже мали нагоду реферувати в наших оглядах. Земельний пролетаріят в Польщі чи небільший, як на Україні. І ось цей пролетаріят дуже невдоволений аграрною політикою сучасного реакційного уряду. Про те, що організацією його зайнялось ліве крило П. П. С., зближене до комуністів, ми також писали. Щоби не стратити впливу на маси праве крило П. П. С. (Група Дашинського) стануло в аграрній справі на програмі лівиці і заряд „Związku Zawodowych Robotników Rolnych“ вислав депутацію до міністра внутрішніх справ, яка сформулувала дуже радикальні домагання (земля без викупу, випущення на волю агітаторів і урядовців „Związku“ то що). Ці домагання відкинув міністер а limine, і тепер ціла партія соціалістична так комуністи, як

і не комуністи стараються повалити весь польський уряд. Як перший крок до того має послужити генеральний аграрний страйк, який проклямовала партія 20. ц. м. Уряд відгрожується, що страйк придушить військовою силою. Ситуація дуже напружена. Є це екзамен з одного боку того, о скільки земельний пролетаріят в Польщі добре зорганізований, а з другого боку, о скільки польський уряд може числити на військову силу і на дисциплінованість своєї армії. Найближчі дні нам це покажуть.

Західня Європа знаходиться зараз під знаком виборів до парламенгів. Французький парламент, ратифікувавши мир і ухваливши закон про амністію, був розв'язаний декретом президента. На останнім засіданню президент парламенту Дешанель сказав дуже гарну промову на тему інтернаціональної справедливости. Він підніс цей факт, що всі народи в Середній і Східній Європі прагнуть визволитися від імперіялізму і зажити власним життям. В тім їм допоможе Франція, котра все йшла на чолі борців за рівність, вільність і братерство. Розуміється, що ця промова кандидатська. Дешанель бачить полівіння серед французьких мас і мусить говорити инакшим тоном. Після розв'язання парламенту розпочнеться виборча кампанія, котра буде відбуватися під знаком прихильників і противників Клемансо. Клемансо вже тепер мав заявити, що після виборів він усунеться від політики, бо хоче відпочити. Це дуже можливе, хоч з другого боку, газети повідомляють, що він з'ужие кампанії виборчої для підготовки своєї кандидатури на президента республіки. І одно і друге може бути правдиве. Дістануть його противники більшість мандатів, він усунеться; дістануть таку більшість його прихильники, він буде кандидувати на президента. В утому старого кремезного діда одначе, котрий в тій війні відіграв таку величезну роль, ніхто не вірить.

В Італії все по старому. З Фіюмською справою ні взад ні вперед. Д'Анунціо дальше сидить собі в тім місті як диктатор і в вус собі не дує. Тим часом в самім краю розпочалася на добре виборча кампанія. І тут також зарисовуються дві партії, котрі виступили до бою за мандати до італійського парламенту. Є ними націоналісти-імперіялісти, прихильники д'Анунціо, який також кандидує, і соціялісти ріжних відтінків аж до комуністів включно. Італійці — полудневці. Вибори у них відбуваються з великим темпераментом. Не відбудуться без місцевих розрухів.

Україна.

Проти денікінський союз. Як повідомляє „*Notre libre*“ Отаман Петлюра вислав місії до держав, що утворились на розвалинах старої Росії з пропозицією утворення оборонного союзу проти Денікіна. За почином української делегації в Парижі утворено об'єднання делегатів балтійських республік, яке під проводом ґр. Тишкевича має виробити спільний план акції проти Денікіна.

Чорноморська федерація. Міністр для Бесарабії Ункулець заявив співробітничові грецької „*Patrie*“, що в недалекій будучності мусить утворитись союз держав, які оточують Чорне море. В склад такого союзу увійшли-б: Вірменія, Кавказ, Україна, Румунія, Греція і Болгарія, а навіть Югославія і Чехія. Завданням цього союзу буде боронити зовнішніх інтересів і запевнити собі належне становище серед великих держав.

Повстанці. На Поділлі в районі Голт-Ольгополь-Вознесенськ-Богданівка-Костянтинівка, вибухло повстання проти Денікінців. В Балті організовано відділ силою 10.000 людей.

Залізнична катастрофа коло Шепетівки? З Одеси повідомляють, що коло Шепетівки випав з рельс поїзд, в якому їхало багато офіцерів і військо добровольчої армії Денікіна. Є багато вбитих і ранених. Залізницю поспували повстанчі відділи.

Удари в спину. „Варшавская рѣчь“ пише, під цим наголовком, що Петлюра має крім регулярної армії ще другу силу, а саме гарно зорганізовану сіть повстанчих груп, які гейби порохові склади — можуть легко вибухнути на задах денікінівських військ на приказ Петлюри. За найнебезпечнішу групу вважає „Варшавская рѣчь“ ті повстанчі відділи, що оперують в трикутнику Лубні-Кременчуг-Кобеляки. При цім одначе думає „В. Рѣчь“, що українське повстання може скінчилося замість кольосального пожару простим огневим полум'ям, а це головно з огляду на перемучення повстанців, пізну пору, слоти і бездоріжжя.

Селянський з'їзд. Як повідомляють українські газети, з 5. жовтня розпочався в Кам'янці селянський з'їзд, який мав розглядати такі питання: 1. Огляд до теперішнього земельного законодавства (закони Ц. Ради, гетьманського уряду, большевиків і Директорії). 2. Плян земельної реформи на основі закопа виданого Директорією. 3. Фінансування земельної реформи. 4. Організація селянських агрономічних інституцій, 5. Звіт про управу цукрових буряків. 6. Звіт про управу ярини, винограду та інших продуктів.

Повстання на Кубані? З Москви повідомляють, що на Кубані вибухло повстання. До повстанчих відділів приєдналися теж і козаки, виступили з Катеринодару і звернулися проти добровольців. Повстанці заняли Новоросійськ. Денікін вислав в Новоросійськ кілька кораблів, які передавали Кубанцям ультіматум і загрозили обстрілом. Ціла кубанська територія сьогодні вже очищена від денікінських військ. Так само вибухло повстання і на Кавказі. Повстанці заняли Ставрополь і стараються навязати контакт між собою.

Розстріли. „Черезвычайкою“ розстріляний у Києві визначний діяч укр. партії соціалістів-революціонерів Кузьма Корж, студент політехнічного інституту, за організацію повстання проти большевиків у половині серпня. За цю саму річ большевики розстріляли ще селянина Гаврила Квасця з села Бобрики, Васильківського повіту і вчительку Наталію Таначайківну.

Непевні вісти про поета Грицька Чупринку. Редакція київської „Ради“ повідомляє, що вона дістала дуже нервуючі вісти, що арештований через якесь непорозуміння вкінці серпня поет Грицько Чупринка був розстріляний у київській чрезвычайці. Поет М. Вороний в свій час робив заходи, щоби визволити Чупринку. Вся вина Чупринки полягала в тім, що він поет і до політики не мішався. Досі про Чупринку нічого не чути.

Справа американського представництва на Україні. Ньюйорський член Конгресу, Ля Івардія, вніс в палаті послів законопроект (ч. 9316) в справі ухвалення суми 15.000 долярів на удержання американського посла і консулів в українській республіці. Законопроект відослано до порішення до комісії для заграничних справ.

Міністр Лівницький з Львові. Як повідомляє „Gaz. Por.“ до Львова прибув в переїзді до Варшави міністр закордонних справ України А. Лівницький. На вокзалі повитали його командуючий округа ген. Мадзяра з начальником штабу Пенъонжком, комісар Мошинський, і командант Львова кан. Жилавський. На вокзалі задержався міністр годину. До дальніщої подорожі доставлено йому окремий вагон.

Заборона газети. „Українському Прапорові“, що виходить у Відні, заборонено дебіт у Галичині за його ніби то антипольське становисько. Видно, що правда в очі коле!

Пацифікація Волині. „Gazeta Lwowska“ повідомляє: „В перших днях жовтня в наслідок большевицько-української агітації розпочалися селянські бунти в околиці Вишнівця. Рух цей поширився на околиці Шумська, Кременця і полудневий район лісів в околиці Дубна. На першу відомість про бунт вислав генерал Івашкевич негайно сильні відділи війська, яким доручено пацифікацію околиці, де вибухли бунти. Місію подавлення бунтів одержав полковник Освенцімські. Польські відділи, явившись несподівано в центрах руху, успіли зловити головних агітаторів і провідників. Агітаторів і всіх тих, яких вина і участь в бандитських авантурах не улягали сумнівові, ростріляно.

Галицькі яничари. Як повідомляють українські газети галицькі москвофіли зорганізували в Росії армію з самих галичан, під назвою: Галицько-русская добровольческа́я дружина. „Отаманом цієї дружини є б. царський генерал Скутарін, який підлягає ген. Денікінові. Вони б'ються на українським фронті на Волині коло Хотимира. Їх цілю є розбити українську армію і йти на Галичину „освободити русских“. Денікін називає їх „лучшими силами святої Русі.“

Галицько-українські комуністи. „Glos Narodu“ довідується, що галицько-українські комуністи відбули організаційні збори у Києві і вибрали такий партійний комітет: Левицький, Порайко, Рибак, Досвітний, Волян, Пеньковський і Михайлик, як члени і Жебровський та Матвійко як заступники. Гал.-укр. комуністи видавали у Києві свою окрему газету: „Галицький Комуніст“.

Знову впав літак. „Н. Kurjer Codz.“ повідомляє, що в Делятині впав український літак, який віз пошту і документи. На літаку було 7 осіб. Літак і пошту польська влада забрала, а пасажирів арештовано.

Упадок українського літака. Як повідомляє „Kurjer Warszawski“ в неділю 12 жовтня появився над Ж и в ц е м в зах. Галичині великий літак, який летів від сторони Бабиної Гори в північно західному напрямі. Нараз зірвалась метелиця і літак мусів знизити свій лет. Літун хотів піднятися вище однак не міг зорієнтуватися серед гір і з цілої сили вдарив в дуб. Літак впав і згорів на місці. Коли наспіла поміч з літака осталась тільки купа заліза. Трьох пасажирів згоріло. З двох, які зістали при життю, один офіцер, а другий студент, тяжко ранені. Літак їхав з К а м я н ц я до Берліна і віз пошту до всіх українських посольств. Пошту Поляки сконфіскували і мають її використати. (Цікаве, чому укр. уряд, знаючи добре небезпеку, на яку наражені наші літаки, не посилає шифрованої пошти — Ред.)

Тит Ревакович. „Вперед“ повідомляє, що у Львові помер визначний український діяч судовий радник Тит Ревакович,

Нагінка на укр. мову. В київських церквах, в софійському соборі, миколаївській та андріївській церкві 13. жовтня заборонено денікінською владою проповіді українською мовою. Відновлено діяльність всіх чорносотенних православних організацій.

Безробіття і дорожнеча в Києві. „Вечерні Огни“ з 30. м. м. доносять, що безробіття в Києві приймає катастрофальні розміри. Після обчислення професійних союзів, налічується в Києві 40.000 безробітних. Тяжке є також харчеве положення в Києві. Ціни на все дуже високі. Так н. пр. в приватній харчівні для членів добровольчої армії обід коштує „всього 30 рублів“, пляшка молока 40 руб., пуд житньої муки 650 руб., пшеничної 800 руб.

За що? Денікінського генерала Маркса бувшого командуючого Одеським воєнним округом, після революції здеґрадовано до простого салдата і вислано в таврійську губернію.

Румунський університет в Чернівцях. Королівським декретом зложено румунський державний університет в Чернівцях. Є це властиво переміна давнішого німецького університету, хоч офіційно його зліквідовано перед кількома днями. Коли професорам розв'язаного університету зроблено пропозицію поступити на службу румунських властей, вони відмовили й майже всі виїхали до Відня. В ще гіршім положенню найшлися студенти нерумунської народности. Хоч вони погодилися з судьбою й бажали продовжати студії на румунським університеті, власти на це не дозволили. Лишилася їм одна дорога: поїздка на чужину, щоби лише даремно не тратити літ та покінчити розпочаті студії. Та й тепер роблено їм перепони. За ціну легальних пашпортів зажадали власти, щоби вони зреклися горожансьтва та підписали реверс, що більш не вертатимуть до краю. Черновецьке студентство приняло й цю жертву.

Роковини відкриття кам'янецького університету. Дня 22. жовтня припадають роковини відкриття університету в Кам'янці. Цей день на території української влади буде загально святкований і робляться до цього приготування. Міністерство освіти згодилося, щоби в цей день не було науки по всіх школах Поділля.

Плавба по Дністрі. Позаяк східна частина Дністра обсаджена є українськими військами відновлено плавбу по Дністрі.

Холера на Україні. „Україна“ повідомляє, що на цілому півдні бувшої Росії шириться холера. На Україні особливо загрожені губернії Київська і Катеринославська, а з окрема Винницький і Житомирський повіти, де видано владою відповідні зарядження.

Замах на Бредова. „Gazeta Poranna“ повідомляє з Києва, що там кинено бомбу на ген. Бредова, коли той з грузинським генералом Шершвітце сів в антомобіль. Бредова тяжко ранено.

Україна і Кавказ. Українські газети повідомляють що Кавказькі республіки, Грузія, Азербайджан і Вірменія офіційно визнали українське дипломатичне представництво. Також й антантські місії на Кавказі удержують стосунки з українськими дипломатичними місіями.

Холера в Ковлю. Холера в Ковлю шириться далі. До 10 ц. м. занотовано 19 випадків, з чого 11 покінчилося смертю. Крім міста недуга являється й на селах.

Польща.

Польська конституція. Польський міністр внутрішніх справ Войцеховський вніс в польському соймі законопроект польської конституції. Законодавча система є однопалатна, а замість палати панів пропонується окрема комісія при начальнику держави так зв. „Сторожа закона“.

Німецький посол у Варшаві. Польські газети повідомляють, що до Варшави прибув від німецького уряду проф. Дельбрюк, який буде виконувати обовязки німецького посла в Польщі. Остаточне акредитування німецького посла в Польщі відбудеться аж після підписання польсько-німецького трактату.

Падеревський невдоволений? „Kurjer Polski“ повідомляє з Парижа, будто би Падеревський є невдоволений зі своєї подорожі до Лондону і відмовляє дневникарям всяких вияснень. Виїзд Падеревського сподіваний на 16. ц. м.

Польська місія на Україну виїхала зі Львова. Цілю місії є спровадити інтернованих і хорих Поляків. В склад місії входить майор Поврозницький, делегат міністерства військових справ, п. Бікупський з Черв. Хреста і ротмістр Стан. Кохановський.

Радек знову арештований. Як повідомляє „Czas“ відомого большевицького діяча і посла „української“ совітської республіки в Берліні Радека арештувала польська жандармерія в Гродні.

Польська місія в Камянці. Як повідомляє „D. Volksblatt“ в Камянець прибула польська місія, в якій склад входять: товариш міністра закордонних справ Кноль, Стемпковський і Почентовський.

Штрайки в Польщі. Польща стоїть на передодні загального штрайку. Як повідомляють польські газети, аграрні страйки вибухли вже в повітах: Пясечна, Гестинін, Конін, Грабів, Каліш, Плоцьк, Цеханів, Млава, Венґрів, Ченстохова, Мехів, Влоцкова, Краснистав, Грубешів. Р. Р. С. оголосила загальний страйк на 20. жовтня.

Росія.

Проти імперіялістичної Росії. „Manchester Guardian“ пише, що анґлійський уряд не бажає собі відбудови давньої царської Росії, бо така загрозувала би її азійським кольоніям. Анґлія нічого не має проти відбудови Росії, та не допустить ніколи до її передвоєнної експанзії.

Денікінська місія в Берліні. З Парижа повідомляють, що в Берлін прибула денікінська місія в якій склад входить міністр Колокольцев і Маршалк. Головою місії є полк. фон Бунтніґ. Завданням місії є довести до порозуміння і спільної акції німецького і російського уряду.

Нова республіка. Московське радіо повідомляє, що на північ від Красноярська вибухло повстання селян, які утворили окрему совітську республіку. Ре-

спубліка ця лічить 60 тисяч людей. Розпочалась інтенсивна праця у всіх заводах, що виробляють зброю, паровози і т. п. Армія, на чолі якої стоїть Кравченко, лічить 10 тисяч добре узброєних солдат. Всі зусилля Колчака зліквідувати цю республіку не вдалися.

Денікін переговорює з Поляками. З Варшави повідомляють, що Денікін вислав був до Києва проф. Копитова, який мав увійти в тайні переговори з Поляками в справі польсько-російських границь.

Чехи і Колчак. З Саратова повідомляють, що чеські легіонери пред'явили Колчакові ультіматум, щоби їх було негайно повернено до дому. В противному разі вони пробуються силою зі зброєю в руках навіть і проти його волі.

Упадок Петрограду? З Амстердаму повідомляють, що війська Юденіча увійшла в Петроград. 17. жовтня Кронштадт піддався. Західня частина міста горить. З Петрограду за большевицькими військами вийшли і робітники.

Короленко проти Денікіна. Як повідомляє „Трібуна“, відомий російський письменник Короленко виступає гостро проти наступу Денікіна на української землі. „Для мене — каже він — все одно чи буде утворена федерація, чи самостійність частин б. Росії. Ми не повинні однак забувати на те, що настав час народньої волі для всіх народів.“

❧ За кордоном. ❧

Китай і Японія. З Лондону повідомляють, що мешканці Шанґгаю невдоволені з Японців, почали бойкот японських магазинів. Рівночасно почались напади на японських офіцерів, з яких багатьох поранено. В Шанґгай прибув японський крейсер, який має обстріляти місто в разі колиб вибухли більш серйозні заворушення. З Пекіну повідомляють, що большевицький рух в Китаю збільшається. В Пекіні китайські студенти устроїли демонстрацію, підчас якої прийшло до кривавих стичок з поліцією. Арештовано понад 1000 студентів, яких інтерновано в університеті.

Переговори з большевиками. З Копенгагена повідомляють, що переговори Литви, Естонії та Латвії з большевиками розпочнуться 25. жовтня. Місцем переговорів має бути Дорпат.

Латиші проти Росії. З Гельсінґфорсу повідомляють: Пізно вечером 18. X. п'ять воєнних кораблів, яких вважали англійськими, викинули латишський прапор і почали обстрілювати Дюнамюнде. Опісля Латиші зробили десант біля Діаментом і Больдера і відкинули російські війська.

Коллективна нота. Як повідомляє „D. Allg. Zeit.“ представники Естонії, Латвії, Литви й України переслали англійському урядові ноту, в якій домагаються визнання їх незалежності.

Визнання незалежності Естонії Польщею. Варшавська „Gazeta Poranna“ повідомляє, що польське міністерство закордонних справ провізорично визнало дня 9. ц. м. естонське правительство і естонський уряд.

Стосунки франко-англійські. „Politiken“ повідомляє, що між Францією та Англією стосунки напружені. Причиною цього є супремат Англії в Персії, з яким не хочуть помириться французькі політичні кола, котрі вважають це за акт зміцнення позиції Англії у світовій політиці. Англійська політика в Персії є в тіснім звязку зі справою відбудовання великої Росії. Однак докладніших інформацій про політику Англії та Франції відносно Росії нема, бо й одна й друга сторона тримає все в тайні.

Арешт о. Глінки. Відомого словацького діяча о. Глінку, якого арештувала чеська влада, переведено до тюрми в Міровіє на Моравах. Там прибув спеціальний слідчий суддя, однак о. Глінка не хоче давати ніяких пояснень, а жадає, щоби його було поставлено перед Масарика і Сьробаржа. Глінка розпочав в тюрмі голодівку.

Новий уряд в Австрії. В Австрії утворено новий коаліційний уряд, в якого склад увійшло 8 соціал-демократів, 8 християнсько-суспільних і трьох урядовців. Бувший прем'єр міністрів Отто Бауер уступив.

Конференція чесько-словацької соціалдемократії. Дня 5. і 6. жовтня ц. р. відбулася в Празі конференція чесько-словацької соц.-демократії, на якій були присутні і делегати з Долішньої Австрії. На конференції був також міністер-президент Тусар і міністри Гампель, Густав Габерманн і д-р. Лев Вінтер. Президентом конференції був Антон Немец. Про загальну ситуацію і політику соц.-дем. клубу реферував голова клубу посол Бехіне і редактор Скаляк. Про соціалізацію подав звіт міністер публичних робіт Гампель, міністер публичної опіки Вінтер і посол Бурян. Про виборчий закон до національного зібрання говорив д-р. Майснер. Про апровізаційні й господарські справи посол Серба, В справі політичної ситуації прийнято всіма голосами проти двох резолюцію, в якій делегати апробували дотеперішню тактику партії а відкинули думку про диктатуру. Внесення радикального напрямку т. зв. лівиці, шоби партія усунула своїх членів з уряду, відкинено. Про внутрішні справи партії реферував Шкатуля.

Українська мова в Італії. Як повідомляє Українське Пресове Бюро, в Римі в школі орієнтальних мов заводитьсь в цьому році курс української мови.

Німецько-російський договір. „Times“ повідомляє зі Штокгольму, що між західно-російським урядом а Німцями заключено договір, яким заручено російському урядові свободу ділання, протекторат над Балтиком, позичку в 200 мільонів марок, і утримання 200 тисячної армії для боротьби з большевиками. В замін за це Росія має заключити з Німцями торговельний трактат на 15 років.

Економічна хроніка.

Соціяльна криза в Сполучених Державах. „Daily News“ повідомляє з Вашингтону, що економічне положення Сполучених Держав завдяки величезним страйкам являється дуже важною погрозою для суспільного життя держави. На 20. жовтня 1919 виносило число страйкуючих понад 750.000. Дальші вісти стверджують, що ситуація всюди загострилась. Портові робітники помімо зусиль правительства не вернули до роботи. Мирова комісія, настановлена міністром публичних робіт, не встигла залагодити спірні точки. 500 військових обсадило пристаневі маґазини, шоби запобігти саботажу. Охоронні відділи улаштували й власники маґазинових підприємств.

Страйк сталевих робітників триває вже чотирі тиждні без перерви. Роботодавці певні остаточної перемоги. Та робітники вказують на підупадок сталевій продукції на 10% нормальної продукції і заключають з цього, що роботодавцям таки врешті доведеться шукати згоди.

З Вашингтону доходять алярмуючі чутки про майбутній загальний страйк вуглевиків. Робітники домагаються шістьгодинного дня праці, п'ятидневного тижня праці і побільшення платні на 60%. Натомість постановили власники копалень на загальному з'їзді, не входити з робітниками в жадні переговори так довго, доки ці не усунуть ультимативне рішення страйку аж до заключення нових пертрактацій. Страйк заловіджений на 1. листопада. Наколи-б він дійсно не дався відхилити, так грозить Америці одна з найбільших криз, а Европа позбавлена буде всякого довозу так вугілля як і металевих полуфабрикатів.

Ситуація в Англії. Соціяльна ситуація в Англії загострилась до тої міри, що секретар трудової центральної спілки Гендерзон відложив свою поїздку до Америки по причині надто напруженого стану соціяльного й політичного. Англійські часописи розводяться над глухим, та стихійним негодованням трудових мас, що в кожній хвилі готово вибухнути гор'ючим полум'ям.

Ситуація в Німеччині. Страйкова хвиля поволі притихає. Страйк металевих робітників закінчився угодою. Так союз металевих промисловців, як і центральна спілка німецьких металевих робітників прийняли пропозиції міністерства робіт і заявили свою згідність з умовами. Рівнож закінчився й страйк машиністів і кочегарів і частковий страйк робітників електричних заводів. Закінчення страйку прийнято серед населення, й серед робітників з великим вдоволенням. Серед мас мійських робітників завважити можна сильну страйкову втому. Тим самим піднімається й продуктивність німецького промислу з кожним тижнем. Не можна проте оминати ту обставину, що агітація независимих соціялістів і комуністів іде рівним ходом далі.

Страйки в Льотарінгії. „Telegraph“ повідомляє з Парижа: Страйки в Льотарінгії поширюються. В деяких місцевостях застановлений всякий рух в гутах. В Меці покинули працю робітники трамваїв і газових заводів, щоби оттим заманіфестувати свою солідарність з страйкуючими металевиками.

Англійські змагання в Румунії. Сими днями прибула до Бухарешту англійська спеціальна місія в ціли навязання економічних переговорів з румунським урядом. Англія по потвердженням цієї місії має намір експлуатувати румунські природні жерела й відбудувати великий промисл англійським капіталом.

Значне побільшення заграничної торгівлі в Сп. Державах. Вивіз американського товару до Європи виносив в серпни ц. р. 90 міл. доларів, до полудневої Америки й до Азії 24 міл. дол. більше чим в серпни минулого року.

Воєнний довг Італії. Воєнний довг Італії виносить круглих 40 мільярдів, з чого 21 мільярд стали контраговані в краю, решта на закордоном. Сп. Держави уділили кредиту всього 8 мільярдів лірів. Фінансове положення Італії спричинює кабінетові великі труднощі.

Стемпльовання романівських рублів в Румунії. По інтервенціям провідних чинників в Бесарабії, головно делегатів бесарабського уряду, порішено в Бухарешті, стемпльовати романівські рублі на підставі законного курсу пот. Висота цього курсу на разі ще не відома. Та бесарабські делегати домагаються назначення курсу в той спосіб, що рубель рівнявся би одному лею.

Ліквідація австро-угорського банку. Державний привілей австро-угорського банку кінчиться в грудні ц. р. Після мирових умов повинна зараз розпочатися ліквідація його. З цього приводу скликане на початок грудня надзвичайне генеральне засідання, в якому під проводом антантти й в присутстві делегатів з держав-нащадків Австро-Угорщини уложений буде головний програм цієї акції.

Відкриття біржи в Будапешті. Торговельна Біржа в Будапешті наново відкрита буде ще цього місяця. На разі дозволений буде тільки безпосередній касовий оборот, з оминенням всякої строкової торгівлі. Цей оборот рівнож не обійматиме державні папері, заграничні векселі і чужі грошові знаки. Контроля й нотовання заключених торговельних установ підлягатиме осібній комісії. Вступ до біржі заборонений буде нечленам, так що весь торговельний рух очиститься від паразитних елементів.

Навязання господарських стосунків межи Німеччиною а Чехією. Починаються товарообміни більшого zakresу межи Чехією а Німеччиною. Законні установи регулюють вивіз і довіз, при чім можна по обом бокам ствердити наміри тісніших взаїмин. Німеччина висилає нсабаром около 1000—1500 вагонів товару. Чехія з'обов'язується проте, достарчувати поживу, скляний товар і деякі дрібніші предмети. На разі ведуться переговори в Празі і в Берліні дуже успішно.

Страйк машиністів в Берліні. Страйк машиністів і колегарів в Берліні вибух 15. X. по упливі поставленого ними ультіматум. На разі стоять осторонь робітники газових, водних і електричних заводів, та заходять чутки, що мабуть прилучаться й вони до страйку. Забезпечення Берліна світлом і енергією крайно загрожене.

Одживлення корабельного руху на лінії Гамбург—Нью-Йорк. Перший корабель, що має відновити транспортний рух на лінії Гамбург—Нью-Йорк, сими днями відправлений в дорогу. Навантажений він дрібним товаром. Рівнож обновлюється рух на лінії від Гамбурга до Гавани й Веракруц. Одрпавлення відбулось святочно.

Загранична торгівля Англії. Після звідомлень англійського торговельного бюро виносить вартість ввозу за місяць серпень 148,625.000 ф. стерл. (дорість 50,629.000 супроти попереднього року), вартість вивозу 66,500.300 ф. стерл. (дорість 26,348.000). В деталю ствердити можна, що дорість в імпорті в значній мірі обіймав поживні засоби, в експорті сирівці і вугілля.

Страйк портових робітників в Нью-Йорку. Положення в Нью-Йорській пристані чим раз то дальше загострюється. Число безробітних портовиків підскочило на 150.000. В пристані залежалися 85 кораблів з поживою, що зачинає псуватись.

Тисячі тонів не можуть бути поладовані, через що висилкові фірми наражаються на значні утрати. Міске населення відноситься до страйку почасти ворожо, та побоювання на дальшій його зрість не перестають.

Погроза генерального страйку копальних робітників в Сп. Державах. Американські часописи доносять, що до угоди межі копальниками а властниками рудокопів не дійшло. Тим самим правдоподібно вибухне страйк, як заповіджено 1. листопада. Обійматиме він звиш 250.000 робітників.

Американська торгівля. Америка всупереч иншим антантським країнам виказує велику перевагу експорту над імпортом. По обчисленням департаменту of Commercial у Вашингтоні вартість імпорту в семи місяцях ц. р. представляла суму 1955 мільонів, вартість експорту 4451 мільонів доларів. Надвижка експорту над імпортом виносить отже понад 2½ мільярда доларів.

Дорожнеча в Америці. Американський цінник на товари є сьогодні міродатним для цілого світа і ціни нормуються після нього. Від року 1914. ціни на товари сильно підвищилися і досягають 100—300%. Більший скок зробили такі продукти:

	15. IV. 1914.	15. IV. 1917.	15. VI. 1919.	%
Сирівець заліза	13.—	40.—	25.75	98
Сталь	21.—	75.—	38.15	83
Мідь	14.37	32.—	21.75	51
Олово	3.80	9.35	5.60	47
Нафта	2.50	19.81	34.25	161
Вуголь	2.40	3.80	4.75	98
Вовна	—.59	1.30	2.02	242
Шовк	3.95	4.90	9.60	143
Пшениця	—.96	2.40	2.43	153
Кукуруза	—.68	1.49	1.92	182
Рогата худоба	8.55	11.90	16.—	87
Свині	8.75	16.10	22.10	153
Цукор	2.95	6.46	7.28	147
Шкіра волова	18.—	30.05	52.—	189
Шкіра теляча	21.—	40.—	87.50	317

З українського життя на чужині.

Наш земляк п. Богдан Бережницький челіст, бувший учитель Львівського Музичного Інститута ім. Лисенка зложив з першорядними артистами-музикантами, знайомими в музичних кругах Відня, смичковий квартет під назвою: „Gottessmann-Berežnickiy-Quartett“.

Імпресарію Геллер ангажував квартет і улаштував три абонаментові камеральні вечери в середній залі Концертгавзу.

Перший концерт відбудеться вже 11. надолісга, другий 19. грудня, третій 3. лютого.

П. Бережницький виступить в цім сезоні концертів також з власним сольовим концертом, а то 17. січня в малій залі концертгавзу.

На увагу взім, хто їде на Україну через Будапешт—Румунію.

Конче потрібно брати візу від головної Румунської Команди в Будапешті. Без цієї візи не пропускають в Сольоку, й доводиться вертатись до Будапешту по візу.

Заповіджена на неділю в „Єдності“ вистава відбулася і то навіть лишень з малим опізненням,

„Невольник“, стара річ, не підходить під правила модерної драми, краще надається на сюжет під оперу а робить вражіння лиш тоді, коли режисер має до розпорядимости відповідну сцену, сценерію, персонал і гарними образами осліплює публіку. „Єдність“, розумієзя, взего того режисерові дані не могла, і здавалося

„Невольник“ перейде без вражіння. Так бодай зоповідав перший акт. Та вже в другому акті між публикою а актьорами навязується завдяки чуттю, яке актьори вкладали в свою гру, тісніша лучність, котра кріпшає з кожним актом а кінчиться тим що в п'ятому акті, в хвилі, коли Ярина пізнає в сліпім лірнику, що оспівує недолю невольника в турецькім полоні, свого Степана — на залі чутно пошум і в очах половини глядачів видно рясні сльози. Видко їх також і в актьорів на сцені.... Рідкі це моменти в театрі і кращої оцінки як така актьорові і не треба. Та помилялися актьори, колиб весь сей чудовий зрив душ брали виключно на карб своєї гри. На це вплинули ще психологічні мотиви. Біль, що накупив у серцях тулачів, туга за рідним краєм, за своїми „невольниками“ найшли відклик в щирій грі артистів.

Вертаючи до самої гри, не будемо (з браку місця) оцінювати її поодинокю. На загал скажемо, що кружок під умілою рукою п. Карпенка робить поступи, ним треба би зацікавитись і допомогти здійснити думку, щоби по відповіднім організованню і виеквіпованню вислати його на угорську Україну. Про це, що може там зробити живе слово, хіба не треба згадувати.

Недавно зорганізовалась при Українськїм Клубі в Празі Жіноча Громада, яка поклала собі ціллю нести матеріяльну і моральну поміч усім пещасним укр. виселенцям, в першій мірі дітям, жінкам і старим, що перебувають в границях Чехо-Словаччини. З огляду на величезні завдання, які ждуть нашу нову організацію, звертається оцим Жіноча Громада з горячим покликом до усього українського громадянства, прислати ласкаво датки на її цілі. Жертви просимо ласкаво слати на адресу: п. Стефанії Витязівної, Praha-Smichov, ul. Karlová č. 13, II. p., Ukrajinský konsulat.

За старшину Жіночої Громади:

М. Славинська, голова.

Стефанія Кічера, секретарка.

До Відня приїхав голова Української Місії в Будапешті п. Галаган. — До Праги виїхав в. о. віденського посла п. Полетика — заступає його радник Біленький. — П. Перспелиця як, повідомляють, приїхав вже до Риму.

Українська Республіканська Капеля концертує з великим успіхом в Швайцарії. Відбулись вже концерти в Базелі, Женеві, Берні, Льозанні та Цюріху. Звіти з тих концертів докладно подамо в слідуєчому числі. Капеля, як довідуємося, дістала вже візу до Італії.

В середу відбулось засідання Союзу Українських Журналістів і письменників. Принято до відома телеграму Товариства Хорватських Журналістів, що до загребського конгресу. Обговорювано справу самого конгресу і фондів для товариства.

Товариство „Єдність“ організує популярні курси українознавства для своїх членів. Викладатимуться: українська історія, географія України, історія українського революційного руху, політична економія.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Укр. Республіканська Капеля в Швайцарії.

Після величавого успіху Української Республіканської Капелі у Відні такий самий її успіх у Швайцарії. Зараз же

після перших концертів появилися в швайцарській пресі рецензії, такі як і у Відні, повні подиву для нашої пісні і нашого народу. Ось що пише „Bund“ в 17. жовтня.

Ми залюбки хвалимося тим, що ми є країною чудових музикальних товариств — але після вчорашнього концерту Української Капелі не один із наших „музикальних аматорів“ почухається за вухо і подумає: так тут могли-б ми багато дечого навчитись. Він може прав, а може й ні: Бо це ще питання, чи ця непогрішима чистота інтонації, ця незрігнана ритмічна зручність може бути вивчена, і чи ми не маємо діло тут із вродженими талантами. На жаль з програми ми не могли дізнатися, чи маємо діло з хором заводових співаків, чи може цей хор є відгомном аматорських хорів на Україні. Коли мається діло з тим послідним, то ми стоїмо справді перед феноменальним явищем. В звуковому характері український хор різко відрізняється від наших. Він звучить як щось чуже, і при усій своїй культурі можна-б сказати дико. Це щось чуже нам почули підчас виконання швайцарського гимну, яким повитали нас Українці. По мойому, цей особливий характер походить від противенства дуже ясних і для нашого вуха трохи за гострих сопранів до маєстатичних незмірно глибоких басів, які мають таку звукову красу, якої ми у чоловічих голосів не знаємо.

Цей хор співає під повним виразу проводом свого дірігента п. А. Кошиця цілий ряд старинних пісень так само чужих нам по своїй складі як і характер голосів. Характер мелодій є цілком народній, однак гармонізація і уклад визначається нераз дуже вшуканою формою. Голосам часто нагається характер оркестральних інструментів, вони є вповні самостійними, часто контрастують ритмічно і вимагають від співака великої самостійності і вдумливості. Було-б цікаво знати, чи український нарід теж в цей спосіб співає ці пісні, яких народній характер не дається заверчити, чи їх тільки так приетосогано для концертної залі. Коли український нарід передає справді такі твори мистецтва, ми стоїмо знову перед феноменальним явищем.

Мистецкий чар колядок, щедрівок і веснянок, які співає український хор, полягає не тільки на тих контрастах, на яких вони збудовані. Ми чуємо теж м'яккі мелодії, нераз урвані диким вибухом бурхливого нічим несутаного темпераменту, який в гуцульській пісні гремить мов сила природи. То знову маємо чарівний притягаючий народній гумор: як доказ пригадаємо пісню: „На вулиці

скрипка грає“. . . яку на бажання публіки мусіли повторити,

Велика зала клубу була переповнена — очікували від концерту багато і це очікування не завело. Про це свідчили ці бурливі оплески, якими вітали Капелю.

Протибольшевицький рух в „Південній Росії“.

Під такою назвою, характеристичного для німецьких юнкерсько-консервативних кол, котрим завсігди імпонував царський авторитаризм, помістив майор Фрідель фон Кохенгаузен (Friedel von Cochenhausen) статтю в дуже поширеному ілюстрованому тижневику „Die Woche“ з 4. жовтня ц. р. в ч. 40. Стаття, як можна цього сподіватись, русофільська й україножерна. Тим не менше зреферувати її вважаємо своїм обов'язком, бо, на наш погляд, потрібно познайомитись не тільки з думками наших приятелів, але також з плянами наших ворогів з табору німецької реакції.

Звичайно, що героєм дня, любимцем світової реакції став тепер генерал Денікін, як кілька місяців тому назад адмірал Колчак, поки не набили його большевики. Тому „Die Woche“, поміщуючи статтю юнкра, не занедбала прославити добровольцьеского команданта рядом ілюстрацій. Окрім портрету „доблестново главнокомандующого“, з якого тільки його приятель міг би вичитати інтелігенцію, знаходимо на сторінках журналу ілюстрації: два портрети його підкомандних: атаманів Краснова і Богаєвського, дальше панцирну галку: „Єдина Росія“, танки, і виліцію міста Харькова в момент, коли в нього війшли добровольчі відділи.

Майор фон Кохенгаузен розповідає нам історію організації добровольчої армії. Вона створилась на весну 1918 р. на Донщині, коли Німці зайняли Україну, і з початку стояла під проводом бувшого шефа російського генерального штабу, генерала Алексеева. Цей розпочав похід проти кубанських советів. Коли большевицькі війська були біля Таганрогу побиті, використав цю перемогу Алексеев, і роз-

почав офензиву проти Катеринодару, котрий попав в його руки з початком серпня. Потім вінз вернувся на схід в бік Ставропільщини і Терщини. Одначе ця офензива не вдалась, бо не було военных припасів, а від Німців він брати не хотів, бо думав, що через це нагнівається на нього Антанта. Що иншого Краснов. Цей не був так скрупулянтний і дістав від Німців зброї і военных припасів на 150.000 людей, що уможливило йому звільнити Донщину від большевиків.

На Україні тимчасом панував Скоропадський, котрий не здобув на стільки симпатій, щоби міг зорганізувати армію. З цього приводу, коли в половині листопаду Німці дістали наказ опустити Україну, Скоропадський піддався під командування генерала Денікіна, покинувши думку про самостійність України. Одначе його повалили повстанці під проводом Винниченка і Петлюри, дуже близьких своїми тенденціями до большевиків. Панування Директорії не тривало довго, і ось через кілька тижнів мусів Пеглюра з нечисленими регулярними військами відійти на границю Галичини. Заняття Харківщини большевиками поставило Донців в дуже скрутне становище. Червоні здобували що раз то більший простір і при кінці січня стояли тільки 20 кілометрів на північ від Новочеркаська. Одначе Донцям на підмогу прийшла добровольча армія.

За посередництвом Кубанського уряду дістала вона від Німців 20.000 карабінів і 10.000.000 патронів, і це уможливило генералови Врангелю увільнити від большевиків Північний Кавказ аж до Каспія. Краснов уступив, і на його місце вступив отаман Богаєвський, котрий краще гармонізував з Денікіним.

Тепер розпочала добровольча армія в союзі з Донцями, Кубанцями і Терськими Козаками офензиву на початку травня. Цю офензиву підперли Англійці, і дуже скоро удалось очистити від большевиків Царщину, Харьків і Крим.

Та тимчасом скріпився також і Пеглюра, заключивши перемира з Поляками. Він всіми своїми силами розпочав офензиву з південного сходу, і йому удалось зайняти Київ. Одначе кілька днів пізніше появились війська Денікіна, після чого розпочалась боротьба між обома проти-большевицькими атаманами.

Хід випадків на Україні залежати буде від того, чи дійде до об'єднання між Денікіним і Петлюрою. Звичайно автор агітує за таким об'єднанням і представляє

Денікіна, як „федеративного“ ангела. Він бачте, хоче тільки відбудувати Росію на федеративних прінціпах, і волею неволею Пеглюра муситиме пійти на „федерацію“ бо в його „не має інтелігентних сил.“ „На погляд автора тільки серед Москалів знаходяться вишколені урядовці і офіцери, серед Українців їх немає. А тільки офіцери і урядовці можуть завести лад і порядок. З тим одначе упадає також мрія про самостійність України, а то тим більше, що, бачте Україна ніяк не може жити без Московщини, котра заосмотрює її виробами промисловости (до речі без остатка знищеної большевиками. Ред.) Біда тільки в тім, що, як можна вичитати із статті, потреби цієї тільки не відчуває український народ. Не говорячи вже про земельний і робітничий пролетаріят, навіть велика організація хліборобів-демократів, не хоче кинутись в обійми реакції і тримається осторонь від Денікіна.

Одначе автор сподівається, що врешті решт хлібороби прийдуть до розуму, а то тим більше, що Денікін поставив на чолі уряд з октябристів і кадетів, в якому є також монархісти і „соціал-революціонери“. Сам же-ж Денікін — храни Господи, — не реакціонер. Він поступовець хоч куди, і не знати властиво, чого ці „хахли“ хочуть. Чому вони не хочуть відбудувати „єдиної і неделімої“ Росії, так потрібної для Німців, загрожених тепер Поляками, Литовцям і надбалтійськими народами? Кому як кому, а Німцям потрібна: „Starkes Russland.“

Тільки автором ціла стаття — скомплікована. В ній пробивається з одного боку радість і надія з приводу хвилевої перемоги Денікіна, але з другого боку він не ігнорує собі сили українського народа, цієї сили боїться і є занепокоений, що українська нація спаралізує лишній раз пангерманські і панросійські пляни своїм упертим демократизмом, та старається то наклепами, то підхлібствами намовити нас йти на привязі імперіялістичної московсько-німецької політики. Треба одначе сподіватись, що Антанта, яка, ми віримо в це, має досить вже воєн, перемінить політику в від-

ношенню, до „єдиної і неделімої“ Росії, природньої союзниці імперіялістичної Німеччини, бо вона вже тепер повинна пізнати, куди стежка в горох.

Табори полонених.

Під заголовком: „Obozy jeńców“ поміщує варшавський „Robotnik“ з дня 16. жовтня ц. р. статтю, в якій малює ті неймовірні відносини, що панують в берестейським таборі для полонених. Автор спинюється над відносинами в таборах для полонених і стверджує:

Відносини, які панують в таборах для полонених в Модліні й Берестю литовським, застрашаючі.

Табір для полонених в Берестю литовським, це огида, це ганьба для польської держави. Умовини в берестейських „буґшопак“ або у форті Берга можуть до розпуки довести видця. В Буґшопі, де є Українці, давні табори й російські хліви та бараки, побудовані Німцями, — у деяких немає навіть т. зв. прич або досок, тільки кам'яна долівка, це — приміщення бранців. Про солону нема й бесіди — долівку вистеляють полонені бадиллями та бодаччам. Вікон немає, одвірки навіть понищені,

Ці умовини в злучі з фатальною голодовою поживою ($\frac{1}{3}$ жовнірського хліба й брудної води), якої розміри вменшали кражі військових функціонерів (кількох офіцерів і підофіцерів, які зараз сидять в тюрмі, спроневірнли около пів мільона марок), створили з табору полонених прямо табір трупів. Два місяці тому з табору, що числив коло 6000 полонених, виношено кожного дня 50—100 трупів. Царіма тоді дизентерія, яка вбивала виголоджених. В одному місці, при епідемічному шпиталі трупи лежали около трьох тижнів несхоронені, так що щурі їх пообгризали. Досі ще померших хоронять так неглибоко, що тіла вистають з землі — наслідком чого дизентерія й тиф постійно ширяться, так що жовнірі, які повняють службу в таборі, постійно заносять зарази недуги до своїх відділів. Так, як виглядають зараз

українські бранці в таборі, можна собі уявити тільки смерть. Деякі й говорити не можуть. Не сходять їсти — чому — „бо ці вже не ворухнуться й до смерти, так обезсилені“. До одного з них приїхала ненька зі східної Галичини — говорить по польськи, бо Полька. Син її лежить на бодячку на кам'яному тоці в таборі, де вітри гуляють. Не може ворухнутися, ні говорити, очі стоять стовпом, зуби витріщені. . . . „не хорий — горячки не має“. . . . Ненька сидить біля його наче закам'єніла, безрадна — щож може допомогти? Там знову дружина — привезла харчі мужові. Ледви в табір попала, бо тяжко туди потрапити. З'їв і. . . помер,

Коли всі вийдуть з табору й стануть під ряд за їдою — справжній похід смерті.

Голодні й померзлі. Бються й вивертають цих, що товпляться в кухні над покинутими лушпинами. Їдять чорні ягоди з дикого бозу, навіть якусь траву. Вибирають нестравлені зерна кінських відпадків і пекуть їх з лушпинами.

В ночі дуже їм зимно, бо тільки нужденне лахміття й шкіра крпе їх кости. Кілька разів розложили огонь в таборі, та жовнірі розігнали їх кольбами, а огні погасили, „бо від диму можна трупом пасти“. Ледви ходять, коли вертають з приказу, оправдуються, що годі їм скорше йти й дістають за це кольбою. А бють жовнірі здорово — „бо й щож з нього, коли й так не поживе“. Деколи просять такий — „вбий, паночку, остогидло голодати“. По ударах декількох вмерло — за слабі були, не видержали й так би померли. Познанець плутоновий постійно ходить з буком і бе по кістках, по голові — кільком навіть очі пошибивав, З розпуки кількох скочило в Буг, де потонули, кількох підрізало собі горло.

Страшне!“

Звіт Геміла з його місії до Парижа.

Член української мирової делегації від американських Українців Джеймс А. Геміл прислав до У. Н. Комітету в Злучених Державах слідуючий звіт зі своєї місії до Франції для оборони української справи перед мировою конференцією:

До українського народнього комітету в Злучених Державах.

Панове!

З причини неприсутности д-ра Кирила Білика, котрий ще не вернувся з Парижа, я прошу Вас прийняти слідуочий звіт:

Др. Білик був назначений українським народним комітетом в Злучених Державах делегатом на мирову конференцію в Парижі для репрезентації стремлінь і цілей одного міліона Українців в Злучених Державах. Рішенням Українського Народного комітету мені припала честь помагати йому в ролі правного дорадника.

Ваш делегат і я з ним виїхав з Нью Йорку 19-го марта 1919, а до Парижа ми прибули дня 4-го квітня ц. р.

У. Н. Комітет поручив нам увійти в зносини в д. Федором Савченком, що ми й зробили таки в день нашого приїзду. З д. Савченком нараджувались ми кілька разів та брали під дискусію ситуацію, що була перед нами. В той час були вже в Парижі делегації ріжних поневоленних народів, які домагались права самовизначення і працювали для поліпшення долі своїх країн. Між ними була делегація Української Республіки. Є це вельми замітна делегація, зложена із здібних, вчених і практичних людей, які горячо й енергічно працюють над добуттям незасисимости для України і над основанням Республіки, в склад якої входитиме російська Україна і східна Галичина та українська часть Буковини. Поминувши те, що завдання їх є трудне, вони працюють з певною надією і підйомом духа.

Л. Савченко зробив заходи для прийаття нас делегацією. Це й відбулося дня 7-го квітня, значить, в три дні по нашім приїзді. Повитано нас сердечно на сходах цілої делегації. Ми приїхали з великої держави, що витягнула свій могутній меч для признаної ціли встановлення святого права самовизначення, за яке український нарід боровся століттями. Наша присутність була для делегатів наглядним доказом, що один міліон їх земляків в Америці порішив, оскільки сил їх стане, поспішити своїм братам за морем з усякою поміччу й заохотою. Канада вже була вислала свою делегацію, але досі Народний Комітет в Злучених Державах порозумівався зі своїми земляками виключно дорогою кореспонденції. Пан Сидоренко, голова, вислаз сейчас в імени делегації до Народнього Комітету

в Злучених Державах каблеграму з подякою за висилку власних репрезентантів.

Нас іменовано формально членами делегації і назначено канцелярію для нашого вжитку. Щоденно ми брали участь в роботі делегації і були присутні на її нарадах. З делегацією ми уклали пляни і способи для посунення української справи вперед. Великий поступ вперед зроблено по нашім приїзді. Др. Білик сповняв роботу великої ваги. Його знання англійської мови дало йому змогу перекладати важні документи для вручення їх комісарам і урядникам мирової конференції, що володіли англійською мовою. Крім цього і крім інших його обовязків, яко делегата, він був перекладчиком підчас важних конференцій.

Знаменний крок в посуненню української справи наперед довершено через конференцію, яку відбув комітет делегації під проводом пана Сидоренна з полковником Едвардом М. Гавсом, американським мировим комісаром. Це сталося з початком мая. Кілька тижнів перед тим я мав честь представити полковникові Газсові д-ра Білика, і скоро потім зачались пересправи для одержання побачення. Інтервю відбулося в готелі де Крілон, де знаходиться осідок американської комісії. Там ведено дискусію про ситуацію на Україні, та представлено ціли делегації. Голова, пан Сидоренко, висказав свій великий подив для президента Вільсона і надії, які Україна кладе на американську піддержку. Полковник Гавс виявив глибоке заінтересовання і симпатію. Висловив свою прихильність для України та зачвив, що справи йому предложені розгляне уважно.

По тій першій конференції з полковником Газсом друга подія, що заслуговує на згадку, це вислухання домагань Українців і Поляків перед перемирною комісією. Мирова конференція назначила комісію для вислухання аргументів, після яких мається поставити тимчасову пограничну лінію між територією Поляків і Українців в Галичині. Українське правительство вислало до Парижа спеціальну комісію, щоби представити аліантській комісії цю важну справу. В склад української перемирної комісії входили виключно Українці з Галичини. Членами були: професор др. Степан Томашівський, др. Михайло Лозинський і полковник Дмитро Вітовський. З ними приїхав Олександр Кульчицький в ролі секретаря.

Делегація мала побачення з президентом Вільсоном, премієром Ллойдом Джорджем, премієром Клемансо і представником Італії, підчас якого українські делегати представили свою справу рішучо і горячо. Мимо того, що делегати Української Республіки думали покинути Париж, — то після цього вони набрали духа і рішили остатись та продовжати боротьбу за незалежність свого краю.

Делегація мала потім ще кілька сходин зі знавцями американської мирової комісії, а дня 24. червня відбулась друга конференція з полковником Гавсом. І знову голова Української Делегації і члени спеціального комітету представили свої домагання і жадали від Злучених Держав помочі для досягнення незалежності, за яку Українська Республіка боролась віками. Конференція випала вдоволяючо, хочай в тім часі годі було дійти до остаточного рішення.

Крім обовязків, вичислених вище, я доложив найпильніших заходів, щоби поширити відомости про українську справу і посунути її вперед. В тій справі я мав розмови з особами впливовими, а зокрема і з американськими представниками преси, та старався увесь час звернути їх увагу на справедливість, на якій основуються домагання України, як республіки. Друга важна справа, що заслугує на згадку, це те, що присутність д-ра Білика і моя в Парижі скріпила і зблизила Українців в Європі і Народний Комітет в Злучених Державах, і ті узли братерства та злуки повинні і на дальше остати.

Однак наші змагання не повинні слабнути. Робота повинна продовжатись і то ще пильнійше ніж до тепер. Справа українська буде остаточно порішена і полагоджена Лігою Народів, яка буде мати свій осідок в Женеві у Швейцарії. В тій Лізі Америка буде мати могутній вплив, і як що публична опінія в Америці буде як слід поінформована словом і письмом про справедливість українських домагань, то можемо сподіватись, ще американські делегати на мирову конференцію будуть робити заходи в справі України. Історія і доля України сильно заапелює до народу Злучених Держав, бо це є історія народу, який в давнині стояв під управою народних правителів і тишився свободою. Америка не може не відповісти на зазив Українців в Америці, щоби допомогти їм знова піднести в гору прапор свободи і дати Україні змогу, знову ста-

нути в родині народів незалежною республікою.

З правдивим поважанням

Джеймс А. Геміл.

(„Свобода“, 16./IX.)

Tempora mutantur.

В Кракові на одному із соціалістичних зібрань, як повідомляє „Swit“, посол Дашинський заявив між іншими таке:

В тяжких конспіративних умовах видавали „Robotnik'a“, якого видавцем був теперішній начальник держави Пилсудський. Промовець згадує, як то пані Пилсудська мусіла грати на фортепіяні, що-б заглушити рух друкарської машини, на якій друкувався „Robotnik“. Був час, коли до Вільна приїхало двоє людей з двома чемоданами „Robotnik'a“, і щоб не попасти в руки поліції, ночували в лісі на морозі. Людьми тими були Пилсудський і Войцеховський.

А тепер ці два „революціонери“ своїми іменами підписують криваву політику польських реакціонерів, які шукають згоди з російськими чорносотенцями проти Української Народньої Республіки та її соціалістичного уряду. Дійсно „Tempora mutantur“ і це аж надто!

Питання самоозначення українського народу.

Під такою назву помістив М. Кушнір в англійським виданню „Eastern Europe“ з дня 1. жовтня ц. р. статтю, яку з огляду на її інтересність реферуємо.

Антанта проголосила клич самоозначення народів не з наміром перевести його в життя, тільки в тій цілі, щоб викликанням революційного руху в Австрії прискорити побіду над осередними державами. І коли Антанта з одного боку признала більшости австрійських народів право самоозначення, то з другого боку має намір видати на поталу російській реакції всі майже народи, які на основі права самоозначення збудували власні народні республіки на руїнах царської Росії. А що вона не була в силі відбувати стару Росію власними силами, то

поручила цю задачу російським реакційним авантюристам, як Денікін і Кольчак. Але відбудова давньої Росії не йде, і не знати, коли прийде кінець братовбивчій війні на безмежних землях давньої Росії. Автор шукає виходу з цього страшного положення в східній Європі, а, не маючи довіри до теперішніх державних

мужів Антанти, пропонує заступити теперішню мирову конференцію союзом народів, зорганізованим на інших широким демократичних принципах, в яким мали б рішучий голос соціалістичні партії. Тільки тоді справа самовизначення Українського народу була б вирішена позитивно.

Огляд світових подій.

16. жовтня. Німецькі війська заняли Ригу. — В Польщі оголошено аграрний страйк. — Італійська Рада міністрів рішила ввести примусову позику. — Бойкот Японії в Китаю. — Замах на ген. Бредова в Києві. — Канада ратифікувала мир з Австрією.

17. жовтня. Пуанкаре підписав версальський мир. — Відновлено воєнну диктатуру на угорській Україні. — Повстання в Єгипті поширюється. — Утворено коаліційний кабінет в Австрії. — Страйк металістів в Берліні покінчився. — Большевицькі заворушення в Бресті. — Заговор проти сербського наслідника в Загребі.

18. жовтня. Ультіматум Англії до Хермонта. — Таємний трактат між Латвією і Україною. — Криваві заворушення в Ірландії. — Заворушення в басейні Саари.

19. жовтня. Аграрний страйк в Польщі покінчився побідою робітників. — Нова мирова пропозиція Леніна Антанти. — Димісія болгарського кабінету. — Рада п'яти визвала Німеччину інтернувати всіх російських большевиків, які знаходяться в Німеччині. — Англійські банки дали Естонії позику в висоті 10 мільйонів фунтів.

20. жовтня. Югославія рішила підписати мир з Австрією. — В болгарському парламенті поставлено внесення, щоби бувшого царя і міністрів Радославова й Малінова поставити перед суд.

21. жовтня. Німцям і Австрії дозволено вислати делегатів на робітничу конференцію в Вашингтоні. — Страйк портових робітників та у фабриках сталі в Америці триває далі; вуглекопи загрозили штрайком. — Італійці покинули Каттаро.

22. жовтня. Большевики покинули Київ. — Розпочався в Парижі процес Кайо. — Патріярх Тихон визнав совітську владу в Росії.

На фронтах.

Денікінське звідомлення з дня 19. жовтня: Камишинський напрям: Наш наступ розвивається. На південь від м. Боброва, ми взяли більше як півтори тисячі полонених, 1 гармату, 10 кулеметів. В районі Києва, Фастова, бої продовжуються. Ми зайняли м. Гайсин і Христинівку, захопили 700 полонених, 12 кулеметів. Одеський район без змін.

Повстанці. „Вечерние Огни“ повідомляють, що в 10 верстах від Фастова партизани напали на потяг, який віз до Києва харчі для добровольчеської армії. Охорона була перебита, і було забрано харчів на 800.000 руб.

Большевицьке звідомлення з дня 20. жовтня. На північному фронті ворожі наступи ми відперли. На західному фронті бої біля Красное Село. В районі Леґи і Лепеля наш наступ продовжується. На південному фронті наші війська стоять в 10 верстах від Чернигова. В районі Царицина ворожі наступи відбиті. На туркестанську фронті чорвоні війська наступають на Ілецк. Ташкентська військова група йде на Красноводск і заняла Кізіль-Аврат. На східному фронті ми знову перейшли в наступ і йдемо на Тобольськ.

Большевицьке звідомлення з дня 21. жовтня. Вчора наші війська після кривавого бою заняли Орел. Біля Вороніжа розігрався великий бій в якому ми знищили 18 денікінських полків. Ми взяли 75 кулеметів, 2 панцирні потяги і багато боєвих матеріалів. Наступ на південь продовжується.